

Narkojakt på gateplan

Om politikontroll av narkotika på Vesterbro

Av Evy Frantzen

Takk

Det er særlig tre fagmiljø jeg vil takke for inspirerende støtte den tiden jeg har arbeidet med denne studien.

Det første er Center for Rusmiddelforskning ved Aarhus Universitet, som ansatte meg til å arbeide med politidelen i København i Gateplansprosjektet, og som har støttet meg økonomisk også etter at prosjektperioden var over.

Det andre miljøet jeg er en stor takk skyldig er Forskningsavdeling III ved det Juridiske Fakultet ved Københavns Universitet, hvor jeg har hatt min arbeidsplass. Det har vært et godt og romslig miljø å arbeide i.

Det tredje miljøet jeg takker er Institutt for kriminologi og rettssosiologi, ved det Juridiske fakultetet ved Universitetet i Oslo. Ved korte og lange opphold i Norge har jeg alltid fått plass der.

Alle disse tre fagmiljøene takker jeg for inspirerende diskusjoner og faglige innspill.

Dernest vil jeg takke de involverte ved Københavns politi, både ledelse og betjenter, fordi de tok i mot meg og lot meg følge arbeidet ute på gaten. Takk også til Advokatur O og Advokatur N som stilte med velvilje og kontorplass. Særlig takk til Birgit Sørensen og Laila Otte som hadde mye ekstra arbeid med å finne frem alle saksmappene. Noen av mappene innebar et stort detektivarbeid å fremskaffe. Takk også til de jeg har intervjuet ut over dette, og til de mange stoffbrukere og utslåtte mennesker jeg har møtt på gater og torv som har bidratt til å øke forståelsen av den kontrollen marginaliserte grupper utsettes for.

I tillegg til å bli takket som deler av et miljø, er det noen personer som må få en takk med navns nevning for bidrag med ekstra hjelp, innspill og støtte underveis:

Takk til Flemming Balvig, Nina Brünés, Liv Finstad, Hedda Giertsen, Regine Grytnes, Gitte Høyer, Ragnhild Hennem, Lars Holmberg, Nanna Gotfredsen, Guri Larsen, Stephen Rolfe, Karen Ellen Spannow, Lau Storgaard, Anne-Stina Sørensen, Jørn Vestergaard og Anka Ødegaardshaugen.

En helt spesiell takk går for det første til Jørgen Jepsen. Han arbeidet hardt for å få Gateplansprosjektet i gang, og har vært tilstedeværende med sin klokskap og erfaringer og gitt stor støtte fra start til mål. Både når det gjelder diskusjoner, innspill og kommentarer.

Min andre spesielle takk er til min særboer Cecilie Høigård – som hele veien har stilt opp med klokskap, raushet og kritiske bidrag – og til min sønn Gard Frantzsen. De har begge to holdt ut og aldri vist tegn til tretthet i uendelig mange diskusjoner om politiet på Vesterbro!

København i januar 2005

Evvy Frantzsen

Innhold:

Takk	s. 2
Innhold	s. 3
Tabelloversikt	s. 9
Diagramoversikt	s.12

Kapittel 1. En gateplansundersøkelse.

Studiens bakgrunn, formål og metoder	s. 13
Mitt materiale	s. 15
<i>Dokumentanalyse</i>	s. 15
<i>Intervjuer</i>	s. 16
<i>Deltakelse i politiets patruljer</i>	s. 17
<i>Observasjoner i gatene</i>	s. 21
<i>Det kvantitative materialet</i>	s. 21
<i>Etiske dilemmaer</i>	s. 22
Å være gjest hos dansk politi	s. 25
Språk	s. 26

Del I. Politiaksjon og Pusherlov

Kart over Vesterbro-området	s. 28
-----------------------------	-------

Kapittel 2. Vesterbroaksjonene i 90-årene

En egen narkotikastrategi	s. 30
To onder: Maria Kirkeplads. Utlendinger	s. 34
Ekstra innsats mot ”ny-utlendinger”	s. 36
Ekstra innsats på Maria Kirkeplads	s. 37
Feilslått narkotikapolitikk	s. 39
Mer av det samme	s. 43
Mindre politiresurser, flere aksjoner	s. 46

Kapittel 3. Politisk politi: En ny lov blir skapt

Tabloid kampanje	s. 53
Hvordan skal loven lyde	s. 56
Høringsuttalelser	s. 58
Spørsmål fra Retsudvalget	s. 59
Fra debatten i Folketinget	s. 61
Ny lov, nye retningslinjer og ny narkotikastrategi	s. 63
Ikke bare suksess	s. 66

Del II. Et stillbilde av Københavns narkotikakontroll ved tusenårskiftet	s. 69
Kapittel 4. Et glimt av miljøet på den åpne stoffscenen	s. 70
Stoffmarked og stoffpriser	s. 72
Stoffbrukere på Maria Kirkeplads	s. 73
Noen resultater av politiets arbeid	s. 75
Å arbeide i og rundt Mariakirken	s. 76
Helse	s. 80
Kapittel 5. Narkotikastrategi 1999	s. 81
Kapittel 6. Politiets arbeidsredskapet	s. 86
Advarsel eller bot for besittelse	s. 86
Politivedtektens § 6	s. 87
Forbudssone	s. 88
Bøter	s. 90
Fengselsstraff for salg av stoff	s. 92
Kapittel 7. Organiseringen av politienheter	s. 94
Nærpolitiet på Vesterbro	s. 97
Den Blå Bus	s. 98
Spesialpatruljen	s. 100
Hovedbanegården	s. 102
Uropatruljen	s. 105
Kapittel 8. Hva mener politilederne?	s. 111
Vekk med dem	s. 111
Er det bedre nå enn før?	s. 115
Synlige effekter er mer usynlige stoffbrukere	s. 118
Samarbeid med sosialapparatet?	s. 121
Del III: Ulike politipraksiser. Analyse av patruljer	s. 125

Kapittel 9. I spenningsfeltet mellom Lov og Orden	s. 126
Kapittel 10. Politihendelser	s. 128
Uropatruljen	s. 128
<i>En typisk runde</i>	s. 129
<i>Overvåkning og oppbygging av sak</i>	s. 130
<i>Hendelser på bakgrunn av sikre tip</i>	s. 135
Spesialpatruljen	s. 137
<i>På patrulje</i>	s. 138
Den Blå Bus	s. 143
Politiet på Hovedbanegården	s. 144
<i>En typisk dagpatrulje</i>	s. 145
<i>Kveld på Hovedbanen</i>	s. 147
Kapittel 11. Ulike kleskoder	s. 149
Uniform	s. 149
Sivil kleskode	s. 150
Kapittel 12. Ransaking av person	s. 154
Uropatruljen	s. 154
Spesialpatruljen	s. 156
Den blå Bus	s. 157
Politiet på Hovedbanegården	s. 158
Ransaking og kjønn	s. 159
En kjønnnet forskjellsbehandling	s. 160
Kapittel 13. Gammel kjenning	s. 164
Uropatruljen	s. 164
Spesialpatruljen	s. 167
Den Blå Bus	s. 168
Politiet på Hovedbanegården	s. 168
Kapittel 14. Gatas uskrevne regler	s. 171
Uro- og Spesialpatruljen	s. 171
<i>Respekt begge veier</i>	s. 172
<i>Tap og vinn med samme sinn</i>	s. 174
<i>Skad ikke noen med utstyr</i>	s. 175
<i>Nåde</i>	s. 178
<i>Hva utløser nådegaver</i>	s. 178
Den Blå Bus	s. 182
Politiet på Hovedbanegården	s. 182
<i>Å beskytte en kvinne</i>	s. 183
<i>Irriterende kompromisser</i>	s. 184

Kapittel 15. Oppsummering av ulike politipraksiser	s. 186
Del IV. Uropatruljen	s. 189
Kapittel 16. En egen yrkeskultur?	s. 190
Hva menes med yrkeskultur?	s. 191
Kapittel 17. En patrulje med lang historie	s. 194
Kapittel 18. Når arbeid blir fritid	s. 197
Kapittel 19. Mer politi	s. 200
Vi skriver ikke ferdsel	s. 200
- men vi skriver udisiplinert ungdom	s. 202
De der mennesker	s. 203
Kapittel 20. Ransaking alltid tillatt	s. 205
Avgjørelse: Ikke ransaking	s. 208
Ransaking i leilighet hos forkommen, syk stoffbruker	s. 210
Ransaking i leilighet hos dansk selger, oppegående stoffbruker	s. 211
Ransaking på pensjonat hos utenlandsk selger, ikke stoffbruker	s. 213
Uskrevne regler om ransaking av leiligheter	s. 215
Felles kjennetegn ved ransaking av leiligheter	s. 217
Kapittel 21. Meddelere	s. 219
Kapittel 22. En oppsummering av Uropatruljens yrkeskultur	s. 230
Del V : Kontrollbilder i tall og tekst	s. 233
Kapittel 23. Utvalget	s. 234
Lovgrunnlaget for utvalget	s. 234
Tilfeldighetsutvalg	s. 236
De som ble vekk	s. 238

Kapittel 24. Det kontrollerte lovbruddet	s. 241
Første kontakt i saken	s. 241
Situasjonen før anholdelse	s. 242
Hvem er anmelder?	s. 242
Hvilken politienhet har saken?	s. 243
Hvor skjer arrestasjonene?	s. 245
Ransaking og telefonavlytting	s. 246
Hvor mye stoff er de tatt med?	s. 247
Beslag av våpen	s. 250
Beslag av penger	s. 250
Celleopphold	s. 251
Varetektsfengsel	s. 251
Isolasjonsfengsel	s. 251
Andre siktelsler	s. 253
Endelig siktelsler	s. 255
Sluttresultat fra politiet	s. 256
Domstolsbehandling	s. 257
Størrelse på bøter idømt av domstolen	s. 258
Lengden på fengselsdommene	s. 259
Sluttresultat for de kontrollerte lovbruddene	s. 260
Kapittel 25. En gjenganger	s. 263
Kjønn	s. 266
Alder	s. 267
Statsborgerskap	s. 270
Utdanning	s. 271
Forhold til arbeidsliv og kilder til livsopphold	s. 274
Sivil status	s. 277
Bosted	s. 279
Boligforhold	s. 281
Forhold til stoff	s. 282
Tidligere møter med straffeapparatet	s. 287
<i>Gjenganger for domstolen</i>	s. 287
<i>Gjenganger i fengslet</i>	s. 290
<i>Straffeapparatet og forholdet til stoffer</i>	s. 292
Hvor mange narkohaier	s. 294
Gjengangeren	s. 297
Kapittel 26. Ved Veis ende	s. 300

Litteraturliste

s. 307

English Summary

s. 315

Vedlegg

Tabelloversikt:

Tabell 1.1. Politiets innsats på Vesterbro og på Maria Kirkeplads 1994/1995.	s. 42
Tabell 1.2. Politiets innsats på Vesterbro i perioden 1994-1996.	s. 48
Tabell 1.3. Observerte stoffselgere i august/september 1996 (tre ukers periode), sammenholdt med Københavns politis opplysninger til Justitieminsteren over 35 arresterte 17. september 1996.	s. 59
Tabell 2.1. Politiets innsats på Maria Kirkeplads 1994/1995 og 1999.....	s. 76
Tabell 2.2. Oversikt over straffeutmålinger for brudd på lov om euforiserende stoffer. Første halvdel av 1997.	s. 91
Tabell 3.1. Stikkordmessig oversikt over analysen av de forskjellige politienhetene	s. 185
Tabell 5.1. Narkotikasiktelsler, København politikrets 1998-2000.	s.236
Tabell 5.2. Narkotikasiktelsler i det endelige utvalget. København politikrets. N=375	s.239
Tabell 5.3. Stoffmengde i siktelsene. Brudd på lov om euforiserende stoffer i København politikrets 1998-2000. N=286.....	s.248
Tabell 5.4. Stoffmengde i siktelsene. Brudd på straffelovens § 191 i København politikrets 1998-2000.N=89.....	s.249
Tabell 5.5 Andre siktelsler i euf-materialet. København politikrets 1998-2000. N=286.....	s. 253
Tabell 5.6 Andre siktelsler i tiltalen i 191-materialet. København politikrets 1998-2000. N=89.....	s.254
Tabell 5.7 Endelig siktelse for brudd på lov om euforiserende stoffer i København politikrets 1998-2000. N=286.....	s. 255
Tabell 5.8 Endelig siktelse for brudd på straffelovens § 191 i København politikrets 1998-2000.N=89.....	s.255
Tabell 5.9. Endelige beslutninger hos politiet for brudd på lov om euforiserende stoffer i København politikrets 1998-2000. N=286.....	s.256
Tabell 5.10 Endelige beslutninger hos politiet for brudd på straffelovens § 191 i København politikrets 1998-2000. N=89.....	s. 256
Tabell 5.11. Utfall av tiltalene i euf-materialet. København politikrets 1998-2000. N=200.	s. 257
Tabell 5.12. Utfallet av tiltalene i 191-materialet. København politikrets 1998-2000. N=79	s, 258
Tabell 5.13. Lengden på frihetsstraff i euf-materialet. N=72.....	s. 259
Tabell 5.14. Lengden på frihetsstraff i 191-materialet. N=71.....	s. 260

Tabell 5.15. Sluttresultat for siktelsler for brudd på lov omeuforiserende stoffer. København 1998-2000. N=286.....	s.261
Tabell 5.16. Sluttresultat for siktelsler for brudd på straffelovens §191. København 1998-2000. N=286.....	s.262
Tabell 5.17. Aldersgrupper. Københavns befolkning år 1999 avgjørelser for personer for alle lovbrudd i 1999 og avgjørelser i København politikrets 1998-2000.	s.268
Tabell 5.18. Aldersfordeling og kjønn hos siktede for narkotikalovbrudd i København politikrets 1998-2000. I prosent. N=368.....	s. 269
Tabell 5.19. Statsborgerskap for siktede for narkotikalovbrudd i København politikrets 1998-2000. N=368.....	s.270
Tabell 5.20. Høyeste utdanning for siktede for narkotikalovbrudd i København politikrets 1998-2000. I prosent. N= 368	s.271
Tabell 5.21. Høyeste utdanning for siktede for narkotikalovbrudd i København politikrets 1998-2000, fordelt på kjønn. I prosent. N= 368	s.272
Tabell 5.22. Høyeste utdanning i prosent. Københavns befolkning år 2000 og siktede for narkotikalovbrudd i København politikrets 1998-2000.	s.272
Tabell 5.23. Kilder til livsopphold for siktede for narkotikalovbrudd i København politikrets 1998-2000. I prosent. N=368.....	s.275
Tabell 5.24. Kilder til livsopphold for siktede for narkotikalovbrudd i København politikrets 1998-2000 fordelt på kjønn. I prosent. N= 368.	s.276
Tabell 5.25. Sivil status for siktede for narkotikalovbrudd i København politikrets 1998-2000. I prosent.	s. 277
Tabell 5.26. Sivil status og kjønn. Siktede for narkotikalovbrudd i København politikrets 1998-2000. I prosent. N= 290.....	s.278
Tabell 5.27. Sivil status og alder 15-69 år. Københavns befolkning år 2000 (N=373192) og siktede i København politikrets 1998-2000 (N=290). I prosent.....	s. 279
Tabell 5.28. Bosted for siktede for narkotikalovbrudd i København politikrets 1998-2000. I prosent. N= 368	s.280
Tabell 5.29. Boligforhold for siktede for narkotikalovbrudd i København politikrets 1998-2000. I prosent. N= 368	s.281
Tabell 5.30. Boligforhold og kjønn for siktede for narkotikalovbrudd i København politikrets 1998-2000.....	s.281
Tabell 5.31. Forhold til stoff for siktede for narkotikalovbrudd i København politikrets 1998-2000. I prosent.....	s. 282

Tabell 5.32. Forhold til stoff for siktede for narkotikalovbrudd i København politikrets 1998-2000. Fordelt på kjønn. I prosent.....	S.285
Tabell 5.33. Forhold til stoff for siktede for narkotikalovbrudd i København politikrets 1998-2000. Fordelt på alder. I prosent.	s. 286
Tabell 5.34. Fordelingen av tidligere dommer. Type dommer fordelt på personer siktet for grove og milde narkotikalovbrudd. Antall personer= 368. N= 2355 dommer	s. 288
Tabell 5.35. Fordelingen av tidligere frihetsstraffer. Frihetsstraffer fordelt på lovbruddskategori og på personer siktet for grove og milde narkotikalovbrudd. Antall personer= 368. N= 1237 dommer	s. 290

Diagramoversikt:

- Diagram 5.1. Narkotikasiktelser fordelt på politienheter og på type narkotikalovbrudd i København politikrets 1998-2000. I prosent innen type narkotikalovbrudd. N= 89 for brudd på § 191, N= 286 for brudd på lov om euforiserende stoffer). s.245
- Diagram 5.2. Arrestasjoner fordelt på steder og på type narkotikalovbrudd i København politikrets 1998-2000. I prosent innen type narkotikalovbrudd. N= 89 for brudd på § 191, N=286 for brudd på lov om euforiserende stoffer.....s.245
- Diagram 5.3. Fordeling av tidligere dommer på grove og milde narkotikalovbrudd. N for grove narkotikalovbrudd= 171, N for milde narkotikalovbrudd = 473 .....s.289
- Diagram 5.4 Fordeling av tidligere ubetingete fengselsdommer på grove og milde narkotikalovbrudd N for grove narkotikalovbrudd= 146, N for milde narkotikalovbrudd = 395. ....s.291
- Diagram 5.5. Gjennomsnitt for alle tidligere dommer, euf-dommer, alle tidligere fengselsstraffer og fengselsstraffer for euf i lys av forholdet til stoff. N= 146 for ”avhengige”, N= 160 for ”bruker noen ganger”, N= 40 for ”bruker ikke”. s.293

Kapittel 1

En gateplansundersøkelse

Studiens bakgrunn, formål og metoder

Narkotikaproblemet koster det danske samfunn enorme beløp, både i form av direkte utgifter til behandlingsapparat, til det strafferettslige reaksjonsapparat og i form av indirekte utgifter som utgifter til bistandshjelp og omkostninger ved annen kriminalitet. De menneskelige lidelsene knyttet til narkotikaproblemet er likeledes meget store. Det er forbausende lite forskning om den danske narkotikapolitikkens konsekvenser. For å analysere denne politikken er det nødvendig å samle inn kunnskap som er nær stoffbrukere. Denne studien er et bidrag til det.

Den danske stoffbrukeren befinner seg i et spenningsfelt mellom behandling og kontroll. Spenningsfeltet dekker både forskjeller i ideologier, begrepsdannelser og snakkemåter såvel som forskjeller i konkrete sosiale praksiser og institusjonelle forankringer. Opprinnelig var denne studien tenkt som en selvstendig del av et større paraplyprosjekt som skulle dekke hele spenningsfeltet i regi av Center for Rusmiddelforskning i Århus. Tre byer skulle inngå i studien, København, Odense og Randers og prosjektet fikk navnet ”Stofmisbrukerens hverdag i tre danske byer – stofscenen, kontrollen og hjelpen”. Forskjellige forskere skulle ta for seg de ulike delene: brukernes perspektiver, den sosiale innsatsen og politiinnsatsen i de tre byene, for senere å trekke veksler på de enkelte delstudiene. Min del var Københavns politi. Mye gikk galt i dette store paraplyprosjektet, av ulike grunner smuldret studiens helhet vekk. Det finnes ikke materiale slik at politiinnsatsen i de andre byene kan sammenlignes med København. Det eksisterer heller ikke noen tilfredsstillende studie om stoffbrukernes liv på gateplan. Studien av det sosiale apparatets innsats for Københavns vedkommende er under bearbeidelse, og ventes å være ferdig i løpet av våren/sommeren 2005.

Denne studien undersøker København Politis gateplaninnsats mot narkotikahandel og narkotikabruk. Studien styres av tre enkle, overordnede problemstillinger:

Hvordan ser politiet på sin egen innsats?

Hvordan er organiseringen av innsatsen?

Hva er resultatene av innsatsen?

For å kunne forstå politiinnsatsen mot narkotika og stoffbrukere på gateplan i København i dag, er det viktig å gå tilbake i tid og se på hva som har skjedd. I København er innsatsen fra politiets side først og fremst rettet mot spesielle områder i bydelen Vesterbro. Bakgrunnen er at det fram til 1990 utviklet seg til en ganske åpen narkotikascene på Vesterbro der narkotiske stoffer ble solgt og brukt åpenlyst. Særlig gjaldt det i den østlige del av Istedgade og sidegatene, Halmtorvet, Reventlowsgade, Otto Krabbes Plads og Maria Kirkeplads. Dette var årsaken til at politiet igangsatte en særlige Vesterbro-Aktion i 1990, en aksjon som mer eller mindre stadig pågår. Politiets Vesterbro-Aktion har bølget fram og tilbake med hensyn til intensitet og ressursbruk, og må kunne sies å være den direkte årsaken til at Folketinget vedtok innstramminger i narkotikalovgivningen og i utlendingeloven i desember 1996. Det gjelder det nye stk. 2 i paragraf 3 i lov om euforiserende stoffer som gir straffeskjerpelse ved gjenntatt salg av selv små mengder stoff, som går under navnet Pusherloven, og det gjelder det nye stk. 4 i utlendingelovens § 22, stk. 1, som gjør det mulig å utvise utlendinger som dømmes til ubetinget frihetsstraff for narkotikakriminalitet, eller som er straffet for gjentatte tilfeller av "særligt farligt eller skadeligt stof".

Ulike deler av Københavns politi arbeider sammen om det felles definerte problemet som forskjellige typer narkotikakriminalitet utgjør, noe som har gitt en anledning til å studere politiets interne arbeidsdeling og ulikhet i politipraksis, og slik få en mer omfattende og dypere forståelse av politiets arbeid.

Avhandlingen inneholder fem deler i tillegg til dette kapitlet. I Del I *Politiaksjon og Pusherlov* beskrives politiets Vesterbroaksjoner fra begynnelsen av nittitallet og hvordan aksjonene kulminerte i en skjerping av lovgivningen. Denne historikken er i hovedsak basert på politiets egne dokumenter, statistikker og statusrapporter. I Del II *Et*

stillbilde av narkotikascenen beskrives strategier for narkotikakontroll, organisering av kontrollen og narkotikamiljøet på Vesterbro på slutten av nittitallet. Også her er dokumentanalyse benyttet, i tillegg til personlige intervjuer og observasjoner. I Del III *Ulike politipraksiser* beskrives arbeidsdelingen innad i politiet og hvordan arbeidsdelingen gir de ulike politienhetene ulike sosiale logikker. Det empiriske materialet er deltakelse i politipatruljer kombinert med intervjuing. I Del IV behandles Uropatruljen spesielt. Uropatruljen er den største politienheten som jobber med narkotikakriminalitet på gateplan, og det var også med Uropatruljen jeg hadde de fleste patruljeturene. Det empiriske materialet er i hovedsak disse patruljene. I Del V *Kontrollbilder i tall og tekst* tallfestes resultatene av politiets narkotikakontroll. Det empiriske materialet er koding og bearbeiding av siktelsers som er hentet fra politiarkivet.

Mitt materiale

Studien er for en stor del basert på kvalitativ metodikk, hvor materialet består av dokumentanalyse, intervjuer, tradisjonelt sosialantropologisk feltarbeid og observasjonsstudier. Studiens siste del baserer seg på kvantitativ metode med to utvalg av narkotikasiktelsers.

Dokumentanalyse

I sin doktoravhandling *Från text till batong* viser Gunnar Ekman hvordan politiets virksomhet er inngjerdet av dokumenter. Han argumenterer også for at disse dokumentene så og si lever sitt eget liv, atskilt fra politiets daglige virke (1999).

Politiets dokumenter er likevel sentrale. Her er det politiets offisielle selvforståelse som kommer til uttrykk, og dokumentene kan inngå som en del av beslutningsgrunnlaget for politiets fremtidige rolle, også i narkotikapolitikken.

Jeg har foretatt dokumentanalyse av strategiplaner, instruksverk, virksomhetsplaner, årsrapporter, både lokale og sentrale dokumenter, inkludert diverse sirkulæreskriv fra Politidiriktøren, Rigspolitichefen, Rigsadvokaten og Justisdepartementet. Særlig viktig har Station 1's statusrapporter med bilag fra de

forskjellige innsatsgruppene vært for å få en sammenhengende forståelse i begrunnelsene for det utførte arbeide.

Ved dokumentanalyse er det naturlig å stille spørsmålet om hvordan dokumentene er valgt ut. Er de representative for hele dokumentmassen? Hva er valgt vekk? Jeg har ikke valgt noe vekk. Jeg har gjennomgått alt jeg har kommet over om deres narkotikainnsats. Dokumentene fikk jeg fra de forskjellige politienhetenes ledelse, og fra ledelsen på Station 1. På direkte spørsmål har politiet svart at det ikke finnes mer enn det jeg har fått.

Intervjuer

I denne studien inngår også intervjuer med 8 av lederne for politiavdelingene som er knyttet til den særskilte politiinnsatsen på Vesterbro og Narkotikaavsnittet. Det dreier seg om lederne for ordenspolitiet, kriminalpolitiet, Nærpolitiet, Spesialpatruljen - alle tilhørende Station 1 – og lederne for Afdeling N, Uropatruljen og politistasjonen på Hovedbanegården. Intervjuene hadde likelydende spørsmål og ble opptatt på bånd. De ble så skrevet ut av meg, noe som betydde at de samtidig ble oversatt og skrevet på norsk. Denne norske oversettelsen av intervjuene ble sendt til hver enkelt for godkjenning. Alle intervjuene ble godkjent, kun i ett par tilfeller ble noen småord rettet. Jeg har også intervjuet enkeltpersoner som har tilknytning til miljøet fra andre sider enn politiet. Det er tre stoffbrukere fra miljøet på Maria Kirkeplads. Den ene stoffbrukeren er intervjuet hjemme hos seg selv. Jeg brukte ikke båndopptaker, men noterte hele tiden. Dette intervjuet, som også ble skrevet ut på norsk, ble lest og godkjent av vedkommende. De to andre intervjuene var ikke fullt så grundige, de foregikk utendørs, ett på Maria Kirkeplads og ett på Halmtorvet. Også her noterte jeg det som ble sagt. De to intervjuene som ble foretatt utendørs er ikke gjennomlest av intervjupersonene. Den ene døde like etter intervjuet, den andre personen var ikke interessert i å lese det. Videre har jeg intervjuet presten i Mariakirken, Københavns sosialoverlege, gatesykepleier og gatejurist. Også disse intervjuene er gjennomlest og godkjent etter mindre rettinger.

I tillegg til disse formelle intervjuene har jeg svært ofte hatt uformelle samtaler av kortere eller lengre varighet med folk på feltet, slik det gjerne blir når en er

lidenskapelig opptatt av et tema. Slike uformelle samtaler har jeg hatt både med mennesker som jobber nært med stoffbrukere på gateplan og med stoffbrukere.

Deltakelse i politiets patruljer

Jeg har deltatt på 23 politipatruljer, både på dagtid og kveldstid. 15 av disse patruljene kjørte jeg med Uropatruljen som benyttet sivile biler på sine patruljer. Uropatruljen er den største patruljen og har hele København og omegn som område, det var derfor naturlig at jeg fulgte denne patruljen i større grad enn de andre. På Hovedbanegården fulgte jeg med på 5 patruljer, hvor patruljeringen foregikk til fots. Spesialpatruljen fulgte jeg på 3 patruljer, også de var fotpatruljer.

Fra disse patruljene har jeg kvalitative data i form av egenutfylte skjema for hver patrulje, dagboksnotater fra observasjonene og samtalene politiet hadde med de som ble stanset, tilsnakket, siktet, arrestert eller der det ble foretatt husransaker. Denne patruljedagboken inneholder også stikkordsnotater om samtaler med de forskjellige betjentene under og etter patruljene.

Et av de spørsmålene jeg har fått oftest fra kollegaer i løpet av denne studien er spørsmålet om jeg mener at det er mulig å få vite alt om hva og hvordan politiet løser oppgavene ved å følge med på politiets patruljer. Til det har mitt synspunkt vært et klart nei. Vi kan få innsikt i mye, men vi får ikke vite alt. På min første patrulje med urobetjentene kom jeg til å si at de bare skulle gjøre som vanlig og glemme at jeg satt i baksetet. Da begynte de å le rått, og den ene sa: ”Det kommer vi *aldri* til at glemme!” Den gang tenkte jeg at de glemmer det nok når de er mer vant med at jeg er til stede og det skjer noe litt dramatisk, men det var nok å undervurdere betjentene. Selv i pressede situasjoner (som i basketak med stoffselgere på gaten og i utskjelling av en som tydelig svelget stoff foran øynene på betjentene) kastet de ofte et blick mot meg mens de utførte sitt arbeide. Sannsynligheten for at en betjent ikke oppfører seg ”etter boken” med en forsker til stede er nærmest lik null. Med dette sier jeg ikke at betjenter vanligvis utfører et dårlig arbeide eller begår ulovligheter. Men uten en forsker på ”nakken” kan de nok ta seg flere friheter, utføre handlinger som kan være betenkelig i forhold til politirollen, i opphetede situasjoner bruke et språk som ikke er passende og strekke loven – i sær på gateplan - i større grad.

Jeg har stor forståelse for at det må oppleves som spesielt, kanskje ikke direkte positivt, å ha en forsker ”hengende etter seg” når man skal utføre sitt arbeide. Det var flere av betjentene som ikke var særlig glad for at jeg var der. Men interessant nok reagerte betjentene i de forskjellige politienhetene forskjellig på min tilstedeværelse.

På Hovedbanegården, hvor politiet er vant til å ta seg av et meget blandet publikum, var det å ta seg av en forsker nærmest også en slags politioppgave som inngikk i det daglige. Politibetjentene var høflige, vennlige, men tilbakeholdne. For eksempel spurte de aldri om mine meninger eller om hva jeg syntes jeg så, og de prøvde aldri å få i gang en diskusjon med meg. De forklarte hva de gjorde, hva de så etter, og noen ganger uoppfordret hvorfor de gjorde slik eller slik. Betjentene var uniformert, dermed ble jeg for publikum veldig synlig, og på spørsmål om hvem jeg var forklarte betjentene det på en enkel og liketil måte. Det var mange som spurte hvem jeg var, og hvorfor jeg gikk sammen med betjentene, som publikum inne på selve Hovedbanegården, reisende ved de forskjellige sporene, ansatte i DSB og ansatte i caféer og kiosker. De mange henvendelsene om min tilstedeværelse fra det generelle publikum gjorde det ekstra synlig at stoffbrukere ved sideinngangen eller stoffbrukere som ble tatt med inn i politivaktens lokale eller hadde annen befatning med politibetjentene, aldri spurte om hvem jeg var. Jeg tror de bare gikk ut i fra at jeg var en eller annen politi, med eller uten uniform, for dem var det uten betydning.

Det var stor forskjell å gå patrulje sammen med Spesialpatruljen. Betjentene var unge og ivrige, de arbeidet svært målrettet, og deres innstilling bar preg av at de gjerne ville at deres arbeide skulle gjøre en forskjell, at det skulle hjelpe. Det var lett å stille spørsmål om det de gjorde, og de svarte åpent og forklarte hva som foregikk dersom det ikke var åpenlyst hva de hadde gang i. Men det var ikke alltid de syntes det bare var greit å ha meg der. Jeg var nok flere ganger i veien for deres arbeide, især når det skulle gå hurtig for seg – og det skjedde jo noen ganger når de mente at de hadde en salgssituasjon foran seg. Selv prøvde jeg, som jeg tenker at en god forsker skal, å være ”i situasjonen” når det skjedde noe spesielt – å forstå hva det handlet om, høre hva som ble sagt, ha overblikket. Det krevde at jeg kom fram til den som ble stoppet av betjentene og siktet og ransaket for stoffer, på samme tid som betjentene. Det var ingen enkel oppgave ettersom de alle sammen var unge menn, godt trent, mellom 180 og 190 cm høy og med dertil lange ben. Nå de langet ut i raskt gå-tempo var den eneste måten

jeg kunne følge med å løpe. Å følge Spesialpatruljens betjenter ute på gaten vekslet mellom fysisk hardt arbeide og kjedsommelig venting på et egnet sted mens betjentene studerte gatebildet og så etter såkalte ”salgstrekk” som de kunne reagere på. Denne tiden kunne jeg bruke til å notere ned hva som hadde foregått, hva som var blitt sagt mens jeg enda hadde ferske opplevelser av det. Jeg hadde behov for penn og papir, men så ikke for meg at jeg skulle løpe etter betjentene med veske, derfor ble det til at jeg stilte med bukser med mange og store lommer. I tillegg skulle jeg ha en stor jakke slik at det kunne skjules at jeg hadde et kommunikasjonsanlegg på meg (for å kunne lytte til de beskjedene som ble gitt betjentene i mellom). Slik kom jeg til å ligne ganske mye i påkledning de betjentene jeg gikk sammen med. Det kan jo i seg selv være en grunn til at stoffbrukerne i gaten ikke tok meg for å være noe annet enn bare enda en betjent, for heller ikke på disse patruljene ble det spurt om hvem jeg var eller hva jeg gjorde. Overfor stoffbrukerne/selgerne som ble stanset av betjentene hadde jeg en totalt passiv rolle, jeg stod bare i nærheten og lyttet til det som ble sagt, eller fulgte med dersom personer skulle innbringes til Station 1. Min passivitet kan også ha bidratt til at det aldri ble reist spørsmål om hvem jeg var.

Med Uropatruljen var det annerledes. Patruljen er større, patruljeringen foregår i hovedsak med bil, og området de opererer i er hele Københavns by, noen ganger er det også oppdrag i nabokommunene. Å få innpass i patruljen er ikke lett, kulturen kan best beskrives som ”lukket land”, og selv om tonen enkelte ganger kunne være hva jeg vil karakterisere som ”munter”, var jeg hele tiden klar over at de ønsket at forskningen tok slutt. Jeg opplevde det som vanskelig å få god kontakt med betjentene. Det var vanskelig å spørre om det som hele tiden foregikk, når jeg spurte fikk jeg som regel helt knappe svar. I Uropatruljen var jeg fra starten av *Kriminologen*, og deres forhold til kriminologi var dette ene at *Kriminolog* Flemming Balvig flere år tidligere hadde krevd at Uropatruljen skulle nedlegges. Det hang et forstørret oppslag fra en avis om dette i glass og ramme i korridoren. Dette var ikke et tema som betjentene åpent ville diskutere med meg, de gangene jeg forsøkte å skape en diskusjon om det ble det gjort til et tema uten interesse. Derfor var jeg særdels glad for å oppdage at det var en av betjentene som viste større interesse for min studie. Han spurte mye om hva denne studien skulle bli og hva jeg egentlig så etter. På en av de første patruljene jeg kjørte med Uroen ble jeg sittende å vente i bilen sammen med denne betjenten, de to andre betjentene var plassert

strategisk i nærheten av en boliginnngang som ble overvåket. Det skjedde ikke noe i løpet av en time, så vi snakket mye om politiet generelt, og jeg fikk stilt en del spørsmål om det arbeidet de gjør. Han svarte velvillig og var meget reflektert over politirollen og det å arbeide på gateplan. For meg var det svært interessant å snakke med han, og jeg opplevde at vi hadde en slags gjensidig respekt for hverandres arbeid. På et par patruljer – hvor også han deltok – spurte jeg han om episoder hvor det skjedde ting jeg ikke helt hadde forstått. Han var en viktig og åpen person, som ga meg innpass i et høffelig, men stengt miljø. Tonen mellom oss var god, og jeg ble lettet dersom jeg oppdaget at han var på de patruljene jeg skulle på. Det betydde at jeg fikk mer informasjon og kunne diskutere det jeg så og deltok i.

Dette ble ikke godt likt av de urobetjentene som tilhører det jeg oppfatter som den indre kjernen; de betjentene som har arbeidet der lengst. Selv om det kan oppleves som ubehagelig eller brysomt å skulle ha en forsker med seg i arbeidssituasjonene, kan ikke reaksjonen fra enkelte urobetjenter forklares fullt ut med dette. For selv om lederen for Uropatruljen, da han presenterte meg, hadde presisert at jeg skulle vite alt og være med på alt som foregikk, betydde ikke det at jeg ble ønsket hjertelig velkommen inn i betjentenes hverdag og kultur. Tvert i mot var det flere ubehagelige kommentarer fra enkelte betjenter, og jeg tror at det, fra enkelte, var et strekt ønske om at de hurtigst mulig skulle bli kvitt meg. Hvordan løste de så problemet med at denne ene betjenten tydelig hadde en for åpen og vennlig kommunikasjon med meg? Det begynte med små kommentarer som ble slengt til betjenten i forbifarten som: ”Står du nu der med dit kærester-snakkeri igen?”, og det utartet til beskyldning om at han ikke gjorde sitt arbeid som f.eks.: ”Du laver jo ingenting, står bare der med ”Fruen”¹ og ser ud som et andet kærestepar, og ser overhovedet ikke stofferne i gaden”. Den siste setningen ble slynget ut med voldsom kraft på Maria Kirkeplads, og jeg hadde ikke noen problemer med å forstå at det var alvorlig, men på dette tidspunktet forstod jeg ikke hva det kom til å innebære. Da jeg møtte til ny patrulje dagen etter snakket ikke betjenten til meg, all kommunikasjon var brutt og slik ble det så lenge jeg var der.

Nettopp dette lærte meg mye om Uropatruljens måte å fungere på, og det indre regimet, i betydningen av en enhetlig kultur og det å opptre ens. Det lærte meg også å se

---

¹ Fruen er det tilnavnet de har gitt Politidirektøren, Hanne Beck Hansen. Når de ga meg samme tilnavn skulle det bety at jeg var en av Politidirektørens utpekte (ettersom hun hadde gitt tillatelsen til forskningen) og derfor skulle betjentene holde avstand til meg.

at den kulturen som utvikles innad i patruljen styres ganske mye av de som har arbeidet i patruljen lengst. Ekman beskriver at måten de unge betjentene i politiet sosialiseres inn i rollen som politibetjent og lærer hvordan arbeidet skal utføres, går via småpratene på stasjonene og i patruljebilene hvor de eldre betjentene er de som setter dagsorden (1999). Jeg fant dette spesielt merkbart i Uropatruljen.

Observasjoner i gatene

Som nevnt innledningsvis var det planen at en annen forsker skulle lage en egen undersøkelse av stoffbrukere og stoffmiljø som forvitret. Jeg har ikke laget en egen grundig studie om stoffmiljøet; det ville kreve en egen doktoravhandling. Derimot fant jeg det fort utilfredsstillende å ikke ha et godt kjennskap til hva som rørte seg ”på den andre siden”; det er umulig å forstå politiets praksis uten kunnskap om dem denne praksisen er rettet mot. Derfor har jeg har tilbrakt mye tid i de aktuelle områdene i form av observasjonsstudier ved Maria Kirkeplads, på Halmtorvet og ved Hovedbanegårdens sideinngang. Observasjonsstudiene fungerte utfyllende i forhold til det materialet og den kunnskapen jeg hadde fra før.

Det har fra min side ikke vært noen forsøk på en såkalt skjult observasjon. Jeg noterte åpent stikkord for hva jeg har sett og hørt, men jeg har ikke ved noen anledning gitt meg til kjenne hverken overfor politiet eller for stoffbrukere. Det oppsto heller ingen situasjoner der jeg ble spurt om hvorfor jeg var der eller hvem jeg var.

Det kvantitative materialet

Dette materialet er to tilfeldighetsvalg på til sammen 400 av politiets narkotikasiktelsener i årene 1998, 1999 og 2000. 300 av siktelsene er etter lov om euforiserende stoffer, og 100 av siktelsene er etter straffelovens § 191. Jeg har gjennomgått og kodet dette utvalget i dataprogrammet SPSS, både selve saken (siktelsen) og det som måtte finnes av personlige opplysninger om personene som er siktet. Siktelsene er fulgt fram til henleggelse, avgjørelse hos politiet eller dom i saken. En nærmere redegjørelse for det trukne materialet er skrevet i Del V. Dette arbeidet ble utført som en siste del av materialinnsamlingen til denne studien. Skulle jeg ha gjort studien i dag ville jeg ha

gjort det motsatte; begynt med å utføre og analysere den kvantitative delen av studien. Slik kunne jeg ha brukt den viten som ble synlig i denne delstudien til å studere politiets arbeid. Tallenes tale ville ha gitt meg en annen innfallsvinkel og et annet grunnlag for å reise spørsmål om det arbeidet som utføres til politiledelsen, og det ville ha gitt andre og kanskje viktigere følgetrårer i min studie av politipatruljene.

Etiske dilemmaer

Fra en tur med Uropatruljen:

Vi befinner oss på Amager for å observere mot en leilighet etter at det er kommet tips til betjentene om at det er salg på gang fra denne spesielle leiligheten. Det er to patruljer som er satt på denne jobben, til sammen er det seks betjenter. I tillegg har de en betjent med hund i nærheten. Bilen er parkert, og betjentene observerer mot den bestemte leiligheten. Forskjellige folk kommer ut derfra og noen går inn – de er alle kjente stoffbrukere for betjentene. De beslutter seg for å slå til, og bilen blir kjørt fram mot utgangsdøren på adressen. I det samme oppdager de en kjenning som kommer fra en parkert bil, men som går mot en annen oppgang i samme gate. Den ene av betjentene hoppet ut av bilen og følger etter vedkommende til fots. Det viser seg at han går inn i en annen leilighet. På dette tidspunktet kaller betjentene opp en andre patruljen for å høre om det går an å få litt hjelp. Den andre patruljen har ikke noe spesielt fore og vil komme om noen minutter. Da kjenningen kommer ut fra denne andre oppgangen, følger de etter han til bilen hans, hvor de tar fatt i han og forkynner at han er mistenkt for lov om euforiserende stoffer. Han blir ransaket, og de finner et salgsbrev på han som han straks erkjenner å ha kjøpt i en bestemt leilighet i denne andre oppgangen. En betjent kaller opp stasjonen, og får vite at i denne leiligheten bor en kvinne som de kjenner godt fra før, de har kjent henne i 10-12 år for salg av heroin. Kvinnen har en tidligere dom for heroinsalg. Hun er nå over 50 år, og hun bor sammen med sin mann som er invalid og i 60-årene. Jeg går sammen med to betjenter som vil forsøke å komme seg inn i den første leiligheten uten å sparke inn døra. Det blir ringt på døren, men det er helt stille, ingen lukker opp. Betjentene blir der og vil vente på at noe skal skje eller at de skal komme seg inn dersom døren blir åpnet. Mens dette skjer, er de andre tre betjentene kommet seg inn i den andre leiligheten. De kaller oss opp. De har funnet noe heroin hos

kvinnen, og lurer på om jeg kan komme over og være behjelpelig. Jeg går til den andre leiligheten og tenker over hva det er de skal ha min hjelp til. Jeg er jo aldri behjelpelig med noe, jeg er tilskuer. De vil at jeg skal sjekke kvinnens klær. Alternativet er lang ventetid til det kan komme en kvinnelig kollega, eller at de må bringe henne til stasjonen. Jeg ser på kvinnen, hun ser eldre ut enn de noenogfemti, hun sitter i sofaen og stirrer rett fram for seg. Hennes mann sitter i rullestol og leser i en avis. For meg virker hele situasjonen temmelig tragisk. Jeg forklarer betjenten at jeg ikke har lov til å ransake noen. Han sier at det vet han, og det er ikke det jeg skal. Bare bevitne at hun tar av sine klær og rister dem, slik at jeg kan se at det ikke er noen salgspakker gjemt i tøyet. Jeg svarer ja i forfjamselsen, og går sammen med henne inn på soverommet hvor hun tar av seg klærne slik at jeg kan se at hun ingenting har i klærne. Det er en virkelig ubehagelig opplevelse. Kvinnen fortalte meg at hun hadde lagt kortene på bordet, hun hadde bare de tre grammene heroin som hun hadde gitt til betjenten med en gang. Hun sier hun er glad for å slippe å reise med dem til stasjonen og kroppsundersøkes. Akkurat det gir meg en litt bedre smak i munnen, men jeg er ingen ivrig iakttaker mens hun tar tøyet av og rister plagg for plagg. Vi går tilbake til stuen, og jeg sier som sant er, at jeg kunne ikke se noe stoff.

Jeg fikk noen ganger spørsmål fra politibetjenter om jeg kunne ransake en kvinne for dem siden en ransaking av kvinner ikke kan utføres av mannlige betjenter. Selvfølgelig svarte jeg nei. I episoden beskrevet ovenfor, handlet jeg feil (det er en hovedgrunn til å gjengi den). Selv om kvinnen sier at hun er glad for løsningen, skal ikke forskere delta i kontrollen. Og når prinsippet først tøyes, blir det raskt grovere overtramp enn overtrampet i denne episoden.

En annen etisk bærebjelke i forskning er kravet om det informerte samtykke. Folk skal vite at de inngår i et forskningsprosjekt og gis anledning til å samtykke eller å trekke seg fra deltakelse. En kan ikke forlange at folk skal svare på enquete eller la seg intervju. I studier som bygger på feltarbeid i politibiler finnes ikke denne bærebjelken. Det er som regel politiet selv som forteller hvorfor forskeren er med. Dette skjer ikke nødvendigvis med henvisning til at forskeren er med for å forske. I stedet brukes mer intetsigende formuleringer av typen ”han er med oss”, ”han er tredje mann på bilen i dag”, osv. De menneskene politiet møter på, ofte utslåtte mennesker, gis ingen anledning til å velge om deres ord og handlinger skal inngå i et forskningsprosjekt.

I studier som bygger på feltarbeid hos politiet, er problemstillingen vanskelig og viktig. Her vil det også være en asymmetri i det informerte samtykke hos de observerte. Politiet har samtykket, etter å ha hatt muligheten til å avslå deltakelse. Det vil riktig nok oftest være noen på ledelsesnivå som har samtykket i forskningen, og i den forstand har den enkelte politimann vanskelig for ikke å stille opp med sin politibil. I alle fall har noen med myndighet til å ta slike beslutninger på vegne av politiorganisasjonen gitt sitt samtykke. Slik er det ikke hos dem politiet skal kontrollere og som inngår i observasjonsstudiene. Ikke har de noen bemyndiget talsperson som kan gi sitt informerte samtykke heller.

Karakteren av møter på gateplan mellom politi og de kontrollerte gjør det bortimot umulig å forlange at polititjenestemennene skal introdusere en som forsker og be om samtykke før hendelsen ruller videre. Når politi entrer en konfrontasjonsscene, skal de fra første stund vise autoritet og at det er de som bestemmer hva som skal skje her. Dette oppfattes som nødvendig for å få kontroll over situasjonen; uten at autoriteten etableres fra første sekund, kan situasjonen bli farlig. En introduksjon der man høflig først spør om tillatelse til at forskeren får lov til å være til stede, er et klart brudd med de nødvendige autoritetsdefinisjonene.

Problemstillingen blir raskt valget mellom informert samtykke av de observerte eller ingen forskning. Det samme gjelder for øvrig for analyser basert på arkiver i straffeapparatet.² Mitt eget standpunkt er dette: Kravet om det informerte samtykke må vike. Studier av organisasjoner som disponerer store maktmidler overfor utslåtte mennesker er ekstra viktige. Det er mindre etisk om slike organisasjoner og miljøer blir innestengte, lukkede organisasjoner uten de muligheter til kontroll og kritikk som slike studier kan gi.

I en situasjon uten informert samtykke blir det ekstra viktig at de kontrollerte møtes med respekt og tilbakeholdenhet. De kontrollerte spurte sjelden om hvem jeg var. Dersom spørsmålet om hvem jeg var, ble rettet direkte til meg, svarte jeg bestandig at jeg var forsker, og at det var hvordan politiet gikk frem jeg forsket på. Jeg prøvde også å være tilbakeholdende. Det ville være krenkende om jeg gikk for tett på eller viftet med

---

² Begrepet straffeapparat brukes i denne avhandlingen om mangfoldigheten og helheten i den institusjonaliserte virksomheten som er knyttet til strafferetten. I denne studien er det særlig lovgivning, politiarbeid og domstolsvirksomhet som er de sentrale elementene i begrepet.

notatblokker og gjorde notater i situasjoner som måtte oppleves ydmykende for den kontrollerte.

Norsk gjest hos dansk politi

Den danske reiselivsnæringen har i årevis kjørt en reklamekampanje i Norge om at det er: "Deilig å være norsk i Danmark". Det kan det være, men ikke bare. Mange dansker tror at de ikke forstår norsk, mens de fleste nordmenn tror de forstår dansk. Etter hvert har jeg lært at danskene forstår norsk når vi bare kutter ut våre kj-lyder, og legger om sangen i vårt språk en "lille smule". Og jeg har lært at nordmenn forstår ikke det danske språk helt umiddelbart og fullstendig, annet enn når det tales av dronning Margrethe og andre som artikulerer helt tydelig. Især er det vanskelig når københavnerne haster av sted med sitt litt flate språk hvor de i tillegg kutter mange endelser på ord. Når kommunikasjonen foregår i hurtig pr.beskjed-tempo på en politipatrulje, eller en stoffbruker i gaten roper noe til en betjent, må jeg innrømme at jeg hadde problemer. Det ble litt for mye "Hva sa du" og "Hva sier han". Å ikke forstå hva som blir sagt, å ikke oppfatte nyansene i hvordan ting blir sagt vil være et problem for alle, men for en forsker i feltet kan det være fatalt. Radioen ble min redning til å forstå hurtig dansk, især ungdomsprogram hvor det snakkes riktig fort er gode læremestre.

Ut over det tror jeg at det var flere fordeler med å være norsk. Jeg hadde ikke nok kunnskaper om det som tidligere hadde skjedd, kjente ikke politiets forhistorie i forhold til Vesterbroaksjonene godt nok. Dette ga meg ignorantens velsignelse og gjorde det lettere for meg å spørre de forskjellige politibetjentene om smått og stort. For betjentene var det lettere å svare, for det var helt troverdig at jeg ingenting visste. Mange av dem var meget velvillige i å forklare hvordan ting hadde vært, hvordan innsatsen pågikk nå, hvorfor og hvordan. Jeg kunne spørre om opplagte ting, men som ikke var opplagt for meg, fordi jeg ikke hadde noen bakgrunn i det danske samfunnet, jeg hadde ingen rolle i den danske debatten rundt narkotikapolitikken eller i politiets måter å utføre arbeidet på. Slik ble jeg ikke en forsker som spurte og grov om alle mulige selvfølgheter, men mer en nordmann som trengte å få vite hvordan og hvorledes. Mitt inntrykk er at det ufarliggjorde meg som forsker og ga meg i flere situasjoner mer velvillighet. Med dette mener jeg ikke at det bare var fordeler med å

komme fra Norge. At jeg ikke hadde politiets historikk og dansk narkotikapolitikk i ryggmargen, forstått på den måten at jeg ikke var oppvokst med det og daglig hadde forholdt meg til det, betydde også at det var en del informasjon som jeg ikke hadde noen ”knagger å henge informasjonen på”. Det innebærer at jeg muligvis har brukt lengre tid på deler av studien enn det en danske ville gjort.

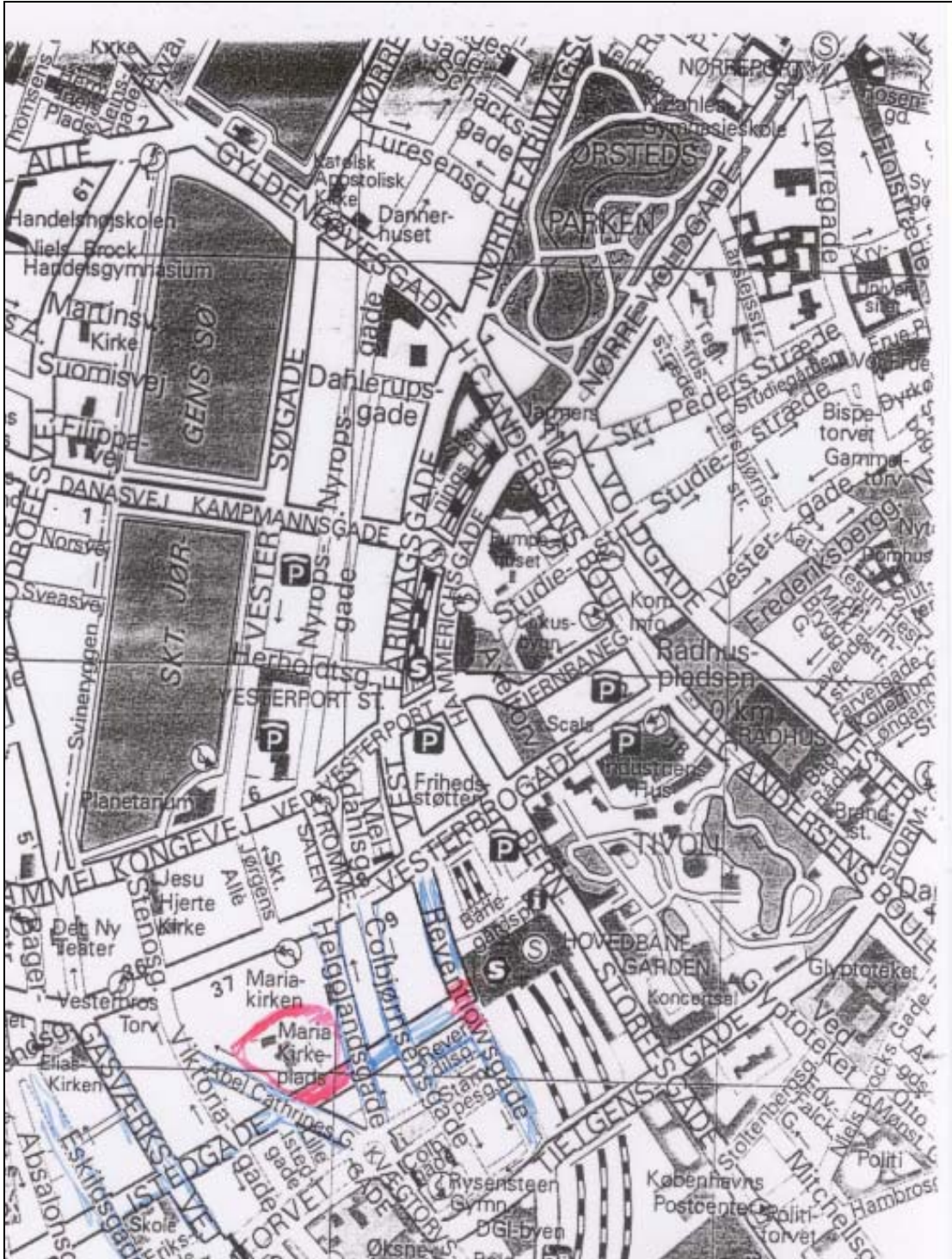
Å være utlending førte også til at jeg underveis ble stanset i innsamlingen av materialet. Da terroraksjonene i USA skjedde 11. september 2001 hadde jeg kodet 300 av de 400 sakene i mitt domsmateriale. Plutselig endret jeg status fra å være en nordmann i Danmark til å bli utlending. Før jeg kunne få slippe til og kode de siste 100 sakene måtte jeg sikkerhetsklareres. Det foregikk via politiets etterretningstjeneste hvor det ble reist forespørsler i Norge om hvem jeg var. Slike granskinger tar visst tid; det tok tre måneder innen jeg fikk mitt papir hvor jeg var klarert og kunne få tilgang til de 100 sakene jeg ikke hadde kodet.

Språk

Avhandlingen er skrevet på norsk, men dokumentsitater, lovanvendelser og diverse sirkulæreskriv som det siteres fra, er selvsagt på sitt opprinnelige språk; dansk. Noen steder er det muntlige replikker på dansk, det er fordi jeg har notert så nøyaktig som mulig slik replikkene falt seg i samtale mellom politiet og gatefolket. Etterpå fant jeg det vanskeligere å oversette det til norsk enn å beholde det opprinnelige danske. Interjuene er også gjort norske av meg, men da med godkjenning fra de intervjuede. Et unntak er det, Københavns sosialoverlege uttaler seg på sitt opprinnelige dansk. Det er fordi jeg fikk hjelp fra en dansk student til å skrive ut intervjuet fra bånd, og valgte å la det forbli på det danske språket. Men ettersom det skriftlige danske og norske språk ligger nært opp til hverandre og er for søstre å regne, skal jeg ikke si meg fri for at det kan finnes en norsk staving i det danske – eller en dansk vending i det norske.

Del I
Politiaksjon og Pusherlov

Kart over det sentrale Vesterbro i forhold til politiinsatsen.

Kapittel 2

Vesterbroaksjonene i 90-årene

Vesterbro har ca. 35.000 innbyggere, og er fra gammelt av en arbeiderbydel, hvor også store deler av Københavns filleproletariat hadde sin bopel. Bydelen grenser opp mot Hovedbanegården, som er et sentralt knutepunkt for hele København. Tidligere var bydelen preget av slitne vertshus hvor mange av byens alkoholikere holdt hus, og pornofilletter og prostitusjon dominerte langs bydelens hovedgate Istedgade. I området hadde det også i løpet av flere tiår vokst opp en del turisthoteller på grunn av den sentrale beliggenheten, og i takt med at pornoindustrien og live-sex- showene vokste i Istedgade, vokste også hotellene og antallet turister. Gjennom 70- og 80-årene klaget beboerne stadig til Københavns kommune over de dårlige forholdene, uten at det skjedde store endringer. På slutten av syttitallet og i begynnelsen av åttiårene ble en stor del av stoffbrukermiljøene fordrevet fra sine oppholdssteder på Nørrebro, også en av Københavns arbeiderbydeler, og over til Vesterbro. Årsaken til dette var gjennomføringen av en større byfornyelse på Nørrebro, og sammen med dette, en målrettet innsats mot narkotikamiljøene fra politiets side. På Vesterbro gikk raskt forholdene fra galt til verre. Det meste av stoffhandelen ble konsentrert rundt det såkalte ”skarpe hjørne” i Istedgade, hvor selgere og brukere oppholdt seg store deler av døgnet. I følge politiet kunne det ofte være så tettpakket med mennesker der at beboere og forretningseiere ikke kunne komme forbi. Politiet oppgir at det kom folk fra hele Danmark til det ”skarpe hjørnet”, så mange som 40-50 % kom fra andre steder av byen eller landet. Vesterbro ble en åpen stoff-scene; salget blomstret, brukerne satt på gaten og satte sine sprøyter, over alt fløt det av brukte sprøyter og sprøytespisser, blodige filler og all mulig slags søppel. Mange gårder var fraflyttet fordi de var i en elendig forfatning, og her flyttet stoffbrukere inn i mangel av noe bedre. Etter hvert nådde også

byfornyelsen Vesterbro, nye og handlekraftige beboere flyttet inn i de nyrenoverte og dyre leilighetene. Sammen med hotelleiere og forretningsdrivere i området ble styrken i klagene så store at de nådde fram til politikerne. Nå skulle det skapes ”ordnede” forhold på Vesterbro. Det ble politiets oppgave.

En egen narkotikastrategi

Dette var bakgrunnen for at politiet i 1989 startet en stor oppryddingsaksjon. Først og fremst i form av en rydding av det ”skarpe hjørnet”, som senere ble etterfulgt av flere forsterkede gateplansinnsatser mot småhandel i sidegatene til Istedgade.

Oppryddingsaksjonen var opptakten til den målrettede gateplansinnsatsen som startet 20. august 1990. Politiet forklarte at de satte inn en forsterket innsats på Vesterbro med formålet ”at bekjempe den omsiggribende narkotikakriminalitet i området”. I

Statusrapport for Vesterbro 1993 beskriver politiet det slik:

” ... narkotikakriminaliteten antog i slutningen af 80-erne så voldsomme former, at den gav anledning til den særlige politiaktion. Hjørnet af Colbjørnsensgade/Istedgade og siden Halmtorvet var dengang de store narkotikatilholdssteder. Her var der narkomaner i et sådant antal, at almindelig butikshandel i området omtrent ophørte. Ingen kunne komme frem for narkomanerne. Kanyler, flasker og ekskrementer flød overalt, og bænke og borde i parker og grønne områder var optaget af narkomaner. Mange talte om at flytte fra området, og der var voldsomme protester fra beboere og handlende. Reventlowsgade og området bag Hovedbanegården var også yndede tilholdssteder for narkomanerne. De samme steder var der et betydeligt antal prostituerede, der udøvede deres gerning her. Istedgade var gaden, hvor pornomiljøet udfoldede sig. Her var et utroligt stort antal kiosker med pornoartikler og en del klubber og filmforevisningslokaler. Kriminaliteten i området florerede både i form af vold, røverier og ”rulleforretninger”, og det var meget vanskeligt for beboerne at færdes uantastet i gaderne.” (s.3 og 4).

Politiets forsterkede innsats gikk under navnet *Narkotikastrategi 90*, og omfattet:

” - En forsterket præventiv indsats.

- En øget efterforskning mod bagmændene og pengestrømmene i narkomiljøet.
- En forøget indsats af uniformeret politi mod narkomiljøer.
- En øget uddannelse og orientering af politipersonalet om narkotika.
- Et øget og udbygget samarbejde med de sociale myndigheder og andre.”(ibid. s. 1)

Videre heter det at *Narkotikastrategi 90* blant annet hadde som målsetning:

- ”- at Vesterbro skulle have et pænere udseende og et bedre miljø
- at de vante tilholdssteder for narkomaner og andre efterhånden skulle forsvinde fra gaderne
- at det blev mere sikkert for beboere og andre at færdes på Vesterbro
- at udbudet af narkotika i området blev begrænset
- at det blev vanskeliggjort for nye stofmisbrugere at skabe kontakt med narkohandlere på Vesterbro
- at stoppe drikkeri, uro og ulovligheder på gadeplan
- at begrænse kriminaliteten i området
- at henvise narkomaner til behandling hos de sociale myndigheder og andre
- at der i offentligheden, hos politikerne og ikke mindst i Københavns kommune blev skabt debat om rigtigheden af den førte narkobehandlingspolitik”. (ibid s. 2 og 3)

Politiet så på dette som en langvarig aksjon, og de delte prosessen inn i en opprydningsfase, en vedlikeholdsfasen og en oppfølgingsfase. Begrepsbruken gir to budskap; både at dette vil ta tid, men også at det er fremgang i vente.

Innsatsen ble utført med økt uniformert patruljering, økt tilstedeværelse av en uniformert kommandovogn, en spesialpatrulje som arbeidet tett sammen med DFU³, DCP og afdeling N. Det ble også iverksatt spesielle aksjoner hvor Uropatruljen gikk sammen med Station 1’s eget mannskap. Utover nittitallet skjer det en del omstruktureringer i politiet som skal bedre og styrke innsatsen: Det settes inn gående, syklende og kjørende patruljer, Station 1 oppretter et eget nærpoliti og en felles patrulje som består av ordens- og kriminalpoliti. Innsatsen i gatene består store deler av døgnet både av uniformert og sivilt politi.

---

³ DFU er Direktoratet for udlændinge, som i dag svarer til Udlændingestyrelsen. DCP står for Det Centrale Personregister.

Statusrapporten for 1993 konkluderer med at politiet er fornøyd med sin egen innsats på Vesterbro. Rapporten fremhever at politiet har oppfylt en stor del av de målene som ble satt ved innsatsens begynnelse i 1990. De viser til at arbeidet har ført til at det er et begrenset tilbud av narkotiske stoffer på gaten. Mange stoffbrukere er fjernet fra faste tilholdssteder, derfor er det blitt vanskeligere for nye stoffbrukere å få kontakt med miljøet. Bestemte steder, hvor stoffbrukere kunne sette sprøyter innendørs, er nå nedlagt og drikkeri, uro og ulovligheter i gatene er minsket. Til støtte for dette fremhever politiet statistikken som klart viser en nedgang i tyveri og innbrudd i leiligheter på Vesterbro i forhold til tall fra 1991⁴. Samtidig understrekes det at det er viktig å fortsette med den samme linjen for å holde på de gode resultatene som alt er oppnådd, og for å bedre forholdene enda mer.

Som fremtidsplan peker *Statusrapport 1993* på at det vil være av stor betydning å fokusere sterkere på særlig Maria Kirkeplads, Mændenes Hjem og innvandrerklubber i området. Deler av Vesterbro er på dette tidspunktet under en større byfornyelse, noe som etter politiets oppfatning gjør det ekstra enkelt for gatas folk å ta seg inn i de forskjellige eiendommene og oppholde seg der.

Politiet ønsker for fremtiden en bedre sikring av disse eiendommene. De etterlyser også at de sosiale myndighetene kommer sterkere på banen, først og fremst med tilbud om mer behandling til stoffbrukere, men også i form av mer synlighet i gatene.

Statusrapporten for 1994 framstiller situasjonen, til tross for mange utfordringer, som positiv. Innsatsen er massiv, og selv om den ikke kommer opp mot de 26.845 manntimer⁵ som ble satt inn på patruljeringer ved aksjonens oppstart i 1990, er det i henhold til politiets rapport fortsatt store ressurser i bruk:

- Politivakten på Hovedbanegården som kontrollerer Hovedbanegården og de nærmeste gater og plasser. Ofte har de en fast post i krysset Reventlowsgade/Istedgade.
- Citypatruljen. En uniformert patrulje som består av 20 betjenter som døgnet rundt foretar gående og kjørende patrulje.

---

⁴ Statistikken fra Station 1 viser nedgang i røveri, 271 i 1991 og 157 for 1993. Innbrudd i leiligheter utgjør 450 i 1991 og 235 i 1993. Tallene for 1993 er fram til 20.09.

⁵ Se Jepsen, 1996

- Spesialpatruljen. En sivil patrulje som har en spesiell innsats mot utenlandske stoffselgere på gaten.
- Holdtjeneste. 3 vakthold som patruljerer døgnet rundt på Vesterbro. Oppgaven er alle politirelevante oppgaver i området
- Distriktpoliti som uniformert patruljerer distriktet til fots og holder kontakt med områdets beboere.
- Kriminalprevensjon. I tillegg til alminnelig kriminalpreventivt arbeide overfor unge, drives oppsøkende arbeide blant stoffbrukere.
- Kriminalpoliti. Ivaretar de kriminalpolitimessige oppgaver i området
- Fellesgruppen. Sammensatt av betjenter fra ordens-og kriminalpolitiet, og som tar seg av alle oppgaver i forhold til simpelt tyveri.
- Andre politistyrker: Uropatruljen, Beredskapsafdelingen, Bevillingsafdelingen, afdeling E, afdeling N og Politihundeafdelingen, som alle patruljerer i området etter egne planer.

Statusrapport 1994 fastslår at forretningslivet er i vekst på Vesterbro og det fremheves at det er laget en lokalplan med ytterligere byfornyelser i området, noe som beregnes å gi bydelen forbedringer i de neste 10 årene. Politiet holder jevnlig razziaer i området, og det påpekes at den registrerte kriminaliteten synker fortsatt. Daværende daglig leder ved Station 1 formulerer det slik:

”Det har givetvis hjulpet – endda meget. Området er ikke fri for narkomaner, men det var vist heller ikke ventet. Der er jo fortsatt mange fastboende narkomaner på Vesterbro. 70-80 stykker bor på ”Mændenes Hjem” og et tilsvarende antal andre steder i området. Der er dog sket en løbende forbedring. Det kan enhver se ved at besøge området og sammenligne forholdene i dag med forholdene inden politiaktionens start. Anvendelse af forbud hjælper⁶. Der er givet mange tusinde forbud i årenes løb, og det kan fortsatt konstateres, at mange forsvinder allerede efter 1.ste forbud. Vi ser dem aldrig mere. Man kan i dag frit og trygt bo og bevæge sig i området. Man kan stadig få tilbud om narkokøb flere

---

⁶ Forbud mot opphold i et bestemt område er hjemlet i Københavns politivedtekt § 6. Det er flere slike ”forbudssoner” på Vesterbro. Når den enkelte har fått nok antall advarsler mot å oppholde seg i det avgrensede området blir det utstedt bøter. Disse bøkene går under betegnelsen ”berammersager”. Dette blir nærmere beskrevet i Del 2, kapittel 6: *Politiets arbeidsredskaper*.

steder, men både narkomaner og sælgere er i ”bevægelse”.-----Bekæmpelsen er således ikke håbløs og unyttig. Der skal blot fortsættes med samme styrke, og forbedringerne vil ske i takt med byfornyelsen.”(Statusrapport 1994, s. 5)

Igjen blir det understreket at politiet synes det sosiale arbeidet i gatene er svært mangelfullt. Stadig etterlyses en større innsats fra de sosiale myndighetene, og det poengteres at politiet er mer enn glad for å kunne hjelpe til i forhold til å overtale stoffbrukere til behandlingsopphold, men da må de ha noen å spille på lag med. Politiet har selv det som kalles ”en sosialbetjent” på gaten. Betjenten kom fra det Kriminalpræventive kontor, og arbeidet med oppsøkende gatetjeneste i form av tilbud om hjelp til å søke behandling, og ellers alminnelige dagligdagse samtaler. Dette utviklet seg ikke helt heldig siden betjenten i løpet av kort tid på gaten kom mellom barken og veden. Fra bilag til stausrapport 1994 oppsummeres det slik: ”Efter at ”socialbetjenten” havde virket et par måneder, blev det efterhånden sværere at få narkomanerne i tale. Vesterbropatruljen fortsatte jo deres del af arbejdet, hvorved ”socialbetjenten” kom under mistanke for at videregive observationer om narkohandler til det uniformerede politi.”(Statusrap.1994, bilag 2)

To onder: Maria Kirkeplads. Utlendinger

Fortsatt beskrives det i 1994 at det er problemer på Maria Kirkeplads. Politiet er av den oppfatning at kirken er et fristed for stoffselgere; det foregår avtaler og stoffsalg både på plassen foran kirken og i selve lokalene i Mariakirken. I rapporten kritiseres kirkens medarbeidere fordi de ikke er villige til å samarbeide med politiet til tross for mange initiativer fra politiets side. Men ikke alle innenfor politiet ser kirken som et slikt fristed. Politiets ”sosialbetjent” skriver i sin bilagsrapport:

”Det skal i denne forbindelse bemærkes, at der ikke er observeret handler i Mariakirken, hvis personale virker meget opmærksomme på, at dette ikke sker her.” (Statusrap.1994, bilag 2). Sosialbetjenten er nok den av politibetjentene som gjennom sitt arbeide er kommet tettest på miljøet, og som med sin tilstedeværelse både i kirken og utenfor på Maria Kirkeplads har hatt størst mulighet for å se hva som foregår inne i kirken. Likevel

blir det ikke lagt særlig vekt på denne politiobservasjonen. Mariakirken forblir i politiets øyne et problem som det skal rettes en større innsats mot.

Politirapportene utkrystalliserer to hovedproblemer. Det ene er Maria Kirkeplads, som beskrevet, det andre er en større mengde utenlandske stoffselgere. Fortrinnsvis beskrives de som gambianere som er kommet til landet på turistvisum, og det typiske er at de like etter ankomst har giftet seg med en dansk statsborger for å få opphold i landet. Politiet mener at de nye utlendingene ikke selv bruker stoff, de selger kun for vinning, og de har utviklet spesielt smarte salgsmetoder som gjør at det er vanskelig for politiet å få tatt dem. Særlig mener politiet at det er vanlig å oppbevare salgspakkene, som hver for seg er innpakket i plastikk, i munnhulen. Når de blir stanset av politiet, svelger de pakkene, og straks politiet er kjørt gulpes de opp igjen, og salget fortsetter. En annen metode politiet beskriver, er et aggressivt salgstilbud. *Statusrapport 94* beskriver hvordan salg av stoff i gaten tidligere foregikk på den måten at de som ønsket å kjøpe noe, selv henvendte seg til de som solgte, men ny-utlendingene beskrives slik at de tilbyr alle som går forbi å kjøpe stoff. Politiet får særlig mange klager fra beboerne i området om dette. Mange beboere føler seg naturlig nok trakassert over å bli tilbudt kjøp av stoffer hver gang de går til og fra sitt hjem. Det hele resulterer i enda et krav fra beboerne overfor politiet: De aggressive selgerne må stoppes. Riktig nok er det flere eksempler på at beboerne klager mye og stiller krav til politiet, men det er ikke bare beboerne som reagerer. Politiet selv er provoserte over metodene og frekkheten de nye stoffselgerne viser. Dette uttrykkes flere ganger i statusrapportene for 1994, 1995 og 1996, og aller klarest i 1996: "De utenlandske pushere i området omkring Absalonsgade/Eskildsgade virker nu fuldstændigt ligeglade med politiets indsats, og indregner helt klart bøder for overtrædelse af forbud jfr. politivedtægtens § 6 som en 'driftsomkostning'." (s. 8). På flere måter håner de utenlandske selgerne politiets innsats. Deres stadige tilstedeværelse og aggressive salgsfremstøt blir et bevis på at politiet kommer til kort, og at resultatene av politiets innsats uteblir. For betjentene er det nok mange ting som virker inn i forhold til provokasjonen de opplever. Fra slitne stoffbrukere er de ikke vant til å møte en mangel på anerkjennelse av politiets makt og autoritet. De utenlandske selgerne er i sterk kontrast til stoffbrukergruppen på Vesterbro som ikke viser tegn til motstand overfor politiets virksomhet. De følger alle anmodninger og befalinger, viser identifikasjonspapirer (i de fleste tilfeller

sykesikringskort), viser hva de har i lommene, de forhandler ikke om respekt og autoritet. Deres eneste måte å forhandle om retten til å oppholde seg i det offentlige rommet, er å vise at de aksepterer at de ikke har rett til å være der. Det gjør de ved enten å motta advarsler eller bøter med et ”Tak, hr. betjent”, eller med å flykte inn i kirkeasyl i Mariakirken.

Ekstra innsats mot ”ny-utlendinger”

Dette er bakgrunnen for at det i 1994 ble besluttet å rette en særlig innsats mot miljøet av stoffselgende ny-utlendinger. En gruppe, bestående av 5 betjenter, kalt Special-gruppen, fikk i oppgave å sette alle sine krefter inn på observasjon av nettopp disse selgerne. Målsetningen var å få dem utvist fra Danmark. Av 54 afrikanere i miljøet på Vesterbro, rapporterte Special-gruppen at 52 personer var fra Gambia. Det ble laget undersøkelses-rapporter på hver enkelt person som ble oppdatert hver dag med materiale fra politiets døgnrapporter i tillegg til Special-gruppens egne opptegetninger. Sammen med ”Den blå bus”⁷ besluttet de å legge maksimalt press på de afrikanske selgerne ved såkalte ”berammingsaker”, bøter for ulovlig opphold på Vesterbro med en beramning for retten dersom boten ikke vedtas på stedet. Det ble skapt en ”splitt og hersk”- metode i samarbeid med utlendinger som hadde bodd såpass lenge i landet at de ikke kunne utvises. Disse utlendingene var som regel selv avhengige av stoff, de hadde mistet store deler av sitt tidligere gatesalgsmarked til de nye gambianerne, og hadde derfor en egen interesse av å hjelpe politiet i innsatsen for å få dem utvist. I hovedsak besto hjelpen i å identifisere personer, gi opplysninger om proformaekteskap og illegale utlendinger. All informasjon politiet hadde på hver enkelt person ble oversendt til DFU, som hadde den enkeltes sak til avgjørelse i spørsmålet om videre opphold i landet. Slik lyktes politiet på kort tid å få vedtak om utvisning for 32 av de opprinnelig 54, og flere utvisninger var forventet på det tidspunktet rapporten i 1994 er skrevet.

Bilaget fra Special-gruppen i 1994 avsluttes med at man er tilfreds med situasjonen, mange er blitt utvist i løpet av innsatsen, gatebildet er mer preget av de fastboende utlendinger, som utviser en mer dansk mentalitet i sin oppførsel. Special-gruppen skriver:

”Innsatsen på Vesterbro sammenholdt med DFU’s hårdere linie overfor kriminelle utlendinge har gjort, at mange vælger at holde sig væk, for ikke at ”kaste lys” på sig selv. -----Vi kan afsluttende konstatere, at det ”værktøj” vi i længere tid har efterlyst, anpasset situationen på Vesterbro, nu er tilstede.”(1994 bilag 4, s.4).

Kort tid etter dette blir Special-gruppen nedlagt, og det nevnes at Uropatroljen vil ivareta Special-gruppens funksjoner. Årsaken til dette fremgår ikke klart i politiets rapport, men en medvirkende årsak er nok forskjellige presseoppslag om Special-gruppens metoder⁸. Kanskje ble ”verktøjet” og korpsånden litt for synlig og litt for sterk. Uropatroljen utfører nok sine ordinære arbeidsoppgaver på Vesterbro, men det er ikke noe som tyder på at det skjer i nært samarbeid med Station 1, slik rapporten kan gi inntrykk av.

Ekstra innsats på Maria Kirkeplads

Det andre store problemet, forholdene rundt Maria Kirkeplads, forsøkes å løses på en lignende måte ved at det også her i 1994/95 settes inn en egen gruppe, Citypatroljen, som skal lage en særskilt studie av Maria Kirkeplads. Resultatet av denne innsatsen oppsummeres i rapporten ”*Analyse og statistikk over kriminalitet på Maria Kirkeplads ved Mariatjenesten og i umiddelbar tilknytning dertil.*”⁹

I det arbeidet, som politiet forstår som opprydding av Maria Kirkeplads, ser Mariatjenesten, med bakgrunn i det arbeidet de utøver, noe helt annet. Kirken og politiet er to systemer som møtes i en total frontkollisjon. Enkelt sagt: Der politiet ser en kriminell, utpekulert stoffselger som skal straffeforfølges og fengsles, der ser kirkens medarbeidere en forkommen, syk stoffbruker; et medmenneske de tilbyr sin hjelp. Politiets syn på kirkens arbeide er, uten respekt slik det fremkommer i deres Statusrapporter. I Citypatroljens rapport beskrives det på denne måten:

---

⁷ ”Den blå bus” er en buss politiet tok i bruk i 1990. Den ble oppstilt på Halmtorvet og hadde funksjon som en ”rullende” politistasjon. En mer inngående beskrivelse av bussen følger i kapittel 3.

⁸ Det er særlig oppslag i Jyllands-Posten 10.07.94. jeg sikter til her. Noen av patroljens betjenter har gitt intervju til Jyllands-Posten, hvor oppslaget i sterk grad vinkles på at politiet nå sørger for at utlendingene på Vesterbro skal vekk. Dermed blir politiet beskyldt for rasisme, dette skaper stor debatt, også internt i politiet.

⁹ Med denne tittelen lyder det som om Mariatjenesten står bak kriminaliteten, det gjør de ikke, og det har nok politiet heller aldri ment!

”På grund af kirkens ”åbne døre” og uden kirkens vilje til at sortere klienterne og dets beliggenhed nær ved Hovedbanegården, er stedet særligt ideelt, som samlingspunkt for narkotikahandlere og brugere fra hele landet, idet det er her, de skaber deres kontakter og rimeligt let kan handle stoffet. Det er politiets opfattelse, at kirkens sociale arbejde blandt mange af de tilstedeværende i kirken er yderst begrænset. Disse benytter kun kirken som ”helle” og skjul for politiet. Kirkens ledelse har flere gange fået oplysninger om tilstandene i kirken – herunder at der i kirkens døråbning og inde i kirken handles med narkotika. Herunder har ledelsen blot trukket på skulderne og skitseret problemerne, som værende kirkens indenfor og politiets problemer udenfor. Da politiet ikke ønsker en direkte konfrontation med kirken har der været forsøgt mange dialoger imellem parterne, som blot har afstedkommet udtalelser fra kirkens ledelse som ”at bo på Vesterbro er et stykke socialt arbejde i sig selv”. ”Kirken er åben for alle”. (Citypatruljen 1995, s. 3 og 4)

Det ble avholdt flere møter mellom presten i kirken og politiet. Møtereferatene viser at presten i Mariakirken synes problemene er store og ønsker normaliserte forhold, gjerne med politiets innsats. Han mener at problemene ute på plassen ligger under politiets myndighet, men at arbeidet som foregår i kirken, og hvordan dette arbeidet utføres, må være kirkens avgjørelse. Kirkens politikk overfor salg og bruk av stoffer i kirkens lokaler er klar. Dersom salg eller bruk skjer, blir kirken lukket. Mariatjenesten ser det som en naturlig ting at politiet har rett til å komme inn i lokalene i forbindelse med sitt arbeid, men de ønsker ikke at politiet skal foreta alminnelige patruljeringer inne for å kontrollere om det skulle befinne seg kriminelle eller ettersøkte personer der. I de fire møtereferatene som er vedlagt rapporten, framgår det at presten på hvert møte ber om at politiet stopper innsatsen med ”Den blå bus”. Bussen gir store problemer for medarbeidere forklart på den måten at: ”klientellet foran kirken ”styrtede” ind i Mariatjenesten, når bussen dukkede op. Dette gav nærmest kaotiske forhold i Mariatjenesten, og det forhindrede medarbejderne i at udføre deres arbejde.” (ibid. s. 14). Presten beklager også de mange ”berammersager” på Maria Kirkeplads. Han mener det er kun de svakeste, de som ikke når å komme seg inn i kirken hurtig nok, som blir rammet av dette gjentatte ganger. ”Han mente iøvrigt, at disse sager var med til at gjøre

narkomanerne endnu mere kriminelle, idet de ofte ”sad” bøderne af, og under afsoningen satte sig i narkogæld, hvilket ofte var store beløb.”(ibid, s. 18). Det fremgår ikke av referatet om prestens bekymringer og opplysninger angående Den blå busutløste noen diskusjon på det første møtet, saken avsluttes bare med følgende:”Han blev orienteret om, at bussen fortsatt ville køre på Vesterbro, og der blev ført jævnlige tilsyn med Maria Kirkeplads.”(ibid. s. 14)

I den samlede lesing av referatene fremgår det tydelig at politiet ikke er interessert i hvilke forslag presten har til løsning på problemene. Politiet har bestemt sin strategi. Hovedsaken med møtene og det som ønskes oppnådd fra politiet, er å få Mariatjenesten til å inngå som medspiller i rensing av plassen. Når presten f.eks. påpeker at det er et problem med alle pusherne som selger ved dørringgangen til kirken, og at han ser det som en stor hjelp om politiet kunne ha faste betjenter på plassen i stedet for ”Den blå bus”, svarer politiet med at Mariatjenestens personale selv kan stå i inngangen og lage en sortering over hvem som skal få adgang til kirken. Det skal ikke mye bibelkunnskap til for å vite at en slik sortering av mennesker i seg selv strider mot hele det kristne budskapet.

Feilslått narkotikapolitikk?

Den spesielle innsatsen mot Maria Kirkeplads fra høsten 1994 og fram til sommeren 1995 er i utgangspunktet tenkt som en kopi av det politiet beskriver som en vellykket aksjon mot de utenlandske stoffselgerne. Men innsatsen blir ikke så stor og intens som politiet hadde planlagt. Fra flere hold kom det i årenes løp kritikk mot politiinnsatsen på Vesterbro. Mariatjenesten protesterte høylytt, de mente at deres klienter ble jaget, og at politiet vanskeliggjorde det sosiale arbeidet de utførte. Flere enkeltpersoner markerte sin støtte for kirkens syn, aviser og TV-programmer fokuserte på at politiet jaktet på stoffbrukere. Storgaard (2000) peker på at i tråd med det politiet regnet som en suksess, vokste kritikken mot gateaksjonene i den narkotikapolitiske debatten, og under diskusjonen om regjeringens narkotikaredegjørelse, uttalte justisministeren at narkotikapolitikken er slått feil. Bakgrunnen for justisministerens uttalelse var et kritisk dokumentarprogram, *Vejen til Helvede*, om den danske narkotikapolitikken, som ble

sendt i DR1 i september 1993. Her uttalte bl.a. representanter fra rettsmyndighetene seg kritisk overfor den kraftige bruken av politi og straff overfor stoffbrukere. Programmet vakte stor oppsikt. Slik oppsummerte Flemming Balvig justisministerens reaksjon på dokumentarprogrammet: ”Den 19. september interviewedes daværende justitsminister Erling Olsen i Ekstrabladet. Ifølge justitsministeren skulle politiet gjøre noget ved både gadehandlen og bagmændene, men bagmændene skulle prioriteres højest. Den 21. september gentog justitsministeren de samme synspunkter i BT, men citeredes endvidere her for den opfattelse, at narkotikapolitikken havde spillet fallit, og at narko-problematikken skulle angribes ud fra nye vinkler.”(Balvig, 2000, s. 278)

Med denne bakgrunnen grep ministeren via Rigsadvokaten inn overfor den narkotikastrategiske fokuseringen politiet hadde på gateplan. Sommeren 1994 sendte Rigsadvokaten et skriv til samtlige Statsadvokater, Politimestre og Politidirektøren hvor han gjorde oppmerksom på de regler som er fastsatt for straffeforfølgning av narkotikasaker i cirkulærer fra 1969 og 1971. Han skriver:

”Et centralt element i disse forskrifter er konstateringen af, at det efter forarbejderne til lov om euforiserende stoffer ikke har været hensigten at kriminalisere forbrug af euforiserende stoffer og dermed besiddelse af stoffer med henblik på eget forbrug. Kriminaliseringen af besiddelse er udelukkende sket for at give de retsforfølgende myndigheder en bevismæssig lettelse.

På den baggrund anføres det i cirkulæret fra 1969 bl.a.:

”Som følge heraf vil der i reglen ikke være anledning til at indlede undersøgelse med henblik på at pålægge strafansvar for besiddelse (køb eller modtagelse), når mistanken alene angår eget forbrug af euforiserende stoffer. I overensstemmelse hermed bør der vises tilbageholdenhed med af egen drift at indlede undersøgelse f.eks. på skoler, selv om politiet får formodning om, at der er konstateret misbrug af euforiserende stoffer.”

Dette afsnit er udbygget i cirkulæreskrivelsen fra 1971 således:

”Når mistanken alene angår besiddelse til eget forbrug, vil der derfor som foreskrevet i cirkulæret i reglen ikke være anledning til at indlede undersøgelse med henblik på at pålægge strafansvar. Denne beskrivelse dækker både den situation, at politiet har informationer, der indicerer, at en person er bruger af euforiserende stoffer og således kan mistænkes for at have eller have haft euforiserende stoffer i sin besiddelse og den situation, at politiet antræffer en person i besiddelse af et kvantum euforiserende stoffer, der er så beskedent, at en forklaring om, at det alene er bestemt til eget forbrug, på forhånd må anses for sandsynligt”.

Denne angivelse af kriminaliseringens omfang må naturligt indgå i grundlaget for den enkelte politikreds tilrettelæggelse af indsatsen mod narkotikakriminalitet og i overvejelserne om valget af de konkrete bekæmpelsesmetoder.” (Rigsadvokatens brev av 20.juni, 1994)

Denne innskjerpingen fra Rigsadvokaten om adgangen til å benytte stress-politikk¹⁰ overfor stoffbrukere på gaten, fikk merkbare konsekvenser. Jepsen (2000) viser at politiet i København var motstandere av Rigsadvokatens linje, og fortsatte å legitimere sin harde linje med begrunnelse i ”Narkotikastrategi 90”, men dette til tross, det måtte foretas en redusering og omlegging av de lokale aksjonene (Storgaard, 2000). Økningen og reduksjonen i politiets gateplansinnsats kan også leses i politiets statistikker, hvor saker etter lov om euforiserende stoffer utgjør 13000 i 1990, de øker med innsatsen på Vesterbro til godt over 18.000 saker i 1993, for så å falle til knapt 15.000 i 1994, og ytterligere til 14.000 i 1996¹¹ (Rigspolitichefen 1996, s. 114 og Storgaard, 2000, kap. 3, figur 8 og 9).

Reduksjonen av politiets gateplansinnsats førte til at den planlagte aksjonen mot Maria Kirkeplads ble tonet betraktelig ned. Tre politibetjenter ble satt på et arbeide med å overvåke plassen ved hjelp av alt fra sivil spaning til det å bruke videoovervåkning av plassen. Med bakgrunn i dette materialet utpekte politiet 10 personer til å være de ”verste” stoffselgerne, og de laget en 10-på-topp-liste med navn, personnummer og adresser. Deretter konsentrerte patruljene seg om disse ti personene for å få dem dømt for salg og dermed få dem fjernet fra gaten. Etter kort tid hadde de fått fengslet 4 personer fra 10-på-topp-listen, og ytterligere 4 fra samme liste var presset så hardt at de forsvant fra området. Kun 2 var tilbake i miljøet, men politiet antar at også de innenfor kort tid ville kunne dømmes til fengsel. Etter overvåkingen mener politiet at stort sett alle som oppholder seg på Maria Kirkeplads er involvert i salg av stoff på den ene eller andre måten. Det beskrives at noen har som oppgave å henvise kunder,

---

¹⁰ Med stress-politikk menes en bevisst økt politikontroll overfor stoffbrukerne i form av å tømme lommer og ta også små brukerdoser fra stoffbrukerne. Balvig (2000) viser at denne politikken ikke bare fører til et mer stressende liv for stoffbrukere gjennom stadige møter med politiet, men også til en økning av kriminaliteten. Hver gang politiet konfiskerer en stoffbrukers dose, skal det skaffes penger til en ny.

¹¹ Balvig(2000) finner at fallet i antall saker vedrørende lov om euforiserende stoffer startet allerede høsten 1993, og fra 1993 til 1994 faller antallet av narkotikabeslagleggelser totalt med 28%. Han viser at det er ikke bare er narkotikasakene som har en nedgang, men også antallet innbrudd viser nedgang. Han finner at nedgangen i antallet innbrudd er sammenfallende med nedgangen i narkotikasaker (s.274).

noen skaper kontakter og noen holder vakt og utkikk etter politiet. Andre slår ring om kjøper og selger for å hindre innsyn fra patruljebiler og videokameraer, og noen bruker plassen som salgssted for stjalne saker og ting. Maria Kirkeplads beskrives slik av politiet som en godt organisert kriminalsentral hvor alle har tildelte kriminelle roller, ikke som et samlingssted for utslåtte stoffbrukere slik det fremkommer i andre studier av plassen (se f.eks. Fich og Brünés, 2000 og Spannow og Asmussen, 2001).

På bakgrunn av politiets videoovervåkning og studier av Maria Kirkeplads, konstaterer politiet at det er mest aktiviteter på plassen i kirkens åpningstid fra 12.00 – 16.00 og fra 19.30 – 24.00. Derfor beslutter de å sette inn en fast post på plassen i åpningstidene. Å ha en fast post på Maria Kirkeplads oppsummeres som en god ting ettersom det fører til at salg på plassen blir vanskeliggjort. Selgerne tvinges ut i sidegatene hvor det blir lettere for politiet å overvåke og ta flere salgssaker. Likevel går politiet etter en kort tid vekk fra denne faste posten fordi den viser seg å være for ressurskrevende. I stedet blir innsatsen fra Den blå bus styrket ved at den oftere dukker opp på plassen og dermed jager folk vekk. Men dette har ikke samme virkning ettersom de fleste er på plassen igjen straks bussen har kjørt.

Den forsterkede innsatsen mot Maria Kirkeplads i perioden oktober 1994 til april 1995 er oppgitt i egen statistikk. Jeg har sett på det i forhold til hele Vesterbro-området i samme tidsrom, og det ser slik ut:

Tabell 1.1. Politiets innsats på Vesterbro og på Maria Kirkeplads 1994/1995.

	Hele Vesterbro	Derav Maria Kirkeplads
Berammere (PTV § 6):	922	253
Muntlige advarsler:	1088	346
Skriftlige forbud:	191	32
Lov om EUF/besiddelse:	481	100
Lov om EUF/salg:	131	66

Kilder: Vesterbro fra Statusrapport 1995. Maria Kirkeplads fra Station 1, Citypatruljen, 1995

Det er flest muntlige advarsler med 1088, av dem er 346 gitt på Maria Kirkeplads. Dernest kommer berammersakene med 922 saker, av dem er 253 gitt på Maria

Kirkeplads. At det på hele Vesterbro i perioden blir tatt 481 personer for besittelse og 131 for salg, vitner om at politiet på midten av nittitallet oftere fanger brukere enn småselgere. Tilsvarende er det på Maria Kirkeplads tatt 100 for besittelse og 66 for salg i den samme perioden som politiet i egne rapporter beskriver plassen som den rene salgssentralen.

Med tanke på at Maria Kirkeplads er utpekt som et spesielt område for spesialinnsats, rimer en sammenlikning av tallrekkene dårlig med skytset som er satt inn. På plassen oppholder det seg mange stoffbrukere, og det foregår mye småhandel med stoffer. Samtidig er det i denne perioden satt inn en forsterket innsats mot stedet både med patruljer, buss og kameraovervåkning. Det er vel rimelig å tenke at når man setter inn en spesiell innsats mot et sted, ja, så vil jo alle som arbeider med det være ekstra oppmerksomme på at innsatsen skal gi best mulige resultater. Det naturlige er da at patruljene har ytet sitt beste, både i form av å ta mest mulig og også registrere mest mulig. Det er neppe noen underregistrering her. At tallene ikke er høyere på denne resultattavlen tolker jeg som en direkte følge av påminnelsen og innskjerpingen mot stresspolitikken fra Rigsadvokaten.

Mer av det samme

Status for 1995 er i hovedsak en kopi av rapporten fra året før. Innsatsen fortsetter som den har gjort, og politiet er fortsatt av den oppfatning at det hjelper. Innskjerpelsen fra Rigsadvokaten blir ikke kommentert, men kritikken som politiet har møtt i debatten blir tatt opp som egne tema. Politiet har i denne perioden møtt kritikk for at de ved deres massive innsats på Vesterbro bare sprer narkotikaproblemet til andre deler av byen. Dette imøtegåes i rapporten ved at politiet forklarer tanken bak den strategien de har valgt slik:

”Selv om en spredning ikke i sig selv var målet, var en spredning af narkohandelen til et langt større geografisk område dog både nødvendig og ønskelig, hvis også Vesterbroborgerne skulle have tålelige forhold.----Det er således at der skal en vis (lang) tid til at bygge et narkomarked op. Dette skete på Vesterbro over en periode på 10-15 år. Et narkomarked skal, for at det kan fungere, være geografisk ret lille, hvis sælger og køber skal mødes og eventuelt

aftale nye møder. ----- Det er derfor en fordel for narkohandlen, hvis den kan etableres og holdes på et lille område i en tidsmessig lang periode, så stedet bliver kendt. En spredning vil således være en hæmsko for både narkokøbere og narkosælgere. Omvendt vil et spredt narkomarked være en fordel for politiet. En spredning udtynder problemerne. For borgerne er en spredning også ønskelig, idet belastningen og ulemperne bliver tilsvarende mindre. Det er naturligvis ikke rart for de borgere, der aldrig tidligere har haft problemerne med narkomaner tæt på deres bopæl eller arbejdssted, men der skal jo ske en politimæssig indsats, inden det bliver et lokalt problem.”(Statusrapport 1995, s. 3, 4)

En annen kritikk som synes å være reist på dette tidspunktet, er at politiet går etter brukere og ikke bakmenn, noe som bestemt avvises. Men rapporten understreker at innsatsen på gateplan er nødt til å omfatte også brukerne, fordi:

”De er indgangsvinkelen til handelssagerne. Der sættes ikke ind mod brugerne for at få konfiskeret de ofte små mængder stof, de er i besiddelse af, men kontakten og stoffet er grundlag og beviset for, at strategien med forbud jfr. Politivedtægten kan anvendes. Det skal tillige slås fast, at innsatsen på gadeplan foretaget af Uropatruljen og det lokale politi ofte er starten på de helt store sager herunder også overtrædelser af straffeloven.” (ibid. s. 7)

Et gjentatt tema i statusrapportene er det problemet politiet mener Mariatjenestens arbeide fører til på Maria Kirkeplads. Til tross for forsterket innsats kan politiet ikke få utført sin strategi med å få fjernet stoffbrukere og stoffselgere på plassen så lenge kirken fungerer som en ”friplass” og et skjulested for politiet. Politiet viser til at forhandlinger med kirken ikke har ført fram, derfor kan det ikke sees noen umiddelbar løsning. Slik kommer dette til uttrykk i Statusrapporten for 1995:

”Kirkens åbne døre gør at politiet har svære arbejdsvilkår, og pladsen er i flere perioder besøgt af ca. 500 personer pr. dag, der udelukkende har det formål at handle/købe stoffer. Kirken bliver i dens åbningstid fra 1200 – 1600 og fra 1930 til 2330 benyttet som ”helle” og skjul for politiet. Nogle enkelte kommer dog i forbindelse med, at kirken udfører et stykke socialt arbejde.”(ibid. s. 27)

Fortsatt går socialbetjenten patruljer, og fra socialbetjentens rapport i 1995 kommer det viktige betraktninger som det ikke tas hensyn til i planleggingen av den videre innsatsen mot Maria Kirkeplads. Socialbetjenten rapporterer:

”Antallet af narkomaner er nok stagnerende, men det er klart, at politiets indsats med Vesterbropatruljens berammersager efter politivedtægten er en medvirkende årsag til, at nye potentielle narkomaner skræmmes væk fra miljøet. I hvert fald har den sidste tids intensive politiindsats mod narkomanerne bevirket, at de har spredt sig mere ud over området. Nogle handler narkotika så langt væk som på den anden side af Vesterbrogade i sidegaderne op mod søerne. Kun de gamle kendinge holder stand på Maria Kirkeplads. Nogle af disse gamle narkomaner har udtalt, at de bøder, som ”den blå bus” giver for overtrædelse af deres skriftlige forbud (berammersagerne), ingen virkning har. For at belyse dette kan jeg citere et par narkomaner: ”Jeg har ingen venner andre steder, alle mine venner er på Vesterbro.”, ”Vesterbro er det eneste sted, hvor jeg hver dag ved, at jeg kan købe narkotika”. ---De betragter med andre ord Vesterbro som en del af deres identitet, og vil ikke lave om på dette. Så hellere i fængsel en gang imellem når bunken af berammersager er blevet for stor. Det skal i den forbindelse nævnes, at nok samles narkomanerne i Maria Kirken, når de observerer politiet, men Korshærspersonalet holder øje med, at der ikke handles/indtages narkotika indendøre.”(s.12, 13)

Socialbetjenten beskriver de fleste som hun kommer i kontakt med som menn i alderen 35-45 år. De har i løpet av livet vært i mange forskjellige behandlinger som har vært mislykket. De ønsker ikke noen ny form for behandling og vil helst bare være i fred fordi de vet at de lever på lånt tid. I rapporten beskriver betjenten stoffbrukernes liv på Maria Kirkeplads slik:

”Om deres egen situation meddeler de, at de har været i metadonbehandling i en menneskealder, at de har sidemisbrug i form af heroin, rohypnol, ketogan o.s.v. af større eller mindre karakter. De kommer på Vesterbro for at knytte sociale kontakter og handle stoffer. De har ikke nok i den udleverede metadon og vil ikke sitte alene hjemme og se fjernsyn. For dem er dårlige venner bedre end ingen venner. Som en udtrykte det: ”da jeg sad inde sidst (i fængsel) manglede

jeg penge, og ville gjerne have en til at hæve på mit dankort, men min mor, mine 3 søskende, min eks. hustru og mit barn har alle slået hånden af mig, så jeg hadde kun mine ”venner”, som jeg har et utal af, men jeg turde ikke at lade en af dem hæve på mit dankort, da alle sammen er narkomaner, og bare ville score kagen (stjæle pengene). Tilsidst forbarmede en fængselsbetjent sig over mig og hævede for mig.”(ibid. s. 14)

Konklusjon på statusrapporten i 1995 er at kriminaliteten er ytterligere redusert i området, erhvervslivet er i vekst og hotelln ringen blomstrer. Men problemene med narkotikahandel i gatene som er styrt av afrikanske statsborgere, og problemene rundt Maria Kirkeplads er vedvarende. For fremtiden ønskes det å fortsette forhandlingene med Mariatjenesten, videre utbygging av Den blå bus i form av utstyr som telefaks og direkte datatilgang. Politiet ønsker muligheter for hurtigere avsoning av b testraffer, og de etterlyser muligheter for akutt behandling og sosialt arbeide på gateplan.

Mindre politiressurser, flere aksjoner.

Statusrapport 1996 oppsummerer at perioden var preget av manglende ressurser som hadde uheldige utviklinger for en del av målområdene. Politiet har ikke hatt personale nok til å holde en konstant kontrollinnsats, og det igjen har ført til at det er kommet mange klager fra utilfredse beboere og forretningsdrivende. Klagene er blitt rettet til politikerne via pressen, ettersom det er blitt informert om at politiet mangler de nødvendige ressurser, og politiet opplever at det er god forståelse for det. Ellers er det de samme problemene som understrekes; Maria Kirkeplads og de ny-utenlandske selgerne. Københavns politi har som generell strategi for 1996 at det vesentlige mål er at befolkningen skal føle seg trygg i hverdagen. Dette skal blant annet skje ved at politiet opptrer mer synlig i gatene. I mars 1996 ble Citypatruljen og distriktspolitiet samlet til et nærpoliti. Hensikten var å effektivisere de ressursene som eksisterte og lettere kunne bemanne Den blå bus slik at den kunne være operativ større deler av døgnet. Det ble besluttet at alle i Nærpolitiet på Vesterbro skulle bære uniform, slik at det sivile arbeidet i gatene for fremtiden bare skulle utføres av Uropatruljen. Slik ville

politiet bli mer synlig i gatebildet, og ideen var å på denne måten oppnå en preventiv effekt og øke befolkningens trygghet.

I løpet av årsperioden ble det gjennomført to større aksjoner. Den første strakte seg over en 14-dagers periode i november 1995 sammen med kriminalpolitiet ved Station 1. Aksjonen ble bygget opp rundt det å sette fokus på kjente selgere med formål å få grunnlag nok for varetektsfengsling. I løpet av 14 dager ble en selger varetektsfengslet, og i rapporten fra 1996 vurderes det slik:

”Selv om det kun lykkedes at opnå én varetgtsfængsling, viste reaktionen fra narkotikamiljøet klart, at det var en metode, hvor det ved forholdsvis beskedne ressourcer var muligt at påvirke miljøet på en for politiet meget positiv måde. Indsatsformen medførte, at pushernes handelsmønster blev brudt, og den deraf følgende usikkerhed i miljøet medførte, at selv Maria Kirkeplads i slutningen af indsatsperioden fremstod som ren og ryddelig.” (Statusrap. 96, s. 9)

Den andre aksjonen foregikk i april, mai og juni 1996 sammen med Uropatruljen, Beredskabsafdelingen og Politihundeafdelingen. Når Uropatruljen blir trukket for fullt inn i aksjonene på Vesterbro våren 1996, er det ikke en hvilken som helst politipatrulje som er med og styrker den generelle bemanningen i området. Uropatruljen har en fortid med målrettet innsats mot narkotika, og det innebærer at de har mange aksjoner mot forskjellige subkulturer bak seg. Det gjelder de årelange aksjonene i Christiania, aksjoner mot biker-kulturen (rockerne), BZ-bevegelsen og de har arbeidet mot de forskjellige narkotikamiljøene som en spesialenhet helt siden 1969. Uropatruljen har med andre ord stått i narkotikakrigen lenge, og de bringer med seg sine krigserfaringer og sin interne kultur til oppryddingen av Vesterbro.

Innsatsen var stor i 3-måneders perioden. Det ble brukt i alt 7245 (4600 i uniform) patruljetimer på Vesterbro, hvilket vil si 80,5 timer daglig. Presset mot stoffmiljøene ble så sterkt at flere flyttet seg til området omkring Svineryggen og Planetariet i Gammel Kongevej samt nærliggende sidegater. Frederiksberg politi meldte at de fikk et sterkt stigende problem ettersom narkotikahandelen begynte å sive over mot deres områder. De inngikk derfor et samarbeide med Station 1 om patruljeringer. Om dette kommenteres det i statusrapporten fra 1996 slik: ”Det er selvfølgelig uheldigt, at en indsats påfører ellers uberørte lokaliteter uro og andre ulemper, men samtidig

underbygger denne utviklingen den almindelige antagelse af, at indsatsen hjælper i de berørte målområder.”(s. 9). Det som hjælper viser seg å være fengslinger. Slik beskrives forholdene rundt Istedgade 27, hvor en stor del av ny-utlendingene bedrev gatesalg: ”Det at der i en lang periode blev skrevet mange sager vedr. overtrædelse af forbud, medførte at vi herfra i samarbejde med afsoningskontoret kunne sende de værste til afsoning, hvorefter gadebilledet for en periode blev næsten helt normalt.” (s. 26). På Maria Kirkeplads beskrives forholdene derimot som forverret. På grunn av presset fra den forsterkede aksjonen ble stoffbrukerne som til vanlig hadde tilhold rundt Hovedbanegårdens utgang i Reventlowsgade, presset over mot Maria Kirkeplads. Politiet beskriver situasjonen på stedet som totalt uholdbar, men de har ingen forslag til hvordan dette skal løses eller forbedres, annet enn at de vil fortsette å få til et samarbeide med Mariatjenesten.

Året 1995/96 beskrives som et år hvor politiet har hatt færre ressurser å sette inn på gaten, likevel har det vært gjennomført to aksjoner sammen med andre politiavdelinger. Jeg har satt sammen statistikken for de to ”statusrapport-årene” for å se hva innsatsen på Vesterbro har resultert i angående advarsler, forbud, bøter og overtredelse av lov om euforiserende stoffer. For de to årene ser det slik ut:

Tabell 1.2. Politiets innsats på Vesterbro i perioden 1994-1996 ¹².

	1994/95	1995/96
Berammere (PTV § 6):	1726	1748
Muntlige advarsler:	2318	2590
Skriftlige forbud:	261	165
Lov om EUF/besiddelse:	731	574
Lov om EUF/handel:	182	144

Kilder: Statusrapporter for 1995 og 1996, Station 1

¹² Tallene er oppgjørelse fra periodene 1.september 1994 til og med 31. juli 1995 (11 måneder), og 1. august 1995 til og med 31. juli 1996 (12 måneder).

Berammersaker og muntlige advarsler er nokså like for de to årene. Skriftlige forbud og overtredelse av lov om euforiserende stoffer, både besittelse og salg, viser en ganske stor nedgang fra 1994/95 til 1995/96. Noe av nedgangen skyldes nok de knappe ressursene i denne perioden. Med kunnskap om at det i perioden 95/96 har vært en felles aksjon med kriminalpolitiet og senere en stor innsats med 7245 patruljetimer over en tremåneders periode, kan grunnen også være at det på noen tidspunkt var mindre salg og mindre stoffbrukere i gatene. Noe slikt påpekes imidlertid ikke i politiets statusrapporter.

Selv om Statusrapportene i gjennom årenes løp har forsøkt å ha en optimistisk tone på politiinnsatsen på Vesterbro, ved å gang på gang slå fast at det nytter og at det blir stadig bedre, så er det ganske klart at politiet sliter med det de oppfatter som en uendelig innsats som ikke virker særlig mye. Den første fase av aksjonen, slik den først var tenkt, opprydningsfasen, ser ikke ut til å ta noen ende. Mange betjenter må vel ha opplevd dette som en stor frustrasjon, men det er ikke antydninger om det i rapporten. Heller ikke i noen av de andre rapportene, er skuffede forventninger et tema. Vesterbro-aksjonen har på dette tidspunktet pågått i 6 år, og selv om det er oppnådd bedringer - til fordel for beboerne - i området, er politiets mål om en spredning av miljøet på langt nær nådd. Fortsatt er Vesterbro-områdene tilholdssted for mange stoffbrukere og stoffselgere. Det er forunderlig at politiets arbeidsmåte er den samme hele veien. Politiet som daglig arbeider nært stoffbrukerne på gaten, har stor erfaring med hva som rører seg der og hvordan liv leves. Hvorfor bruker de ikke all gateerfaringen de har til nye måter å tenke på? Hvorfor reiser de ikke helt andre spørsmål, som for eksempel hva er bra for stoffbrukergruppen? Hvordan kan livet på Vesterbro bedres for både stoffbrukere og beboere? Kan politiets innsats og resurser brukes på en annen måte? Spørsmål som dette er blitt reist av politi stilt overfor lignende problemer i andre europeiske storbyer, som f.eks. Frankfurt, Hamburg, Zürich og Amsterdam. I disse byene var politiet allerede i 1990 med på å utarbeide den såkalte Frankfurtresolusjonen. Denne resolusjonen innebærer et paradigmeskifte i narkotikapolitikken der forestillingen om det rusfri samfunn erstattes av en tankegang om å minske skadene mest mulig når stoffbrukere bruker stoff. Avkriminalisering av kjøp og besittelse av små mengder narkotika er sentral i skadereduksjonstenkning (se for øvrig Balvig 1995, Frantzen 2001, Papendorf 2004.) Politistyrkene i disse byene foretok denne

omleggingen av kursen nettopp fordi de opplevde at deres innsats med å frata brukere doser til eget forbruk og jakte på småselgere som ofte selv var brukere, bare førte til et stort forbruk av politiets ressurser uten å løse noen problemer. Spørsmål og overveielser rundt dette er fraværende i politiets rapporter. I stedet legges det jevnlig opp til enda mer av samme innsats.

Et ikke-tema er også aksjonen 17. september 1996. Det står ikke noe om det som skal skje bare kort tid etter at rapporten fra 1996 er skrevet. Slik sett er det mest interessante hva som *ikke* står i rapporten, som er datert 23. august 1996. For samtidig som denne statusrapporten blir skrevet, er opptakten til den store aksjonsdagen 17. september 1996 i full gang. Denne aksjonen beskrives i neste kapittel.

Kapittel 3

Politisk politi: En ny lov blir skapt

Det eksisterer ingen Statusrapport fra Station 1 som oppsummerer aksjonen i september 1996. Derimot er det utgitt et eget hefte i 1998 fra Afdeling N, *Det nytter noget*, ført i pennen av avdelingens leder, Erik Bjørn. *Det nytter noget* beskriver delvis hvordan aksjonen tok form og hvordan den ble utført. Bjørn beskriver hvordan Afdeling N gikk inn i arbeidet sammen med Uropatruljen og Beredskabsafdelingen i 1996 med hovedmotto ”at skabe tryghed for beboerne og de forretningsdrivende på Vesterbro”. Det første som ble gjort var å nedsette en såkalt styregruppe med deltagere fra Narkotikaafdelingen, Station 1 (bestående av ordens- og kriminalpolitiet, nærpolitiet og politivakten på Hovedbanegården), Uropatruljen og Beredskabsafdelingen. Gruppen ble navngitt *Styregruppen vedrørende Vesterbro-aksjonen*, og hadde møter etter behov, ca. en gang om uken, men minst en gang om måneden¹³. De besluttet at de ville igangsette en særlig godt forberedt aksjon, hvor det over en 3-ukers periode skulle innsamles bevis for salgssituasjoner mot så mange som mulig av de kjente narkotikaselgerne på gaten. Aksjonen høsten 1996 må forstås i lys av at Uropatruljen kom inn med mengder av erfaringer, og med en korpsånd som var sterk nok til å stå for regien.

Det ble funnet gode observasjonssteder hvor salgøyeblikkene ble observert og dokumentert ved bruk av video, foto og skriftlige nedtegnelser med tid og sted. Dette er de samme metodene som ble brukt både i 1994 og i forbindelse med 10-på-topp-listen, men denne gangen er det mer målrettet i forhold til det neste skritt i aksjonen; å sikre kjøpernes identitet og sikring av solgt stoff. Derfor ble kjøperne arrestert og avhørt. Før aksjonen startet var Statsadvokaten blitt rådført, og det ble gitt tillatelse til at sakene mot

---

¹³ Styregruppen vedrørende Vesterbro-aksjonen eksisterte fortsatt som et samarbeidsorgan da jeg avsluttet innsamlingen av politimaterialet ved utgangen av 2002.

kjøperne kunne avgjøres med en advarsel, noe som ga politiet en mulighet for å få kjøperne til å vitne mot selgerne.

Det var en vel forberedt, og nøye regissert aksjon, hvor politiet innhentet planlagt bakgrunnsstoff for aksjonsdagen i en periode på tre uker forut for aksjonsdagen. Riktignok nevnes det i statusrapporten for 1996 – nærmest i forbifarten – at det skal påbegynnes en fase 2 som en fortsettelse av den tre måneders innsatsen politiet hadde på våren, men ut fra det skrevne får man ikke en forståelse av aksjonens omfang. Heller ikke i ettertid. Det kan ikke spores noen debatt om at politiet i sine egne rapporter uttrykker skriftlig at de mangler bedre lovverk enn det de har. Dette betyr selvsagt ikke at det ikke har vært interne diskusjoner om dette, men de avspeiles ikke i rapportene, eller i valg av fremdriftsplaner. Det kan virke som om deler av politiet ikke har vært informert om hva andre deler ville foreta seg, og at noen har sittet med kortene uhyre tett inn til kroppen. For det er denne aksjonen som leder til det som senere kommer til å benevnes som Pusherloven, og som ble vedtatt i Folketinget innen året var slutt.

I 3-ukersperioden, som fant sted i august og september 1996, ble det dokumentert 235 salgssituasjoner som involverte 64 forskjellige selgere. Deres nasjonalitet var: 24 dansker, 7 fra Gambia, 7 fra Tyrkia, 5 fra Iran, 3 fra Jugoslavia, 3 fra Marokko, 2 fra Tunis, 2 fra England og 1 fra Hellas, India, Irak, Israel, Kroatia, Liberia, Somalia, Sri Lanka, Tanzania, Østerrike og 1 statsløs (Bjørn, 1998).

Det ble skrevet sak på de enkelte dokumenterte forholdene, og det ble besluttet at politiet skulle forsøke å arrestere så mange som mulig av de identifiserte personene, og arrestasjonene skulle skje på samme tidspunkt. Det ble også besluttet at pressen skulle inviteres med på aksjonen. Bjørn forklarer at nyheten om at noe var i ferd med å skje på Vesterbro var sivet ut til pressen, og: ”På anmodning fra politiet blev intet offentliggjort i mediene. Vi traf derfor beslutningen om, at pressen skulle inviteres med til aktionen. TV-holdene kom med de enkelte anholdelseshold ud, og det samme var tilfældet med journalister og pressefolk fra dagbladene.” (1998, s. 5) Dagen for aksjonen var den 17. september, og ved aksjonens start kl. 10.00 var 40 politibetjenter, fordelt på to skift, klare. TV-team, reportere, journalister og fotografer satt også klare, og kjørte ut sammen med de forskjellige ”arrestasjons-holdene”. Pressedekningen var enorm. Ved slutten av dagen var det arrestert 45 personer, alt sammen filmet,

fotografert og nedskrevet av de forskjellige journalistene. Politibetjenter arbeidet hele den neste natten med dokumentasjon for å få fremstilt så mange som mulig til grunnlovsforhør og varetektsfengsling. Den påfølgende morgen ble det besluttet å fremstille 25 personer for fengsling, selv om politiet var klar over at sakene ikke var solide. Bjørn skriver: ” Vi var bevidste om, at kvaliteten af sagerne var ”tynde” sammenholdt med normale krav for varetægtsfængsling. Dette set ud fra stofmængden, hvor der her var tale om ”kugler” med et gennemsnitligt indhold af 0,08 gram. Selvom flere af de anholdte var sigtet for op til 11 handler, var den samlede mængde af stof, der var blevet forhandlet, meget lille. Der var heller ikke megen fortid på de anholdte, idet flere af dem ikke tidligere var straffet for narkotikakriminalitet. ” (1998, s. 5)

Ved rettsmøtet var pressekorpsset møtt opp fulltallig, og da dommeren bare fant grunnlag for varetektsfengsling av 2 av de 25 fremstilte arrestantene, kjørte en samlet presse en voldsom kritikk av de manglende fengslingene. Politiledelsen stilte opp foran kamera i fjernsynskanalenes nyhetssendinger med sine uttalelser om situasjonen og deres manglende legale arbeidsredskaper, og utallige politikere ble slept inn i redaksjonene for å svare for landets narkotikapolitikk. Avisene fulgte opp med foto og reportasjer fra politiets arbeide for å bedre forholdene for befolkningen på Vesterbro.

Tabloid kampanje

Den største kampanjen førte Ekstrabladet. Stemningen ble pisket sterkt opp av media, men spesielt gjennom Ekstrabladets billedserier og artikler. Portrettfotografier av forskjellige mørkhudede menn, beskrevet som særlig gambianske pushere (men også andre nasjonaliteter) som fotografer fra avisen Ekstrabladet hadde tatt, ble forstørret opp i meterstore bilder og festet på reklameboards og på busskur sammen med tekster om at disse menneskene, med navns nevning, må fjernes, fengsles, utvises. Ikke et sted i byen kunne man unngå å se Ekstrabladets kampanje mot det som ble kalt ”gambianer-pusherne”.

Hvordan kunne det skje at en avis kunne komme så tett på stoffmiljøene på Vesterbro at de til og med kunne navngi de som ble utropt som selgere? Ekstrabladet hadde allerede året før, i september 1995, kjørt en kampanje mot narkotikahandel, Kampanjen pågikk en måneds tid. I en prosjektoppgave fra Politiskolen, gjort av 4

politiaspiranter, om nettopp Pusherloven, redegjør aspirantene for hvordan journalist Kirsten Jacobsen i Ekstrabladet gikk fram i denne kampanjen. Deres redegjørelse bygger på intervju med Jacobsen:

”Hun fikk lov til at følge uropatruljen på tèt hold i 3 uger i aug. 1995, hvor hun kom ned under overfladen på Vesterbro og kom i kontakt med diverse pushere. Hun fikk set, hvor nemt det var at være narkohandler i Danmark. Langt de fleste af de lovovertrædelser, pusherne blev arresteret og dømt for, endte med små bøder, hvorefter de frit kunne gå tilbage til deres handelsområde og fortsætte deres salg. Efter 3 ugers samarbejde med uropatruljen begyndte hun sammen med en fotograf at tage billeder af alle de handlende, som hun nu med sikkerhed kunne identificere som pushere. Uropatruljen hjalp i flere tilfælde med navne og nationaliteter på pusherne.” (Stjernekilde m.fl. 1998, s. 7).

Den følgende side viser noe av resultatet av disse fotografiene. Det ble til en forside på Ekstrabladet 19. september 1995.

Ekstra Bladet

Afsløringerne fortsætter:

Disse forbrydere ødelægger menneskeliv, griner af systemet og stopper pengene i lommen. Stop dem omgående, Westh. Nu ved du, hvem de er.

DET MENER EKSTRA BLADET

CONGO, Liberia? BAKERY, Gambia MONEH, Gambia TALAT, Israel ARASH, Iran

IHSAN, Tyrkiet SALAHI, Iran LAMIN M. Gambia EBRIMA, Gambia SALIANI, Iran

KARIM, Tunesien ELIAS, Syrien MOMODOU, Gambia PEACOCK, Gambia YASIN, Tyrkiet

COBRA, Iran VESELIN, Jugoslavien SENGHORE, Gambia LAMIN J. Gambia RAD, Iran

20

NARKO-BANDITTER

SIDE 6-7 OG LEDEREN SIDE 2

B. JOE /

FONA
Det er her det sker

"White, White Roses"

Efterfølgeren til kanon-albummet "Ready To Ride".
Indeholder bl.a.
"If You Wanted" og
"Summer Of Love"

CD KUN **139⁹⁵**

1 dræbt, ni sårede:

BLODBAD PÅ DANSKE FN- SOLDATER

SIDE 4

HARDY JUBLER

Snart fhv. SID-boss Hardy Hansen håber, Larsen & Clausen kan købe ham fri af RI-bus-problemerne. SIDE 8 OG 20

Jepsen (2000) peker på at politiets bruk av pressen ikke var ny, at det opp gjennom årene har svingt som en pendel, men en slik form for kampanjejournalistikk over så lang tid var en ny form. Ekstrabladet kampanje lyktes på denne måten å startet en stor debatt i Danmark. Det som tidligere hadde vært et lokalt problem i København, ble nå et nasjonalt problem. Politikerne ble sterkt presset, og det ble som en følge av dette framsatt et beslutningsforslag i Folketinget i desember 1995. Beslutningsforslaget B 62 lød:

”Folketinget pålegger regeringen i forlketingsåret 1995-96 at fremsætte lovforslag, der indebærer, at strafferammen for salg af narkotika på gadeplan hæves, og at udlændinge, der er dømt for gentagen narkotikakriminalitet, kan udvises for bestandig. Samtidig pålægges det regeringen at tage initiativer til at sikre, at anklagemyndigheden nedlægger påstande om strengere straffe end hidtil i narkotikasager.”

Dette forslaget ble etter annen behandling i mai 1996 forkastet med stemmetallene 56 for og 63 mot. Begrunnelsen fra flertallet var at de ikke ville ”medvirke til en stramning af sanktionerne, idet der efter deres opfattelse allerede er dels en tilstrækkelig vid strafferamme og dels en rimelig praksis på området.” (Rais Christensen, 1998, s. 10).

Når politiet satte i gang sin store og godt forberedte aksjon 17. september 1996, var journalist Jacobsen fra Ekstrabladet igjen på plass. Faktisk var hun der litt før politiaksjonen startet, med en artikkel den 15. september, hvor hun påminner det danske folk om pusherne på Vesterbro, og varsler den nye kampanjen som avisen nå skal kjøre. Som en opptakt til det, følger Ekstrabladet med Uropatruljen på ransaking i en leilighet på selve aksjonsdagen (Ekstrabladet 15.09.96 og 18.09.96)

Hvordan skal loven lyde

Som Bjørn fremstiller det i ”Det nytter noget”, kom politikerne etter aksjonen og stilte politiet spørsmål som dette:

” Hvad skal der til, for at disse narkotikahandlere kan sættes i fængsel?

Hvad skal der til, for at udlændinge, der handler med narkotika, kan udvises?” (s. 7)

Som konkrete svar på det, anbefalte politiet politikerne at det måtte endringer til i lovverket for at politiet skulle få ”de nødvendige værktøjer til at skabe tryghed for beboerne og de handlende på Vesterbro” (ibid. s. 7). Bjørn skriver videre:

”Det vil sige, at det i loven om euforiserende stoffer skal fremgå, at det ikke skal være mængden af stoffer, som skal være afgørende for varetægtsfængsling eller strafudmåling, men det afgørende må være, at det er handel med narkotika uanset mængden. Ligeledes skal det fremgå af udlændingeloven, at udlændinge, der handler med narkotika, kan udvises uanset mængden af stof eller hvor lang tid, de har opholdt sig i Danmark.”(ibid. s. 7).

Spørsmålet om dette var en politisk aksjon ble reist av mange. ”Nei,” skriver Bjørn, ”det var en politiaktion, hvor offentligheden blev inviteret med gennem pressen, så de ved selvsyn kunne se, hvad politiet bl.a. beskæftiger sig med.”(ibid, s. 5)

Aksjonen var velregissert, og målet var å få endret loven. Som Bjørn skriver: ”Det viste sig hurtigt, at de anførte lovændringer er et meget vigtigt værktøj for politiet i bestræbelserne på at skabe tryghed på Vesterbro. Vi kan nu med rette sige, at det er blevet risikofyldt at handle med narkotika på gadeplan. Narkotikahandlerne risikerer ikke kun at blive varetægtsfængslet, men de får også nogle kraftige domme, ligesom udlændingene bliver udvist af Danmark.” (ibid. s. 8)

At politiet selv i økende grad er aktive for å endre kontrollpolitikken i en retning som gir politiet mer resursser, skjer ikke bare i Danmark. Å forsøke å løse et problem gjennom lov, innebærer at problemet skal være alvorlig og vanskelig å løse med andre typer tiltak besluttet på myndighetsnivå.

I forhold til endringer i lov om euforiserende stoffer og endringer av utlendingeloven må det kunne oppsummeres at politikerne fikk endringene servert fra politiet. Og det gikk med lynets hastighet. Her har det ikke vært mye tid til å vurdere andre tiltak fra myndighetene enn den politimessige innsatsen som hadde pågått i flere år. Datoen for selve aksjonen var den 17. september. Allerede 3. oktober framsatte justisministeren lovforslag om endring av lov om euforisernde stoffer i Folketinget. Den 5. desember ble endringsforslag til lov om euforisernde stoffer vedtatt. De gamle strafferammene i loven ble beholdt; bøter, hefte eller fengsel inntil 2 år. Det nye var innføring av et eget ledd om ”betydelig skjerpene omstendighet” i straffeutmålingen. Det nye leddet i § 3, stk. 2 i Lov om euforiserende stoffer lyder slik:

”Ved straffens udmåling skal det betragtes som en betydeligt skærpene omstændighed, at der er tale om gentagne tilfælde af salg af et særligt farligt eller skadeligt stof.”

(Justitsministeriet, lov nr. 1054, 1996). I tillegg ble det vedtatt et nytt stk. 4 i udlændingeloven § 22, stk. 1, for å sikre utvisning av utenlandske pushere. Det fikk følgende ordlyd:

”§ 22. Udlændinge, som bor her i landet med henblik på varigt ophold, og som lovligt har boet her i mere end de sidste 7 år, og udlændinge med opholdstilladelse efter §§ 7-8 kan udvises hvis:

stk. 4: Udlændingen efter lov om euforiserende stoffer eller straffelovens § 191 eller § 191a er idømt en ubetinget frihedsstraf eller anden strafferetslig retsfølge af frihedsberøvende karakter, eller udlændingen er straffet i gentagne tilfælde af salg af et særligt farligt eller skadeligt stof”. (Justitsministeriet, L 24, 1996)

Høringsuttalelser

Ved gjennomgang av dokumentene og forarbeidene for lovforslagene i Folketingets bibliotek fant jeg både høringsuttalelser og spørsmålene fra Folketingets Retsudvalg. Det er ikke mange høringsinstanser som har uttalt seg, for eksempel finner Østre Landsrett, Vestre Landsrett, rettene i Århus, Ålborg, Roskilde og Odense samt Københavns Byrett ikke anledning til å uttale seg om lovforslaget. Mens Foreningen af politimestre i Danmark, Politidirektøren, Dansk kriminalpolitiforening, statsadvokaten for København, Frederiksberg og Tårnby, statsadvokaten for Ålborg og Rigsadvokaten finner lovforslaget velegnet som ledd i bekjempelse av narkotikakriminaliteten. Nævnet for Etnisk Ligestilling har ingen kommentarer, og Det Danske Center for Menneskerettigheter synes ikke at lovforslaget gir anledning til bemerkninger ut fra en menneskerettslig synsvinkel.

Spørsmål fra Retsudvalget

Som tidligere skrevet, var det en registrering av gateselgere i 3 uker forut for aksjonsdagen 17. september. I den offisielle rapporten for aksjonen skrevet av sjefen for dansk narkotikapoliti, Erik Bjørn, oppgis nasjonaliteten på de 64 involverte selgerne, og politiets strategi er at flest mulig av disse 64 skal arresteres. På arrestasjonsdagen arresteres i alt 45 av de 64, i følge Bjørn. Men når Folketingets Retsudvalg, i forbindelse med behandlingen av lovforslaget stiller dette spørsmålet til Justisministeren i 1996 : ”Udvalget ønsker en beskrivelse af de personer, der blev arresteret som følge af politiets narkotikaaktion i september, bl.a. hvem der er danske, og hvem der er udlændinge, og hvem er narkomaner, hvem har tidligere små straffe osv.?”(L 23, bilag 1 –2, s. 11), så svarer ministeren at Københavns politi opplyser at det ble arrestert 35 personer. Ti arresterte personer forsvinner følgelig på veien til Folketingets Retsudvalg. I teorien kan jo Bjørns tall på antall arrestanter være gale, tallene fra Københavns politi riktige. Det er lite trolig. Bjørns rapport er den eneste offentlige rapporten om aksjonen, Den er skrevet av en av landets høyeste politiledere etter at kampen om loven er vunnet.

Københavns politi har også opplyst ministeren om nasjonaliteten på de anholdte. Dersom en sammenholder opplysningene i Bjørns rapport om nasjonaliteten på de registrerte 64 gateselgerne, fremkommer en oppsiktsvekkende tabell:

Tabell 1.3. Observerte stoffselgere i august/september 1996 (tre ukers periode), sammenholdt med Københavns politis opplysninger til Justitieministeren over 35 arresterte 17. september 1996.

Nasjonalitet:	Afdeling N's oversikt over de 64 observerte narkotikaselgerne:	København politis opplysninger til Justitieministeren over 35 arresterte 17.sept.1996:
Danmark	24	7
Gambia	7	8
Tyrkia	7	6
Iran	5	2
Jugoslavia	3	1
Marokko	3	1
Tunis	2	1
England	2	0
Hellas	1	0
India	1	0
Irak	1	2
Israel	1	1
Kroatsia	1	0
Bosnia	0	1
Liberia	1	1
Somalia	1	0
Sri Lanka	1	1
Tanzania	1	1
Østerrike	1	1
Pakistan	0	1
Statsløs	1	0
SUM	64	35

Kilder: Bjørn 1998, Justitsministeriet, Lovafdelingen 07.10.96, L 23- bilag 1 – 2.

Andelen utlendinger er 62,5% i tre-ukersperioden. Den er steget til 80% på aksjonsdagen. I utgangspunktet har politiet 24 registrerte danske selgere blant de 64 ”notoriske” selgerne som skal arresteres, og likevel klarer de bare å arrestere 7 (29%) av dem i følge tallene fra Københavns politi. Til gjengjeld er svært mange av de registrerte

utlendingene arrestert, (28 av 40 eller 70%). Kvoten for gambianere – oppfattet som det ene hovedproblemet på Vesterbro - er til og med overopplylt med 8 i stedet for de 7 som opprinnelig var registrert. Mønsteret er neppe tilfeldig. Det er mest rimelig å anta at de forsvunne arrestanter stort sett er dansker og at Folketingets Retsudvalg derfor får et skjevt bilde av narkoselgernes etniske bakgrunn. Gitt den meget rimelige forutsetningen at den offisielle rapporten fra Vesterbroaksjonen 1996 inneholder de riktige tallopplysningene, finnes det bare tre forklaringer på tabellen over:

1. Tallmanipulering til Folketingets Retsudvalg .
2. Mange av de danske selgerne er på forhånd varslet om aksjonen, slik at de kan holde seg borte fra områdene og bopeladresse denne dagen.
3. Politiet har som utgangspunkt å arrestere flest mulig utlendinger for å få en skikkelig overrepresentasjon av utlendinger som kan forsvare den loven de ønsker å få i forhold til å kunne utvise utlendinger for gatesalg i små mengder.

Ingen av alternativene levner politiet noen ære.

Fra debatten i Folketinget

Under debatten i Folketinget kommer det tydelig frem at det var klart for alle at forslaget til endring i loven ikke kom til å ramme såkalte bakmenn i forbindelse med narkotikasalg. Endringene i loven ville først og fremst føre til endringer for de som selger i smått på gateplan, og i all hovedsak er det stoffbrukere. Her er et lite utvalg av hva som ble sagt i debatten, alle innleggene understreker at Folketingsmedlemmene forsto hvem som først og fremst kom til å bli rammet av lovendringen:

Dorte Bennedsen (S): ”.....Men vi erkender også, at de triste skæbner, de hårdt ramte narkomaner, som den hidtidige praksis altså har givet en lidt lempeligere behandling, for fremtiden i højere grad vil blive fængslet som et resultat af mere kyniske personers udnyttelse af retspraksis. ---.....men vi tager fat i nogle mennesker, som ikke er dem, som jeg normalt plejer at kalde sølle personer, men nogle bevidst professionelle folk, der bare lægger deres handel om og driver den på en anden manér, så de kan komme ind under de mere lempelige og humane regler, vi hidtil har haft. Det er dem vi går efter.--- ....jeg er klar over, at et problem ved forslaget er, at flere af de sølle kan blive fængslet, og at vi derfor lægger meget stor vægt på, at denne situation må udnyttes til ved hjælp

af den kontakt, man får med dem via ikke bare fængselsvæsenet, men fængselsvæsenet og socialvæsenet i fællesskab, at give dem nogle muligheder for at komme ud af deres misbrug”

Anne Baastrup (SF): ”.....Men vi skal alligevel give os god tid til at tænke os om, for hvem er disse småpushere? Mange af dem er selv narkomaner, og det skal vi huske på, for hvad bliver konsekvensen af lovforslaget? --- Sagen er jo den, at Rigsadvokatens forholdsordre om, at man ikke skal jagte narkomaner, der kun besidder stof til eget brug, har haft en stor indflydelse på narkomanernes mulighed for at overleve, indtil der etableres et behandlingssystem, der kan give dem en chance for at få en fremtid.”

Bjørn Elmquist (RV): ” Dette lovforslag retter sig naturligvis mod alle, der forhandler narko, ingen tvivl om det, også mod pusherne på gadeplan, uanset om de så selv er narkomaner, eller om de ikke er det. --- Dér hvor jeg føler, at det er mere fortjent ud fra et moralsk synspunkt, er med hensyn til dem, der ikke er narkomaner, og som alene gør det for profittens skyld. Men taler vi om dem, der gør det for at få råd til at stille deres egen umættelige trang til narko, som de er dybt afhængige af, så jeg hellere andre løsninger, for dette er ingen løsning for dem.”

Bruno Jerup (EL): ” Jamen der står ikke, at det handler om – sådan læser jeg ikke lovforslaget – at ramme dem, der driver narkohandel professionelt med profit for øje. Det står der ikke. Problemet er, at den lige så vel og formodentlig mest sandsynligt vil blive brugt imod den overvejende del af pusherne, hvoraf mange i øvrigt selv er narkomaner og misbrugere af forskellig art, og det er dem, som man nu vil fylde fængslerne med.”

Lovene, straffeskjerpelse ved gjentatt salg av harde stoffer og utvisning av utlendinger på grunn av narkotikakriminalitet, ble, som tidligere skrevet, vedtatt i Folketinget med stort flertall den 5. desember 1996, og trådte i kraft fra og med den 13. desember 1996. Bare Socialistisk Folkeparti og Enhedslisten stemte mot lovforslagene. På folkemunne fikk de raskt tilnavnene Gambianerloven og Pusherloven.

Ny lov, nye retningslinjer og ny narkotikastrategi

Den 9. desember 1996 sendte Justitsministeriets Lovafdeling en cirkulæreskrivelse til domstolene, politiet og anklagemyndigheten, om hvordan straffeskjerpelsen i Lov om euforiserende stoffer skulle forstås. Rundskrivet fikk stor betydning for politiets innsats på gateplan; derfor siteres lovavdelingens tolkning av straffeutmålingen i sin helhet:

”3.3. Idet der ved ”en handel” forstås salg - eller besiddelse med henblik på salg – af én salgspakke bestående af fra 0,01 gram til 0,2 gram heroin eller kokain, kan den *tilsigtede skærpelse af strafudmålingen* i denne type sager beskrives således:

Med hensyn til *1. gangstilfælde* forudsættes det, at blot 5–10 handler som udgangspunkt vil udløse en straf på *30-60 dages fængsel* mot 10–14 dages hæfte i dag. Mere end 10 handler bør som udgangspunkt udløse en straf på *3 måneders fængsel* mod 10 – 14 dages hæfte i dag.

Det forudsættes endvidere, at straffen i *2. gangstilfælde* ved blot 3 handler som udgangspunkt skal være 3 måneders fængsel. Er der tale om mere end 3 handler, fastsættes en forholdsmæssig strengere straf. Hvor normalstraffen i *2. gangstilfælde* i dag er 10 – 30 dages hæfte eller fængsel, vil forslaget således innebære *mindst en tredobling af straffen*.

Har den pågældende to eller flere tidligere domme for narkotikahandel bag sig, forudsættes det, at straffen ved ny narkotikakriminalitet fastsættes *til mere end 3 måneders fængsel*. Hvor meget mere end 3 måneders fængsel, der kommer på tale, vil bl.a. afhænge af, hvor mange handler den aktuelle sag omfatter.

For andre hårde stoffer end heroin eller kokain – f. eks. amfetamin eller ecstasy – forudsættes straffen fastsat med udgangspunkt i de nævnte retningslinier efter stoffernes relative farlighed. Inden for det område, som lovforslaget omfatter,

forudsættes således ingen ændringer i det indbyrdes forhold mellem straffene for handel med forskellige typer af hårde stoffer.

Det er imidlertid ikke hensigten med dette lovforslag at ændre strafudmålingen for andre typer overtrædelser af lov om euforiserende stoffer eller straffelovens § 191. Det forudsættes således, at strafskærpelsen i sager med gentagen handel med små mængder hårde stoffer ikke får afledede virkninger over for hverken mildere lovovertrædelser (f. eks. besiddelse til eget forbrug) eller grovere lovovertrædelser (f. eks. indsmugling eller handel med større mængder narkotika).

3.4. Det forhold, at der efter de ovenfor under pkt. 3.3. anførte retningslinier ved fastsættelse af straffen tages til hensyn til antallet af handler, indebærer ikke, at politiet skal observere mistænkte over en længere periode med henblik på at samle beviser for et stort antal handler, inden sagen bringes for retten. Det er derimod hensigten, at politiet skal kunne gribe ind med det samme, når der konstateres handel med selv små mængder hårde stoffer. Forslaget forudsættes således i overensstemmelse med det under pkt. 3.3. anførte at indebære, at straffen i gentagelsestilfælde (ved anden eller tredje dom) fastsættes til 3- 6 måneders fængsel selv ved få handler.

Det forudsættes endvidere, at politiet begærer de sigtede narkotikahandlere varetægtsfængslet, når betingelserne herfor er opfyldt, jf. Østre Landsrets kendelse af 19. september 1996..." (Justitsministeriets cirkulæreskrivelse 9. 12. 1996, s. 1 og 2, kursiv som i originalen)

I januar 1997 blir det sendt ut en ny PD-orientering¹⁴ hvor innsatsens formål settes i tre punkter:

- ”1. at skabe varig tryghed for beboerne, forretningslivet og de, der i øvrigt færdes på Vesterbro,
- at standse eller formindske narkotikahandel på gadeplan og

---

¹⁴ PD-orientering er å forstå som et cirkulæreskriv; altså Politi Direktørens orientering.

- opbygge sager mod samtlige pushere med henblik på fremstilling i dommervagten med begæring om varetægtsfængsling, på domfældelse og eventuel udvisning.” (PD-orientering nr. 11, 15.01.1997).

Innsatsen skal fortsette som en fellesaksjon med deltakelse fra Narkotikaafdelingen, advokatur N, Uropatruljen, Politihundeafdelingen, Bevillingsafdelingen, Færdselspolitiafdelingen, Nærpolitiet, Station 1, Politivagten på Hovedbanegården, Station 5, ordenspolitiet på Frederiksberg og Station 1´s kriminalpoliti. Det understrekes at innsatsen på Vesterbro er, sett fra politiets side en stor suksess, hvor det er oppnådd virkelig gode resultater. Det oppsummeres at politiet nå, etter mer enn 6 års innsats, er kommet til fase 2 – vedlikeholdsfasen – og at det er behov for en lang vedlikeholdsfase med felles innsats.

Den neste PD-orienteringen kommer bare 2 uker etter, og understreker betydningen av lovens endringer, som: ”Ved **gentagne tilfælde** forstås ikke alene tilfælde hvor den pågældende tidligere er dømt for handel med hårde stoffer (egentlig gentagelsestilfælde) men **også** tilfælde hvor der foreligger flere forhold til samtidig bedømmelse (førstegangstilfælde).” (s.1) og i forhold til varetektsfængsling gjelder for de som ikke tidligere er siktet for narkotikasaker. ”...skal den pågældende søges varetægtsfængslet i medfør af retsplejelovens § 762 stk. 1 nr. 2, når den pgl. har overdraget stof i mere end 4 tilfælde.” Mens for de som har en narkotikadom innenfor de 5 siste år gjelder: ” ...skal den sigtede altid søges varetægtsfængslet efter retsplejelovens § 762 stk. 1 nr. 2.” (PD-orientering nr. 13, 30.01.1997, s. 2).

I forhold til utvisning av utlendinger pressiseres det at : ”Der er ved en samtidig ændring af udlændingelovens § 24 givet en videregående adgang til at udvise udlændinge, der straffes med ubetinget frihedsstraf for overtrædelse af lov om euforiserende stoffer og straffelovens § 191 og § 191a. En udlænding, der idømmes frihedsstraf (hæfte eller fængsel) for overtrædelse af disse bestemmelser, vil kunne udvises, uanset hvor lang tid han har opholdt sig her i landet.” (ibid, s. 2).

I bladet Stof beskriver Vicepolitiinspektør Leo Lerke ved Københavns Politi Vesterbro-aksjonene. Han forklarer politiets manglende suksess med at den harde kjerne av pusherne på gaten var klar over at stoffmengden var avgjørende for straffeutmålingen. Han skriver: ”Med lovændringerne sendte samfundet klare signaler

om, at man så med alvor på enhver form for narkotikahandel. Skærpelsen af straffen for gentagen handel med narkotika betød, at der blev fokuseret på selve handlen som forbrydelse og ikke, at der som tidligere næsten udelukkende blev taget hensyn til stofmængden. Ændringerne af udlændingeloven betød, at hærkede narkotikasælgere af udenlandsk oprindelse kunne risikere udvisning af landet.” (Stof nr. 1, 1997). Lerke oppsummerer at loven virker etter hensikten, og har gitt politiet et et brukbart arbeidsredskap: ”I skrivende stund har en utenlandsk narkopusher med ca. 14 års lovligt opphold i Danmark fået en byretsdom med udvisning i 10 år.--- En anden pusher er i Landsretten blevet idømt 4 måneders fængsel for narkohandel på gadeplan.” (ibid.).

Ikke bare suksess

Skjerpelsen av utlendingsloven med utvisning av utlendinger som dømmes for narkotikakriminalitet, viste seg å gå på tvers av den Europeiske Menneskerettighetskonvensjonen.

I mai 1999 avsa Høyesterett to prinsipielle dommer som underkjente et krav fra en dom i Østre Landsret om utvisning av to narkotikadømte utlendinger. De to sakene dreide seg om 34-årig pakistansk mann som ble utvist på bakgrunn av en 4-månders dom for handel med narkotika, og en 42-årig kroatisk kvinne som ble utvist etter en dom på 60 dager for handel med narkotika. Begge to hadde sterk tilknytning til Danmark, og høyesterett fant at det ville være en krenkelse av menneskerettighetene å utvise de to på bakgrunn av så lave fengselsdommer. Høyesteretts avgjørelse førte til at Rigsadvokaten sendte ut nye retningslinjer til politiet og anklagemyndighetene om ny praksis i utvisningssaker. Fra dommen ble vedtatt i desember 1996 og fram til høyesteretts avgjørelse i mai 1999 er over 100 utlendinger utvist fra landet etter narkotikadommer, mange av dem etter forholdsvis små dommer. (Berlingske Tidende, 21.05.99 og 15.12.99)

Tre år senere, i juli 2002, informerer Rigsadvokaten på nytt politiet og statsadvokatene etter at en utvisningssak har vært behandlet i Den Europeiske Menneskerettighetsdomstol, og Danmark har fått en dom i mot seg ettersom utvisningssaken viste seg å være i strid med EMRK artikkel 8. Denne gang dreide det seg om en iraner som er dømt til 3 år fengsel og utvisning fra Danmark for bestandig,

for handel med narkotika. Mannen er gift med en dansk kvinne som han har 2 mindreårige barn med og ett mindreårig stebarn. I redegjørelsen om saken skriver rigsadvokat Henning Fode:

”Domstolen gav uttrykk for, at en udvisning af A ville medføre en adskillelse af familien, idet det de facto ville være umuligt for dem at fortsætte et familieliv uden for Danmark. Under henvisning hertil fastslog Domstolen, at en udvisning ville være en uforholdsmæssig hård reaktion i forhold til det tilsigtede formål, og at gennemførelse heraf derfor ville indebære en krænkelse af konventionen, art. 8.

På baggrund af Menneskerettighedsdomstolens afgørelse og en henvendelse fra A's forsvarer har jeg den 18. juli 2002 anmodet Statsadvokaten i Aalborg om at søge retten i Hobros dom af 1. oktober 1997 indbragt for Vestre Landsret i medfør af retsplejelovens § 947, stk. 1, med påstand om frifindelse for den idømte udvisning.

Sagen giver mig ikke i øvrigt anledning til at udstede retningslinjer for behandling af sager, hvor der er spørsmål om udvisning på grund af strafbart forhold. Den foreliggende højesteretspraksis er efter min opfattelse fortsatt vejledende på udvisningsområdet.” (Cirkulæreskriv nr. 13/2002)

Så kan det oppsummeres at resultatet av denne loven, som så hurtig ble vedtatt, førte til krenkende praksis av menneskerettighetskonvensjonen. Dette var ikke en politisk velfundert lov. Det er en lov som ble skrevet etter påtrykk av en kampanjepreget samrøre mellom et sterkt og sensasjonshungrig pressekorps og sterke politipatruljer med høy grad av korpsånd og lang erfaring i krig mot marginaliserte grupper.

Del II

Et stillbilde av Københavns narkotikakontroll ved tusenårsskiftet

Kapittel 4

Et glimt av miljøet på den åpne stoffscenen

Etter mange år med hard politiinnsats i gatene på Vesterbro, er en del stoffselgere og stoffbrukere trukket vekk fra områdene. I følge politiet og stoffbrukere skjer det et betydelig salg fra forskjellige leiligheter, for en stor del dreier det seg, om adresser i bydelene Nørrebro og NordVest-kvarteret og Amager. Mitt inntrykk er at det er de stoffbrukerne/selgerne som fortsatt har ressurser og ikke er så utslåtte, som har hatt krefter nok til å komme seg over til andre områder som er mindre utsatt for politikontroll. Det er den mest utslåtte delen av stoffbrukerne som fortsatt er igjen på Vesterbro.

Det blir ikke utgitt flere Statusrapporter fra Station 1. Ved begynnelsen av 1999 er det skrevne materiale en redegjørelse av situasjonen på knapt 4 sider. På disse snaut fire sidene oppsummeres situasjonen som den tidligere har fremstått; stoffbrukere og stoffselgere er til stor ulempe for beboere, forretningsdrivende og forbipasserende. Men nå er det også nye grupper som er til sjenanse:” - - - alkoholikere og subsistensløse, der i et antal af ca. 100 færdes i samme område med deraf følgende gener.”(s. 1). Det foregår handel med piller i Reventlowsgade utenfor inngangen til Hovedbanegården, og det selges stoffer i Istedgade og tilstøtende gater, og særlig konsentrert er salget på og omkring Maria Kirkeplads. Det anslås at det ferdes 1000 – 1200 stoffbrukere i området, i tillegg kommer et ukjent antall pushere. Maria Kirkeplads fremstår fortsatt som et stort problem, men de aggressive ny-utlendingene er vekk.

Salg av stoff på Vesterbro foregår på forskjellige steder, men de mest sentrale salgstedene er utenfor Hovedbanegården (piller og metadon) og i området rundt Maria Kirkeplads (heroin og kokain). I følge en undersøkelse om forholdene omkring Maria Kirkeplads av gatesykepleierne Fich & Brúnés (2000) foregår det daglig et stort antall av injeksjoner i det offentlige rom. Det er ikke ualminnelig at stoffbrukere setter sine fix offentlig 3-4 ganger daglig, og det skjer som regel under svært uhygieniske forhold. Stoffbrukere selv forklarer at tiden fra stoffet kjøpes og til det er i årene må

være så kort som mulig, nettopp for å unngå at det blir konfiskert av politiet. Det viktigste med å unngå politiet er ikke å unngå bøter eller straff, det er å unngå å miste sin brukerdose. Ikke fordi det er vanskelig å få kjøpt en ny dose, tilgangen på stoff er stabil, men brukerdosen er det som gjør en frisk. Å få den konfiskert betyr at vedkommende skal skaffe nye penger til ny dose mens hun/han er abstinentsyk. Med bakgrunn i dette handlingsmønsteret forklarer Balvig at en økt politimessig innsats på gateplan vil føre til flere innbrudd for å skaffe penger til ny dose. I et intervju med en mangeårig stoffbruker stiller Balvig spørsmålet om hva vedkommende gjorde da politiet hadde beslaglagt hans heroin. Svaret var: ”Jeg gikk direkte på bræk.” (Balvig 2000 a, s. 269). Eller om stoffbrukeren selv selger stoff, betyr det å bli tatt av politiet og få brukerdoser konfiskert, at det skal gjøres regnskap for det som er konfiskert, og en gjeld som fra før er høy blir enda høyere. Mange stoffbrukere er selgere, og det skillet som lages av politiet i deres innsats: ”Vi går ikke etter brukere, vi går bare etter selgere”, er et politikonstruert bilde som ofte brukes for å få politikontrollen til å se ut som om den ikke rammer brukerne. Men både ledelsen i Uropatruljen og lederen for Spesialpatruljen, samt de fleste betjentene jeg har snakket med, er klar over at mange stoffbrukere på ett eller annet tidspunkt i deres stoffbrukerkarriere selger stoff for å finansiere sitt eget forbruk. Det er ikke mulig å skjelve klart mellom selger og bruker, fordi en person ofte er begge deler, som Spannow og Asmussen (2001) uttrykker det. Å selge stoff på gaten kan for stoffbrukeren ofte sees som den beste måten å overleve på. Både er stoffbrukeren sikret en fast tilgang til stoff, og de ser på salg av brukerdoser som en mindre kriminell handling enn de andre alternativene de har. I min studie av stoffbrukere på gaten i Oslo forklarer gateselger Karin at hun selger stoff, ellers måtte hun jo begynne med kriminelle ting, og en annen gateselger, Sara, at hun selger for å kunne holde seg vekk fra kriminalitet (Frantzsen, 2001, s.81, 85 og 97).

I denne verden, på gateplan på Vesterbro, er det vanskelig å se at politiet har rett når de beskriver at de er ”gode venner med stoffbrukerne” og at ”neste dag er det glemt” når de har tatt fra en stoffbruker stoff. F.eks. beskriver Spannow (1997) at hun blant stoffbrukerne i Århus fant mye sinne rettet mot politiets innsats, Spannow skriver: ”Den vrede, som mange af de interviewede narkomaner havde mod samfundet som helhed, var særlig udtalt i forhold til politiet.”(s. 122). Mye tyder på at dette ”gode vennskap” er en avspeiling av at stoffbrukerne i gaten har lært seg at når politiet

kommer, så vil de klare seg best dersom de stilltiende kommer seg hurtigst mulig ut av situasjonen, og hurtigst mulig betyr å la politiet utføre sitt arbeide. Som Spannow beskriver fra Århus, oppsummerer flere stoffbrukere at det beste er å unngå håndgemeng med politiet ved å bare forholde seg helt passiv og så nøytral som mulig (ibid. s. 123). At politiet tolker stoffbrukernes passivitet i situasjonen som at de er likeglade, at de har et godt vennskap og at det neste dag er glemt, faller nok mer på politiets selvforståelse enn på forståelsen av virkeligheten stoffbrukerne lever i.

Stoffmarked og stoffpriser

Eldre stoffbrukere forteller at det aldri har vært skikkelig stofftørke i København, slik det av og til er i f.eks. Oslo. Det er selvfølgelig forskjell på stoffets kvalitet, men det har alltid vært mulig å skaffe stoff på gata i København. Riktig nok hender det at stoffbrukere må stå og vente litt på en leverandør, men det er et problem som løses nokså fort. Stofftilgangen er også rikelig i dag. Den 19. desember 2004 skriver Berlingske Tidende i en artikkel at narkotikaen flyter i gatene i hele Danmark. Det er særlig store mengder av kokain.

Alt var bedre før, også stoffkvaliteten. Eldre stoffbrukere kan snakke rent nostalgisk om det. Til gjengjeld var stoffet dyrere. Det er litt kronglete å gjøre rede for utviklingen i stoffpriser. Mest skyldes det kronglete forholdet mellom mengde stoff og priser og hvordan dette beregnes. Det skyldes også at prisene er avhengig av flere forhold; som hvor gode eller dårligere kontakter stoffbrukeren har, eller hvor god kvaliteten på stoffet er. Her er i alle fall et forsøk, basert på detaljerte redegjørelser fra tre erfarne stoffbrukere. De tre - to kvinner og en mann - har fra åtte år til tretti års erfaringer på gata.

I dag koster en pakke heroin ca. kr. 100,-. Men hvor mye er ”en pakke”? På norsk har vi begrepet om brukerdoser; dette begrepet brukes ikke i København. En pakke kan med litt velvilje sidestilles med en norsk brukerdose (både i Norge og København er det selvsagt variasjoner i hvor mye stoff som brukes hver gang). En pakke heroin skal veie ca. 100 mg., men veier som oftest ca. 70-80 gram. På gata brukes for øvrig det eldgamle målet øyemål. Ingen har tid til å plundre med vekter der.

Frem til begynnelsen av nittitallet ble heroinet alltid gjort opp i ”hætter”. Hette er et mål i volum i stedet for i vekt. Hettene kom fra en type kanyler (”20-nåler”) som kunne kjøpes på apotek. Røret som kanylene var i, ble brukt til oppbevaring, og hetten på røret ble brukt til å dosere stoffmengden. Inni hettene var det en strek omtrent midtveis. Heroin opp til denne streken var en halv hette. I et rør var det plass til to halve hetter + 1/4 hette + 1/8 hette, altså (snaut) tre halve hetter. En halv hette kostet kr. 500,-.

Hvordan er omregningen fra volum til vekt eller fra hette til gram? Det kommer an på type heroin. Av ”gul pakistaner” kunne man sjelden lage mer enn tre rør, mens ”hvit thai” kunne komme opp mot åtte rør. Men med gjennomsnittsheroinet kunne det lages 4-5 rør pr. gram. Med tre hetter pr. rør, blir det følgelig snaut 15 hetter pr. gram. Dette gir en vekt på ca. 70 mg. (66,7 mg.) pr. halv hette. Også en halv hette kan sammenliknes med en brukerdose. Men dosene kunne også være mindre, man kunne kjøpe både kvarte og åttendelshetter.

Denne kronglingen fører fram til at nokså like mengder heroin på sytti milligram pluss og minus – ”en pakke” og en halv hette”- har gått dramatisk ned i pris; fra kr. 500,- til kr. 100,-.

Kokain er også blitt atskillig billigere, selv om prisnedgangen ikke er like stor som for heroinen. Det er ca. en halvering av prisen på kokain i dag sammenliknet med ca. ti år tilbake. I dag selges et gram kokain på gaten for kr. 500,-. Selv om pakken selges som et gram, er det sjelden mer enn 7-800 mg. i pakken når den selges på gata. Kjøpes kokainen i leilighet, brukes det oftest vekt. Da kan et gram koste kr. 600,-. For ti år siden kostet et gram kokain 1000-1200 kroner på gata. Det gir ikke god mening å snakke om brukerdoser når det gjelder kokain. Til det er det altfor store forskjeller på hva den enkelte bruker. Det kan ta få dager å få kjørt seg opp i et daglig forbruk på 5-8 gram om man har mye penger og et stort stoffsug. Oppsummert er både heroin og kokain mye billigere, men også mye dårligere enn det var på første halvdel av nittitallet.

Stoffbrugere på Maria Kirkeplads

Gatesykepleierne Fich og Brünes beskriver i Sygeplejerapport 2000, Maria Kirkeplads på denne måten:

”På Maria Kirkeplads er den vigtigste handelsvare hvid heroin, men her omsættes også brun heroin, kokain, amfetamin, Ketogan, nerve- og sovemedicin, metadon og hash. Alle aldersklasser og typer er repræsenterede. Der er den faste kerne, der varierer lidt afhængigt af, hvem der for tiden er i fængsel, indlagt på hospital eller i døgnbehandling. Der er en jævn strøm af nye. Der er "weekendjunkierne" - dem, der kommer ind med toget om fredagen, for igen at tage hjem om søndagen. Der er folk, der har arbejde de skal passe, og som bruger frokostpausen til at få "tanket" op i.

Så er der pusherne. Der er ham eller hende, begge selv afhængige af stoffer, men de har valgt at finansiere eget forbrug ved at sælge. De har valgt berigelseskriminalitet og prostitution fra. Der er ham, der ikke selv er afhængig af stoffer, men af penge. Socialt udstødt af samfundet, men hernede er han den øverste i hierarkiet. Der er de såkaldte "transportere", der får pengene, lister af sted til hemmelige adresser, for igen at vende tilbage med stoffet. Der er "skafferne". De skaffer mod betaling et x - antal kunder til pusheren. Der er den skrupelløse, der kan finde på at sælge hvad som helst. Alt fra knuste hovedpinetabletter, over mælke- eller vaskepulver til rottegift. Der er ham med de anstændige pakker, som altid sælger den samme vare. Der er den pæne, ældre pensionist, der supplerer pensionen med ekstra indtægter fra salg af sin lægeordnede medicin. ----

-----Der findes ingen vandpost på pladsen. Derfor ses det, at misbrugerne bruger vandpytter, øl eller sodavand både til at rense snavset værktøj i, men også til at opløse stoffet de injicerer. Her findes ingen toiletter, så der bliver urineret rundt omkring. Urin der løber ned i vandpytterne.----

-----De fixer på pladsen. I armene, hænderne, på benene. Trækker bukserne ned og stikker sig i lysken. De lægger sig på den bare asfalt og bliver fixet i halsen af en kammerat. I et forsøg på at gøre det til en privat sag, ses stofmisbrugere indtage deres stof i fiktive kabiner, såsom nede mellem parkerede biler, kældernedgange eller bag "tissetræet". Her kan man så finde folk, der har fået en overdosis, flyde rundt i brugt værktøj, bræk, blod og urin.” Fich og Brünés, 2000, s. 9-10)

Jeg tilbrakte en del kvelder på Maria Kirkeplads etter at jeg hadde avsluttet patruljekjøringen med politet. Jeg ble bl.a. godt kjent med en eldre stoffbruker, Jens, og møtte han flere ganger. Jens fortalte at han så på seg selv som en pensjonist; på sine eldre dager hadde han sluttet å bruke illegale stoffer.¹⁵ Han var gått over til metadon og øl. Han drev ikke lenger med noe kriminelt, den daglige tilstedeværelsen på Maria Kirkeplads var først og fremst knyttet til tilhørighet. Jens fortalte meg at han skulle på en ukes sommerleir med Mariatjenesten. Sommerleiren holdes hvert år, og Jens hadde vært med på dem alle sammen. Han gledet seg vilt, det var det eneste å se fram til i hans liv, når sommerleiren tok slutt var det bare å begynne å glede seg til neste år. Det var blant gatefolket og i Mariatjenesten han hørte hjemme, ingen andre steder følte han seg velkommen. Denne følelsen av tilhørighet er noe av det samme som politiets sosialbetjent fikk høre den tiden betjenten gikk oppsøkende på Vesterbro (s.45). Jens forteller at hans tilstedeværelse på selve plassen også er knyttet til at han selger rene sprøytepakker til de som trenger det. Han betegnet seg selv som en skadereduksjonsarbeider, og forklarte at de færreste av de som kommer til Maria Kirkeplads for å kjøpe stoff har med seg sprøyter, de stoler på at Jens eller en av de andre er der daglig. Mange av stoffbrukerne synes det er besværlig å passe på når sprøytebussen har åpningstider. Derfor hentet Jens og ett par andre daglig flere bagger fulle med sprøytepakker på bussen og solgte disse for 5 kroner stykke. ”Så har jeg penger til øl, og noen ganger til å betale bøter” forklarte Jens. Han får jevnlig bøter for å oppholde seg i den forbudssonen som politiet har besluttet at Maria Kirkeplads er. Han fortalte at han skyldte 17.000 kr. i bøter, men at han hadde en avdragsordning med bøtekontoret om å bli trukket i trygden med kr. 300 hver måned. Slik kunne han unngå å komme i fengsel for å sone bøkene. Men, selvsagt, i løpet av en måned pådro han seg mer enn en ny bot, så bøkeregjelden vokste hele tiden. Jens er ikke bekymret for politiet for sin egen del, men han er redd for min skyld, for at Den blå bus plutselig skal svinge rundt hjørnet og inn på plassen mens vi står og snakker. Han forklarer meg at om de kommer skal jeg bare løpe av sted, for han vil ikke at de skal gi meg også forbud. ”Ikke tal til dem, bare løb,” sier han. Jens er ikke særlig kritisk til politiet, for politiet har jo rett, vi er jo bare noen ”sølle narkomane” forklarer han. Selv om Jens ikke gjør noe

---

¹⁵ For en videre forståelse av begrepet om pensjonerte stoffbrukere, se Swierstra (1990) og Grapendaal, Leuw & Nelen (1995).

kriminelt mer, selv om han ikke bruker annet enn sin lovlige medisin og selv om han bruker sin tid til skadereduserende arbeid på Maria Kirkeplads, så forblir hans status å være en stoffbruker som det skal jaktes på, som skal bøtelegges for å være i det området han føler seg hjemme i, og som i siste ende vil få bøter nok til frihetsberøvelse. Jens ser seg selv med det blikket som makta ser han med, derfor blir han ikke verd så mye, og derfor er han ikke kritiske til det politiet gjør, for de har jo rett. Bourdieu beskriver nettopp dette, hvordan de dominerende lager definisjoner for de dominerte, og de dominerte overtar dette synet på seg selv. De dominerende – her politibetjenter – gjør ikke dette som bevisste onder handlinger mot enkeltmennesker. Det er heller en slags ryggmargsrefleks i hvordan verden skal oppfattes og kategoriseres som svarer til strukturen i feltet (habitus). Bourdieu forklarer dette slik: ”Social dominans er ikke det direkte og simple resultat af handlinger som udføres af en gruppe agenter (”den dominerende klasse”) der er udstyret med magt til at undertvinge andre grupper. Det er derimod det indirekte resultat af et komplekst sæt af handlinger der opstår i det netværk af begrænsninger på kryds og tværs som hver enkelt af de dominerende er underlagt fra alle de andres side. De dominerende er således domineret af strukturen i det felt den sociale dominans udfolder sig igennem.”(Bourdieu, 2001, s. 56).

Noen resultater av politiets innsats

Nærpolitiet på Station 1 laget en oversikt over hvem de var i kontakt med på Maria Kirkeplads, og hvilke overtredelser det var reagert på i løpet av mai 1999. De hadde kontakt med 176 personer, en tredjedel av disse var kvinner. Gjennomsnittsalderen for menn var 36 år, og noe lavere, 33 år, for kvinner. Det ble reagert på følgende overtredelser: Muntlige forbud mot opphold (PTV § 6): 90 stk., bøter for overtredelse av forbud (§ 6): 32 stk., salg av narkotika: 23 stk., besittelse av narkotika 11 stk. Da jeg fikk denne oversikten i 2000 av lederen for nærpolitiet, forklarte han meg at det var slik (pluss/minus) det så ut hver måned. For å sammenligne med tidligere data har jeg ganget opp disse tallene med 7 måneder, som er tallene for innsatsen på Maria Kirkeplads i perioden 94/95 (se tabell 1.1., s. 42). Da ser det slik ut:

Tabell 2.1. Politiets innsats på Maria Kirkeplads 1994/1995 og 1999.

	1994/95	1999
Berammere (PTV § 6):	253	224
Muntlige advarsler:	346	630
Skriftlige forbud:	32	-
Lov om EUF/besiddelse:	100	77
Lov om EUF/salg:	66	161

Den største forskjellen fra 1994/95 til 1999 er at mange flere blir tatt for salg av narkotika. At flere blir tatt for salg av narkotika henger nøye sammen med Pusherloven, siden småsalg nå hurtigere fører til fengsling, og politiets innsats i større grad er rettet mot dette salget. Det er dessuten nesten en dobling av antallet advarsler som blir gitt. Økningen av advarslene må forstås som et resultat av politiets systematiske arbeid via Den blå bus. Det er ingen tvil om at situasjonen for den enkelte bruker på gateplan er forverret i så henseende. Det er heller ikke antydninger til mindre bruk av stoff på Maria Kirkeplads. Gatesykepleierne beskriver forholdene slik: ” Politiet har skærpet sin innsats på Maria Kirkeplads, men hvorvidt handlen med de illegale stoffer af den grund generelt er dalet eller blot er flyttet til andre lokaliteter i nærheten, kan der med rimelighed sættes spørsmålstejn ved. Der er masser af stof på pladsen og det indtages åbenlyst døgnet rundt.”(Fich og Brünés, 2000, s.35)

Å arbeide i og rundt Mariakirken

Presten i Mariakirken har arbeidet i kirken siden 1990. Han har vært der i hele den perioden politiet har kjørt Vesterbro-Aktionen. Han understreker overfor meg at kirken ikke samarbeider med politiet. Han mener det er feil å bruke ordet samarbeid, fordi det henspiller på at politiet og kirken arbeider sammen om noe, og det gjør de ikke: ”Det er i hvert fall noen punkter hvor jeg ikke bøyer meg, og hvor politiet ikke bøyer seg, og hvor vi simpelt hen snakker om forskjellige ting, og hvor vi har noen utgangspunkter

som er helt forskjellige. Det er menneskesynet som er forskjellig. Jeg bruker ikke ordet samarbeid, jeg bruker *gjensidig respekt*. Vi må respektere hver andres arbeide, og lengre går det nok ikke, men det er også langt. Så derfor; gjensidig respekt, det må være så langt man kan gå,” forklarer han. Politiets arbeide med jaging av stoffbrukere ser han på som en maktdemonstrasjon og en dyp provokasjon, både mot de menneskene som jages og mot kirkens arbeide. Han etterlyser i stedet ordinært patruljerende politi, et politi som kan ha direkte og daglig kontakt med de menneskene som oppholder seg på plassen. Presten gir klart uttrykk for at forholdene for stoffbrukerne er forverret i de siste årene. Han sier:

”Et annet spørsmål er jo hvorfor en bøtestraff kan forvandles stille til en frihetsstraff. Det er jo politikerne som har skapt grunnen til at det der 0,01 gram er nok til å gi saker som kan gi frihetsstraff. Det er Pusherloven. Situasjonen er jo forverret på den måten at nå kan man få dem buret inne for å stå her. Og så kan politiet løse deres oppgaver – og politiets oppgaver er å hindre synlig kriminalitet – og det jo nettopp dette med synlig kriminalitet som er spesielt. For det virker jo som om at dersom de kan få flyttet salg og slikt inn i leiligheter – så er det ikke synlig, og så har politiet løst sine oppgaver. Og derfor hvis de kan få dem vekk herfra, i leiligheter eller i fengsel, så har politiet løst oppgaven. Og så er de likeglade med hvordan de kommer i fengsel. Og hvis det kan være til hjelp at de bare får tilstrekkelig mange bøter, de skal jo sitte lenge for å sitte de mange bøter av, det er jo en forandring, men ikke en forbedring. Det synes jeg, men politiet sier jo at det er en forbedring her. Jeg mener bestemt at politiet kriminaliserer menneskene her. Det er jeg ikke i tvil om. De sørger for at de kommer i en tettere forbindelse med det kriminelle miljøet, ved å ikke ha noen sjanse for å komme ut av det. Faktisk er det da politikernes ansvar, jeg mener at det er politikerne som sier hva som er politiets oppgave, og her vil det si en kriminalisering av de utstøtte, og det er en fastholdelse. Det er jo ikke politiets generelle oppgave, det er jo utelukkende utenfor her, overfor den lille gruppen mennesker som har tilholdelse utenfor på plassen. Jeg kan jo ikke ellers si at politiet har en kriminaliserende oppgave.”

Jeg spurte presten om hans syn på bakmenn. Har han en opplevelse av at det er mange bakmenn i miljøet på Maria Kirkeplads? Han svarer:

”Bakmenn? Ja, ja, det har politiet alltid sagt. Det har det vært en stor diskusjon om, og jeg har alltid sagt vi kan jo ikke få fatt i bakmenn uten en sverm av brukere står fram

som bevismateriale og vitner. Og de sier jo at derfor er de nødt til å bruke tid på de små fisk, for å kunne straffe store. Men hva så? Når det er tilstrekkelig mange små fisk, så stopper det. Det kommer ikke noen store fisk. Det er for mye penger og makt involvert i det til at man kan gjøre noe. Det er mitt inntrykk.”

Alle medarbeiderne i Mariatjenesten er provoserte og rystet over det arbeidet Den blå bus utfører. Når bussen dukker opp løper stoffbrukerne inn i kirken slik at de ikke skal bli skrevet, eller få nye bøter. Medarbeiderne har innsett at det ikke kan nytte å forsøke å stå utenfor kirken å snakke med noen, de må inn i kirken. Derfor er det blitt et skille som går på utenfor og innenfor kirken. Medarbeidere som står ute på plassen og snakker med brukere er blitt ransaket og truet med å få forbud mot opphold av politiet, det samme forbudet er også presten truet av. Slik er de blitt presset til å gi avkall på kirkens uteområde. Presten forklarer: ”Hvis jeg går ut for å tale med menneskene ute på plassen her nå, så sier politiet at jeg provoserer, det er politiets oppfatning. Fordi så medvirker jeg til kriminalitet ved å fastholde mennesker i et område hvor de har forbud mot å oppholde seg. Det er jo helt forrykt, og det blir jo ennå mer groteskt, fordi jeg er jo en person som gjerne vil ut og holde en gategudstjeneste – det nyter jeg mye å kunne gjøre. Men da holder jeg gudstjeneste i et område hvor de fleste har forbud mot å oppholde seg. Det er dypt provoserende at vi ikke kan gjøre noe i vårt uteområde.”

Også gatesykepleieren Charlotte Fich opplevde det som sterkt forverrede arbeidsforhold da hun fikk forbud mot opphold på Maria Kirkeplads. Hun forteller meg: ”Fra politiet fikk jeg tilholdsforbud på Maria Kirkeplads fordi de mente jeg trakk narkomane til meg. Når politiet kom for å jage folk, så sa de jo at de stod bare der og snakket med sykepleieren. Jeg ble innkalt til møte med politiet, det var tre ledende politimenn ved Station 1. Det ble gjort klart for meg at jeg bare kunne arbeide utenfor kirken dersom jeg måtte yte førstehjelp i forhold til overdoser eller annen livsfare!” Hun understreker at det først og fremst var stoffbrukerne det gikk ut over, fordi mye av arbeidet foregikk på den måten at de som kjente henne fra tidligere kom og ba henne komme ut og se på sårene til en kamerat som ikke selv våget å gå inn til henne. Etter forbudet ble det umulig å være sykepleier ute på plassen. Fich mener forøvrig at bøtene ikke har noen virkning: ”Dette med å dele ut alle disse bøter – folkene i området der har fått så mange av ”livets bøter” at pengebøter har overhodet ingen funksjon. På den måten straffer man dem som ikke har vært sterke nok til å overleve omsorgssvikt. For

det er det alt handler om sett med mine øyne. De har aldri fått noen omsorg noen av dem, og for å kunne overleve med alle smertene medisinerer de seg med stoffer. Omsorgssvikt er den mest alvorlige kriminaliteten som barn utsettes for.”

Helse

Ved bare å oppholde seg på Maria Kirkeplads over en kort periode som tilskuer, blir det fort synlig at det er mange av de som oppholder seg der som er i en elendig helsemessig form, fysisk så vel som psykisk. Det er alltid noen som har væskende sår på armer eller ben som de forsøker å forbedre forbindingen på. Noen har haltende gange, andre viser tegn på en stiv arm, en stiv rygg, byller, øyne og hud som har gulfarge. Det er mennesker der som er klart psykisk syke, som roper eller skriker, som er helt stive i blikket og i stor behov for hjelp. Sykepleierrapporten fra 2000 oppsummerer de helsemessige situasjonen på Maria Kirkeplads basert på deres tilstedeværelse der i 2 år, og på bakgrunn av deres to gjennomførte brukerundersøkelser slik:

”Dagligt har vi kunnet iagttage den kaotiske situation blandt de aktive misbrugere i miljøet. Her hersker en høj grad af sygelighed. De er befængt med sår og bylder og andre alvorlige infektioner. 14% af de københavnske stofmisbrugere er hivsmittede. Trods budskabet om ikke at dele sprøjter er nået ud blandt brugerne, sker det alligevel ikke så sjældent. Hvad angår hepatitis C er ca. 75% af stofmisbrugerne allerede smittede, og hvis der ikke skrives ind, vil vi nå 100% i løbet af meget få år.

I den senere tid har der været tænkt mulige smittekilder. Den oplagte har været delt værktøj, samt deling af vand og andre remedier i forbindelse med stofindtag. Endnu en oplagt årsag er det faktum, at mange mellemhandlere "cutter" stoffet under yderst usterile forhold. De fixer måske oven i købet imens de håndterer det stof, de skal videresælge på gaden. Virus kan overleve i lang tid i de små pakker.

Der er blandt brugerne fatal mangel på viden i forhold til denne sygdom, der kræver langt større påpasselighed end hvad der skal gøres for at undgå AIDS. Der er brug for meget mere information omkring hepatitis B og C.

Brugerne har deltageret i en undersøgelse for at man kunne kortlægge, hvor mange der var smittede med hepatitis, men de smittede har efterfølgende ikke modtaget nogen information og/eller støtte i forhold til at bære denne sygdom. Det er et svigt og uansvarligt. Herudover findes et væld af andre sygdomme af både medicinsk og

psykosocial karakter. Især har misbrugerne med psykiatriske lidelser forfærdelige betingelser. Elendigheden er stor og alle misbrugernes muligheder for at tage vare på sig selv er meget begrænsede. Sygeligheden er størst blandt de mange hjemløse brugere, men håbløsheden og meningsløsheden er massiv og den afgørende faktor for et fortsat misbrug for de fleste.” (Fich og Brúnés, 2000, s. 35).

Kapittel 5

Narkotikastrategi 1999

Hva har politiet å stille opp med i all denne elendigheten? Hvilke retningslinjer er trukket opp for politiarbeidet?

I 1999 kom det en ny narkotikastrategi for politiets innsats i København, en strategi bygget på og utviklet av de to foregående år (for 1997 og 1998). Det er denne strategien som var gjeldende ved skiftet til år 2000 og som fortsatt gjelder. Derfor har jeg valgt å sitere store deler av den. Den strategiske hensikten med narkotikainnsatsen i København beskrives av politiet slik:

”indsatsen skal virke tryghedsskabende ved indsats på gadeplan, virke præventivt ved målrettet efterforskningsindsats mod narkotikahandelens bagmænd og virke forebyggende over for børn og unge.”(PD-orientering nr.1/ 99).

Målet med denne strategien beskrives i følgende 8 punkter:

- ”1. at gøre handel med narkotika uacceptabelt risikofyldt for importører og handlere i strafferetslig og økonomisk henseende
2. at søge risikoen fjernet for, at flere trækkes ind i narkotikamisbrug og den deraf følgende menneskelige fornedrelse, ved at forhindre tilgang af nye narkomaner
3. at sikre den brede befolkning imod de ulemper et koncentreret narkotikamiljø automatisk medfører såvel direkte i gadebilledet som indirekte i form af kriminalitet,
4. at forhindre kriminelle organisationer i at sætte sig på distributionen af narkotika,
5. at ramme så mange som muligt i bredeste forstand (fra gadeplan til store omsætningsled) og derved gøre det vanskeligere at skaffe stoffet,
6. at fremme oplysningen om narkotikamisbrugets negative virkninger
7. at dæmpe efterspørgslen hos de etablerede narkomaner ved at motivere dem til behandling, og

8. at være i stand til på baggrund af løbende analyser og efterretningsrapporter at orientere såvel internt som eksternt om narkotikakriminalitet og dens organisering. (PD-orientering nr.1/99, s. 1 og 2)

Til gjennomføring av strategien skal, foruten ordens- og kriminalpolitiet på de forskjellige stasjonene, følgende politiavdelinger anvendes : Politiadvokatur N og O, Afdeling N, Uropatruljen, Bevillingsafdelingen, Regionsafdelingen, Færdselspolitiafdelingen og Den Kriminalpræventive Afdeling. Også Rigspolitiet, landets øvrige politikredse og udenlandske politimyndigheder, EDU og Interpol er innbefattet. Det henvises videre til eksterne samarbeidspartnere, som Told- og Skatt, utenlandske tollmyndigheter, de sosiale myndighetene og Sundhedsstyrelsen. Meddelere¹⁶ nevnes som en egen gruppe som skal være til hjelp i gjennomføringen av strategien, med tilføyelsen: ”etter Politidirektørens foreløbige retningslinjer”. I lovgivningen kan en rekke bestemmelser brukes:

- ” 1. Retsplejelovens regler om anholdelse, fængsling, ransagning herunder hemmelig ransagning, beslaglæggelse med henblik på konfiskation jf. straffelovens § 76 a (omvendt bevisbyrde) eller til bevis til sikkerhed for sagsomkostninger, legemsindgreb, indgreb i meddelelshemmeligheden og anvendelse af politiagenter.
2. Straffelovens §§ 191 og 191a og Lov om euforiserende stoffer.
3. Skatte- og toldlovgivningens kontrol, efterbetalings- og straffebestemmelser.
4. Lov om forebyggende foranstaltninger mod hvidvaskning af penge.
5. Restaurationslovens § 38 om ransagning af rum i restaurationsvirksomheder.
6. Restaurationslovens § 31, stk. 2, om politiets adgang til at forbyde, at personer, der har gjort sig skyldige i strafbare handlinger, må besøge bestemte restauranter.
7. Restaurationslovens § 19 om fratagelse af bevilling.
8. Politivedtægtens § 6 om forbud mod ophold, der medfører ulempe.
9. Udlændingelovens bestemmelser om af- og udvisning.” (ibid. s. 2)

Narkotikastrategi 1999 fremhever at det til en hver tid skal det være analyser, dels generelle, dels operative, som i størst mulig grad skal forsøke å besvare spørsmål som:

---

¹⁶ Meddelere er et dansk begrep. På norsk er det typiske begrepet tystere eller angivere.

Hvilke stoff som er på markedet i København, til hvem selges de, til hvilke priser og hvor. Hvilke personer deltar i handelen med narkotika og på hvilke nivåer.

Politiet skal også ha analyse av hvem som er hovedmennene bak fordelingen av narkotikaen og hvem som organiserer de større innsmuglingene av narkotika og hvilken ”modus operandi” anvender de bestemte fra de enkelte produksjonslandene.

Om metodene som bør anvendes heter det videre:

”1. Som utgangspunkt et bredt og fleksibelt samarbejde byggende på et højt gensidigt informationsniveau.

2. Afdeling N drager som den centrale enhed i narkotikabekæmpelsen omsorg for

- formidling af oplysninger fra efterforskning, meddelere og lignende,
- koordinering af indsats for at undgå ressourcospild og situationer, hvor man forfølger samme mål, og
- etablering af planlægningsgrupper til iværksættelse af konkrete, målrettede tiltag imod opståede problemer, der kræver en ekstraordinær indsats.
- Koordinering af indsatsen mod rockernes formodede narkotikakriminalitet m.m. i samarbejde med Rigspolitichefens afdelinger (NEC og Taskforce) samt stationer og afdelinger i København.

3. En massiv **præventiv indsats** fra alle grene af Københavns Politi, blandt andet følgende elementer:

- Forebyggende virksomhed ved at rette henvendelse til børn og unge, som træffes i gademiljøet, og advare dem imod brug af narkotiske stoffer, og risikoen ved at færdes det pågældende sted.
- Intensivt samarbejde med sociale institutioner i akutte situationer.
- Kriminalpræventive tiltag i foredrag og undervisning, såvel ved kriminalpolitiet, Uropatruljen, Den Kriminalpræventive Afdeling som evt. andre enheder med erfaring og forudsætninger.
- Struktureret samarbejde med social- og sundhedsmyndigheder, blandt andet med henblik på at dæmpe efterspørgselen af narkotika, og
- Kontakt til forældre til narkotikatruede børn og unge.

4. Ordenspolitiet på stationerne varetager med bistand af lokalt kriminalpoliti og Uropatruljen, Regionsafdelingen, Bevillingsafdelingen og Færdselspolitiafdelingen gadeplansindsatsen, hvor opgaven blandt andet gennem en synlig indsats er :

- At afdække pushere eller narkohandlere på dette niveau og i videst omfang søge gadehandelen dæmpet gennem varetægtsfængsling, hurtig dom og afsoning samt eventuel udvisning, hvor grundlaget for disse indgreb kan skabes,
- at hindre, at der opstår synlige narkotikamarkeder, som narkotikatruede let kan opspore. I den sammenhæng skal der iværksættes målrettede indsatser i diskoteks- og teknomiljøet. Indsatsen, der skal ske gennem samarbejde med arrangører og bevillingshavere til diskoteker, skal hindre, at der opstår narkotikamiljøer disse steder,
- at hindre at narkomanernes tilstedeværelse skaber uro og utryghed,
- at advare personer, der færdes i narkotikakvarterer med narkotika, og
- at motivere etablerede narkomaner til behandling.” (Ibid. s.3-5).

Det poengteres til sist at lederne ved hver stasjon skal utarbeide felles, lokale planer for gjennomføringen av Narkotikastrategien.

Kapittel 6.

Politiets arbeidsredskaper

Politiets strategiske planer er omfattende og detaljerte slik kapittel fem viste. Hvilke arbeidsredskaper kan politiet bruke når de strategiske planene skal settes ut i live? Før jeg går inn på hvordan de ulike politienhetene utfører sitt daglige arbeid, vil jeg beskrive de arbeidsredskapene politiet bruker, hvordan det forholder seg med bruk av advarsler, forbud, bøter og straffer på gateplan.

Advarsel eller bot for besittelse

Man får advarsel for besittelse av et lite kvantum med stoff dersom man ikke tidligere er registrert i straffe- eller bøteregisteret for narkotika. Har man en tidligere advarsel, slipper man unna med en ny advarsel dersom det er mer enn to år siden forrige advarsel. Dersom man tidligere har en bot for besittelse av en mindre mengde med stoff, skal det ha gått mer enn tre år for å bare få en advarsel. Har det vært avsagt dom i saken, skal det ha gått fem år eller mer. En advarsel krever at man erkjenner saken. Ellers er det bot for en liten mengde med stoff så lenge det er besittelse til eget forbruk.¹⁷ Politiets praksis på gateplan er forskjellig, og det er forskjellige regler om man tilhører den "alminnelige" borger eller om man tilhører stoffbrukermiljøene på gateplan. Stoppes en som tydelig ikke tilhører et typisk stoffmiljø med under 10 gram hash til eget forbruk, vil det som regel bety en advarsel, men det kan være helt andre avgjørelser for en "kjenning" av politiet. Under 1. maifeiring i Felledparken har jeg selv opplevd at flere folk åpent røkte hash mens uniformerte politibetjenter smilende gikk forbi og bare ønsket en fortsatt god dag. I 2004 ble dette endret som en følge av regjeringens innstramninger i narkotikapolitikken. Heretter skal det være det

regjeringen betegner som en ”nul-tolerance” mot narkotika (Handlingsplan 2003, s. 29). Fra 1.juli 2004 er praksis å utskrive bøter på stedet til alle som har narkotika på seg, uansett type og mengde. I følge politiadvokat Carsten Egeberg ved Københavns Politis anklagemyndighet for narkotikasaker (afdeling N) vil det være enkelttilfeller som kan slippe med en advarsel. Egeberg nevner to. Det ene kan være utlendinger på reise i Danmark, hvor det vil være problemer med å få inndrevet bøter, og det andre er dersom en kjøper vil vitne mot en selger (uttalelse til avisen Urban 28.06.04).

Politivedtekts § 6

Det er Københavns politivedtekts § 6 som hjemler forbudet mot opphold bestemte steder. Dette er det fremste arbeidsredskapet for de politienheten som først og fremst arbeider ordensrelatert, i særdeleshet er det arbeidsredskapet for Den blå bus.

Københavns Politivedtægt § 6 lyder som følger:

”Stk. 1. Politiet kan forbyde enhver, der opholder sig på en gade, at stå stille der eller at færdes frem og tilbage på kortere strækninger, når den pågældendes ophold eller færden medfører ulempe for omboende eller forbipasserende, eller der er begrundet formodning om, at den pågældende på dette sted udøver et ulovligt erhverv.

Stk. 2. Har en person flere gange på samme gade strækning eller i de dertil stødende nødtørftsanstalter, porte, udkørsler o. lign. overtrådt bestemmelserne i §§ 3-5¹⁸, og er der grund til at befrygte, at den pågældende vil gentage forseelserne inden for det nævnte område, kan politiet meddele den pågældende forbud imod inden for et angivet tidsrum, der ikke kan overstige 2 år, at færdes frem og tilbage eller at tage

---

¹⁷ Kilden her er muntlig opplysning om praksis i Københavns Uropatrolje. Internt notat om bøter som straff i forhold til mengde beslaglagt stoff finnes i vedlegg nr.xi

¹⁸ §§ 3-5 lyder: ” § 3. Slagsmål, skrigen, råben og højrøstet syngen eller anden støjende, voldelig, fornærmelig eller lignende optræden, der er egnet til at forstyrre den offentlige orden eller medføre ulempe for andre tilstedeværende eller omboende, må ikke finde sted på gader eller andre steder, hvortil der er almindelig adgang, for eksempel i jernbane- og rutebilstationer, butikker og offentlige kontorer, forlystelsessteder, badeanstalter, nødtørftsanstalter og befordringsmidler, herunder hyrevogne.

Stk. 2. Begås sådanne handlinger på steder, hvortil der ikke er almindelig adgang, og medfører de forstyrrelse af den offentlige orden, kan politiet påbyde, at de bringes til ophør.

§ 4. Det er forbudt på de i § 3, stk. 1, nævnte steder at færdes så påvirket af spiritus, at det kan give anledning til ulempe for andre.

§ 5. Det er forbudt på eller ud til en gade eller på andre steder, hvortil der er almindelig adgang, at vise uanstændig opførsel, for eksempel ved uanstændige ord eller handlinger, ved uanstændig blottelse af legemet eller ved at opfordre til utugt.

ophold på gaden eller de øvrige ovennævnte steder inden for en afstand af 100 m fra det sted, hvor den seneste overtrædelse er begået.

Stk. 3. Bestemmelsen i stk. 2 finder, for så vidt angår gadestrækninger, tilsvarende anvendelse med hensyn til den, overfor hvem stk. 1 i oftere gentagne tilfælde er bragt i anvendelse.

Stk. 4. Forbud efter stk. 2 og 3. skal meddeles skriftligt og være begrundet.”

Det er denne paragrafen som benyttes for å skape det som betegnes som en forbudssone, og på Vesterbro er det mange av dem. Etter hvert som deler av stoffmiljøene har flyttet seg fra bestemte områder, gatehjørner eller små parkområder, er det opprettet nye forbudsområder til de stedene stoffmiljøene flytter til. De mest aktive forbudssonene i den tiden jeg har fulgt politiets arbeid på gaten, har vært ved Maria Kirkeplads og utenfor Hovedbanegårdens sideinngang.

Forbudssone

Hva er forbudssonen?

Den tradisjonelle forståelsen av en forbudssone er at det er et sted bestemte mennesker – eller alle mennesker - ikke må oppholde seg. Etter ulykken med atomkraftverket i Tjernobyl, ble for eksempel et område med en radius på 30 km gjort til en forbudssone. Det er en forståelig forbudssone, fordi den ble skapt for å beskytte mennesker mot radioaktiv stråling. Stedet er farlig for mennesker. Av og til sees det omvendt: Bestemte mennesker er farlige for stedet. Historisk kjenner vi områder hvor visse grupperinger av mennesker har blitt isolert fra det offentlige rom og henvist til egne steder, betegnet som ghettoer. Umiddelbart tenker man seg at dersom det er soner hvor mennesker ikke må oppholde seg, så finnes det tilsvarende områder hvor de samme menneskene må kunne være. Slik er det ikke med de politiskapte forbudssonene som gjelder for gatefolket på Vesterbro. Det er ikke noe sted politiet mener de gjerne må være. De som har fått forbud mot å oppholde seg i et område må ikke oppholde seg der annet enn å for eksempel raskt gå gjennom området, altså på vei til eller fra noe bestemt hvor de har et konkret, lovlig ærende. Å oppholde seg i nærheten eller i andre gater på Vesterbro vil føre til nye forbudsområder, slik lederen ved Hovedbanegårdens politistasjon forklarer:

”Jeg tror vi har 12 eller 14 forbudsområder på Vesterbro. Fordi når vi har fåt ryddet opp sånn noenlunde i et område, ja, men så finner de jo et annet tilholdssted, og så er vi nødt til å lage et forbudsområde der.”

Mange betjenter og ledere i Københavns politi har overfor meg uttalt at de mener berettigelsen i forbudstanken ligger i det store ordensproblemet stoffbrukerne utgjør. Så når lederen for Spesialpatruljen uttrykker seg på denne måten, er det et uttrykk for den holdningen store deler av politiet har:

”Det høres jo forferdelig ut at politiet kan gi folk forbud mot å oppholde seg på et fortau, men det synes jeg også viser noe om hvor stort problemet egentlig er, at det er det man er nødt til å ty til.”

Når en person har fått en muntlig og tre skriftlig advarsler mot å oppholde seg et bestemt sted, straffes vedkommende med en bot på 400 kroner hver gang politiet treffer vedkommende på dette stedet. Slik har for eksempel personen i sak nr. 23 i mitt siktelsesmateriale fått forbud mot opphold i Matthæusgade - Dannebrogsgade:

”FORBUD

I medfør af § 6 stk. 2-3 i politivedtægten for København.

I medfør af politivedtægten for København meddeles der Dem forbud mod i tidsrummet fra 5. maj 1998 til 5. maj 2000 at færdes frem og tilbage eller tage ophold på/i Matthæusgade – Dannebrogsgade eller inden for en afstand af 100 meter derfra i anledning af, at De ifølge foreliggende oplysninger antal gange 3 i tiden fra 200198 til 210398 af patruljerende politipersonale mundtlig har fået forbud mod at stå stille eller færdes frem og tilbage på anførte gadestrækning, idet: De den 200198 i tidsrummet fra kl. 0915 til kl. 1050 er observeret midt på Otto Krabbes Plads, hvor De solgte hash til flere kunder, De den 100298 i tidsrummet fra kl. 1305 til kl. 1313 på Otto Krabbes Plads tog opstilling sammen med en anden person, hvilket var til ulempe for børnehaven i Skydebaneparken, De den 210398 i tidsrummet fra kl. 1049 til kl. 1054 tog opstilling på Otto Krabbes Plads sammen med flere andre i hashhandelsøjemed, hvilket var til ulempe for de forbipasserende samt de omkringboende, samt at De d.d. i tidsrummet kl. 1145 – 1150 er observeret samme sted under lignende omstændigheder. Afgørelsen(forbudet) kan indbringes for justitsministeriet, Slotsholmsgade 10, 1216 København K.

Vejledning om lovlig færden i forbudsområdet givet mundtlig på stedet.

Overtrædelse af dette forbud straffes med bøde.

Københavns politi, Station 1, den 5. maj 1998 kl. 1150

Undertegnet politiassistent xxq og politiassistent xxy”

(Forbudsdokumentet er sitert i sin helhet. Fra siktelsesmaterialet, sak nr. 23)

Etter at vedkommende har mottatt dette forbudet, som har en varighet på 2 år, blir det gitt bøter hver gang politiet møter på personen i den bestemte forbudssonen. En enkelt person kan godt ha forbud mot opphold i flere forbudssoner på samme tid. Med 400 kroner for hver bot blir det hurtig mange penger, og om ikke bøtene betales, skal de avsones i fengsel. Dette er en av årsakene til at politibetjentene på gaten alltid sjekker om vedkommende person de har fatt i er søkt. Flere stoffbrukere er til en hver tid ettersøkt fordi de skal inn til avsoning av bøter for blant annet ulovlig opphold i disse forbudssonene.

Bøter

Vagn Greve (1996) beskriver forvandlingsstraff som en særskilt straff for fattige mennesker som ikke kan betale sine bøter. Han beskriver hvordan denne formen for straff har eksistert fra gammelt av, og selv om den har gitt opphav til betenkeligheter, er bøter fortsatt en reel frihetsberøvende straff for fattige mennesker i dag. Greve skriver: ”Hvis bøden ikke betales, og den ikke kan inndrives gjennom udlæg eller andre former for tvangsfuldbyrdelse, har man fra gammel tid forvandlet pengestrafen til en anden form for straf, ”thi ellers kunne den, som intet eier, gjøre hvad han vilde”. Som nævnt ovenfor i kapitel 8, har man blandt andet brugt tvangsarbejde som kompensasjon, oprindeligt til fordel for den private fordringshaver, senere i form af arbejde for det offentlige. Christian den 5tes Danske Lov (1683) 1-24-11 sagde, at [h]aver mand ikke Formue at bøde med, da straffis paa Kroppen”. Og i bødeforordningen af 6. december 1743 bestemtes, at ”Almues Folk skulle forsone de Penge-Bøder, som de ikke formaae at udreede, med Arbeyde” ; i andre regler fastsattes skovarbejde for skovtyve. Bøden for ulovlig brændevinsbrænden kunne afsones med 180 dages arbejde for herremanden.

I slutningen af 1800-tallet drøftedes disse aspekter af bødestraffen også indgående. von Liszt foreslog i 1891, at forvandlingsstraffen skulle afskaffes og erstattes af arbejde for det offentlige; hvis det ikke kunne lade sig gøre, skulle bøden eftergives, medmindre undladelsen skyldtes uvilje eller dovenskab; i så fald skulle den pågældende straffes - dog ikke for den oprindelige forseelse, men for undladelsen af at betale bøden.” (s.137)

Balvig og Greve (2000) viser at det absolutte toppunktet for avsoning av bøtestraffer i Danmark var i 1995, hvor 12.550 bøter ble avsonet. I 1996 begynte nedgangen; på en gjennomsnittsdag satt det 94 bøteavsonere, og i 1998 satt det 49 på en gjennomsnittsdag (s. 305 - 306). Tallene for innsatte som soner bøter på en gjennomsnittsdag, viser seg å ligge rundt 1998-tallene, men med et stort fall i 2002. Det ser slik ut: i 1999 var det 50,7, så steg det i 2000 til 54,2, mens det i 2001 er en nedgang til 48,7 og i 2002 faller det ytterligere til 30,9 (Kriminalitet, Danmarks Statistik, 1999-2002, tabell 6.3). Den kraftige nedgangen for 2002 skyldes ikke ene og alene at bøkene i større grad enn tidligere betales, hovedårsaken er nok press på Kriminalforsorgens anstalter, fengslene er fulle. Direktoratet for Kriminalforsorgen meldte stopp for innsettelse av bøkersonere for store deler av 2002 og for 2003. På spørsmål fra Folketinget til Justitsministeren, understrekes det at det foretas unntak dersom boten er i ferd med å foreldes, og det sones også bøkestraff når det kan skje i tilknytning til annen frihetsstraff.¹⁹

Spesialpatroljens leder er ikke fornøyd med de manglende konsekvensene av at bøkene ikke betales. Han har mange av betjentene med seg når han sier det slik: ”På grunn av overbelegg i fengslene så vil man ikke ha bøketeavsonere. Så det vil si at selv om de skal inn og sone i 14 dager, så er det ikke plass til dem og så må man bare la dem gå. Det vil si at den konsekvens som skulle være der er ikke der, og de er fullstendig likeglad. Det skjer jo ikke noe, så bøter er de fullstendig likeglad med. Og de kan jo ikke huske hvor mange bøter de har fått. Jeg tror jo at de fleste, om de hadde 14 dager i fengsel mange ganger på grunn av de bøter, så gidder de ikke å komme hit mer. Nå er det jo slik at når bussen har kjørt, så kommer de tilbake med en gang. Det ville vært godt hvis man kunne endre på det. Jeg tror at man må sette hardt mot hardt.”

Fengsel for salg av stoff

Pusherloven innebar som tidligere forklart endringer i skjerpet straffeutmåling for salg av stoffer på gaten. Skjerpelsen av straffeutmålingen gjelder både i forhold til antall handler og antall tidligere dommer. Jo flere handler på gateplan, jo hardere dom, og i tillegg kommer at jo flere dommer en person har fra før, desto lengre blir den nye dommen. Mens det før skjerpelsen bare ble skilt mellom 1. og 2. gangs dom for salg av små mengder, ble det med innføringen av Pusherloven skjerpelser i forhold til 1. gangs dom, 2. gangs dom, 3. gangs dom, 4. gangs dom og mer enn 4 tidligere dommer. En undersøkelse basert på dommer avsagt i første halvdel av 1997, publisert av politiadvokat Christensen i Juristen i 1998, viser at domstolene følger loven, og utmåler straffene som ønsket av Folketinget. Som undersøkelsen viser, er straffene blitt vesentlig hardere sammenlignet med straffeutmåling før Pusherloven ble vedtatt²⁰. Straffenivå før Pusherloven er satt i parentes:

Tabell 2.2. Oversikt over straffeutmålinger for brudd på lov om euforiserende stoffer.

Første halvdel av 1997.

Dom ved:	1. gang	2. gang	3. gang	4. gang	Mer enn 4 dommer
1-2 handler	10-14 dg. hæfte ²¹ (avgjort med bot)	40-60 dg. (avgjort med bot)	4 mnd.	4 – 5 mnd.	5 mnd.
3-10 handler	30-60 dg. (10-14 dg. hæfte)	3 mnd. (10-30 dg. fengsel)	4-5 mnd.	4 mnd.	8 mnd.
over 10 handler	3-4 mnd. (10-14 dg. hæfte)	3-4 mnd. (10-30 dg. fengsel)	3- 6 mnd	3 – 6 mnd	6 mnd. ²²

(Kilde: Egeberg Christensen, *Juristen* nr. 9, 1998, s. 337)

¹⁹ Svar fra Justitsministeren til Folketinget på § 20-spørsmål nr. S 4031, 14.08.03. Kilde: www.folketinget.dk

²⁰ Tidligere straffenivå, se også ”Ny lov, nye retningslinjer og ny narkotikastrategi” i del I.

²¹ Hæftestrafen er senere avskaffet. Den erstattes av L 145, om fullbyrdelse af straf, som trådte i kraft 1. juli 2001.

²² Som det fremgår her er dom for over 10 handler lavere enn dom for 3-10 handler. Dette skyldes et lite materiale av dommer idømt for mer enn 4.gang på det tidspunktet undersøkelsen ble utført. Artikkelen refererer bare til en dom for flere dommer 3 – 10 handler og en dom over 10 handler.

Den straffeskjerpelsen Pusherloven innebærer, gjør det meget betydningsfullt hvorvidt de som siktes blir siktet for besittelse til eget forbruk eller besittelse med henblikk på salg. I Christensens materiale er flere av dommene over 10 handler basert på hva retten forstår som beslag med henblikk på salg. For eksempel viser han til en dom hvor personen er tatt for 3 salgstilfeller, og er i besittelse av 0,95 gram. Dette forstås av retten som 28 forsøk på salg, og vedkommende dømmes slik for over 10 handler (ibid. s. 342).

Kapittel 7

Organiseringen av politienheter

”Politiet burde heller være takknemlige for oss. Hva skulle de gjort uten oss? Tenk deg hvor mange arbeidsplasser stoffbrukere skaper, da. Vi skaffer arbeid til en hel mengde av folk på sosialkontorer, på institusjoner, for behandlere i alle utgaver og for massevis av politi. Uten oss hadde alle disse folk vært arbeidsløse! Det er de som trenger oss, ikke vi som trenger dem.” Slik uttrykte Ida, gammel stoffbruker i Oslo, det for meg en gang vi diskuterte temaer i avhandlingen min. Ida gjør her Karl Marx sin beskrivelse av forbrytelsens produktivitet til sin egen. I en berømt passasje i *Teorier om Merverdien* beskriver Marx hvordan tyven bidrar til samfunnets produktivitet. Hva skulle juridiske professorer, politibetjenter og låsesmeder gjort uten tyver? (her fra Taylor, Walton og Young 1973, s. 210-211.) Siden har marxister og marxologer av alle avskygninger diskutert hvorvidt Marx virkelig mener dette, eller om han ironiserer over en manglende forståelse for hva produktivitet betyr.

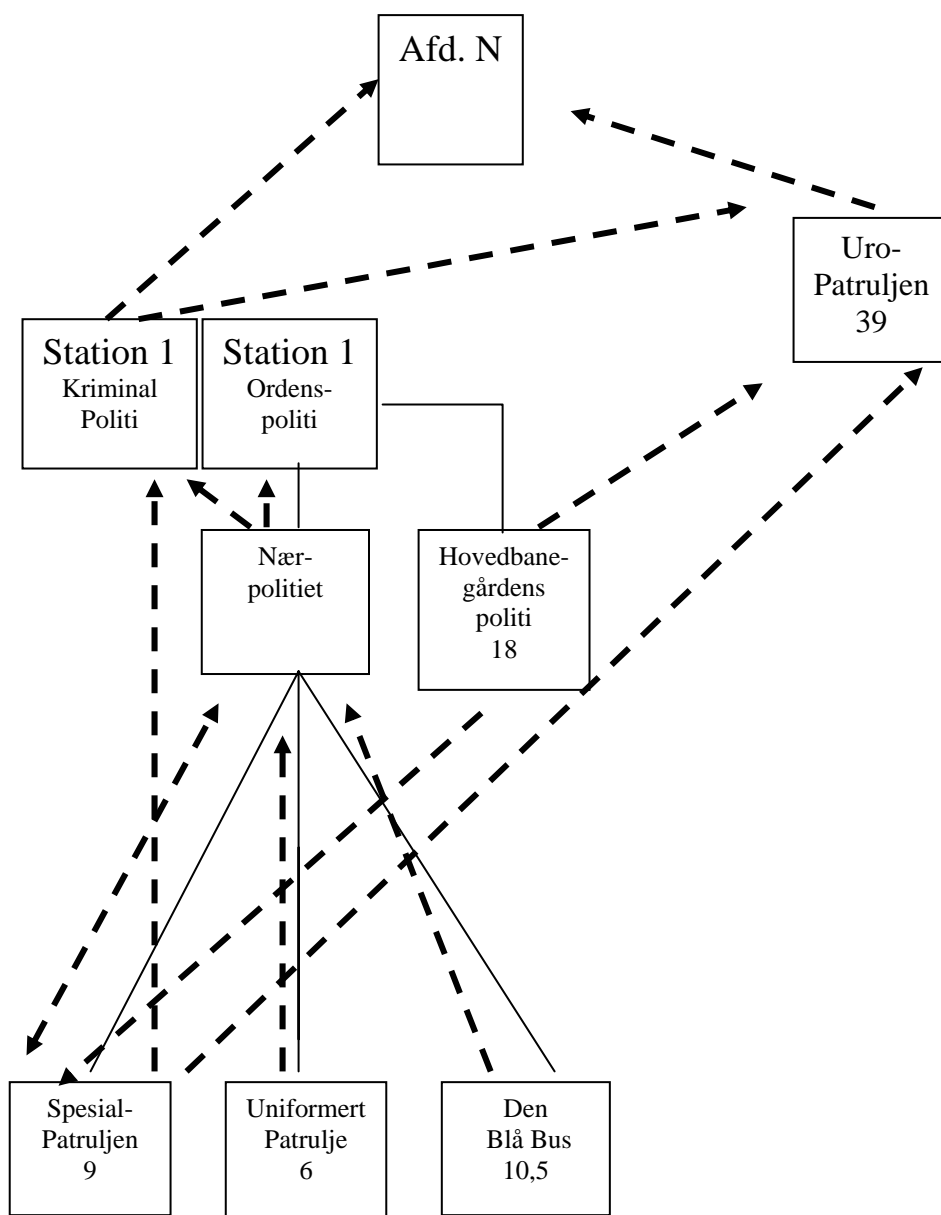
Politiinnsatsen styres av Nærpolitiet på Vesterbro, og består av uniformerte patruljeringer med Den blå bus, uniformerte gående patruljer og en sivil patrulje. Nærpolitiets sivile gruppe benytter skjult observasjon for å avdekke salg av stoff på gateplan. Denne sivile innsatsen skjer i nært samarbeide med Station 1`s kriminalpoliti, og med afdeling N, som er lokalisert i Københavns Politigård. I tillegg kommer innsatsen og samarbeidet med politistasjonen ved Hovedbanegården, og at innsatsen på Vesterbro støttes av de andre politiavdelingene, særlig Uropatruljen. ”Styregruppen vedrørende Vesterbro-aksjonen” holder fortsatt jevnlig møter for koordinering og samarbeide av innsatsen, og Uropatruljen har fremdeles Vesterbro som et av de høyest prioriterte områdene for sin innsats på gateplan.

Et organisasjonskart over politienheter som arbeider med narkotika og stoffbrukere på Vesterbro, kan også leses som en illustrasjon av Idas poeng. (Se kartet på motstående side.) Her er mange arbeidsplasser involvert. Stoffbrukere på Vesterbro bærer nær sagt en armé av politifolk på sine skuldre. De fleste er knyttet til Station 1

som ligger ved Halmtorvet på Vesterbro med de to hovedavdelingene Kriminalpoliti og Ordenspoliti, og underavdelinger som beskrevet tidligere: Hovedbanegården, Nærpolitiet, Den blå bus og Spesialpatruljen. Uropatrujen er underlagt afdeling N, og har hverken organisert eller fysisk tilhørighet med Station 1, selv store deler av arbeidet utføres i Vesterbro-området. Antallet betjenter som arbeider i de forskjellige enhetene er skrevet inn i boksene. Dette er bemanningen som den var pr. 1. januar 2000. De stiplede pil-linjene i organisasjonskartet markerer rapporteringsveier i narkotikasaker. Dersom det er saker patroljene trenger hjelp til fordi sakene er for store eller det er mistanker som gir grunnlag for videre etterforskning, rapporterer de enkelte patroljene sakene videre slik pilene viser.

Det er følgelig mange aktører i virksomhet på Vesterbro. Det er grunn til å gå litt nærmere inn på hva som skjuler seg i organisasjonskartets mange bokser for å få et bedre bilde av hvordan de enkelte politienhetene utfyller hverandre.

Fig. 1

Rett linje viser sammenhørighet.

Stiplet linje med pil viser rapporteringsvei ved større narkotikaopplysninger/beslag.

Tallene i boksene er antallet betjenter.

Nærpolitiet på Vesterbro

Nærpolitiet er knyttet til det som tidligere het Station 1, men som i 2002 ble omdøpt til Station City²³. Denne stasjonen er sentralt plassert ved Halmtorvet, altså i den østlige delen av Vesterbro, tett på både Maria Kirkeplads, Istedgade og Hovedbanegården. Det er en stor stasjon, her er både kriminalpoliti, ordenspoliti og altså nærpoliti stasjonert.

Balvig og Holmberg definerer fire sentrale forskjeller der nærpolitiets arbeide atskiller seg fra tradisjonell politimessig innsats. Det er først og fremst en *desentralisert* innsats, det andre er at arbeidet gjerne skal tilrettelegges og utføres i *samarbeide med lokalsamfunnet*, videre at nærpolitiet i videre omfang skal arbeide *preventivt*, og den fjerde forskjellen er at det skal være et økt fokus på befolkningens *trygghet* (2004, s. 22). Målet for nærpolitiets innsats på Vesterbro er å være synlig i bydelen, og med sin synlighet ønsker de å skape trygghet for beboerne og de som driver forretninger i området. Måten politiet gjør dette på defineres i *Operationsplan For Nærpolitiet*: ”Dette gøres ved tèt kontakt til beboere, forretningsdrivende og institusjoner, samt ved særlig innsats bekjempe den synlige narkotikakriminalitet på gadeplan.”(1999, s.1).

Politikommisæren som leder Nærpolitiet på Vesterbro har som bemanning en souschef, 11 betjenter (hvor 3 er på halv tid), i den sivile gruppen som går under betegnelsen Spesialpatruljen er det 9 betjenter, i tillegg er det 6 betjenter fra ordenspolitiet som utgjør en gående uniformert patrulje²⁴. Politikommisæren forklarer at de fleste arbeider dagtid, det vil si mellom kl. 08.00 og 16.00, men 2-3 betjenter er alltid på kveldsvakt som varer til kl. 24.00. Spesialpatruljen er fritt stilt. De er for det meste operativ mellom kl. 10.00 og 02.00, men de kan også stille til andre tider av døgnet dersom det dukker opp spesielle problemer som gjør det nødvendig. Kommisæren understreker at de som nærpoliti fungerer på en noe annen måte enn nærpolitiet ellers fordi problemene i området først og fremst er knyttet til narkotikasituasjonen og politiets Vesterbroaksjon. Derfor har Nærpolitiet på Vesterbro i stor grad en spissing mot og en spesialisering overfor narkotikahandel og uroing av miljøer med stoffbrukere på gateplan. *Handleplan* fra 1999 peker primært ut Reventlowsgade ved Hovedbanegården, Istedgade fra Reventlowsgade til Gasværksvej, Maria Kirkeplads,

---

²³ Navnet ble endret til Station City etter at jeg var ferdig med min innsamling av dokumenter og mitt feltarbeid. Jeg har derfor valgt å bruke navnet Station 1 gjennom hele avhandlingen.

²⁴ Slik var det ved årsskiftet 1999/2000, men som nærpolitiets leder påpekte, er det litt til og fra hvor stor bemanning det er.

Halmtorvet, Skelbæksgade, Vesterbros Torv og Otto Krabbes Plads som urosentre som skal holdes under jevnlig tilsyn av Nærpolitiet. Disse stedene betegnes som : "...kendte tilholdssteder for narkomaner, pushere og alkoholikere. Andre urosentre kan opstå, når narkomaner og alkoholikere søger sammen i opgange, møntvaskerier samt kondemnerede ejendomme."(s. 3) I Handleplanen understrekes det at det først og fremst er Nærpolitiet ved Den blå bus som har som oppgave å føre tilsyn med disse urosentrene i tidsrommet fra kl. 08.00 – 24.00. Patruljens oppgave er å "forhindre sammenstimlen af narkomaner og vanskeliggjøre den synlige narkokriminalitet"(s. 2). På dagtid, frem til klokken 16.00, utfører uniformerte fotpatruljer samme oppgave. Den sivile innsatsen mot narkotikahandelen på gateplan betegnes som Spesialpatruljen.

Den blå bus

I gatene på Vesterbro er Den blå bus et synlig kjennetegn på politiinnsatsen. Blant stoffbrukere er den både fryktet og utskjelt nettopp på grunn av de egenskapene den har, som å hurtig kunne svinge opp på fortauet eller inn på Maria Kirkeplads og ta fatt i personer som oppholder seg der. Dette kombinert med at den inneholder data og er direkte knyttet til de nødvendige registre, gjør at politibetjentene i bussen hurtig kan finne ut hvor i systemet den enkelte befinner seg i forhold til antall advarsler og bøter. På gaten går bussen ofte – og ikke ufortjent – under tilnavnet "Det rullende arkiv". Den blå bus er underlagt Nærpolitiet på Station 1, og Nærpolitiets leder forklarte meg bussens historie slik:

" Det er jo en lang historie tilbake. Det startet i august 1990. Da hadde man et kjempeproblem her nede i Istedgade, på hjørnet av Helgolandsgade, også kaldt *Det skarpe hjørnet*. Den gang så mente vi at det uvesenet det kunne man ikke ha, for det var så mange narkomane i sommermånedene at man kunne ikke kjøre gjennom Istedgade. Så hadde vi en riktig stor grønn buss, som ble innrettet til en rullende politistasjon, som en tid stod nede på Halmtorvet. Vi hadde assistanse fra alle politistasjonene i København, og jeg tror vi var en 10-12 mann på arbeide døgnet rundt. Det fikk det sånn noenlunde til å flytte seg rundt, de flyttet etterhvert ned mot Halmtorvet, litt vekk fra Istedgade. Dette kjørte vi med i nesten 2 år. Og så kom i oppfølgingsfasen for å holde det nivået som det da var. Så har den kjørt siden den gang. Det som Den blå bus

inneholder, - de verktøy man har, det er politivedtektene, hvor man ut fra dem kan gi dem noen forbud, og da er det slik at de kan få tre muntlige advarsler om forbud, og det foregår på den måten at når vi ser en narkoman som bare står der og ikke har noen tilknytning til stedet, så kan vi si at : "Du må ikke være her, finn et annet sted å være. Vekk med deg", så har han beskjed om at han nå har fått den første muntlig advarselen. Det skjer så tre ganger, og om han stadig kommer dit, så får han en skriftlig advarsel, papirene har man i bussen, så det skjer her og nå. Når han så har overskrevet det skriftlige forbud, det vil si femte gang vi møter han, så begynner han å få bøter. Og mange av dem er jo ikke i stand til å betale, det vil si at de blir innsatt til avsoning av bøtene på ett eller annet tidspunkt."

Bussen kjører daglig, og er som oftest bemannet med tre betjenter, men Nærpolitiets leder presiserer at det ikke er nok personale til at den kan være i konstant drift. På dagtid mener han at det dreier seg om 4-5 timer, mens det på kvelden kjøres i den utstrekning det er bemanning til det. Bussens oppgave er altså først og fremst å oppsøke de på forhånd definerte forbudssonene og gi advarsler og utstede bøter. Som det heter i Handleplanen for den politimessige innsatsen på Vesterbro:

"Når der observeres sammenstimlen og uro påtales dette af patruljerne, og de pågældende bortvises. Følges anmodningen ikke, meddeles de pågældende en mundtlig advarsel om ulovligt ophold efter politivedtægtens § 6. Advarslen registreres, og efter 3 mundtlige advarsler inden for en periode af 6 måneder meddeles et skriftlig forbud, der er gyldigt i 2 år. Overtrædelse af et skriftligt forbud medfører udsendelse af bødeforelæg. Aktuelt kan også være anvendelse af straffelovens bestemmelser om ulovligt ophold." (Handleplan, 1999, s. 3)

For å kunne skrive en person for å ha overtrådt forbudet, skal det være en observasjonstid på 5 minutter. Det betyr at dersom bussen oppdages i tide, kan det være en sjanse for å løpe fra boten på 400 kroner. Derfor er det et daglig syn for de som ferdes i området at man plutselig kan se en flokk med forhutlede mennesker løpe inn i Mariakirken, eller løpe vekk fra inngangen ved Hovedbanegården.

Spesialpatruljen

Spesialpatruljen er en liten gruppe bestående av en leder og 8 politibetjenter. Patruljen sorterer som beskrevet under nærpolitiet, men har mange likhetstrekk med Uropatruljens arbeidsmåter, og kan godt forstås som en slags lokal mini-uro-patrolje. Lederen for Spesialpatruljen, forklarer ideen med patroljen, og deres arbeidsområder på denne måten:

”På alle 6 stasjoner her i København, inklusive lufthavnen, så har man noe som heter spesialpatruljen, så det er et gammelt navn som har overlevd. I en annen politikrets kan det være noe helt annet enn det er her. Men man lager altså en spesialinnrettet innsats på ett eller to problemer. Her er det primært narkotikahandelen på Vesterbro. Det er bare tilfeldig at det heter spesialpatruljen. Vår oppgave består altså i å observere mot narkotikahandelen. Og det foregår jo ved kirken her nede, og så har vi jo det andre området ved Hovedbanegården, bakinngangen til Hovedbanegården - det er ikke særlig langt det området – med sidegatene. Og så har vi så noe som heter Otto Krabbes Plads. På Otto Krabbes Plads er det hasj som selges, ved kirken så er det alle mulige former for harde stoffer og metadon, og oppe ved Hovedbanegården der er det typisk piller. Men vanligvis, så sitter vi og ser på den narkotikahandelen som foregår på Maria Kirkeplads.”

Betjentene som arbeider i denne gruppen er unge menn, mellom 24 og 30 år. De er sivilt kledd på en spesiell, litt uryddig, men funksjonell måte. Vide bukser med mange lommer, og gode sko – det skal være lett å bevege seg og løpe, og lommene er viktige for å få med seg alt de trenger ute på gata og samtidig ha hendene fri. De har åpne, vide skjorter eller jakker på seg, som har den funksjonen at de skjuler både det bærbare radioutstyret de går med, og våpenet som de bærer i en hylse under armen. Politilegitimasjonen har de i en snor rundt halsen, den skal være lett å hente fram hver gang det er nødvendig å legitimere seg. Klesstilen er ikke bare funksjonell i form av å bære med seg og skjule nødvendig utstyr, den er også en kamuflasje for å lettere kunne gli inn i det allmene gatebildet på Vesterbro. Å ikke skille seg for mye ut er viktig for betjentene i forhold til de arbeidsmetodene de benytter.

Tre metoder

Spesialpatroljens leder forklarer at de i hovedsak har tre arbeidsmetoder. Den ene metoden er å lage skjulte observasjoner, og det er den metoden de for det meste benytter seg av. Han forklarer skjult observasjon på denne måten:

”Du kan si vi sitter i en oppgang, eller i leiligheter eller hvor vi nå gjemmer oss, på de steder hvor vi typisk vet at enten blir det handlet der eller så tar man den første kontakt. Så vår primære oppgave er å lage studier og observasjoner, og når det blir foretatt handel, vi kan som regel ikke se om det er piller eller hva det er, men vi kjenner jo de fleste og vet at han der det er en som selger meget, og når vi har overvåket en handel, så har vi noen folk som dukker opp og tar fatt i dem. Typisk så tar vi fatt i kjøperen først, og hvis vi finner noe stoff på vedkommende, så blir han selvfølgelig siktet for å være i besittelse av det og blir avhørt: hvem har du kjøpt det av og hvor mye har du betalt for det her? Og noen de vil gjerne fortelle det, andre de tør ikke, og noen de har det klart for seg at de sladrer ikke til politiet uansett. Men typisk, når vi forteller at vi har sett det, så erkjenner de det. Og så tar man fatt i han som man mener har solgt det. Og noen ganger så har de ikke mer igjen, andre ganger så har de kanskje 1 eller 5 pakker som svarer til dem man har funnet på kjøperen, og han har noen hundrekronersedler og femtilapper som stemmer med hva han andre har sagt at han har betalt - slike ting for å få sakene til å holde²⁵.”

Den andre av patroljens arbeidsmetoder, går i følge lederen under betegnelsen *mistenkelig adferd*. Dette er en metode som Spesialpatroljen ikke benytter seg så mye av. Han forklarer den manglende bruken av denne arbeidsmetoden med at det trengs et øvet politiblikk for å kunne utføre dette, og betjentene i Spesialpatroljen er i hovedsak unge, og for ”ferskinger” å regne i gateplanssammenheng. Denne typen ”mistenkelig-adferd-blikk”, som Schou henviser til, beskrives ofte i politiets rapporter som at betjentene har grepet inn på bakgrunn av at det ble observert ”en narkotikarelatert adferd”. Ideen innad i politiet er at man faktisk trener opp blikket, og kan se om personer er i gang med narkohandel eller hva som helst annet knyttet opp til narkotika (eller annen type kriminalitet).²⁶ Lederen for Spesialpatroljen forklarer videre:

---

²⁵ “Å få saken til å holde” henspiller på rettslig avgjørelse i forhold til besittelse med henblikk på salg, se Lov om euforiserende stoffer, vedlegg.

²⁶ Flere forskere har behandlet blikktemaet, se Holmberg (1999), Finstad (2000) og Høigård (2002).

”Og den tredje metoden, som vi desverre også bruker for lite synes jeg, det er hvis noen forteller oss at i den og den leilighet er det narkotika eller der foregår det en handel. Det er slikt som kan ta en eller to dager hvor man etterforsker spesielt mot de personer som bor i den. Men våre studieobservasjoner i gaten, det er den metoden vi bruker mest.”

Tips fra miljøene om salg fra leiligheter krever, som lederen påpeker, ressurser til nærmere etterforskning, ikke bare spaning mot den enkelte leiligheten, men også kunnskap om hvorvidt tipset er holdbart eller ei. Og det igjen vil kreve ressurser til oppbygging av mer viten om et større miljø. Derfor går informasjon om for eksempel salg fra leiligheter, som Spesialpatruljen får kjennskap til, videre til Uropatruljen.

Hovedbanegården

Politistasjonen ved Københavns Hovedbanegård er underlagt ordenspolitiet ved Station 1. Den er, foruten lederen for stasjonen, bemannet med 15 polititjenestemenn, 2 kontoransatte og av og til aspiranter fra politiskolen. Stasjonen er åpen hele året fra 08.00 til 24.00, og alle betjentene er uniformerte. Deres arbeidsoppgaver er i første rekke knyttet til overholdelse av lov og orden, og i tillegg til de ordinære politivedtektene for Københavns Politi henviser de i sin praksis også til DSB's ordensregler for oppholdelse på Hovedbanegården.²⁷ Politistasjonen på Hovedbanegården er ikke spesielt innrettet på narkotikabekjempelse, de tar seg av de fleste politimessige arbeidsoppgavene, men beliggenheten gjør at politiet her inngår som en viktig del av politiets narkotikaaksjon på Vesterbro. De mangfoldige arbeidsoppgavene består i alt fra å rykke ut og være til hjelp for reisende eller DSB-betjenter som har problemer i togene eller på perrongene, til å ta hånd om personer som ikke kan klare seg selv. Stasjonen er åpen for borgere som ønsker hjelp fra politiet, enten de er blitt frastjålet en pengebok og vil anmelde det, eller om de trenger en straffeattest. Den sentrale beliggenheten gjør at mange asylsøkere og psykisk syke henvender seg på denne politistasjonen som første instans. Arbeidsoppgavene er altså av mange slag, og stasjonen er travel. Københavns Hovedbanegård er, som mange andre sentrale togstasjoner i europeiske storbyer, et samlested for stoffbrukere. Utenfor Hovedbanegårdens vestlige sideinngang, mot Reventlowsgade, er det møtested for

---

²⁷ Se DSB ordensregler som vedlegg.

stoffbrukere. For det meste er det de som bruker forskjellige piller, metadon, øl og hasj som samles i dette området. Her forgår det kjøp og salg av disse forskjellige stoffene, men det er også et oppholdssted hvor stoffbrukerne samles og bruker tid på å holde seg informert om hva som skjer i miljøet, de slår av en prat og drikker en øl. For mange er dette et daglig oppholdssted, et nødvendig oppholdssted for å ha så nær kontakt som mulig til markedet, for noen er det det eneste stedet de kan treffe kamerater og bekjente. Sideinngangen, og gateområdet i umiddelbar nærhet, er en av politiets definerte forbudssoner. Mange har fått – og får fortsatt - advarsler og bøter for å oppholde seg der. For en stor del er det politistasjonen på Hovedbanegården som er ansvarlig for å holde sideinngangen og de nærliggende fortau og gater ”fri” for stoffbrukere, men daglig kommer også Uro-patruljen, Spesialpatruljen, Den blå bus eller en ordinær uniformert politibil forbi dette forbudsområdet. Er det tegn til ansamling av stoffbrukere ved inngangen, aksjonerer også disse politienhetene. Men i hovedsak er det politiet ved Hovedbanegården som har oppgaven med å kontrollere denne forbudssonen. Omtrent en gang i timen går to politibetjenter fra stasjonen på runder og sjekker at det er en tilfredsstillende orden både inne på Hovedbanegården, ved sideinngangen og i de nære områdene rundt.

Lederen for Hovedbanegårdens politi understreker at deres arbeide overfor stoffbrukere er tett knyttet til spørsmålet om orden. Han sier:

”Vi har jo mulighetene for å holde Hovedbanegården fri. Når det er kaldt ute, så ønsker de jo å trekke inn hit. Men så har vi et sett ordensregler her inne, ut fra Lov om Jernbanevirksomhet, som sier hva man må og ikke må her. For eksempel må du ikke ta uberettiget opphold her inne - hvis man ikke skal ut og reise. Man kan ikke bare sette seg inn her og sitte og varme seg, da kan vi gå etter dem med bøter. De må ikke drikke øl, vin eller sprit utenfor serveringsstedene. Det typiske er at de går over i døgnkiosken over her og kjøper øl til en billig penge, og så kommer de opp her og drikker det. Det vil vi ikke ha. Så blir de skrevet for det. Noen ganger sitter de i elevatorene og fixer, de stanser elevatorene halvveis nede og sitter der, og så blir de også skrevet for det. Det er den eneste måten vi kan holde Hovedbanen noenlunde fri for klientel fra ned på Vesterbro, slik at alle de andre reisende kan reise fritt. Slik er det.”

Videre påpeker han at når det er som verst, samles det opp til 30-40 personer foran inngangen, som er ganske smal, og det hindrer de reisende i å komme både ut og inn. Sammenstimlingen av stoffbrukerne er for Hovedbanen først og fremst et stort ordensproblem, og er ikke i særlig grad knyttet til spørsmålet om kjøp og salg av stoff. Den politimessige innsatsen defineres derfor mer i retning av å rydde opp i et ordensproblem, og når orden er skapt, bevare den form for orden. Lederen for Hovedbanegårdens politi mener at noe av problemet er forårsaket av at mange av de stoffbrukerne som oppholder seg i området ikke har tilhørighet i København, men bor i nabokommuner, eller lengre vekk. De kommer inn med togene, og blir værende i området hele dagen. Han forklarer:

”Hovedbanegården er jo et trafikknutepunkt. Vi laget for kort tid siden en statistikk for en tilfeldig måned, på basis av det klientell (stoffbrukere) vi kommer i kontakt med, over hvor de kom fra, og den viser jo klart at det ikke er mange Københavnerne. Bare en liten del kommer fra København, resten kommer fra alle mulige andre kommuner, til og med fra så langt borte som Jylland og Bornholm. Og de blir jo stående her i området.”

Så det å definere inngangen fra Reventlowsgade og 100 meter langs gaten til høyre og venstre som forbudssone, er ment å skulle holde stoffbrukere borte fra sideinngangen, og på den måten sikre de reisende ”fri” adkomst til og fra Hovedbanen. Stoffbrukerne skal ikke være der. De skaper uro, angst og uforutsigbarhet for de reisende. Deres tilstedeværelse vitner om mangel på kontroll over området fra myndighetenes side. Ved hver timesrunde som politibetjentene går, sjekker de særlig nøye sideinngangen og jager de som er der. Og folk løper vekk, inn i de nærmeste sidegatene eller mot Istedgade, for så å vende tilbake straks politibetjentene er gått videre.

Selv om Hovedbanegårdens politi har en klar innretning på å begrense ulempene, og å opprettholde orden på og rundt Hovedbanegården, følger politiavdelingen, som resten av Københavns politi, narkotikastrategien og er innstilt på å begrense salg av stoff. Lederen for Hovedbanegårdens politi sier det slik:

” Hvis vi ser noen handle her nede, eller ser noen i det vi kaller mistenkelig narkosammenheng, ja, men så sikter vi dem for overtredelse av narkotikalovgivningen, tar dem opp og visiterer dem. Har de så noe på seg, så konfiskerer vi det, eller

beslaglegger. Selvfølgelig tar vi ikke så mye i uniform, men vi har assistanse av Spesialpatruljen, vi har assistanse fra Uropatruljen, de arbeider meget i området her.”

Uropatruljen

Ved utgangen av 1999 bestod Uropatruljens bemanning av 37 politiansatte og 1,5 kontoransatte. 9 av de politiansatte var knyttet til den administrative delen og var fast stasjonert i Uropatruljens lokaler, mens 28 politiassistenter arbeidet ute i feltet, på de såkalte ”hold”²⁸. Av disse 28 var 19 politiassistenter ansatt i turnusstillinger, mens 9 var faste stillinger. En turnusstilling kan maksimalt innehas i 3 år. I Uropatruljens historie er ikke dette mange ansatte. I det man kan kalle patruljens ”glansperiode”, på 80- og 90-tallet, talte den 55 ansatte. I hovedsak er det mannlige betjenter som arbeider i Uropatruljen. På det tidspunktet jeg kjørte patruljer med dem, var det kun en kvinnelig betjent ansatt. Den alminnelige tjenesten er planlagt som en 2-skift tjeneste fra kl. 10.00 – 18.00 om dagen, og 18.00 til 02.00 på kvelden. Ved særskilte behov kan innsatsen legges opp til andre tidspunkter. Patruljen opptrer alltid i sivilt tøy og i sivile biler. De har ikke mye samarbeid med den uniformerte delen av politiet, noe som begrunnes med at et slikt synlig samarbeide ikke vil gi dem opplysninger og troverdighet ute i gaten. Uropatruljen arbeider alltid i team, eller et hold, bestående av tre betjenter. ”Vi arbeider aldri under tre mann. Så kan du skygge, observere og du kan foreta din etterforskning. Det er den måten vi arbeider på,” forklarer vicepolitiinspektøren, som er leder for Uropatruljen. Og det er riktig i forhold til arbeid som er planlagt, som oppfølging av tips, spaning på personer og ransaking av leiligheter, men for ordinære patruljeringer i gatene på utkikk etter at ”noe foregår” eller for å bare holde øye med mulig trafikk til og fra en leilighet, kan det like gjerne være bare to betjenter i bilen.

I årsrapport for 1998 beskriver patruljen sitt arbeide på denne måten:
”Patruljen har varetaket narkotikabekæmpelsen på gade- og mellehandlerplan, hvor kontakten til klientellet har givet mange sager for handel med narkotika. Patruljens indgående kendskab til narkotikamiljøet og klientellet over hele byen muliggør en effektiv forfølgelse af narkotikahandlerne i hele København.

---

²⁸ Et hold er de betjentene som kjører sammen ut på patrulje. Det er ikke faste hold.

Envidere har patruljen ydet assistance til landets øvrige politi ved anholdelse af kriminelle og eftersøgte, som blev truffet i narkotikamiljøet. (.....)

Præventivt har patruljen søgt at være forebyggende – både ved kriminalpræventiv undervisning, samt ved i gademiljøet at rette henvendelse til udsatte personer, specielt børn og unge, som blev advaret mod narkotika, samt faren ved ophold i narkomiljøet. En stor del av den målrettede indsats har været lagt på Vesterbro og NV-kvarteret, hvor den mest synlige handel med hårde stoffer og illegal medicin foregår.” (Uropatruljen, Årsberetning 1998, s.5) Patruljen oppsummerer selv at de i årenes løp har nådd ”virkeligt gode resultater” med den målrettede innsats mot selgere og mellomhandlere, og at innsatsen mot narkotikaselgerne har medført mange dommer med frihetsberøvelse. Dette til tross, patruljen konkluderer med at ”...udbudet af narkotika er fortsatt stort.”(ibid, s. 5).

Årsrapporten fra 1999 varierer ikke mye fra 1998, bortsett fra at det nå poengteres at det er blitt merkbart at en stor del av narkotikahandelen er flyttet fra gatene og inn i leiligheter og derfor ikke lenger er så åpenlys. At mye av salget er flyttet på denne måten skyldes politiets årelange innsats mot narkotikamiljøene på Vesterbro. Denne forflytningen av stoffsalget, fra de synlige gater og streder hvor politiet hadde en enkel jobb med å observere og gripe inn på mistanke om handel, til forskjellige leiligheter i byen, krever selvsagt en annen type etterforskning. Slik etterforskning er, i følge Uropatruljen, en betydelig mer ressurskrevende etterforskning. Et annet moment som påpekes i 1999-årsrapporten er at arbeidet med opplysning til unge mennesker er trappet opp. Det er blitt gitt foredrag om narkotiske stoffer ved forskjellige skoler, og det er også gitt undervisning til skoleelever i patruljens egne lokaler.

Uropatruljen følger Narkotikastrategien som er fastlagt for Københavns politi, herunder har de en egen *Operationsplan*, hvor det slås fast at strategien er tredelt: - å intensivere innsatsen mot salg av hard narkotika fra leiligheter og på gateplan. Områdene som skal følges særlig er beboelsesområder på Nørrebro og Bispebjerg, Ytre Vesterbro, Sydhavnskvarteret og Amager, hvor det erfaringsmessig er mye handel fra leiligheter. Områdene på Vesterbro ved Hovedbanegården og Istedgates østlige ende beskrives som viktig i forhold til handel med harde stoffer på gateplan.

- innsats mot mellomhandlere av hard narkotika, vel og merke dersom det kan skje med et minimum av etterforskning²⁹

- innsats mot handel med hasj fra de såkalte hasjklubber.

I operasjonsplanen er ansvarsforholdet også avklart i form av handleplan:

”**Afdelingslederen** er ansvarlig for, at de lokale operationsplaner er udformet i overensstemmelse med overordnet strategi. Han fører tilsyn med, at operativ planlægning sigter mod opfyldelse af strategi og skal i samarbejde med medarbejderne sikre, at tjenesten udføres målrettet og fleksibelt i forhold til ressourser og gældende bestemmelser.

Vagthavende har den operative ledelse af indsats og er ansvarlig for gennemførelse af denne. Han skal i samarbejde med fast, operativt personale planlægge gennemførelsen, og han skal foretage disponering og vurdering med hensyn til anmeldelser, udrykninger og efterforskningsskridt. Vagthavende er ansvarlig for relevant underretning, hvis løsning af opgaver berører andre afdelinger, stationer eller politikredse.

Fast, operativt personale har den operative ledelse af kørehold og medvirker i patrulje og sagsbehandling. De analyserer oplysninger indhentet under patrulje eller tilgæet afdelingen og på grundlag af analysen assisterer de i planlægning af operative opgaver.” (s. 3)

Etterforskningsmetoder

Om Uropatruljens etterforskningsmetoder forklarer vicepolitiinspektøren meg dette:

”Det er til fots, det er i biler, det er på sykkel, det er fra faste observasjonssteder. De benytter seg av alle de muligheter som de kan, det er forkledning og hva vet jeg. Alt hva de kan - det eneste vi ikke bruker det er fast, stasjonær videoovervåkning, men ellers så bruker vi foto og video, manuelt betjent, fysiske observasjoner.”

For Uropatruljen, som for de andre politiavdelingene med spesialinnsats mot narkotika, er det viktig å kunne bevise salg av narkotika. Grunnlaget for en slik måte å arbeide på ligger i Pusherloven, som har en øvre strafferamme på 2 år. Slik forklarer

---

²⁹ Ved større saker hvor det er behov for mer ressurser enn det Uropatruljen disponerer, skal saken overføres til Afdeling N.

en av urobetjentene meg at det ikke bare er selgeren de skal ha fatt i, men også kjøperen: ”Juridisk er det slik at du kan ikke bevise en handel, at han har solgt stoffet, dersom du ikke har kjøperen som bekrefter det. Og derfor skal vi også ha fatt i han som har kjøpt, stoffbrukeren”.³⁰ De urobetjentene betegner som kjøperne, stoffbrukerne, er ofte de samme personene som de også hevder å få de nødvendige opplysninger om stoffmiljøet fra. Uropatruljens leder betegner dette som et profesjonelt forhold mellom politiet og stoffbrukere. Han sier:

”De kjenner dem, av utseende og av navn, politiet kjenner stoffbrukerne og omvendt. De kjenner hverandre. Det er jo ofte at de møtes uten at det er etterforskning i bildet, ikke vennskapelig, men heller ikke kaldt, mer profesjonelt. Vi får mange opplysninger fra miljøet som er basert på det forholdet. Vi kunne simpelthen ikke arbeide om vi så et fiendebilde i alle stoffbrukere i byen, så fikk vi ingen opplysninger - altså om vi gikk virkelig hardt på miljøet, så ville vi ikke få noen opplysninger, men det får vi.”

Som en følge av dette mener lederen at det ofte kan oppleves som et dilemma for betjentene når de tar kjøperen i forbindelse med en salgssituasjon. Han beskriver det på denne måten:

”Han du har vært på kameratslig samtale med dagen før. Han blir altså siktet, anholdt, visitert og alt det her, neste dag. Og det skal de altså forstå, også nede i gaten, og det gjør de nesten alltid alle sammen. Det kan godt være at de er sure når vi tar stoffet fra dem. Men neste dag er det glemt”.

Betjentene selv vil ikke snakke konkret om hvordan og hvilken informasjon de får fra miljøet. Men at det er en generell tilgang av informasjon og tips ved å bare være deltaker på gateplan – enten som politi, helsearbeider eller forsker - er det ingen tvil om. I den perioden jeg fulgte politipatruljer, opplevde jeg at det var et jevnt flyt av tips og informasjoner. Ikke bare fra stoffbrukere, men også fra folk som daglig lever nær gateplanet, som f.eks. kioskeiere, kroverter og vaktmestere. Motiver for slik gateinformasjon kan være et ønske om å rydde noen av veien (i form av fengsling), for selv å overta vedkommendes marked, eller rett og slett som en straff fordi man er

---

³⁰ Selger eller stoffbruker? Virkeligheten på gaten er i hovedsak ikke slik at det kan lages et slikt skille. Se bl.a. Svensson 1995 og Frantzsen 2001

sur på en i et øyeblikk, og vil at den det tipses om skal få ubehagelig besøk av politiet. Slike motiver bak gateinformasjonen er urobetjentene klar over. De mener at de siler informasjonen nøye, for ikke å komme i den situasjonen at de blir brukt av en stoffbruker for å straffe en annen. Derfor er det lett å tenke at denne typen informasjon ikke har så stor verdi, men satt i sammenheng med annen kunnskap om deltakerne i stoffmiljøet, er den svært verdifull. På lengre sikt er den med på å danne grunnlaget for alt arbeide, fra å skape og gjenskape kjenningen til opprullinger av saker. Informasjon som regnes for å være mer holdbar, mer til å stole på, får betjentene fra ”sine” meddelere.³¹

Betjentene i Uropatruljen skaper for en stor del sin egen arbeidsdag. I det ligger det en stor frihet. Når betjentene møter på jobb om morgenen, 10.00 – 18.00, samles de først i det såkalte mønstringsrommet; et stort rom som benyttes til pauserom, møterom og undervisningsrom. I mønstringsrommet tar betjentene daglig en runde rundt bordet om hva de enkelte arbeider med, om det er noen som har noen nye tips som det er verdt å jobbe videre med og hvordan dagen skal legges opp. På denne mønstringen deltar de som arbeider ordinær dagtid og lederen for patruljen. Her er det informasjonen blir gitt, blant annet referater fra samarbeidsmøter som har vært eller eventuelle endringer i strategier. Etter møtet deler de seg opp i de forskjellige holdene, ut i fra hvor mange som er på arbeide og hvor mange som skal ut i biler. Har en betjent mye rapportskrivning fra dagen før, eller andre saker som skal følges opp, blir han ikke med ut på patruljekjøring. Dette ordner betjentene seg i mellom, det er ikke noe ledelsen blander seg i. De som kommer på jobb til neste skift, 18.00 – 02.00, møter også i mønstringsrommet, og får informasjon og overlapping fra de som har vært på jobb i dagtimene. Mønstringsrommet kan godt oppleves som hjertet av Uropatruljen, her er det matpauser, og det er her de fleste diskusjonene og småpratene foregår. Betjentene snakket ofte om behovet for å ha kunnskap om gata for å i det hele tatt kunne gjøre en jobb der. Selv sier de at de er avhengige av daglig informasjon ved å kjenne miljøet til enhver tid. Denne daglige informasjonen baserer seg på å være til stede på gaten, studere miljøene fra bilen. Snakke med brukere i gaten og få meldinger fra forskjellige informanter. De forklarer at det å bli tatt ut av arbeidet over en periode vil si at man fort mister gatekontaktene, og det vil gjøre arbeidet umulig.

---

³¹ Jeg kommer tilbake til dette i kapittel 21, *Meddelere*.

Det er ikke uvanlig at patruljen lager en annen arbeidstid enn den de vanligvis arbeider etter. Stoffselgere i gaten vet godt når patruljen har sine vakter, og betjentene i patruljen mener at noen av dem styrer sitt salg ut fra det ved at de f.eks. selger det stoffet de har i sene nattetimer etter at Uro-patruljen har tatt kvelden. Det er også eksempler på at enkelte har funnet det som en god ting å selge tidlig om morgenen før patruljen er ute på gaten. Uropatruljens svar på det har vært å endre sine arbeidstider for å ta nettopp den bestemte personen som tror han eller hun er smart nok til å unngå politiet. Ved å hele tiden være til stede på gaten får de opplysninger av forskjellig art, blant annet kan de få vite at den eller den selger på ”gunstige tidspunkt”, men det kan like gjerne være urobetjentene selv som oppdager at det foregår på den måten.

Kapittel 8

Hva mener politilederne?

På bakgrunn av den innsatsen politiet har hatt i årevis for å fjerne stoffmiljøene fra gatene på Vesterbro, var det naturlig å spørre lederne for de enkelte politienhetene om de arbeider ut fra en plan om hvor stoffbrukerne skal flyttes. Når de ikke skal være i Vesterbro-området, hvor er det ønskelig fra politiets side at de skal ta veien? Er det en plan? Hva mener lederne for politiinnsatsen på Vesterbro om aksjonen som har pågått i mer enn ti år, og som stadig pågår? Hva mener de gir synlig effekt? Når er de tilfreds med sitt arbeid? Er det bedre nå enn før? Hva med den framtidige situasjonen, hva er de viktigste tiltakene i forhold til de problemene de står overfor? I intervjuene med lederne for de enkelte politiavdelingene har alle svart på likelydende spørsmål.

Vekk med dem

Lederen ved Afdeling N, er den innenfor politiet i København som uttrykker seg klarest på spørsmålet om hvor Københavns stoffbrukere skal ta veien;

” Vi går på den ene siden rundt i byen, f.eks. på Vesterbro, og sier at dere skal ikke være her og ikke her, på den andre siden vet vi jo at stoffmisbrukeren skal ha sitt stoff. Vi kan ikke avvende dem. Ja, så møter vi jo problemet. Vi flytter dem til en annen del av byen, eller vi flytter dem inn i leiligheter. Og det er vi helt bevisste på. På den ene siden skal vi ha så mange narkomane som overhodet mulig avvendte i samarbeid med de sosiale myndigheter, og så skal vi samtidig ha så mange narkotikahandlere anholdt som overhodet mulig. Så min drøm er at; ved at vi sliter forholdene på Vesterbro opp i stumper og stykker, så får vi lettere for å finne ut av hvor hen man handler. Og så får vi lettere til å anholde alle de handlere som er, og så håper jeg på at vi tvinger så mange stoffmisbrukere som overhodet mulig inn i behandling. Så håper jeg at de sier: *Det her det er et helvete, la meg komme inn til de sosiale myndigheter og få behandling.* Det er det jeg håper på med det presset vi legger på.”

Politiets innsats skal føre til at stoffbrukerne forsvinner vekk fra bybildet, og vekk betyr ikke til andre steder av byen, eller utenfor byen, men inn i to forskjellige institusjoner: Fengsel og behandling. Lederen ved Afdeling N er helt åpen om at politiet skal stresse miljøet ved å legge mest mulig press på, og legitimerer slik sett en hard holdning fra politiets side overfor alle som er i stoffmiljøene.

Lederen ved Hovedbanegårdens politi har et mer pragmatisk syn på spørsmålet. Han sier:

”Altså, vårt problem er at en stor del av de narkomane kommer inn med S-togene. Noen blir stående her, andre går ned på Vesterbro hvor de kjøper sine piller eller stoffer. Problemet er at de som kommer fra kommunene omkring, de er ikke særlig flinke til å dra hjem igjen, dit de bor, de blir hengende her. Og det er dette vi ønsker å komme til livs med den taktikken vi kjører nå. Vi forsøker å presse dem på en slik måte at vi ikke har hele Storkøbenhavns narkomane hengende her. Så det vi håper på, det er at de som kommer fra de omliggende kommunene skal dra hjem etter at de har kjøpt sitt stoff. ---
- Jeg er ikke så naiv at jeg tror vi kan avskaffe narko. Det er kommet for å bli, det må vi nok se i øynene. Men det vi kan forsøke å få til, det er å begrense ulempene for dem som bor i de områdene hvor de holder til, og for de forretningsdrivende og for turistene, og for Hovedbanegårdens vedkommende, de reisende her, - å forsøke å forminske ulempene for dem.”

For politiet ved Hovedbanegården er den fremste oppgaven å opprettholde ro og orden, og det er det store publikum, de reisende - folk flest - som skal ha krav på å kunne ferdes på Hovedbanegården og med togene uten å konfronteres for mye med stoffbrukernes elendighet, eller være nødt til å bevitne kjøp og salg av narkotika i dagligdagen.

Også for lederen ved ordensavdelingen på Station 1 er det klart orden som er viktigst, at det skal være trygge forhold for beboerne i området, og at de handlende og turistene ikke møter ordensproblemer. Å jage stoffbrukere vekk ved hjelp av trusler og bøter er ikke nok, så i tillegg er en effektiv bruk av Pusherloven med på å skape orden. Han sier:

”Vi vet godt at de narkomane skal ha deres stoff, de skal nok finne det også, men slik vi arbeider nå så får vi liksom spredt problemet litt, men vi går ikke etter en bestemt plan. Det har vi ikke. Vi har ikke det stedet der vi kan si at vi kunne ønske oss å ha dem. Det kunne vi godt tenke oss, at det var et sted hvor de kunne være - at der var de til minst ulempe fordi det ikke bodde noen folk i nærheten - men slike steder finnes ikke. Jeg må jo si at det er klart at vi flytter problemene. Ved Hovedbanegården skubber man dem, med Den blå bus som kjører omkring her skubbes de, og vi lager noen ganger noen kampanjer opp mot Maria Kirkeplads hvor vi kanskje bruker en 10-15 mann i et par uker og slår ned på dem. Så kanskje flytter man noe av problemet, og jeg tror også at noen av problemene vi har hatt her er flyttet til andre bydeler. Den innsatsen vi gjør er bra i forhold til at folk skal kunne ferdes trygt i det området hvor de ferdes, og barn skal kunne leke ute. Det er det viktigste. Jeg legger også mye vekt på at vi får fatt på noen av de bakmennene, men det kommer nok litt i bakgrunnen. Det er klart at jo flere bakmenn vi klarer å sette ut av spill, jo mer ro gir det, i hvert fall for en liten stund. Men for oss i ordenspolitiet er det viktig at hele miljøet fungerer. At folk kan ferdes trygt og rolig.”

Nærpolitiet på Vesterbro ligger under ordensavdelingen på Station 1.

Nærpolitiets oppgaver er i forhold til narkotikainnsats delt i to, en uniformert del og en sivil gruppe; spesialpatruljen. Den uniformerte delen av Nærpolitiets arbeide er innrettet mot stoffbrukerne som et ordensproblem. Både gående og kjørende patruljer jager stoffbrukere vekk fra områdene, og gir advarsler og bøter for opphold i forbudssoner, men det er ingen plan om at de skal jages *til* noe. Lederen for Nærpolitiet forklarer dette:

”Ja, det er jo orden vi arbeider med. Jeg synes stort sett at vi holder rimelig status quo, vi kommer nok ikke meget lenger enn nå. Jeg har jo også en liten sivilgruppe hvor hovedformålet og strategien er å begrense handelen. Så er det jo noen som sier at om vi tar stoffet fra dem, så skal de bare ut og ha noe nytt. Det kan det selvfølgelig være noe riktig i, men på den annen side, hvis man ikke gjør noen ting med det, så får de jo fullstendig fritt leide.”

Lederen for spesialpatruljen er ikke spesielt opptatt av ordensdelen, det er det andre politienheter som tar seg av. Å stresse de som selger på gateplan, å få tatt flest mulig i

salgsøyemed er det viktigste, for jo flere antall salgsøyeblikk som registreres av politiet, jo lengre blir fengselsstraffen og selgeren blir borte fra gatebildet. Primært er det selgeren de går etter. Han sier:

”Målet er som sagt at vi skal få dem vekk derfra. Det blir et hardt og langvarig arbeide, men så må man jo selvfølgelig håpe på at det er løsningen. For uansett hva som er problemet, så er de jo noen mennesker som overtrer loven. - - - - Men la oss nå si at vi klarte på den ene eller andre måten, å få dem vekk herfra, så har jeg jo ingen tro på at det vil flytte seg til et nytt sted. Det er så inngrodd her, at om vi klarer å få ødelagt eller brutt det opp her nede, så vil salget bli i leiligheter, og da må de jo kjenne noen som kjenner noen - og så blir det vanskeligere å få kjøpt stoff. Og det er selvfølgelig ikke smart, men det er bedre enn om det skjer på gater eller streder synes jeg. Men hvis de samles et annet sted, så må vi jo bare fortsette der.”

Lederen for Kriminalpolitiet på Station 1 forklarer at deres arbeide er ikke så mye rettet mot narkotika på gateplan, de forholder seg heller ikke til det ordensmessige spørsmål, annet enn at de tilkaller ordenspolitiet dersom det er behov for det. De fungerer som en støtte for Nærpolitiets spesialpatrolje når det trengs. Han ser på fjerning av bakmenn som en viktig måte å få minsket stoffmilljøet på:

”Folk kan ikke like å gå her i en halvmørk gate i byen eller i en smal gang hvis det står en 10-12 narkomane, kanskje også med en 3-4 store hunder og slikt noe. Altså vekk med dem. Vi har ikke noen plan, men vi vet godt at når vi slår til en gang i mellom, så er det kun hvis det er et spesielt sted hvor det er et så stort et omfang at vi er nødt til å gjøre noe med det fordi sjenansen ved det er så stor. Men det er ikke slik at vi har en plan om at nå skal det flyttes derfra og ut til dit. Det har vi ikke, det ville jo bare være å skubbe problemet ut til noen andre. Det er ikke noe vi går etter. Når vi lager så store kampanjer som det vi gjør, så er det ikke brukerne vi er etter, det er mot selgerne. Det vi ønsker det er jo å få fatt i bakmennene. Og når vi får fjernet noen bakmenn, så flytter de lengre og lengre vekk. Og jo lengre de som besitter stoffet kommer ut i periferien, så flytter i hvert fall noen av de narkomane ut fra vårt område her. Men igjen, altså, selvfølgelig får vi satt noen bakmenn inn, men det får ikke løst problemene - det flytter jo rundt om i byen i stedet.”

I Uropatruljen arbeides det på en litt annen måte. Patruljen arbeider ikke med orden, de jager ikke og bryter ikke opp stoffmiljøer som en ordensoppgave. De uroer forskjellige miljø, ja, men lederen for Uropatruljen er helt klar på at Uropatruljen er avhengige av at det finnes stoffbrukermiljøer for å kunne utføre et godt arbeide. Lederen sier:

”Det er jo Vesterbro, det er jo tradisjonelt der det handles, og der skal vi være. Vi får ikke vite noen ting om vi ikke er på Vesterbro, det er vi klar over. Og så er det selvfølgelig riktig at hvis de flytter seg, så flytter vi også. Og vi er sånn rimelig god til å ha fingeren på pulsen. Hvis de flytter fra Gasværksvej til Enghave Plads, så flytter vi med. Men vi er ikke i forkanten av det. En plan, en strategi for arbeidet har vi jo, men det er helt tilfeldig hvor miljøet flytter seg - det har vi ikke noen strategi for.”

Fra politiets side er det ingen plan om hvor stoffbrukerne skal være. De skal bare ikke være på Vesterbro. Og når miljøet flyttes, eller skubbes til andre steder av byen som et resultat av politiets aksjoner på Vestrebro, så er politiet inneforstått med at problemet flytter seg. Å skape orden på et sted kan innebære uorden et annet sted. Politiets arbeid med orden kan da sees som en forflytning av uorden. Politiets arbeid med å få fengslet stoffselgere, krever at det er et miljø som kan infiltreres og gi opplysninger og bidra til opprulling av saker. Følgelig vil en forflytning av uorden, skapt av Ordenspolitiet, føre til at også politiarbeid som er basert på å straffeforfølge narkotikasalg, flytter etter.

Er det bedre nå enn før?

Da jeg spurte politiledelsen om de syntes arbeidet på gateplan fungerer bedre eller dårligere for politiet nå enn tidligere, var jeg i grunnen ute etter å høre om de syntes arbeidet hadde endret seg etter at Pusherloven ble vedtatt i desember 1996. Men jeg ville ikke legge Pusherloven i munnen på dem, så spørsmålet ble stilt mer fritt og spurt om i forhold til tid. Er det endringer nå - til det bedre eller verre – i forhold til for 5 år siden, 10 år siden³²?

Både fra Hovedbanegårdens politi og fra Nærpolitiet roses samarbeidet mellom de forskjellige enhetene, og at politiet har en mer bevisst felles enhetlig linje

---

³² Intervjuene ble fortatt like før jul 1999, så tidspunktene ville vært 1989 og 1994.

fram som det viktige i at både innsatsen og resultatet er bedre enn 5 og 10 år tilbake i tid.³³ Lederen ved Hovedbanegården sier:

”Vi er på nåværende tidspunkt kommet til et nivå som vi kan leve med. Men det vil ikke si at det er færre narkomane, tvert imot - det er nok kommet flere til. Vi har bare klart å spre dem slik at det ikke virker så bastant. Hvis vi går tilbake til tiden før 1990, så vil jeg si at vår innsats er betydelig mer samordnet og strukturert nå.”

Nærpolitiets leder kommenterer det slik:

”Men innen vi kom igang med denne innsatsen som vi har nå, så kjørte vi en gang i mellom ned på "Det skarpe hjørnet", men det var bare dersom vi var riktig mange folk på vakt. Og så laget man et forsøk med en gruppe som skulle arbeide her, men de kunne jo heller ikke være her døgnet rundt, så det ble også bare sånn litt til og fra som ikke ga noen nevneverdige resultater, inntil den store innsatsen i august 1990.

Men den store forskjellen, det er samarbeide mellom de forskjellige avdelingene og endret struktur i innsatsen.”

Lederen for Afdeling N mener også at arbeidet nå er blitt bedre, men han knytter det til at politiet med Pusherloven har endret fokus til at det er selgerne av stoff som politiet konsekvent går etter. At politiet også rydder opp og holder orden ser han som en nødvendig del av en helhet, det er ikke i seg selv slik at politiet derved jakter på stoffbrukere. Han sier:

”Jeg vil si at der forskjellen ligger i dag, er at vår overordnede etterforskning ikke tar utgangspunkt i stoffmisbrukerne. Vi visiterer ikke stoffmisbrukerne, vi jakter ikke på stoffmisbrukerne. Stoffmisbrukerne er for oss likegyldige, politimessig sagt. Politiet tar seg av narkotikahandlerne. Og det er viktig for oss. Og det er nok forskjellen på nå og mange år tilbake, at nå arbeider vi ikke med et ønske om å jakte stoffmisbrukerne, men vi har et ønske om å skape tålelige forhold for de forretningsdrivende, for beboerne, og der kan vi komme til å få en interesse for stoffmisbrukerne og flytte dem fra de steder hvor de er til sjenanse. Men det er ikke som stoffmisbrukere vi er interessert i dem. Jeg tror egentlig at den strategien vi har i dag fungerer bedre enn den gjorde den gang. Jeg tror at det at vi tar utgangspunkt i narkotikahandlerne, det er en god ting.”

---

³³ Lederen fra ordenspolitiet kunne ikke gi noe svar fordi han ikke arbeidet med dette området tidligere, og hadde ikke noe sammenligningsgrunnlag.

Kriminalpolitiet og Spesialpatruljen har, naturlig nok, fokus mer mot Pusherlovens betydning for arbeidet før og nå. De ser det slik at hele narkotikainnsatsen har fått en annen dimensjon, og klart til det bedre, med innføringen av Pusherloven.

Spesialpatruljens leder sier:

”Det har jo vært en stor hjelp at loven ble endret. Tidligere hadde vi jo ikke denne Pusherloven, og da kunne vi jo aldri finne på og sitte her nede og se på om det er noen som handler her. Nå skriver vi jo en mengde handlesaker. Og det har selvfølgelig noe å gjøre med at loven er endret, derfor er vi mye mer målrettet nå enn tidligere. Så det at vi mer målrettet går etter dem som selger narkotika, det er nok den store forskjellen.”

Og slik ser kriminalpolitiet det:

”Hovedforskjellen vil jeg si, før i tiden var det straffbart å besitte narkotika, så ble det avkriminalisert, man kunne gi dem advarsler. Og nå konsentrerer man seg om å konfiskere de små ting og gi de kvittering for det. Men den stor forskjellen er Pusherloven, den er helt avgjørende. Jeg vil si at inntil den loven kom hadde politiet fullstendig tapt grepet. Man kjørte saker på dem, de fikk, om de var tatt 10 ganger for narkohandel, så fikk de ti dagers hefte eller noe sånt. Jeg vil si at vi var stort sett maktesløs overfor det. Den skjerpede lovgivning var helt avgjørende.”

Lederen for Uropatruljen er den eneste som mener at arbeidet er blitt vanskeligere, men også han poengterer at Pusherloven er en god lov, det er bare det at det er ikke godt nok i forhold til det arbeidet patruljen utfører. Han sier det slik:

”At vi fikk strammet utlendingsloven opp i 1996, det synes jeg var et fantastisk godt arbeidsredskap. Men jeg vil si at arbeidet er blitt litt vanskeligere. Fordi - den enkelte misbruker er det ingen problemer med - men hvis vi taler om stoffselgeren, ja. Fordi de har en mer sofistisert salgsmetode i dag. Det er mer og mer alminnelig å gjemme stoffet i kroppen, - i anus, i munnen, i øret og alle mulige merkelige steder blir det gjemt. Og hvis politiet kommer og har en mistanke om at de har det i munnen, så sluker de det bare. Så på den måte er det blitt vanskeligere. Det er like vanskelig å få opplysninger i dag som for ti år siden, så det kan jeg ikke se noen forskjell på. Som sagt så synes jeg at de er bedre til å gjemme deres stoffer, de er ikke redde for å bruke alle metoder. De transporterer det ofte i anus. De er hjemme i deres leiligheter, og så pakker de små kuler

med stoff i, og når de skal ut og selge så pakker de for eksempel 5- 10 kuler og stapper de opp bak når de går hjemmefra. Så når de kommer ned i området, da tar de kulene ut og putter dem i munnen, to – tre kuler av gangen - og når politiet kommer så slukes det man har i munnen. Og når politiet går, fordi man gidder ikke å prøve få fatt i det her - på grunn av at man ikke har lovgrunnlag for legemsundersøkelse - det er så lite - så kaster de det opp og putter det inn i munnen igjen. Politiets arbeide i dag i forhold til tidligere? Jeg må nok si at det er status quo. Narkotikabekjempelse på gateplan, det er nok det samme.”

Politiledelsene gir, med nyanser, to typer svar. Nærpolitiet og politiet på Hovedbanegården poengterer at samarbeidet mellom enhetene og endringer i politiets struktur har gjort at arbeidet gir mer synlige resultater. At det er bedre ordensforhold på Vesterbro knytter de ikke så mye til lovendringen som til samarbeidet. De andre politilederne berømmer sterkt Pusherloven for å være et godt arbeidsredskap, loven er årsaken til at det er mulig å få flere fengslinger som direkte resultat av gateplansarbeid.

Synlige effekter er mer usynlige stoffbrukere

Hva mener politiledelsen er den synlige effekten av narkotikainnsatsen på gateplan? Er det merkbare forskjeller? I tilfelle hva da, og hvordan? Er det også forskjeller i hvordan ledelsene i de ulike politienhetene ser på dette?

Uropatruljen sier:

”Den synlige effekt den vil jeg si, den kan vi ikke oppnå alene her med bare Uropatruljen. Misbrukeren - og hele atferden omkring den narkomane, det har også den sideulempen at de som bor i området føler seg - - ja, det gir ordensmessige problemer. Og jeg tror nok, at hvis vi ikke kjører rundt og ordner opp, så vil problemene hurtig eskalere. Vi er nødt til å kombinere vårt arbeide her med ordenspolitiet. Vi har ikke meget samarbeide med den uniformerte delen av politiet. Eller det vil jo si at vi har det på sett og vis, men det er på ledelsesnivået vi har det samarbeidet. Fordi vi kan ikke på den ene side forvente oss å få opplysninger i miljøet, og så, - ja, vi skal helst holde oss litt for oss selv i den delen av arbeidet. Og overfor stoffmiljøene så er effekten at handelen skjules. Handelen flyttes i det øyeblikket man skubber til den. Vi kan ikke

straffe oss ut av narkotikaproblemet, til det er trangen til narkotika for sterk, og det er for mange penger i det. Vi kan flytte det, og det dukker opp et annet sted. Brukerne tar sine stoffer uansett hva politiet gjør - og det er jo også ganske åpent, f.eks. på Vesterbro. Om sommeren ved Maria Kirkeplads, så ligger de utenfor der med sprøytene i armen. Det er helt åpent.”

Kriminalpolitiet uttrykker det slik:

”Jeg vil si at den synlige effekt det er at det er trygghetsskapende, at de narkomane forsvinner ut av synet. Det lyder etter min oppfatning litt brutalt å si, men jeg har inntrykk av at folk ikke liker de narkomanes utseende, de blir litt utrygge av dem. De er ødelagte av sitt stoffmisbruk, de oppfører seg "tossete", og kan være provoserende i deres adferd. De står og roper, de er ofte meget tynne, de har sår og de virker ubehagelige på folk, så jeg tror at i forhold til beboere og forretningsdrivende, så er det viktig at de blir fjernet fra gatebildet. Det er den gode effekt av vårt arbeide, den synlige effekt av det. Folk føler seg trygge over at de er vekk.”

Og Spesialpatruljen sier dette:

”Jeg synes jeg kan se at det hjelper. Jeg tror ikke at det er til hjelp for de narkomane eller narkohandlerne, men det er til synlig hjelp for de menneskene som bor her i området, en hjelp for de mange tusen mennesker som hver dag skal ut og inn av Hovedbanegården. Da vi startet opp her, da var det simpelthen som sild i en tønne. De stod mer eller mindre åpenlyst ute på plassen og solgte. Så fant de jo ut at nå var vi tilbake igjen, og så ble de selvfølgelig mer nervøse, og noen av dem begynte å trekke ut i sidegatene for å foreta deres handel. Men nå synes jeg at vi har fått meget god styr på de steder hvor det foregår. Vi kan selvfølgelig ikke være der hele tiden, og vi kan heller ikke være alle steder på en gang, men jeg tror at vi har en god preventiv funksjon. Hver gang de skal selge narkotika, så er de redde for at vi er der. Og med de ressurser vi har så er nok dette det beste vi kan oppnå. Men det er jo ikke nok for oss, for de er jo der stadig vekk. Men problemet er, synes vi her - og det synes jeg også personlig - at de har et slags fristed inne i kirken, og som jeg sa, det er fint nok at de har et sted hvor de kan gå og få forbundet eventuelle sår og slikt noe, men det er et stort problem i den

arbeidsprosedyre vi har i et forsøk på å få fjernet dem. Hvis ikke de hadde det fristedet som kirken er, så hadde det også vært lettere for oss å løse våre oppgaver.”

Ordenspolitiets leder sier:

”Det som gir den synlige effekt, det er å sørge for at de ikke samles i altfor store flokker. Og det har vi noen steder hvor de gjerne vil. De har en tendens til at de vil samles i store flokker, og det har selvfølgelig en sammenheng med deres sosiale mønster og adferd. Det vi kan gjøre det er selvfølgelig å sørge for at de flokkene ikke blir på 37-40 stykker. Med mindre flokker, så har vi straks et mye roligere gatemiljø.”

Lederen ved Hovedbanegårdens politi er litt mer tilbakeholden i synet på effekten innsatsen har, han forklarer det på denne måten:

”Jeg tror ikke på begrensningen av det. Som jeg tidligere har sagt, så tror jeg at narkotikaen er kommet for å bli. Politiet kan ikke hindre det. Det jeg tror med vår innsats her, er at vi forsøker å spre miljøet. At de opplever at det ikke kan svare seg å være her, at de like godt kan dra hjem til seg selv å være. Det er den effekt jeg håper på, og som jeg tror vi får ut av det.”

Og slik ser Nærpolitiet det:

”Vi kan aldri noensinne bremse det hele – hverken salg av stoffer eller opphopingen. Vi kan lage det så besværlig som mulig for dem. Hvis vi lager en observasjon på Maria Kirkeplads, der kan vi jo ikke helt komme til med noe, - men jeg vil jo si at hvis politiet ikke var der i det hele tatt, så ville det vært kaos der. Og det er den tilfredsstillelse jeg har i mitt arbeide, at vi kan holde det noenlunde der nede. Vi kan holde det slik at vi ikke får alle klagen fra beboerne.”

Og til slutt Afdeling N :

”Jeg tror at den effekt som viser seg av vårt arbeide, det er at befolkningen føler seg trygge. Og befolkningen krever at de ser noe politi. Befolkningen føler seg trygge hvis de ser politiet patruljere på gaten, så vel til fots som i bil. De føler seg trygge ved at når de ringer og sier at nå står det narkomane i vår oppgang, nå ligger det narkomane og sover utenfor forretningen så ingen kan komme inn - vil dere komme? Hvis vi kommer

med det samme så føler de seg trygge. Hvis vi sier det gidder vi ikke, det har vi ikke tid til, det gjør vi ikke, ja, men så føler de seg utrygge.”

Det er ikke særlig forskjell i meningene om hva som er den synlige effekten av narkotikainnsatsen på gateplan, enten man arbeider primært med orden eller med lov. Politiledelsen markerer sterkt at narkotika er ikke noe som bare kan straffes vekk, så ideen om et narkotikafritt samfunn kan vanskelig få noen rot innenfor Københavns politi. Det derimot alle er opptatt av er at den synlige effekten av politiets arbeide, det er knyttet til løsningen av det de definerer som et ordensproblem. Politiinnsatsen sørger for at det ikke utvikles en større, åpen stoffscene i København.

Samarbeid med sosialapparatet?

I mine samtaler med politilederne var det manglende tilbudet fra sosialapparatet et gjennomgående tema. Nærpolitiets leder sier:

”Jeg mener at de sosiale myndighetene bør mer inn i dette. At de burde jobbe mer med å få fatt i dem som er motivert for en avvenning. En ting som er et problem, for oss i politiet i forhold til det sosiale apparat, det er at når klokken er 16.00 på en hverdag, så er alt lukket. Det er et problem at politiet ikke har noen steder å henvende seg med forkomne narkomane som tydelig trenger hjelp”

Lederen for Hovedbanegårdens politi understreker det samme:

”Mer innsats fra de sosiale myndigheter. Jeg kjenner til noe samarbeide med de sosiale myndigheter, men jeg har ikke det personlig. Men jeg stiller meg kritisk til det å sitte rundt et skrivebord en gang om halvåret og ha de riktige meninger om alt, uten at det utkrystaliserer seg noe konkret. Og det gjør det ikke etter min oppfatning, ikke noe praktisk. Det er stadig vekk det samme problemet hvis vi i politiet i morgen klokken 16.00 har en narkoman som gjerne vil inn i behandling: Hvor skal vi avlevere vedkommende? Hvor, her og nå? Jeg savner noen som gjør noe praktisk, konkret, noen som tar "skittjobben" - jobben med å ta fatt i dem her og nå.”

Lederen for Uropatruljen er litt mer ordknapp:

”Og så mener jeg behandlingssiden skal ha mye større ressurser, hvis vi taler om å komme ut av det. Altså styrke behandlingssiden.”

Uavhengig av forskjellene i den enkelte politienhets arbeidsoppgaver etterlyser lederne mye mer sosial hjelp og mye mer samarbeide med de sosiale myndighetene. Ikke diskusjoner og visjoner rundt et bord, ikke flere tiltak som stenges klokken fire, men konkret hjelp her og nå. Politilederne ønsker flere behandlingstilbud i form av behandlingstilbud med lav terskel, men også mer sosialt arbeid og tilbud for de stoffbrukerne som ikke er i behandling.

Mangel på samarbeid og behovet for mer behandlingstilbud har vært et gjennomgangstema i politiets egne statusrapporter gjennom 90-årene (se del I). Også betjentene på gateplan etterlyser konkrete og synlige tiltak fra de sosiale myndighetene. Mange betjenter har påpekt overfor meg at den sosiale nøden i stoffbrukergruppene er stor, og på grunn av det de definerer som den synlige mangelen på tilbud fra de sosiale myndighetene her og nå, trår mange politibetjenter ut av rollen som politibetjent og over i noe som kan forstås som en slags ”for øyeblikket sosialbetjent”.

Københavns sosialoverlege Peter Ege har et noe annet perspektiv på dette samarbeidet enn politiet. Han forteller meg at det på begynnelsen av nittitallet, da politiet startet aksjonene på Vesterbro, ble opprettet en spesiell institusjon på Halmtorvet med utvidet åpningstid til kl. 23.00. Åpningstiden ble utvidet nettopp for at det skulle være noen til å ta imot stoffbrukere som politiet kom med. Ege sier: ” Det der var det interessante var jo, at det viste seg, at der ikke var nogen interesse. Selvom politiet kom med nogle en gang i mellem, så forsvandt de jo. Altså politiet hadde en eller anden naiv forestilling om at alle stofmisbrugere ville i behandling – sådan er det jo ikke. De vil jo ikke alle sammen i behandling her og nu. Så der var et eller andet socialt apparat. Man kan nok sige – og det gælder også i dag – at politiet peger frem og så skal vi andre følge efter.”

Også sosialoverlegen etterlyser et samarbeid ut over det som eksisterer på lavt nivå med gjensidig informasjon. Han understreker at samarbeid med det lokale politiet er fint, som hvis det for eksempel trengs politihjelp i de forskjellige institusjonene. Det er også en form for samarbeide som alt eksisterer i det som heter

Forebyggelsesudvalget³⁴, dette handler mest om informasjon og til dels koordinering. Men Ege vil ha et samarbeide ut over dette, et samarbeid på det strategiske nivået. Han synes det vil være ønskelig med en felles strategi, og nevner Frankfurt³⁵ som eksempel. Der er det et meget tett samarbeid mellom politiet og de sosiale myndighetene, hvor de i fellesskap stikker ut retningslinjene for den strategien de vil ha. Han sier:

”Der er jo ikke tale om – som i andre europeiske storbyer – at man har en eller anden form for koordinerende forum, hvor sundhedsmyndigheder, socialvæsen og politi sætter sig sammen. Det er vel bl.a. fordi det københavnske politi ikke er Københavns politi, det er stadig væk Justitsministeriets og statens politi. Men politiet ville jo aldrig nogensinde spørge os om det er hensigtsmæssigt eller bede om tilladelse eller sådan noget til at lave alle de der aktioner på gadeplan – de synes, at de har ret til at lave hvad som helst uden koordinering og så skal vi følge op på det de laver.”

Sosialoverlegen ser på politiets innsats på gateplan som en stressende faktor for stoffbrukernes levekår. En del av stoffbrukernes valg, foretatt i pressede situasjoner, er ofte ødeleggende for deres helse. I dette perspektivet er det vanskelig å samarbeide, siden politiinnsats og helseinnsats trekker i hver sin retning. Han sier det slik:

” Det er klart, at politiindsatsen generelt ikke er godt for stofmisbrugernes helbred. ... Det er jo heller ikke meningen med politiindsatsen, at det skal være godt for stofmisbrugernes helbred. Men det er da klart at det tvinger dem til at foretage en række valg som er uhensigtsmæssige. At man skal indtage stoffet umiddelbart efter at man har købt det. Man kan ikke tage det med hjem og tage det i ro og mag. Der bliver vældig meget stress og jag omkring det, og ingen tid til hygiejne, ingen tid til at tænke sig om. Det er klart, at i det øjeblik man lægger pres på stofmisbrugerne sådan som man jo har gjort i lange perioder med varierende intensitet på Vesterbro, det er jo ikke godt for deres helbred. Det er en kendt skadevirkning. Det er jo derfor at så stiller socialvæsenet op for at kompensere; og så begynder man at udlevere sprøjter og kanyler og diskuterer fixerum og den slags ting. Og det er jo alt sammen kompensatoriske foranstaltninger i forhold til at forsøge at afhjælpe de skadevirkninger som jo i meget høj grad er fremkaldt af - og er en følge af politiets indsats.”

---

³⁴ Forebyggelsesudvalget består av representanter fra socialforvaltningen, sundhedsforvaltningen, ungdomsuddannelsesforvaltningen, apotekvæsenet, psykiatrien og politiet.

³⁵ Det henspilles til Frankfurts omlegging av narkotikapolitikken til en skadereduksjonspolitikk i 1990, se s. 49.

Som sosialoverlege tenker Ege i størst mulig grad skadereduksjon, å minimere skadene. I den forstand mener han det naturlige vil være å etablere et fixerom³⁶ eller sundhetsrom, men dette må i så tilfelle skje sammen med en avkriminalisering av stoff til eget forbruk. ”Så kunne man formentlig lette tilværelsen for nogle stofmisbrugere og gøre det lidt mindre farligt at være stofmisbruger”, sier han. Hans inntrykk av klagene fra beboere i Vesterbro-områder³⁷, som det kommer mange av, er at fixerom er et bredt beboerønske³⁸. Å opprette fixerom er et praktisk spørsmål, mener Ege, ikke et prinsipielt spørsmål. Han forklarer det på denne måten:

” I det øyeblikk man begynner at uddele sprøjter og kanyler, så har man overskredet den der principielle barriere. Og det er jo mange mange år siden. Så kan man sige, at så er der ikke nogen principiel forskel på at etablere et fixerum og på at have sprøjte og kanyluuddeling. Begge dele er harm reduction foranstaltninger der sigter mod at minimere eller kompensere på de skadevirkninger som retsforfølgelsen pålægger stofmisbrug. Det er klart, at hvis man skal have et fixerum, så skal der være en forståelse fra og forhandling med politiet, så stofmisbrugerne frit skal kunne færdes frem og tilbage til de der fixerum. Det går jo ikke hvis de bliver chikaneret. Hvis man samtidig fik afkriminaliseret besiddelse af stof til eget brug, så var det problem løst. Men igen peger det på, at det ville være frugtbart, hvis der var den der tættere koordination mellem den sociale indsats og politiets indsats, ved at man satte sig sammen og diskuterede det. Altså hvad skal man gøre for at reducere problemet. Og det er jo svært, det er jo også en svær problematik, for jeg tror, at meget af den der åbne gadescene, det fungerer jo både som en slags socialt værested og som en markedsplads og de funktioner er jo vigtige for stofmisbrugerne, så længe de er aktive stofmisbrugere. Der kan man måske splitte det op i nogle mindre markeder, nogle mindre sociale væresteder og man kan være parat til at tilbyde skadesreducerende tiltag i tilslutning til de der gadescener. Man kan ikke udrydde fænomenet, så længe man har aktive stofmisbrugere og det vil man jo blive ved med at have.”

---

³⁶ På norsk har fixerom betegnelsen sprøyterom. I de nordiske landene har debatten om opprettelse av sprøyterom pågått i flere år. De forskjellige synspunktene kommer klart frem hos f.eks. Reinås (2003), Gotfredsen (2003) og Papendorf (2004).

³⁷ Han nevner områdene omkring Kødbyen og Halmtorvet, Maria Kirkeplads og Istedgade som de beboerområdene det kommer mest klager fra.

³⁸ Flere beboerforeninger i nærheten av Maria Kirkeplads har stilt krav om fixerum for stoffbrukerne.

Del III

Ulike politipraksiser

Analyse av patruljer

Kapittel 9

I spenningsfeltet mellom Lov og Orden

Nyere nordisk politiforskning gir et nokså enhetlig bilde av politipraksis. Den nordiske politiforskningen har oftest hentet sin empiri fra ordenstjenesten, sjeldnere fra andre polititjenester. Med unntak av Anderssons studie av to nærpolitistasjoner (2003) og Granérs studie av ulike patruljekulturer (2004), kontrasteres sjelden ulike deler av politiet. Dette er antakelig en viktig bakgrunn for at politipraksis beskrives såpass likt i de ulike forskningsbidragene. I denne avhandlingen har jeg hatt muligheten til å velge et annet utgangspunkt; hvordan ulike deler av Københavns politi – Uropatruljen, Spesialpatruljen, Nærpoliti og Den blå bus, samt politistasjonen på Hovedbanegården – arbeider sammen om et felles problem. Dette gir en sjelden anledning til å beskrive *politiets interne arbeidsdeling*. Med politiets arbeidsdeling følger en ulikhet i politipraksis som ikke fanges inn av de mer generelle beskrivelsene av politiet der datagrunnlaget er enkeltstående enheter innad i politiet. Slik jeg ser det, er det nødvendig også å beskrive forskjeller – ulike politipraksiser - for å komme videre i en mer omfattende og dypere forståelse av politiets arbeid.

Det viktigste omdreiningspunktet for de ulike politigruppene jeg beskriver, er hvilke deler av politiets ulike oppgaver de skal ivareta. Politiet er pålagt både å bekjempe kriminalitet og å opprettholde lov og orden. På narkotikasområdet innebærer dette – på gateplan – både å bekjempe narkotikakriminalitet ved å straffe stoffselgere, og å sørge for at stoffbrukere ikke skaper uorden og plager i et lokalmiljø. Ulike deler av polititjenesten tar seg av disse to oppgavene. Alle politigruppene opererer innenfor et spenningsfelt mellom kriminalitetsbekjempelse og opprettholdelse av lov og orden, men de har ulik forankring i spenningsfeltets to poler. Mest rendyrket fremstår dette gjennom på den ene siden Uropatruljen som har straffelovens § 191 og Pusherloven som sitt viktigste arbeidsredskap, og på den andre siden Politistasjonen ved Hovedbanegården som først og fremst bruker de lokale politivedtektenes bestemmelse om orden og DSB's ordensregler som arbeidsredskap. Jeg kaller heretter disse to

ytterpunktene Lov (straffelovens § 191 og Pusherloven) og Orden (politivedtekter³⁹). Mellom disse ytterpunktene mellom Lov og Orden grupperer de andre politigruppene seg.

Denne hovedinndelingen styrer en rekke andre forskjeller i politipraksis hos de ulike politigruppene. Ved å gruppere de 4 politienhetene etter en dimensjon fra Lov til Orden og det arbeidsredskap som benyttes, er Uropatruljens arbeidsredskap straffelovens § 191 og Pusherloven, Spesialpatruljens arbeidsredskap er først og fremst Pusherloven, mens Den blå bus og Hovedbanegårdens politi har Politivedtekten som sitt fremste arbeidsredskap.

Lov				Orden
------------	--	--	--	--------------

Uro	Spesialpatruljen	Den blå bus	Hovedbanepoliti
------------	-------------------------	--------------------	------------------------

Mellom de to ytterpunktene lov og orden vil det være glidende overganger til de ulike enhetene. Spesialpatruljen er ikke like rendyrket Lov som Uropatruljen, men Pusherloven er likevel viktigere for dem som arbeidsredskap enn det politivedtektene er. Den blå bus er ikke like rendyrket i forhold til Orden som Hovedbanepolitiet er, men politivedtektene er likevel et viktigere arbeidsredskap for bussen enn Pusherloven.

De ulike praksisene vil bli beskrevet i de fem neste kapitlene. Jeg vil gå nokså detaljert til verks i disse kapitlene, atskillig mer detaljert enn en naken rendyrking av forskjellene krever. Grunnen er at større detaljrikdom forhåpentligvis kan gi leseren dypere opplevelse og innsikt i hvordan de ulike praksisene utspiller seg på gateplan.

---

³⁹ Politivedtektene er selvfølgelig også lovbaserte, de er nå hjemlet i Lov om politiets virksomhet, lov nr. 444 af 9.6.2004. § 24. I lovens §§ 26-27 står den tidligere hjemmel som gjaldt da denne undersøkelsen ble laget og som ble opphevet med den nåværende politiloven. Alternative begreper kunne være Straff og

Kapittel 10

Politihendelser

Politiarbeidet i de enkelte enhetene varierer sterkt ettersom arbeidsoppgavene mellom enhetene er forskjellige. Forskjellen i arbeidsoppgavene fører til at sakene får ulike rytmer, ulike logikker og ulike forløpsmønstre. Dette kommer til uttrykk i at oppfatningen av hva den relevante politihendelsen er, er helt forskjellig mellom enhetene. Siden oppfatningen av hva som er den relevante saken eller hendelsen er ulik, vil også spørsmålet om når en hendelse er over, variere.

Uropatruljen

For Uropatruljen ligger mye av arbeidet i å bygge opp en sak over tid. Selvsagt tar de også stoffbrukere i gaten med små brukerdoser hvor mistanken er forsøk på salg. Det er en "her-og-nå" aksjon, og det oppfattes som at denne hendelsen er over når stoffet er konfiskert og stoffbrukeren/selgeren har underskrevet konfiskasjonserklæringen og rapporten er skrevet. Men det er ikke alltid at slike gate-hendelser er over så hurtig, noen ganger kan det å ta en til flere brukerdoser på gateplan være starten på oppbyggingen av en sak. Små saker kan også betraktes som grunnlaget for kunnskaper i stoffmiljøene for å bygge større saker. Så, selv om hendelsen er hurtig over på gateplan, kan selve politihendelsen være mer langvarig. I oppbygging av saker kan det ta lang tid før en sak er over i form av beslag av stoff og/eller penger, arrestasjon, avhør, oppveiling av beslaglagt stoff, rapportskrivning og oversendelse til Afdeling N.

Arbeidet med både Pusherloven og straffelovens § 191 krever mye kontroll av hva som til en hver tid rører seg i stoffmiljøene, og på samme tid etterforskning og observasjon av personer som Uropatruljen mistenker for å stå bak stoffsalg. Denne

---

Orden, men de gir, i det minste for meg, mindre intuitiv forståelse. Dessuten vil brudd på Orden også kunne medføre straff.

formen for kontroll forsøker patruljen å holde i form av et stort antall patruljeringer i de områdene som Uropatruljen definerer som de mest utsatte i forhold til salg av stoffer.

Lederen for Uropatruljen definerer det slik:

”Den siste måten som jeg har sett at salget foregår på, og det foregår over hele byen, det er at man i stedet for å selge det fra leiligheter selger det fra telefonbokser i nærheten av bopelen. Og det foregår stort sett over hele byen. Men det er klart, Vesterbro er primærområdet for oss. Ut fra prioritering så vil jeg nok si at Nørrebro er nummer to, Amager nummer tre og Sydvestkvarteret nummer fire, Østerbro har vi ikke vært meget på. Vi ville vite det hvis det foregår der, men de har ikke hatt meget der ute.”

Uropatruljen patruljerer daglig gatene i henhold til denne prioriteringen, og det kan forgå på denne måten:

En typisk runde

Det er en vanlig dag i september, jeg kjører med et hold som består av tre betjenter. Det er en 10.00 – 18.00 vakt. Patruljen har ikke noen bestemte oppdrag, så betjentene bestemmer seg for å kjøre noen runder på Amager, for å se om det er noe som skjer. De kjører forbi leiligheter som de vet det bor stoffbrukere og/eller selgere i, for å se om det er noe som skjer for øyeblikket. Det de først og fremst ser etter er om det er noen kjente stoffbrukere på vei til og fra en av leilighetene, noe som kan indikere at det er salg på gang. Patruljen kjører gjennom den ene gaten etter den andre, det er nærmest som en slag gatestøvsuging, men det er ikke en eneste av det betjentene betegner som ”gammel kjenning” i gatene. Amager blir oppgitt som et dødt sted, så turen går videre til Vesterbro. De kjører noen runder på Vesterbro, det vil si forbi Maria Kirkeplads, opp Abel Cathrines gade og tilbake Vesterbrogade, ned ved Hovedbanegården og til Halmtorvet. Det er stille og rolig, ikke mange stoffbrukere å se. Selv på Maria Kirkeplads er det bare et par stykker som står og henger. Patruljen stopper ved rundkjøringen hvor Bunkeren⁴⁰ er. Bunkeren er en forhøyning mellom gatene hvor det vokser gress, busker og noen høye trær. I skjul av buskene sitter det

---

⁴⁰ Bunkeren ble revet sommeren 2002. I stedet er det anlagt en flat og oversiktlig gatepark der. En opprydding av området i tråd med den totale byfornyelsen. Sommeren 2003 fikk Brugerforeningen i København stiftet et minnesmerke for døde stoffbrukere der Bunkeren hadde vært.

nesten alltid noen og fixer⁴¹, og det gjør det også på dette tidspunktet. Urobetjentene snakker litt med de tre stoffbrukeren som er der, men det er helt tydelig ikke noe salg på gang. De tre er der for å fixe, de sier at de har bare det som er til egen dose her og nå, sprøytene er alt gjort klar, og de leter etter årer for å kunne sette fixet. Og den stilltiende avtalen om at de ikke blir fratatt stoff som er klart til å fixes gjelder.⁴²

Etter en tid med flere runder i gatene på Vesterbro, kjører patruljen over til Nørrebro og Nordvestkvarteret. Det er runde på runde i de mest kjente gatene, også her betyr det de gatene hvor betjentene vet at det bor og ferdes stoffbrukere, men heller ikke i dette området er det noe som vekker interessen hos urobetjentene. Etter disse rundene kjører patruljen tilbake til stasjonen for å ha matpause. Det har vært en formiddag uten interesse for betjentene. Er dette en god dag? For betjentene er det en dag som ikke har gitt noen ”fangst”. En av urobetjentene fortalte meg at en dag uten beslag av stoff er en bortkastet dag, eller en meningsløs dag. Mens en annen urobetjent ser det på en annen måte, han sier: ”Det har været en dag, hvor der ikke er sket det helt store, men sådan må nogle dage også være”

Overvåkning og oppbygging av sak

Mye av uropatruljens arbeide består, som nevnt, av overvåkning av miljøer eller bestemte personer. Det kan være å forfølge personer over en tid for å finne ut hvem som er deres kontakter, hvor det er tenkelig at de gjemmer stoff eller hvor de leverer stoff. Det kan være en leilighet som holdes under oppsikt for å få vite hvem som kommer og går for å bekrefte eller avkrefte mistanke om salg fra den bestemte leiligheten. Mistanken om at det pågår salg fra en bestemt leilighet bekrefte gjerne ved at det er gamle kjenninger som dukker opp, eller at det er gjentatte besøk av det de betegner som personer som viser ”narkotikarelatert oppførsel”.

Å sitte i en bil og overvåke en leilighet uten at noe skjer, virket ulidelig kjedelig for meg. Men det var ikke helt slik betjentene så det. Mange av dem forklarte at venting er

---

⁴¹ Å sette sprøyter, injisere, har mange uttrykk, på norsk kalles det som regel å sette skudd, på dansk heter det å fixe. Jeg har valgt å bruke det danske uttrykket.

⁴² Både stoffbrukere og politi mener de har en slik avtale om å ikke ta fra brukere sprøyter som er klargjort for å fixes. Selv opplevde jeg at politiet overholdt denne overenskomsten de gangene jeg var til stede. Se også kapittel 14, *Gatas uskrevne regler*.

en del av hele jobben, og de så på det som viktig venting i oppbygging av beviser slik at de i neste omgang kan aksjonere. Denne formen for overvåking av en bestemt leilighet kan også lede til ny informasjon som gjør at de kan rulle opp større saker. En betjent forklarte :”Ja, man skal være god til at kede sig. Det er kedelig for eksempel at sitte to timer i en mørk kælder og bare vente. Men det er netop det, at man er villig til at tage det kedelige som gør dig til en dygtig urobetjent.”

Men selv en urobetjent kan få nok av at ikke noe skjer. På en patrulje satt jeg sammen med tre betjenter i bil og fulgte med på en leilighet. Bilen var parkert et stykke bortenfor inngangen, men med god utsikt til utgangen og til leilighetens vinduer i andre etasje. På forhånd hadde jeg fått vite at eieren av leiligheten var mistenkt for å stå bak salg av heroin, nå ville de forsøke å finne ut hvilke kontakter han hadde. De ønsket å se om det var noen trafikk til og fra leiligheten, men det helt optimale var om han kom ut og satte seg i bilen slik at de kunne følge etter han for å finne ut hvor han kjørte. Hvilke kontakter har han? Hvem møter han? Henter han stoff? Bringer han stoff? Eventuelt hvor? Så vi venter og venter. Det er et rolig strøk, gaten er stille, det hender ingenting. De første 30 minuttene er det litt småpratning betjentene i mellom, så blir det stilt i bilen. Etter en tid sier en av betjentene: ”Vi giver ham 15 minutter til, så gider vi ikke mere”. De andre er enige. Så etter å ha stått der i en times tid uten at det har foregått noen ting forlater de stedet. ”Vi forsøger igen en anden aften,” sier en av dem til meg. Og det gjør de. Med mange forskjellige patruljer har jeg sittet i en parkert bil og studert innganger og lys som tennes og slukkes i leiligheter som er under oppsikt, men det kom ikke noe annet ut av det enn venting de gangene jeg var med. Utholdenheten hos betjentene kunne måles i hvor sikkert tipset var. Desto sikrere de bedømte informasjonen de hadde, jo lengre kunne de vente utenfor slike leiligheter.

Et sikkert tips som resulterte i lengre overvåkning en dag var en person med tilknytning til det organiserte ”rockermiljøet”⁴³. Tipset var at han på et nøyaktig klokkeslett skulle levere hasj hos en selger. Patruljen bestemte seg for å følge denne mannen hele dagen. De var klar over at han i en tid hadde stått for levering av hasj til selgere på et lavere plan, men det de ville vite mer om var hvor han hentet hasjen som skulle leveres. Det kunne jo være at han satt på et større parti med hasj, men en enda viktigere grunn til å få vite mer om hans bevegelser var nok hans tilknytning til

”rockermiljøet”. Det spekuleres mye i at det er dette miljøet som blant annet står bak hasjsalget i Christiania, og alene av den grunn er mannen spesielt interessant for Uropatruljen. To hold blir satt på saken, og jeg kjører med det ene, som denne gangen består av to betjenter. Mannen er blitt fulgt fra kvelden før, så de vet at han overnatter hos sin kjæreste. Betjentene er temmelig sikre på at han har stoffet hos kjæresten, og nå vil de sitte vakt utenfor hennes leilighet for å se hvor han kjører derfra. Når vi kommer til det stedet hun bor, ser de hans bil stå parkert utenfor leiligheten hennes. Den sivile urobilen blir parkert på et lite synlig sted, men hvor betjentene lett kan holde hans bil under oppsikt. Over mobiltelefon⁴⁴ blir det gitt beskjed om at det andre holdet sitter og venter ved en annen utkjørsel. Slik har de sikret seg i å kunne følge han uansett hvilken retning han velger å kjøre. Den ene betjenten tar en runde rundt i boligområdet for å forsøke å finne en vei inn til kjellerrommene – for å ta en sjekk. Det kan jo være at mannen gjemmer stoff i kjærestens kjellerbod. Men han finner ikke noen vaktmester som kan låse han inn, så han er raskt tilbake. Like etter kommer mannen ut og setter seg i bilen. Han kjører den veien hvor vi sitter. Det andre holdet blir varslet, fortsatt over mobil, så legger patruljen seg et stykke bak mannens bil. De to betjentene er helt sikre på at han skal hjem til seg selv, og varsler det andre holdet om det. Ideen er at de skal velge en annen vei så de ikke er synlige for mannen. Om han oppdager at bilen jeg er med i forfølger han, er det meningen at den andre bilen skal overta. Mannen kjører direkte dit han bor og forsvinner hurtig inn i boligblokken. Patruljebilen parkerer på nedsiden av blokken, det andre holdet parkerer på øversiden. På den måten er også her begge kjøreretningen ut fra boligfeltet kontrollert. Så venter vi 30-40 minutter til han kommer ut og setter seg i bilen. Det andre holdet følger tett på. Alle betjentene er sikre på at han skal til et bestemt klubblokale på Nørrebro. Og ganske riktig, det er dit han kjører, men først tar han en avstikker innom et blokkområde som ikke ligger direkte i ”lysløypa” mellom klubblokalet og hjemmet hans. ”Her leverer han hashen,” forklarer den ene betjenten til meg. Dette visste de på forhånd. Betjentene spekulerer seg i mellom på hvordan det hele henger sammen. Altså er det klart at han har med seg hasj enten fra kjærestens hus eller fra seg selv. Men de tror ikke noe på at han gjemmer det

---

⁴³ Politiet bruker begrepet ”rockemiljø” om det de oppfatter som organiserte, kriminelle motorsykkelmiljøer, f.eks. Bandidos og Hells Angeles.

⁴⁴ Ofte bruker urobetjentene mobiltelefon for å kommunisere med hverandre fordi politiradioen er lettere å avlytte.

hos seg selv, det er for risikabelt. En av dem sier: ”Har han det liggende i bilen, mens han er hjemme hos sig selv i 40 minutter? Det passer ikke. Han henter det nok et eller annet sted i den blok, hvor det leveres. Måske i et kælderrum?”

Deretter går turen til et av ”rockernes” klubblokaler. Vi sitter på vent et godt stykke fra klubben, det andre holdet er nærmere og informerer jevnlig på telefon hva de ser.

Etter litt over en time kommer mannen ut fra klubben. Det andre holdet kjører etter, men gir melding over radioen om at de vil bytte. De mener at han er oppmerksom på at de er bak han. Så blir det satt fart på bilen, etter all denne ventingen er betjentene tydelig glade for kunne være forfølgerbil. Bilen kjører fort for å kunne ta det andre holdet igjen, men så skjer det fatale; en punktering på høyre forhjul. Så må det gis beskjed til det andre holdet om punkteringen, at de ikke kan nå han igjen med det samme. Begge betjentene hopper ut og kaster seg over jekken for å få skiftet hjul. Det foregår i en utrolig fart. Så er vi atter på vill jakt, men mannen og bilen er søkk vekk. De andre har tapt han i punkteringen. Alle betjentene er irriterte over det, men de oppsummerer at de er kommet nærmere i etterforskningen av hvor han har sitt stoff-lager, så det er bare å fortsette en annen dag.

Overvåkning eller observasjon av personer på gaten foregår annerledes. Det er ikke langvarige forfølgelser eller ventinger på samme måte. I områdene ved Istedgade stiller urobetjentene seg opp et bestemt sted for å overvåke en eller flere salgssituasjoner, for deretter å ta fatt i kjøper og selger, slik det fremkommer i denne saken fra mitt materiale om siktelsler for brudd på lov om euforiserende stoffer:

”Under civil patrulje d.d. kl. 13.15 bemærkede vidnerne, pa. BB og pa. LL, samt undertegnede på en afstand af ca. 2 m og med frit udsyn NN og NB. De befandt sig på fortovet i Reventlowsgade ud for nr. 11. Der var ikke andre personer i umiddelbart nærhed af dem.

NN fremtog med venstre hånd fra højre inderlomme på sin jakke en flaske (koster nr. 1). Han rev navneetiketten af koster nr. 1 med højre hånd og smed den på jorden umiddelbart foran dem. Han videregav derefter koster nr. 1 til NB.

NB modtog koster nr.1 med højre hånd. han gav derefter med venstre hånd en pengeseddel (koster nr. 2) til NN.

NN modtog koster nr. 2 med høyre hånd.

P.g.a. ovennævnte iagttagelser besluttet vi at rette henvendelse til dem, hvorfor vi gikk hen til dem.

Vi legitimerede os med vores legitimationskort fra politiet og opplyste, at vi kom fra politiet. Vi gjorde dem også bekendt med anledningen til vores henvendelse, altså at vi mistenkte dem for handel med euforiserende stoffer.

NN og NB blev skønnet ædru, upåvirket af euforiserende stoffer og egnet til afhøring.

Da NN og NB med rimelig grund kunne mistenkes for overtrædelse af lov om euforiserende stoffer, og da det var af væsentlig betydning for etterforskningen, blev begge personer siktet for lov om euf. og gjort bekendt med, at de ikke hadde plikt til at uttale sig til politiet.

NB, som blev visiteret af undertegnede, fandtes i sin høyre hånd i besiddelse af metadonmikstur og en navneetiket, som lå på jorden foran dem. Kostene blev beslaglagt under

Koster nr. 1: 100 ml. metaadonmikstur, hvor navneetiketten var afrevet, men udstedt til NN m.h.p. bevis, konfiskation og destruksjon.

Han fandtes ikke i besiddelse af yderligere af politimæssig interesse herunder kontanter.

NN som blev visiteret af LL, fandtes i sin høyre hånd i besiddelse af en pengeseddel, som blev beslaglagt under: koster nr. 2: 200,- kr (en tohundredekroneseddel)

Han fandtes ikke i besiddelse af yderligere af politimæssig interesse herunder kontanter.

Hverken NN eller NB kunne legitimere sig, og de opplyste deres generalia som anført i de respektive afhøringsrapporter.

Vidnerne bekrefter anmeldelsens rettighet.

Vi forlot gerningsstedet kl. 13.22.

Ved ankomst til herværende afdeling blev koster nr. 2 innskrevet i kassebogen på vagthavendes kontor af vagthavende. ” (Fra siktelsesmaterialet, sak nr. 191)

Overvåkning av personer kan være godt planlagt på forhånd, som eksempelet med å forfølge mannen fra ”rockermiljøet”. Andre forfølgelser kan skje spontant ved at uropatruljen bare kjører rundt i gatene, og plutselig sier en betjent: ”Hey, der er ham fra xxx, skal vi ikke se, om han har gang i noget?” Dette kan føre til at bilen parkeres og betjentene følger etter på avstand for å få med seg hvor vedkommende skal, hva han

gjør, hvem han tar kontakt med. Noen ganger ender det med at vedkommende til sist stoppes og siktes for mistanke om lov om euforiserende stoffer og deretter ransakes på gaten. Et eksempel på denne typen arbeid er som dette:

På hjørnet av Colbjørnsensgade og Istedgade dukker det opp en mann som betjentene omtaler som ”en kjenning”. Fra gatehjørnet hvor jeg står sammen med to urobetjenter, kan vi se at han er aktiv og tar kontakt med flere stoffbrukere ved Maria Kirkeplads og langs Istedgade før han begynner å gå i retning Hovedbanegården. Betjentene beslutter å følge etter han. Han går fort så betjentene nærmest løper i hælene på han bort Vesterbrogade og forbi Tivoli. De når ikke å stoppe han før han er midt på Rådhuspladsen. Mannen viser seg å være fra Sør-Europa, og er kjent fra før for besittelse av narkotika og våpen, nå mistenkes han for salg i Istedgade. Han bare ler og sier at han har ingenting på seg, de må gjerne visitere han. Det gjør de, men de finner ikke noe. De prater litt sammen om hva han gjør for tiden. Han sier han gjør ingenting, han lever på bistand for det er vanskelig for utlendinger å få en jobb. Betjentene blir mer vennlige i tonen, og etter ti minutter sier de pent farvel, vi går tilbake til bilen.

Denne forfølgelsen endte med en snakk. Var det en hyggelig snakk? Tonen var vennlig begge veier. For urobetjentene var det en kartlegging. En undersøkelse av hva denne personen har på gang for tiden, og en sjekk av hans gjøremål. For mannen var tonen hyggelig nok, han ble ikke tatt for noe, men han hadde sannsynligvis en bismak i munnen over å bli ransaket på gaten og vite at han nå blir regnet som en av Uroens kjenninger. Overvåkning på gateplan kan nærmest betegnes som en evig innsamling av gateinformasjon, en informasjon som alltid kommer til nytte. Både Finstad (2000) og Carlström (1999) påpeker at det profesjonelle politiarbeidet, slik politiet (her forstått som etterforskere/spanere på gateplan) selv ser det, handler om å holde oppsikt med og skaffe informasjon om kjenninger og deres bevegelser.

Hendelser på bakgrunn av sikre tips

Et hold med to betjenter har fulgt opp noen opplysninger de har fått fra det de betegner som kontakter i miljøet. Det skulle være en sort mann på en bestemt adresse på

Nørrebro som selger stoff. De overvåket denne adressen hele formiddagen, og like etter kl. 14 skjedde det at en sort mann kom og låste seg inn i kjelleren. De fulgte etter han, på forhånd hadde de fått nøklene til kjelleren og vedkommendes kjellerbod fra eiendomskontoret. Da de kom forbi hans bod, så de at den var åpen, og mannen satt der inne på huk. Han ble oppmerksom på dem, og fikk kastet fra seg en kule, som senere viste seg å inneholde 1,48 gram brun heroin. Under ransaking i kjellerrommet ble det funnet flere poser med til sammen ca. 70 gram heroin, og i leiligheten 98.800 kroner. Hver enkelt pose med heroin veies opp, og det skrives nøye rapporter for hvert beslag. Slik jeg forsto det, ville betjentene i patruljen gjerne ha drevet lengre spaning på mannen for å forsøke å få vite mer om hvilke kontakter han har, hvem får han stoff fra, hvem leverer han til. Selger han selv, eller har han andre som selger for seg? Denne gangen gikk ikke det, ettersom de gikk rett på mannen i hans kjellerbod og derfor ble tvunget til å aksjonere. Mannen skal fremstilles for varetektsfengsling og saken overføres til Afdeling N. For Uropatruljens betjenter er denne hendelsen over når Afdeling N overtar.

Ikke alle tipsene som betjentene betegner som sikre tips viser seg å være så sikre. Likevel er det et stort skille mellom de sikre og de usikre tips i spørsmålet om hvor alvorlig de tas, og hvor mye det satses på det. Ved et tilfelle, etter et forsøk på ransaking av en leilighet der personen ikke var hjemme, var de seks urobetjentene som hadde planlagt ransakingen nøye, svært misfornøyde. Tipset de handlet etter regnet de som helt sikkert, og nå hadde de trodd at de skulle få tatt denne mannen, som blir betegnet som en kjenning. De diskuterer om de skal gi seg til å vente utenfor leiligheten til han kommer hjem, men blir enige om at det er en dårlig plan. Motvillig ble ransakingen oppgitt for denne dagen.

Et annet sikkert tips ble håndtert på denne måten: Fem betjenter fordeler seg i to biler, det skal ransakes på en adresse ganske langt utenfor København. Bakgrunnen er et tips om at vedkommende, som er kjent fra tidligere, har noe å gjøre med transporteringen av hasj inn i Christiania. Da vi kommer til adressen viser det seg at det er et stort, gammelt hus med redskapsboder og en stor gammel stall/uthus i tillegg til stor hage og mye eiendom. En av betjentene kommenterer: ”Ja, her kan vi jo ransage i 14 dage og alligevel ikke finde noget som helst” Det er bare mannen hjemme, hans kone er på et

kurs. Han sier at det ikke er noe i huset, de bruker ikke noe særlig, begge er på metadon og han passer sitt arbeide. Han bekrefter at han leverer varer, legale varer, til Christiania daglig, og at han stort sett kjøper noe hasj som han røyker der, men aldri noe stort. De diskuterer dette litt fram og tilbake, tonen er vennlig fra begge parter. Han har ikke noe i mot at de ransaker, for de vil ikke finne noe, det er ikke noe her, sier han. Og han føyer til at aller helst ville han ha sluppet å se dem der. Urobetjentene tilkaller en betjent med hund, men til tross for en grundig ransaking finner ikke noe annet enn den brukerdosen med hvit heroin som mannen selv har lagt frem og understreket: ”Det her er det eneste jeg har”. De går gjennom hele huset på en ytterst varsom måte – det er forbausende å se at etter de er ferdig med gjennomgangen av huset ser alt like ryddig ut som da vi kom. Eier av huset takker for det, og sier han har hatt besøk av politi tidligere uten at de har vært spesielt forsiktige når de har ransaket.

I hagen er det mengder av høye marihuanepanter, men det bryr betjentene seg ikke om, det er noe større enn marihuanaplantar de ser etter. Til sist er det bare å innse at de ikke kan finne noe. Betjentene takker for seg, han som bor der gjentar med et smil at det i grunnen var et besøk han kunne klart seg foruten, men han ønsker dem god tur tilbake til byen.

For urobetjentene er denne hendelsen ikke over. Viten om denne mannen, tipset, den mislykkede ransakingen lagres til senere. Kanskje dukker det opp noe nytt i forhold til nettopp denne personen, noe som gir nye grunner til å aksjonere. Saker bygges hele tiden, og det arbeides med et langt tidsperspektiv.

Spesialpatruljen

Den relevante politihendelsen har en annen rytme hos Spesialpatruljen enn hos Uropatruljen. Også spesialpatruljen er forankret i Lov, men for dem er Pusherloven mer sentral enn straffelovens § 191. Spesialpatruljen bygger ikke opp saker over tid, for dem er hver enkelt hendelse over her og nå på gaten. Arbeidet består i å få tatt gateselgere, å få fjernet så mange som mulig fra gaten og da helst til et lengre fengselsopphold. For betjentene i Spesialpatruljen er hendelsen over når en stoffselger er tatt og salget bevist – for eksempel gjennom at også stoffkjøperen blir tatt – og når saken er skrevet. Først og fremst skal narkotikaselgerne vekk, de bryter Pusherloven med salg av narkotika,

men både patruljens leder og betjentene fremstiller sitt arbeide som om det består av ordensarbeide. De forklarer at stoffselgerne og stoffbrukernes tilstedeværelse på Vesterbro skaper uorden og ulevelige forhold for beboere, forretningsdrivende og turister. Likevel opplevde jeg ikke at Spesialpatruljens betjenter drev ordensarbeide i form av å skrive bøter for opphold i de bestemte forbudssonene, eller at de jaget stoffbrukere fra bestemte områder. Målet med å få stoffselgere og stoffbrukere vekk fra gaten skal nås gjennom fengsling, ikke jaging. Ordensarbeid blir overlatt til Den Blå Buss og andre deler av den uniformerte politistyrken, noe som er et avtalt samarbeide på Station 1. Likevel forklarer patruljens leder arbeidet slik:

”Vi følger den politikken at vår innsats skal føre til noe, og målet er at de skal vekk fra gaten. Tidligere, da jeg arbeidet i Uropatruljen, hadde vi ikke så mye i mot at de sto her, for da kunne vi jo lett finne våre meddelere, men jeg ser annerledes på det nå. Det viktige er å få dem vekk fra gaten, i hvertfall den store konsentrasjonen.---- Det er til hjelp for beboerne og det er til hjelp for de mange tusen mennesker som daglig skal ut og inn av Hovedbanegården.”

Spesialpatruljens arbeide skal skape orden i området ved å hindre kjøp og salg av stoff på gaten ved å straffeforfølge selgere og kjøpere. Det kan godt defineres som et menneskelig renovasjonsarbeid. I praksis innebærer dette at det først og fremst er Pusherloven som er arbeidsredskapet. Typiske innsatser fra Spesialpatruljen kan være slik som dette:

På patrulje

Betjentene i Spesialpatruljen forklarer meg – som også lederen for patruljen har gjort – at det de primært er ute etter er de som selger narkotika i området. De sier at de ikke er ute etter de som bruker narkotika i seg selv, men for å få tatt selgere, og for å kunne bevise salget, må de også ta kjøperne. Handelen må kunne bevises, ellers kommer de ingen vei med saken, i betydning av rettsforfølgelse. Jo flere handlesaker en person får på seg, jo lengre blir fengselsdommen. De forklarer at om de f.eks. har observert det de mener er en handel, eller en som i løpet av en viss tid har solgt til flere personer, og så arresterer vedkommende og han ikke lenger har noe stoff på seg, bare penger, så trenger

de bevitnelse fra den eller de som har kjøpt om at den enkelte brukerdose er kjøpt fra denne bestemte selgeren. Med denne begrunnelsen er deres observasjonsposter innrettet på at de skal ta både selger og kjøper samtidig. Dette er hva de forklarer meg, og det er også hva de oftest gjør. I stor grad tar de både selger og kjøper i en situasjon som etter observasjon ser ut som en salgssituasjon – og det er klart selgeren de er mest interessert i, men også kjøperen får svi ved å bli skrevet og fratatt sitt nødvendige stoff.

Spesialpatroljens observasjon og overvåkning av gatemiljøet kan foregå ved at en betjent utstyres seg med kikkert og radioutstyr og plasserer seg i et passende høyt hus med god utsikt over mest mulig av områdene Halmtorvet, Hovedbanegården og Maria Kirkeplads. Samtidig er to andre betjenter strategisk plassert i gateområdene, og aksjonerer på meldinger fra ”utsikts-betjenten”. Denne dagen er betjenten plassert i et tårn høyt hevet over Vesterbros tak. Han følger trekk og handlesituasjoner derfra, og melder til de andre betjentene over radio. Betjentene plasserer seg på to forskjellige hoteller med vindu ut mot Istedgade, og er vekselvis på utkikk i hotellrommet og ute i gaten. Jeg er plassert sammen med en betjent ved et vindu i gatehøyde på det ene hotellet. Persiennene er nedrullet, med en liten glippe nederst, slik at det skapes utsikt over Maria Kirkeplads. Også jeg er utstyrt med radio slik at jeg kan følge med på hvilke meldinger som blir gitt mellom betjentene. På forhånd er det avtalt at jeg skal slå av sambandsutstyret når jeg er ute i gatene, slik at jeg ikke på grunn av utstyret røper at det er politibetjenter som kommer. Betjenten i tårnet gir melding om at han er på plass. Like etter melder han om en salgssituasjon han ser. Han beskriver kjøperen som de andre straks mener å ha ”plus på”.⁴⁵ Nå vil de ta kjøperen for å kunne ta selgeren, derfor setter de etter kjøperen som runder gatehjørnet. Det de ikke vet, er at denne kjøperen har bil, han har alt fått startet motoren da den første betjenten forsøker å åpne døren på passasjersiden, men den er låst. Betjenten kan se at han har et handlebrev liggende i forsetet, han stormer rundt bilen til førersiden, både han og jeg ser at føreren tar brevet og får det i munnen innen betjenten når å åpne døren. Betjenten kaster seg over mannen og forsøker å holde rundt kjeven på han slik at han ikke skal få svelget det, men det er for sent. Salgsbrevet, som bevis for handelen, er vekk. For de forbipasserende ser situasjonen voldsom ut, noen stopper og spør hva som foregår, men straks politilegitimasjonen blir vist frem, går folk videre. Nå er også den andre betjenten

kommet til, og de ransaker mannen som er kommet ut av bilen. De finner ikke noe på han, og går over til å ransake bilen. Han er ukjent for betjentene, men når de kaller opp til sentralen og får sjekket mannen via kriminalregisteret, får de vite at han har en 8 år gammel narkotikasak, han ble tatt med noe stoff av Uropatruljen. Mannen svarer betjentene frekt, og er overhodet ikke samarbeidsvillig. Han vil ikke innrømme noe som helst, i stedet skjeller han ut betjentene for å urettmessig ha blitt overfalt. Tonen snur seg fra å være saklig fra betjentenes side til å bli mer aggressiv, og nå ransaker de bilen med større intensitet. Det er mange forskjellige redskaper i bilen, som øks og sag, så mannen blir spurt hva han skal med alt dette i indre by. Han forklarer sint at han arbeider i skogen, at det er redskaper han bruker i sitt arbeide daglig. Så finner betjentene en kraftig ”slangebøsse”⁴⁶ i bilen. Hva bruker han så den til? Han svarer at det har de ikke noe med. Det blir helt stille i kanskje ett minutt, så sier betjenten :”Og hvor er så din tilladelse til at have en slangebøsse?” Det har han ikke, og sier at det må man ikke ha. Han bruker den når han fisker, han skyter ut agn med den. Betjentene beslaglegger slangebøssen, og da blir mannen rasende, han skjeller og smeller. Nå er betjentene også tydelig sinte, de spør om han ikke trenger førerkortet i sitt arbeide? Jo, det gjør han. ”Ja, men så skal du passe på, at du ikke bliver frataget kortet, når du bruker det til at handle heroin her i Istedgade i arbejdstiden.” Mannen spakner, det er tydelig at han blir redd for at han kanskje ikke er i en posisjon der han kan si hva han vil. Etter det er tonen mellom dem litt nedroet, og betjentene faller tilbake til den saklige tonen. Han skriver under på slangebøsse-beslaget, og betjentene ønsker han en fortsatt god dag når de går. Etterpå kommenterer de han, for en frekk type, og de godter seg over at han nå vil få en bot på minst 1000 kr. for besittelse av slangebøssen, det ville han ikke fått om han hadde erkjent med en gang. Når jeg spør hvordan det henger sammen, forklarer de at om han hadde erkjent å ha kjøpt heroinet, og erkjent å ha svelget det, ville bilen ikke blitt så nøye ransaket, og det ville ikke gitt det samme resultatet. Slik snakket han seg til en strengere behandling som til sist førte til en bot. Ut fra mannens handlemåte og tonen overfor politiet, var det lett å forstå at han ikke hadde vært nok i gatene til å forstå hvilke regler om autoritet som gjelder.

---

⁴⁵ Å ha ”plus på” betyr at man ser vedkommende. Det er nærliggende å sammenligne det med det pluss som er i et kikkertsikte på et gevær.

⁴⁶ En slangebøsse er en stor, kraftig sprettert.

Så kommer det ny melding fra utkikkeren i tårnet. Han ser en mann som går bort Stampesgade med en pølsemannspose⁴⁷ i hånden. Kan betjentene kikke litt nærmere på han. Ganske riktig ser vi fort mannen, han holder posen i hånda, kikker på den og putter den i lommen. Så blir han stanset av betjentene og sjekket i lommer og sømmer. I lommen har han denne pølsemannsposen som senere viser seg å inneholde 4,86 gram brun heroin, i tillegg har han en vekt. Han blir tatt med inn til stasjonen og ført ned i arresten. Det er en kvinne som har vakt der, hun er meget vennlig og spør det obligatoriske spørsmålet om hvor mye han har tatt og om han trenger tilsyn av lege. Han ønsker ikke noen lege, sier han har det OK. Så blir han låst inn på en celle mens betjentene går opp for å veie stoffet og skrive saken. Det skjer ganske fort, saken skrives, han avhøres om saken og så skriver han under på avhøret og får gå. Det er over etter halvannen time. Mannen nekter for at det er snakk om salg. Han forklarer at det hele var stoff til eget forbruk, at han pleier å kjøpe mye i gangen slik at han slipper å utsette seg for å komme til Vesterbro så ofte. Han har fra før av mange dommer, men ikke noe dommer for salg. Betjentene tror på han. De snakker med han om hvorfor han ikke kan komme ut av det. Han er fortsatt ung og ser ganske bra ut, ikke som de slitne stoffbrukerne de vanligvis har fatt i. De oppmuntrer han til å forsøke noe behandling. Han forteller at han har vært i behandling, men det gikk ikke så bra. Han vil gjerne ut av det, men det er for vanskelig. Han virker ikke synlig sur over å ha blitt fratatt stoffet, og ikke noe av det han sier kan spores til at han er sint. Derimot virker han fryktelig trist. Betjentene leverer tilbake vekten, han kan beholde den fordi den er uåpnet, og kan derfor ikke knyttes til noen bruk.

Hvorfor blir avgjørelsen besittelse til eget forbruk når han blir tatt med nesten 5 gram heroin? Hvorfor bestemmer betjentene seg for å tro på hans forklaring når de ikke kjenner han? Er det bare fordi han ikke har noen dom for salg fra tidligere? Jeg tror ikke det. Min opplevelse av denne situasjonen var at nettopp denne stoffbrukeren lignet for mye på betjentene selv; han er i samme alder, ser godt ut, har ikke tydelige tegn på å ha gått på harde stoffer i årevis, er pen i tøyet og er alene, forstått på den måten at han tilhører ikke den store gruppen som daglig ferdes i området. De klarer ikke å markere en ”vi politibetjenter og *de* stoffbrukerne”- avstand. Når de prøver å få han til å tenke

---

⁴⁷ En pølsemannspose er en liten plastpose med glidelås på.

behandling er det ikke nødvendigvis fordi de har en så stor behandlingsoptimisme, men rett og slett fordi noe skal sies i den gode hensikt.

Deretter er det ut på gaten igjen. Nå er det to unge gutter i Stampesgade som stoppes. De mistenkes for kjøp, men når de blir sjekket i lommene har de ikke annet enn sprøyteutstyr på seg. Betjentene snakker litt med dem, de er tydeligvis på jakt etter å få kjøpt noe heroin. ”Det her er ikke et område for Jer – hvor bor I?” sier den ene betjenten. De forklarer, og han ber dem om å holde seg vekk fra dette strøket. De sier ”Ja, Hr. betjent”, og forsvinner rundt gatehjørnet.

På en benk ved rundkjøringen ved Halmtorvet sitter det to personer, en kvinne og en mann. Det ser ut som mannen putter noe i lommeboken, de drikker en øl hver. Betjentene følger nøye med på bevegelsene til de to og undrer på om det er et salg på gang – er det betalingen for stoff han har puttet i lommeboken? De bestemmer seg for å sjekke. Paret er i 40 – 50 årsalderen, de viser uoppfordret frem sykesikringskort for å bevise navn og bopel, og mannen forklarer at han har vist henne bilder som han har i lommeboken. De har ikke noe i mot at politiet sjekker dem. Kvinnen sier at hun har litt hasj i vesken, det er til eget forbruk, hun har kjøpt det i Christiania da hun var der sist. De blir trodd. De ser ikke ut som stoff-folk og de er ikke kjent fra før. Kvinnen får beskjed om å ikke røyke noe av hasjen i dette området, det får hun holde på med hjemme hos seg selv. De ønskes en fortsatt god dag og farvel. Etterpå kommenterer betjentene situasjonen: ”Om folk en gang i mellom bruker lidt hash; det er ikke dét vi er ude efter”

Vi går over til Bunkeren. Der er det to menn som sitter sammen. På forespørsel fra betjentene sier de at de skal til å sette sitt fix, de har ikke noe på seg. Begge siktes for mistanke om overtredelse av lov om euforiserende stoffer og sjekkes på navn og nummer via Station 1. De får svar om at begge er kjente stoffbrukere, men ingen av dem er for tiden ettersøkt. Betjentene undersøker mennenes lommer, sko og sokker, men som de har fortalt, så de har ikke noe på seg. Det er en meget vennlig tone mellom betjentene og de to. ”Vi kender Jer jo og ved, at I bare har et arbejde at gøre”, sier den ene til politiet.

Det er klart for ny tur tilbake til hotellet. I sprekken mellom persiennene kan vi se to personer stå rett utenfor vinduet, det er tydelig et salg som foregår. Pengesedler skifter eier, det gjør også et lite sammenbrettet papirark. Den ene av personene er en kjenning. Betjentene styrter ut på gaten og griper fatt i de to, og det viser seg at det er hasj som selges, og det er ikke noen stor mengde, de finner, kun 0,2 gram. Tonen er saklig mellom politiet og de som sjekkes. En av betjentene kontakter stasjonen og får vite at kjenningen er ettersøkt fordi han skylder kr. 4200 i bøter som han har pådratt seg ved å oppholde seg i forbudssonene. Han blir tatt med til stasjonen, den andre får gå. På vei til stasjonen sier han: ”Jeg ved godt, at jeg skylder de bøder, men jeg har jo ingen penge at betale dem med. Så skal jeg vel bare ind og sidde dem af.” Han blir overført til Vestre Fængsel med det samme.

Betjentene jeg går sammen med på patrulje denne dagen, er de yngste i patruljen. De er veldig ivrige i tjenesten på den måten at de ikke viser det spor av kjedsomhet eller tretthetstegn på å skulle sitte nye perioder bak persiennene. Å sitte der er ikke et arbeid som er preget av at det skjer mye. I perioder kan det være absolutt ingenting som skjer. Ikke annet enn at man ser ut på Maria Kirkeplads og følger med på hva som foregår av bevegelser blant noen av Danmarks mest syke og utstøtte mennesker. De står i klynger, om de snakker sammen eller ikke vet vi ikke, for vi kan ikke høre noe. Men vi kan se at det stadig kommer nye folk til plassen mens andre forsvinner. Betjentene kommenterer de forskjellige som de ikke kjenner ut fra hvordan de er kledd, for eksempel han med cowboybukser og kaskett eller hun med brun skinnjakke: ”Hende har vi da ikke set her før. Er hun ny?” Og til sist, ender den lange ventetiden nesten alltid i en jakt på en selger og en kjøper.

Som jeg har vist, har Spesialpatruljens arbeide med å fjerne gateselgere et kortvarig tidsperspektiv. De bygger ikke opp saker på den måten Uropatruljen gjør det. En hendelse er over når en person er fratatt stoff, skrevet for stoffmengden, og aller helst fengslet.

Den blå bus

”Hvorfor skal jeg have en bøde hver gang jeg står her? Det er 400 kroner, og det betyder bare, at jeg skal have en kunde mere for hver gang. En kunde ekstra for at

kunne betale politiet.” Det er en kvinne som står like ved Maria Kirkeplads som sier dette til en politibetjent fra Den blå bus. Betjenten svarer: ”Fordi, det skal du. Du ved godt, at du ikke må være her.” Dette er en episode jeg så og overhørte under en av mine observasjonsdager i Istedgade. Bussen hadde i nøyaktig fem minutter stått parkert lenger bort i Istedgade, slik at betjentene kunne få de obligatoriske fem minuttene med observasjon som de skal ha før de kan gi advarsel eller bøtelegge noen.

Arbeidet for betjentene i Den blå bus består stort sett i å kjøre rundt til de forskjellige definerte forbudssonene hvor de vet at stoffbrukere oppholder seg, og overvåke at forbudene opprettholdes. ”Det rullende arkiv” har innebygget det de trenger av datautstyr for å til en hver tid kunne følge med på hvor i ”advarsel-forbud-systemet” de enkelte befinner seg. Dette er en ren ordensinnsats, og kan nærmest beskrives som en form for renovasjon. For betjentene som bemanner Den blå bus er hver enkelt hendelse over når stoffbrukere er skrevet, bøtelagt og jaget ut av forbudssonen. Selv om bøkene for mange av stoffbrukerne til sist ender som forvandlingsstraff og fengselssoning, er ikke arbeidsoppgaven for Den blå bus fengsel, men en her og nå innsats, hvor oppgaven er løst ved jaging, evt. bøtelegging, og at det oppstår orden – for øyeblikket. Betjentene som bemanner bussen er nærpolitibetjenter fra Station 1. Det betyr at arbeidet i bussen veksles med arbeidet å være nærpolitibetjent på gaten. Mannskapet i Den blå bus er i denne forstand hele tiden en del av det ordinære patruljerende nærpolitiet, som har både Pusherloven og orden som sine arbeidsredskaper. Å være politibetjent i bussen den ene dagen, og politibetjent på gaten på Vesterbro neste dag, innebærer at de samme politibetjentene anvender både Orden og Lov som arbeidsredskaper overfor de samme menneskene.

Politiet på Hovedbanegården

Å skape og opprettholde orden er Hovedbanegårdspolitiets fremste oppgave, derfor styres innsatsen av jaging og trusler om bøter med hjemmel i politivedtektens § 6 og jaging i henhold til Lov om DSB. Som lederen har poengtert; stoffbrukere både innenfor og rundt Hovedbanegården, er til ulempe og forstyrrelse for de reisende. Stoffbrukerne skal ikke være der. De skaper uro, angst og uforutsigbarhet for publikum. Deres tilstedeværelse vitner om mangel på kontroll over området fra

myndighetenes side. Betjentene går runde hver time, og ved hver timesrunde sjekker de særlig nøye sideinngangen mot Reventlowsgade, og jager stoffbrukere som er der, selv om det ikke foregår åpenlyst salg eller bruk av stoff. Men til tross for mulighetene skriver de ikke ofte bøter – de kommer ved inngangen og roper: ”Farvel med jer – I skal ikke stå her, farvel - farvel!” Og folk løper vekk, inn i de nærmeste sidegatene eller mot Istedgade, to minutter etter at politibetjentene er gått venter de fleste tilbake. For Hovedbanegårdbetjentene er hendelsen over når stoffbrukeren er jaget, eller når en sjelden gang en bot er skrevet – til neste gang. For mange av stoffbrukerne som henger rundt Hovedbanegårdens sideinngang er de samme, og de kommer igjen og igjen. Noen ganger tar betjentene stoffbrukere som er igang med et salg eller kjøp, for det meste er det kjøp og salg av metadon og forskjellige piller, og da er hendelsen over når beslaget er gjort og rapporten er skrevet.

En typisk dagpatrulje

Det er tidlig på formiddagen, jeg følger en betjent på dagens første runde. I selve Hovedbanegårdshallen er det få mennesker, og det skjer ikke noe som betjenten bemerker. Det han først og fremst ser etter er uorden, om det er noe bråk på gang, om noen sitter der og drikker en øl eller ligger på gulvet eller sitter på en av de få benkene som finnes og sover. Han ser etter at det hersker fred og orden i hallen. Selvfølgelig ser han også etter om det er stoffbrukere som oppholder seg der, og vil gripe inn dersom det er antydning til kjøp og salg av stoffer, men det er sjeldent at det skjer. Vi går trappen ned til utgangen mot Reventlowsgade, i gangen like innenfor døren sitter en kvinne i rullestol, hun er sammen med en mann. De er begge i 30-årene, og ser slitne ut. Betjenten kjenner begge to fra før, og sier ”Goddag, det var udmærket, at jeg møtte Jer nu, for jeg har stykke papir til jer.” Han spør om de vil vente der i gangen mens han går opp på stasjonen og henter papirene på en bot de har fått. De sier ja, og de venter. 5 minutter etter er han tilbake med papiret som informerer dem om at dersom de er uenige i den boten de har fått tidligere så kan de møte i retten til en bestemt tid. De takker vennlig for skrevet. Kvinnen forteller at hun har så mange problemer med sine ben, hun har væskende sår på grunn av feilfix, derfor har hun pakket inn benene med håndklær slik at det ikke skal se så fryktelig ut. Helst vil hun ikke ut, men nå måtte de noen

ærender, så derfor er hun i byen. Betjenten hører på og spør om hun får behandling fra lege – og det sier hun at hun gjør. Han sier lykke til, og farvel. Etterpå forklarer han meg at det er mange som er riktig dårlige, han vet om flere som har fått amputert sine ben, og det er mange triste skjebner. Jeg spør hva han ville ha gjort dersom hun hadde sagt at hun ikke hadde noen kontakt med sin lege. ”Jeg ville vel bare have opfordret hende til at ringe til lægen, eller sådan noget. Vi har ikke kapasitet til at følge op på sådan nogle sager, det må så absolut være det sociale apparat, som skal ind og gøre noget her. Politiet har hundrede andre opgaver, og kan ikke overkomme det. Men desværre er der ikke nogen sociale myndigheder ude i gaden, som kan gribe fat i for eksempel hende eller andre, når de ikke får hjælp i forhold til sådan nogle skader.”⁴⁸

Vi går en liten runde på perrongene, der er alt ”stille og rolig”, men når vi er tilbake ved utgangsdøren etter kun ca. 10-15 minutter er det en del som betjenten kaller gamle kjenninger som har stilt seg opp i en klynge. ”Nu skal I gå, så farvel med jer” sier betjenten – og de fleste går øyeblikkelig. Men en blir stående igjen. Han blir spurt om navn og nummer for så å bli sjekket opp i kriminalregisteret. Det viser seg at han har en muntlig advarsel fra før. Betjenten minner han om det, og om at han etter 3 muntlige får en skriftlig advarsel, og deretter er det bot. Så får han den muntlige advarsel nr. 2 om at han ikke må ha opphold utenfor Hovedbanegårdens inngang i Reventlowgade eller 100 meter bortover gaten i begge retninger. Mannen nikker og sier at han forstår, men han kan ikke huske at han har fått noen slik advarsel tidligere, men, som han sier: ”Når politiet siger det, så er det vel sådan.” Det er egentlig ikke en protest, mer en konstatering av hvordan det forholder seg. Etterpå forklarer betjenten for meg at flere av stoffbrukerne er ikke i stand til å huske at de har møtt politiet og fått advarsler. Det kan være at de har vært for ruset, eller at de har så mange møter med politiet på gaten at de ikke kan huske hva som er blitt sagt.

Tilbake i stasjonens lokaler skriver betjenten rapport om siste runde, og svarer på forespørsler fra publikum. Så er det tid for en ny runde ute på Hovedbanegården. Ved sideinngangen er det på nytt en ansamling av stoffbrukere, også noen av de som var der en time tidligere. På nytt sier betjentene (to stykker nå) ”Farvel, farvel” – og de går. To stykker blir stående igjen og forklarer at de venter på en

---

⁴⁸”Sykepleie på hjul” fungerer på dette tidspunktet (2001), og gir blant annet hjelp for sårskader fra sin mobile ambulanse. Dette er ikke kjent for betjenten, til tross for at et av de daglige stoppstedene er på nedsiden av Hovedbanegårdens sideutgang.

kamerat: ”Kan vi ikke bare stå her, til han kommer?” spør den ene av dem. Svaret er klart: ”Nei, I må ikke stå her.” Den ene betjenten forklarer på nytt alt om forbudssonen. Så går også de to. Hver gang forklarer betjentene forbudssonen, på nytt og på nytt. Gang på gang opplevde jeg at begge parter er utrolig tålmodige, stoffbrukerne ved å stå der, løpe og vende tilbake, betjentene i deres ”Farvel med jer”, og de fleste gangene jeg observerte dem var både stoffbrukere og betjenter like høflige og rolige overfor hverandre.

Kveld på Hovedbanen

Kveldspatruljene er annerledes. Det er færre betjenter på jobb, og henvendelsene fra publikum er ikke de samme som på dagtid hvor de gjerne spør etter saker som politiet kan være behjelpelig med, som et mistet førerkort, behov for en straffeattest eller lignende. Slike henvendelser dabber av utover ettermiddagen, og om kvelden handler henvendelser fra publikum seg mer om fulle mennesker som trenger hjelp til å komme seg hjem, det er psykisk syke som trenger hjelp, hjemløse og asylsøkere. Noen ganger kommer betjenter fra Uro-patruljen innom med en person de vil visitere, det er enklere å låne lokaler på Hovedbanegården enn å kjøre til egen stasjon. Frem til klokken er seks – syv på kvelden er det faste runder til sideutgangen for å holde stoffbrukere borte, men senere på kvelden er det sjelden noen der. De som har et sted å bo drar kanskje hjem, noen få oppholder seg inne i Hovedbanegården utover kvelden, dersom det ikke er noe politi som jager dem. Et stort problem er det ikke.

Sent på kvelden er det alltid noen som forsøker å slå seg til for en stund. På en benk sitter en mann i 50-årene og sover. Han har en flaske øl foran seg og blir vekket av en betjent som sier ”Man må ikke sitte her og sove”. Mannen er tydelig beruset, og oppfordres nå til å komme seg hjem. Han tar flasken med seg og reiser seg. ”Man må heller ikke sitte her og drikke øl”, sier betjenten. Stille og rolig rusler mannen ut. Det er flere slike episoder, men ingen som lager noe oppstyr eller protesterer ved henvendelsene fra politiet.

I løpet av kvelden kommer det to forskjellige menn inn til politivakta som er psykisk syke. De har angst for å ta sitt liv, de trenger hjelp og noen å være sammen med. Betjentene forsøker så godt de kan å få dem videre i hjelpesystemet. En har vært innlagt

tidligere og vil tilbake til det psykiatriske sykehuset han har vært innlagt på, de er klare til å ta i mot han. Den andre har ingen hjelpekontakter fra tidligere, men denne kvelden tar sykehuset i mot også han.

En hjemløs kommer og ber om hjelp. Han er psykisk syk, og er redd for å overnatte på herberger fordi han sier at de narkomane stjeler hans medisiner som han er avhengige av. Betjentene prøver så godt de kan å forklare at de tror ikke stoffbrukerne er interessert i den medisinen han har, men det er til ingen hjelp. De forsøker å finne en annen hospitsplass til han, og etter en mengde ringerunder greier de det. En av betjentene sier han er oppgitt over den elendigheten som de hjemløse opplever. De har ingen steder å være på dagtid, særlig ikke i weekenden når Kirkens korshær har lukket sine væresteder. Og da er det jo naturlig at de trekker til Hovedbanegården, særlig vinterstid når det er kaldt ute. Det oppleves som vanskelig å kaste dem ut til ingenting.

Kapittel 11

Ulike kleskoder

Klær skaper folk. Politiklær skaper et synlig politi der politiet er forankret i Orden, og et usynlig politi der klærne er forankret i Lov. Granér (2004) poengterer at patruljerende politiarbeide, til tross for et omfattende regelverk og dokumentasjonsplikt, er altfor uforutsigbart og komplisert til at det lar seg kontrollere fullt ut. Patruljerende politi har en høy grad av handlingsfrihet, både i spørsmål om hvordan det skal reageres på en hendelse og i utføring av bestemte oppdrag. Uniformen er i seg selv en kontroll ved at den gjør politiarbeidet synlig for publikum. Når politiet opptrer i sivilt, bortfaller den kontrollen publikum utøver på gateplan.

Uniform

I sin avhandling *Makten att se – om kropp och kvinnlighet i lagens namn* påpeker Åse hvordan politiuniformens viktigste funksjon er å skille mellom politi og almenhet. Uniformen viser at bæreren er politi, og at bæreren av uniformen har særlig fullmakt til maktutøvelser, som den vanlige borgeren ikke har. Politiumiformen må derfor være utformet slik at det er veldig lett å se at bæreren er en politi, uniformen innebærer et visuelt monopol preget av nettopp uniformering, likhet. Uniformen i seg selv skaper synlighet og den gir autoritet. Den gir også budskap om at bæreren har legal adgang til å bruke vold under gitte omstendigheter. Politiet skal avskrekke andre fra å bruke vold fra første stund almenheten gjennom uniformen skiller ut bæreren fra den gemene hop.

Både politibetjentene som arbeider på Hovedbanegården og betjentene som bemanner Den blå bus bærer uniform, og er synlige som det de er: politiet. Uniformen sikrer at de ikke har noen problemer med autoriteten både overfor stoffbrukere/selgere som de griper inn overfor, eller publikum forøvrig. Samtidig gjør uniformen dem lett synlige. Og politiets synlighet er viktig i forbindelse med å opprettholde orden. Synligheten er også en fordel for stoffmiljøene, mener mange av betjentene. Lederen

ved Hovedbanegårdens politi fremhever for eksempel at de ikke opplever så mange salgssituasjoner og beslaglegger ikke så mye stoff nettopp fordi de opptrer i uniform. En av betjentene på Hovedbanegården påpeker også at når de kommer ned trappen for å jage ansamlingen med stoffbrukere utenfor sideinngangen, så er de godt synlige innen de kommer til utgangen. Uniformen varsler at politiet kommer fordi stoffbrukerne tydelig kan se refleksene på nederste del av buksene mens de er på vei ned trappen. De som ikke vil møte politiet, kan derfor bare hurtig forsvinne. Finstad finner at det ligger en beskyttelse for den enkelte politi i uniformen, hun skriver: "Uniformen skaper en annen størrelse enn den man vanligvis er i sivile klær. Noen politifolk beskriver seg selv som "rotehuer" som blir ryddige og strukturerte når de får uniform på, og nevner at de ikke ville klart å takle en trafikkulykke like godt dersom de hadde kommet som privatperson. ---Uniformen skaper et skille mellom arbeid og fritid og er en psykisk beskyttelse."(Finstad, 2000, s. 232).

Sivil kleskode

Som tidligere beskrevet er Uropatruljen og Spesialpatruljen sivilt kledd. Det vil være utenkelig å utføre den overvåkingen og inngripen de har av miljøer på gater og torg og utenfor private boliger i uniform. Et annet, og vel så viktig moment, er funksjonen de sivile klærne har overfor det brede publikum. Sannsynligheten er stor for at mange vil føle det ubehagelig å til stadighet se uniformert politi gjemme seg bak en tilfeldig parkert bil, løpe etter en abstinenssyk stoffbrukere eller til stadighet vrenge lommene på gatefolket. Ved slike daglige syn ville mange av oss miste noe av respekten for politiet, kanskje ville noen av oss til og med synes de var uhyggelige. Usynlighet beskytter, også politiet.

Sivil påkledning er så mangt. Både for Spesialpatruljen og Uropatruljen er hovedhensikten å gå i ett med miljøet på gata, å være minst mulig synlig. Maaseide kommenterer Københavns sivile politienheter slik: "Når man som utenforstående observerer Uropatruljen og andre sivilkleddede spesialgrupper, kan man heller ikke unngå å bli slått over likheten med klientellet deres. Dette gjelder ikke bare utseende og klesdrakt. Også språkbruk, kroppspråk og måten de fører seg på, gjør at det er praktisk

talt umulig å se hvem som er politi og hvem som er røver.”(1997, s. 57). En hendelse på en patrulje illustrerer Maaseides poeng:

På en patrulje med to urobetjenter stanser betjentene opp for å sjekke en gruppe menn som sitter nedenfor Hovedbanegården. De tre mennene som sitter på murkanten med hver sin øl, bedyrer alle at de ingenting har, de bare drikker øl. En av dem er en kjenning av den ene betjenten, de forsvinner bak et hjørne for å ta en prat, som det heter. Jeg blir stående igjen sammen med den andre betjenten og vente. Vi tenner hver vår sigarett og står der og henger. Da kommer det en mann bort til oss og spør oss om vi vil kjøpe noen piller. ”Hvad!? Spørger du politiet, om vi vil kjøbe piller!?” sier betjenten. Mannen blir stum, han hadde ikke sett noe politi. I stedet hadde han sett to personer som så ut som de ventet på å få et godt kjøp. Han blir skrevet for forsøk på salg, og 100 Rohypnol blir beslaglagt. Han skriver under på konfiskasjonserklæringen uten et ord. Han følte seg sikkert dum, men med vide bukser og en stor skjorte så betjenten mer ut som en mulig kunde enn som en representant for dansk politi. Min egen påkledning var heller ikke direkte jakkesett, men mer i stil med betjentenes.

Å arbeide på gaten uten uniform krever at politiet må skape autoritet på andre måter enn det uniformen i seg selv gir. En veltrenet kropp og et skarpt politiblikk er nødvendig, men autoriteten kan ikke bare baseres på det. Dette kommer jeg tilbake til i kapittel 13 og 14 .

Fotografiene på de 2 neste sidene viser hvordan en politibetjent i uniform er kledd og hvordan sivile betjenter kan være kledd.

Politibetjent i uniform. Personen på bildet er elev ved politiskolen.

Eksempel på sivile betjenter. De to til venstre i bildet og de to midt i bakgrunnen i bildet er betjenter fra Uro-patruljen. Bildet er tatt under feiringen av Christianias 30-årsdag.

Kapittel 12

Ransaking av person

Ransaking av personer kan foregå på overfladiske måter ute i gaten. Det innebærer at vedkommende person som siktes etter mistanke om overtredelse av lov om euforiserende stoffer, tømmer lommer og eventuelle vesker, sokker og sko mens politibetjentene ser på, eller at betjentene selv sjekker det som er av gjemmesteder i klær, sko og et eventuelt kjøretøy. Er mistanken stor om at vedkommende gjemmer stoff andre steder, f. eks. i undertøyet, eller festet til kroppen, blir vedkommende tatt med inn til stasjonen og må kle av seg alt tøyet i nærvær av minst en betjent. Jeg har også overvært situasjoner hvor personer blir tatt med bak en container eller bak noen busker for å kle av seg undertøyet i forbindelse med ransaking. Personene har selv vært ”villige” til dette for å slippe turen til stasjonen.

Ransaking av personer på gaten foregår hele tiden av de politienhetene som er forankret i Lov. Ransaking av person er en rutinepreget arbeidsoppgave for både urobetjenter og spesialpatroljebetjenter. Situasjonene kan være alt fra de helt formelle, som: ”Goddag, det er politiet. Du er sigtet for mistanke om overtrædelse af lov om euforiserende stoffer” – og hvor betjentene legitimerer seg, til situasjoner hvor vedkommende person som stanses av politiet bare selv vrenger lommer og viser fram sine tomme sko, nærmest uten å bli spurt om det. Det siste gjelder de som ofte er i gaten på Vesterbro og som daglig møter politiet, noen flere ganger i løpet av en dag. De kjenner betjentene, og betjentene kjenner dem. Da spørres det aldri etter politilegitimasjon.

Uropatruljen

Ransaking av person⁴⁹ skjer hele tiden i løpet av en urobetjents arbeidsdag, enten det foregår på gaten, på stasjonen, hjemme hos folk, i en bil eller i en hasjklubb. Ofte er

---

⁴⁹ Uropatruljen ransaker også leiligheter, se kapittel 20, *Ransaking alltid tillatt*.

ransaking av personer knyttet til større undersøkelser hvor også stedet vedkommende oppholder seg på, ransakes. Vel så hyppig er det ransaking av personer i gatene. Her er et eksempel på det:

Patruljen kjører gjennom Istedgade. I krysset ved Gasværksvej blir betjentene oppmerksomme på en bil med to personer i. De mener det ser ut som om de to tar kontakt med forskjellige folk i miljøet i Istedgade. ”Hva har de gang i, selger de eller kjøper de?” sier den ene betjenten. Vakten hos Uropatruljen blir oppkalt på vanlig måte, de oppgir bilen nummer og får vite hvem eieren er, og eierens rulleblad i kriminalregisteret. Både bil og eier er gamle kjenninger i flere narkosaker. ”Det er en af våre”, sier betjentene – og det er jo nettopp derfor de har plukket dem ut på forhånd. Bilen står på rødt lys i Istedgade, og betjentene parkerer bak. Den ene betjenten hopper ut, går frem til bilen og kommanderer personen i passasjeret ut, føreren blir bedt om å kjøre inn Gasværksvej til høyre og parkere der. Begge gjør som de får beskjed om, ikke noe dramatikk. De to blir siktet for mistanke om overtredelse av lov om euforiserende stoffer og lommer og sko blir sjekket. Også bilen blir overfladisk ransaket. De sier selv at de ingenting har, noe som viser seg å være riktig. Betjentene finner i hvert fall ikke noe annet enn en flaske metadon med eierens navn på. ” Ha en fortsadt god aften,” hilser betjentene når det er over.

Personransaking er ikke en arbeidsmåte som bare brukes for å finne stoff, det kan like gjerne være et middel for å vise politiets autoritet, slik som jeg opplevde på denne patruljen med uroen:

På Maria Kirkeplads er det fullt med stoffbrukere. Patruljen har parkert bilen et stykke unna, betjentene går samlet, tre stykker, inn på plassen. De forsøker ikke å se etter noen som selger eller kjøper, de går bare i gang med ransaking av den første de støter på. De som er på plassen reagerer tilsynelatende ikke på politiets tilstedeværelse på annen måte enn at de ser ned eller bort, ingen møter blikket til betjentene eller meg. Betjentene finner ikke noe stoff, ikke engang en brukerdose. De forklarer meg etterpå at de var mer ute etter å skape uro i miljøet, de ville vise at politiet er på Maria Kirkeplads.

Ransaking av personer er også en metode for å skape usikkerhet i miljøene om hva som skjer. Det er ikke slik at alle ransakes når urobetjentene kommer, men det skal

heller ikke være slik at alle kan forvente å gå fri, noe hendelsen på denne patruljen med uroen er et eksempel på:

Utenfor et herberge på Nørrebro har en del stoffbrukere begynt å samles på dagtid. Patruljene har fått beskjed fra vakthavende om å kjøre forbi der en gang i blant og på den måten "uroe" miljøet for å forhindre at det utvikler seg til et sted hvor det handles med stoff. Jeg har tidligere vært der med en patrulje, da var det flere som ble ransaket uten at politiet fant noe stoff. Også denne gangen er det mange folk der, 10-15 stykker. De ser stort sett ut til å være eldre, slitne stoffbrukere. Når vi kommer kan vi høre at en av dem sier: "Nej, for helvede, ikke nu igen!" Men straks vi er ute av bilen begynner stoffbrukerne som er der å spøke med betjentene. De har mange forskjellige kommentarer til politiet, for eksempel påstår de at en av krykkene til en kvinne bør ransakes, den er full av stoffer. Så er det en av mennene som blir alvorlig – kanskje han er redd for at de har drevet spøken litt for langt? Han sier: "Vi er klar over at politiet bare gjør sitt job. Det må I jo gjøre! Vi ville jo heller ikke været uden politi, men kan I heller ikke tage de store – dæm som tjener penge på det, de som sælger uden selv at bruge noget?". "Det gør vi da også," svarer en betjent. Stemningen og tonen er humoristisk og lett. Bare en av dem blir ransaket, han har en brukerdose på seg som han blir fratatt og skrevet for. Betjentene sier at de ikke skal oppholde seg der, at det er kommet klager fra naboene, og at de vil komme med jevne mellomrom og sjekke området. "Ha en fortsadt god dag," hilser begge parter når vi går mot bilen.

Hvorfor ransaket de bare den ene av dem? Betjentene forklarer det med at han er en kjenning. Det er de stort sett alle som var der, med den forskjellen at han som ble ransaket er kjent for å selge. Ellers var det åpenbart på den humoristiske tonen at det ikke var noen store ting på gang der. Hensikten var oppnådd, å markere at politiet har stedet under oppsyn, og at man ikke unnlater å ransake personer selv om de spiller sterkt på at de ingen stoffer har.

Spesialpatruljen

Spesialpatruljens ransakinger består i at de oftest handler etter observasjon av det de ser som en klar salg/kjøp situasjon, og hvor det mest ønskelige er at både kjøper og selger blir tatt og ransaket. Patruljen er konsentrert kun om gater og torg på Vesterbro. Om de

tar en person med mange brukerdoser på seg, følger de ikke opp med en ransaking hjemme hos vedkommende slik Uropatroljen i de fleste sakene vil gjøre. Det er ransaking i salgssituasjoner de helst vil ha, det er da oppfyllelsen av arbeidet er størst. Slik som på denne patruljen:

Patruljen har delt seg i tre; en betjent befinner seg rett over for Maria Kirkeplads, en betjent til venstre og en til høyre for Pladsen. På den måten kan de stanse både kjøper og selger selv om de går hver sin vei etter en handlesituasjon. Nettopp det skjer. To personer blir observert i det som vurderes av betjentene som en handlesituasjon. Han som betraktes som kjøper går mot Hovedbanegården – og betjenten som er stasjonert til høyre for Maria Kirkeplads kan hurtig ta fatt i han - mens selgeren går i motsatt retning. To betjenter går etter selgeren. Etter ransaking finner betjenten en brukerdose hos kjøperen. Kjøperen innrømmer at han nylig har kjøpt, men han kan ikke huske hvordan vedkommende selger så ut. Betjenten har kontakt over sambandet med de to andre betjentene, som har tatt selgeren, ransaket han og funnet penger (som kan svare til salg) og to salgsbrev. Det viser seg at salgsbrevet kjøperen har er pakket i nøyaktig samme papir som de to salgsbrevene selgeren hadde på seg ved ransakelsen. Det er et opplagt salg mener betjentene, som selv kan bevitne salget. Selgeren blir siktet for salg og tatt med til Station 1, kjøperen blir ”skrevet”, fratatt salgsbrevet og kan gå.

Den blå bus

Betjentene som arbeider på bussen ransaker ikke slik Uropatroljen og Spesialpatruljen gjør. I selve oppgaven med å opprettholde orden i Vesterbro-området, og i særdeleshet i forbudssonene, ligger det ikke en oppgave om ransaking av personer. Formålet for Orden er nettopp at innsatsen skal føre til at området fremstår som rolig og ryddet, og da er fjerning i form av jaging og bøtelegging metodene for å skape ryddigheten. De som er oppmerksomme på at bussen kommer, prøver å komme seg vekk for å unngå advarsler eller bøter. Når stoffbrukerne flykter straks de ser bussen, er det heller ikke mulig å foreta noen form for ransakinger. Dette betyr ikke at politibetjentene i Den blå bus ikke vil foreta en ransaking av personer dersom de mener det er påkrevet, men det inngår ikke som en daglig gjentatt oppgave.

Politiet på Hovedbanegården

Betjentene på Hovedbanegården forhandler mer enn de ransaker. Lederen på stasjonen forklarer at de selvsagt tar en del stoff, for det meste piller, men de opplever at uniformen er til hinder for å ta de helt store stoffmengdene. En arbeidsinnsats med stadig ransaking av personer overlater de til Spesialpatruljen og Uropatruljen som opererer i sivil. Han forklarer også at dersom de får opplysninger om at det er spesielt mye handel med stoff, lar de slik informasjon gå videre til Uropatruljen.

Da jeg fulgte patruljene på Hovedbanegården, opplevde jeg sjelden at betjentene ransaket noen. På forespørsel fra en betjent kunne en stoffbruker si: ”Jeg har dette,” – og så vise fram det vedkommende hadde. Og stort sett blir de trodd – enkelte ganger sjekker betjentene lommer, men ikke noe mer. En av betjentene på Hovedbanegården sier dette om hvorfor de i så liten grad ransaker personer:

”Vi har valgt den linjen med å tro på dem når de sier hva de har på seg av stoffer når vi spør. Det har å gjøre med at vi må kunne få til et slags samarbeide. De må kunne vite at når de blir spurt om de har noen stoffer på seg, og så viser det fram, så blir de trodd. Dersom de sier ja, jeg har dette, og viser fram en brukerdose eller noen piller, så må det være slik at de blir trodd på det – ellers er det ingen grunn til at de skal bli spurt om noe som helst. Hovedbanegården er vår arbeidsplass, vi møter disse menneskene hver dag, på nytt og på nytt – vi må ha et slags forhold til hverandre ellers blir vårt arbeidssted uutholdelig.”

Det hender også at en enkelt blir stående igjen for å snakke med betjentene. Det kan for eksempel være en som nettopp er kommet ut av behandling, og som ikke har fått tilstrekkelig med advarsler enda, en annen om vil fortelle om at han har vært stoffri i fem-seks måneder nå. Jeg var vitne til flere slike episoder. En betjent spurte denne stoffbrukeren som nylig var kommet fra behandling: ”Ja, men når du nu er stoffri, hvorfor i alverden står du så hernede? Hva vil du her, når du ikke er på stoffer og ikke skal kjøpe eller selge noget? Hvordan vil du have, at jeg skal tro på dig?” Mannen svarte: ”Det er her jeg har mine venner. Det er det eneste sted, hvor jeg er acceptert som jeg er”.

Ransaking og kjønn

Min erfaring er at kvinner ransakes under stopp og sjekk mye mindre enn menn. I det hele tatt stoppes kvinner på gaten i liten grad. Og når kvinner blir tatt for mistanke om besittelse av stoff, ser det ut for meg som at de får en mildere behandling enn menn.

Dette er et av eksemplene jeg opplevde på en av patruljene:

Det kommer et nytt oppkall fra spesialpatruljebetjenten, som etter en pause er på plass i tårnet. Denne gangen dreier det seg om en mann, såkalt gammel kjenning og i 40-årsalderen. Utseende blir beskrevet, betjentene har etter kort tid ”plus på” han. Han står i Istedgade sammen med en annen, betjenten har fra sin plass i tårnet sett at de utveksler noe – mistanken er derfor salg. Betjentene tar kontakt, legitimerer seg med at de er fra politiet og sier at de siktes for mistanke om overtredelse av lov om euforiserende stoffer. Den ene, som er ukjent for politiet, har ikke noe på seg, den andre – en mann på ca. 40 år og kjent fra tidligere saker i miljøet, har 2 flasker metadon, til sammen 100 ml. Det er ikke hans navn som står på flaskene – han forklarer at det er hans samboers medisin. Han har også 0,2 gram heroin, 0,2 gram hasj og noen sovepillere. Sovepillene har etikett med hans eget navn på. Han blir tatt med inn i arresten hvor han plasseres i en ventecelle mens betjentene skal gjøre papirarbeidet på beslaget. Han blir fratatt et halskjede, klokken, belte og sko, og må tømme sine lommer. Etter 1 time blir han løslatt, det eneste han får beholde er sovepillene og det han har av penger – resten konfiskeres. Han skriver under på beslaget og kan få gå. Betjentenes egentlige mål var å sikte han for besittelse med henblikk på salg, på grunn av de to metadonflaskene, men ved nærmere undersøkelse finner de at han faktisk bor sammen med denne kvinnen, hvis navn står på etikettene på flaskene. Siktelsen endres derfor til kun besittelse. Mannen er sint og oppgitt, og sier til politibetjentene at metadonet er hans samboers medisin, kan de ikke bare ringe henne så vil hun komme å hente flaskene, og vise legitimasjon på at hun er rette person? Men nei, slik kan det ikke gjøres. Han får beskjed om at han ikke skal være ute i gatene på Vesterbro med andres metadon, det er ulovlig, og det vet han. Denne mannen er en kjenning, han kan alle spillereglene, men han mener helt klart at samboerens metadon er lovlig medisin på samme måte som sovepillene hans er lovlig medisin. Javel, så var det uheldig at han hadde hennes metadon, og han beklager det, men dersom hun ikke kan få komme å hente sin medisin hos politiet, så må han ut og skaffe penger og stoff for både seg selv og samboeren.

Betjentene vil ikke diskutere med han, de sier at det er hans problem og trekker på skuldrene. Mannen går. Dette er en typisk "give and take"- situasjon, hvor betjentene mener at begge parter får noe. Politiet får beslag av metadonet – han får besittelse til eget forbruk i stedet for mistanke om besittelse for salg.

Så kommer det en ny melding, fra betjenten ute i gaten denne gang. Det er en kvinne på Maria Kirkeplads som han mener ser ut til å selge noe fordi hun hele tiden tar kontakt med forskjellige mennesker. De følger henne en stund fra sine skjulesteder, men kan ikke se noe som de mener er en typisk salgssituasjon. De blir likevel enige om å ta fatt i henne for ransaking. Umiddelbart finner de 2 flasker metadon på henne, og de velger å ta henne med til Station 1 for en visitasjon. På stasjonen er det mulig å få fatt i en kvinnelig betjent som kan visitere henne. De finner at hun i tillegg til metadonet har ca. to brukerdoser heroin, som hun hevder er til eget bruk – hun selger ikke noe som helst, sier hun. Hun blir fratatt metadonet fordi det ikke er noen navnelapp på, også de to brukerdosene med heroin blir beslaglagt. Hun blir skrevet for besittelse, ikke for besittelse med henblikk på salg, og kan gå. Kvinnen sier ikke noen ting utenom å svare på det politiet spør om. Det hele er overstått på en times tid. Kvinnen kan gå, og betjentene går tilbake bak persiennene i hotellrommet.

En kjønnet forskjellsbehandling?

I dette tilfellet er det helt tydelig at kvinnen ble behandlet mildere av betjentene enn mannen som tidligere ble tatt med de to flaskene med metadon. I hans tilfelle ville de ha besittelse med henblikk på salg på grunn av de to metadonflaskene, noe de ga opp da det viste seg at metadonet hadde samboerens etikett på. Metadonet som denne kvinnen blir tatt med mangler etikett, og ut fra den praksisen jeg har sett, regnes det av politiet nesten automatisk for å være metadon som skal selges. Men hun blir ikke engang spurt om metadonflaskene er tenkt å skulle selges. Blir kvinner behandlet mildere enn menn? Jeg har ikke i mitt materiale mange eksempler på det, men det jeg har sett er at kvinner i mye mindre grad utsettes for stopp og sjekk av betjentene. Hovedgrunnen til det er i følge betjentene selv at det er så få kvinnelige betjenter, og å tilkalle betjenter fra andre politienheter bare for en sjekk på gaten, uten noe mer enn den generelle mistanken at de er kjent og oppholder seg i miljøet, synes de er spill av tid og krefter. Dette i seg selv er

jo en form for mildere behandling på gateplan. I selve møtet mellom en kvinnelig stoffbruker og en politimann har nok også kjønn i seg selv en betydning. Det er klare forskjeller i møter mellom mannlig politi og mannlig stoffbruker, mannlig politi og kvinnelig stoffbruker – og det omvendte: kvinnelig politi og mannlig stoffbruker, kvinnelig politi og kvinnelig stoffbruker. Kjønnssrollene sees ofte forsterket i stoffmiljøene, hvor den tradisjonelle kvinnerollen understrekes i parforhold. Selv i forhold der kvinnene holder sin partner med daglige brukerdoser gjennom prostitusjon, er kvinnens underdanighet i forholdet meget tydelig (se f.eks. Halvorsen 1982 og Rydahl, 2003). I politibetjentenes verden dyrkes til gjengjeld kjønnssrollene i form av at den maskuline kulturen vektes sterkt, og bildet av hvordan kvinner skal opptre farges mer eller mindre av den enkelte politibetjents forhold til egen maskulinitet. Det er derfor ingen garanti i seg selv at kvinnelige kjenninger behandles *bedre* enn mannlige kjenninger på gaten, det er mer sikkert at de behandles annerledes. Vegheim (1995) finner ingen direkte form for ridderlighet i sin studie av politiets behandling av kvinnelige lovbrøtere. Derimot finner hun at politimenn har en mer gentlemansholdning overfor kvinnene. Kvinnene i Vegheims studie beskriver selv de mannlige lovbrøtternes atferd som tøffere og råere enn kvinnenenes, som beskrev seg selv som ikke-voldelige og fredelige. ”Politiet har overtaket i en konfliktsituasjon. Jentene mener bl.a. at det lønner seg å være behersket, vise autoritet, opptre damete, svare saklig.” (Vegheim 95, s. 200). Kvinnene i Vegheims materiale opplyser at de spiller på kvinnelighet, opptre ”damete” i møter med politimenn. Den samme måten å opptre på i møter med kvinnelige politi er nok vanskeligere, og i følge Vegheim er møtene mellom politikvinner og kvinnelige lovbrøtere mer konfliktfylte. Noe av denne konflikten ligger i forholdet til kvinnerollen. Den kvinnerollen som stoffmiljøene holder fast ved, er nettopp den kvinnerollen som kvinner i politiet motarbeider, og selv har sagt farvel til. I dette perspektivet kan vi tenke at det også vil være annerledes for mannlige stoffbrukere på gaten å møte kvinnelige enn mannlige politibetjenter. I henhold til Vegheims analyse av politimenns gentlemans-holdning overfor kvinnelige lovbrøtere vil dette gi favoriserende utslag for kvinnelige stoffbrukere i enkeltsituasjoner på gateplan. At kvinner i så liten grad stoppes og kontrolleres i rollen som gammel kjenning er nok en klarere form for forskjellsbehandling i kvinnenenes favør.

Når kvinner stoppes i kraft av at hun er med sin mann, kan det skje slik:

Patruljen befinner seg på Nørrebro en sen kveld og kjører forbi en leilighet hvor urobetjentene vet at det foregår salg. Der blir de oppmerksom på en mann som kommer ut fra oppgangen – de velger å snu og stoppe han i det han skal til å sette seg i bilen. Mannen er i tredveårene, i bilen sitter det også en kvinne, og en gutt på 8-9 år. Betjentene sjekker mannen og bilen i Kriminalregisteret; han er kjent fra lang tid tilbake, flere ganger tatt med stoff, men han har ingen saker på seg nå. Han forklarte at han hadde ringt på hos en kamerat, men kameraten var ikke hjemme. Betjentene argumenterer mot han, de så at han ringte på den leiligheten hvor det selges stoffer fra. Mannen fastholder sin historie, men når de ber om navnet på kameraten han ville oppsøke, kan han ikke oppgi noe navn. Mannen er meget nervøs, det blir av politiet tolket som nervøsitert fordi han hadde forsøkt å få kjøpe noe uten hell. Fra bilen maser guttungen om at han vil hjem. Kvinnen som sannsynligvis er mannens kone og barnets mor, sier ikke ett ord, hverken til betjentene eller barnet. Betjentene lar han gå, men de kjører etter han på avstand inntil de ser at han virkelig er på vei hjem, og ikke til en ny kjøper. De er opprørte over at han kjører rundt for å få kjøpt stoffer med et barn i bilen. Kvinnen sier de ikke noe om. De er ikke tilsvarende opprørt over at hun kjører rundt på stoffkjøp med barnet. Det er som om hun i betjentenes øyne ikke har noe ansvar for situasjonen, eller noen medbestemmelserett for barnet.

Som tidligere beskrevet, er langt de fleste som ransakes på gaten menn. Flertallet av stoffbrukerne er riktignok menn⁵⁰. Likevel ligger nok hovedårsaken til at så få kvinner ransakes på gaten i at størstedelen av politibetjentene er menn. I Uropatruljen var det på det tidspunktet jeg fulgte patruljene kun en kvinnelig betjent, mens Spesialpatruljen bestod av bare mannlige betjenter. For å kunne ransake en kvinne var de nødt til å tilkalle en kvinnelig betjent fra en hvilken som helst stasjon – og kanskje var det ikke noen kvinnelig betjent tilgjengelig. Dermed slipper kvinnene mye av den daglige kontrollen som ligger i stopp og sjekk på gaten. Dette var grunnen til at flere av de kvinnelige stoffbrukerne var interessert i å vite hvem jeg var. De prøvde å finne ut om jeg var en som kunne ransake dem. Det kunne foregå på denne måten:

---

⁵⁰ Peter Ege (2004) oppgir at andelen mannlige stoffbrukere i Danmark er ca. 70%. I Del 5 i denne avhandlingen viser jeg at 87,5% av dem som er siktet for brudd på Lov om euforiserende stoffer er menn.

Jeg er på Maria Kirkeplads og står og følger med på arbeidet til de tre mannlige betjentene jeg er på patrulje sammen med. De velger ut forskjellige mannlige stoffbrukere, noen snakker de bare med, andre blir ransaket på plassen på den måten at de sjekker lommer, sko, sokker og evt. hodeplagg. Det er også flere kvinner til stede, men slik jeg også har opplevd på tidligere patruljer, er det ikke noen kvinner som blir stanset for slike ransakinger. En kvinne kommer bort til meg og spør om jeg også er politi, for hun har sett meg sammen med politiet flere ganger. Jeg sier nei, og jeg forklarer hvem jeg er og hva jeg gjør. Hun smiler til meg. Det svaret er hun fornøyd med, så kan hun være trygg for at jeg ikke driver med ransaking. En av kvinnene som sitter på fortauet sier til den ene betjenten at hun stiller seg meget velvillig til å ransakes, for hun har ikke noen ting på seg. ”Nu, hvor I har en kvindelig betjent med, så kan hun jo visitere mig”, sier hun. Men betjenten svarer, ”Nej, hun skal bare have lov til at stå der uden at gøre noget som helst”. Han er ikke villig til å la kvinnen få vite at jeg ikke er politi. Det er bedre at det hersker en uvisshet om hvorvidt jeg kan utføre ransaking eller ikke.

Kapittel 13

Gammel kjenning

For alle politienheter, enten det arbeides med utgangspunkt i lov eller orden, er *gammel kjenning* velkjent. Kjenningen er en som fra tidligere står i Kriminalregisteret og er en tydelig bærer av sitt stigma. Kunnskap om kjenningen benyttes i alt ordinært politiarbeid, og i særdeleshet i forhold til politiets stopp og sjekk-metode (se f. eks. Holmberg 1999, Finstad 2000). I politisjargong har kjenningen alle slags oppnavn, Finstad finner i Oslopolitiet kallenavn som slask, røver, tyv, skurk, klient, kjeltring, en av våre, lurv, luring o.l. Det finnes lignende betegnelser i Danmark; Holmberg beskriver at Glostruppolitiets kjenninger ble kommentert som røvhuller, kunder og klientellet. Selv hørte jeg aldri betjentene kommentere kjenningene som røvhul, - jeg ser ikke bort fra at de gjorde det når jeg ikke var til stede – de ble bare konsekvent omtalt som ”en av våre”. Sorte, som ser ut som de opprinnelig kommer fra Afrika er ”negern” og andre sorte er ”jalla” eller ”perker”. Stoffbrukere omtales som ”junkier” og synlig berusede, eller folk som oppfattes som stupide, har økenavn som ”pappkasser”. Dette er alt sammen sjargong og kallenavn som er med på å identifisere hvilken form for kjenning det er snakk om. Å stoppe kjenninger for å sjekke identitet og lommer, har ingenting med å oppdage eller forhindre kriminalitet å gjøre. Det handler om å gjøre kjenningens liv enda dårligere, å stresse ham. Kjenningen skal vite at han eller hun er under politiets kontroll: Vi kjenner deg.

Begrepet om kjenning i politisosiologien er interessant fordi det er et begrep som utløser handling fra politiets side. Forhold til og kunnskap om kjenningen brukes hele tiden i politiarbeidet på gateplan, og det benyttes på forskjellig vis og til forskjellig formål. For politienheter som arbeider ut fra ståsted i Lov, er gatekunnskap særdeles viktig, og kjenningen inngår som en hovedingrediens i denne kunnskapen. I politiets narkotikainnsats på gateplan er kjenningen en nødvendighet, og kjenningen kan brukes til mye. Både er det en å ta fatt i og tømme lommene på når det ikke skjer så mye annet på en patrulje, og kjenningen kan være en som kan gi politiet informasjon om hvorvidt

det foregår noe spesielt i miljøene. Slik informasjon kan være både frivillig og ufrivillig. Å bare følge kjenningens bevegelser kan gi mye informasjon. For eksempel tyder politiet det som tegn på at det foregår salg av stoff fra en leilighet dersom en kjenning kommer ut eller går inn i en bolig der vedkommende ikke bor. Gammel kjenning er også viktig i forhold til identifisering av hvilke miljøer som beveger seg hvor. Lederen for Uropatruljen kommenterer det slik:

”Og det er et *profesjonelt* forhold mellom politi og stoffbruker. De kjenner dem, av utseende og av navn, politiet kjenner stoffbrukerne og omvendt. De kjenner hverandre. Det er jo ofte at de møtes uten at det er etterforskning i bildet, ikke vennskapelig, men heller ikke kaldt, mer profesjonelt. Vi får mange opplysninger fra miljøet som er basert på det forholdet. Vi kunne simpelthen ikke arbeide om vi så et fiendebilde i alle stoffbrukere i byen, så fikk vi ingen opplysninger - altså om vi gikk virkelig hardt på miljøet, så ville vi ikke få noen opplysninger, men det får vi.”

Uropatruljen

Patruljen starter med å kjøre på Vesterbro bare for å ta en kikk. På Enghavevej ser betjentene en person som de betegner som ”en gammel kjenning”, så de stopper bilen og begge betjentene går ut av bilen. Den gamle kjenningen er en mann i slutten av tredveårene, som med en gang – før betjentene når å si noe - høflig sier god dag, og at han ingenting har. Han blir sjekket i lommene, men han har ikke noe der. På nytt forklarer han at han ingenting har, han er på vei for å få utlevert sitt metadon. Hans mor, som hele tiden har stått taus ved siden av han, bryter nå inn, også hun forklarer at sønnen ingenting har, og at hun er på vei sammen med han for å hente metadon og at de etter det skal gjøre innkjøp. Det er tydelig på samtalen og oppførselen at hans mor har opplevd denne situasjonen mange ganger før. Men tonen er vennlig begge veier, det kan hurtig forstås som om gamle kjente møtes i gaten slik kjentfolk ofte gjør, hvis det bare ikke var for at den ene kjenningen har rett og makt til å ransake den andre kjenningen. Av den grunn kan ikke dette møtet tolkes som vanlige kjenninger som møtes, men mer som innøvde handlingsmønstre mellom politibetjenter og stoffavhengige. Hverken stoffbrukeren eller hans mor kan tjene noe på å være uhøflige i dette møtet. Tvert i mot, en høflig og vennlig tone vil føre til at de hurtigere kan komme videre, selv om det er

ubehagelig å bli sjekket av politiet på åpen gate. Selv om det føles ydmykende. Da vi kjørte videre sa den ene betjenten: ”Jeg var bare så sikker på, at han hadde noget! Jeg kan næsten ikke tro på, at han bare er på metadon!”

I Helgolandsgade stopper betjentene to personer, også de forklares som gamle kjenninger. ”Lad os se, om de har noget på sig”, sier den ene betjenten. De to blir forklart det sedvanlige; de er mistenkt for overtredelse av Lov om euforiserende stoffer. Lommer blir sjekket, men heller ikke de har noe på seg. Før lommene undersøkes spør betjentene alltid: ”Har du noget jeg kan stikke mig på?” – og de som får endevendt sine lommer svarer alltid. Noen ganger har de en sprøyte, og svarer at de skal selv ta den ut slik at politiet ikke risikerer å stikke seg, andre ganger sier de at de ingenting har – hverken stoff eller sprøyteutstyr.

Det kan virke som om Uropatruljen har scannet inn hver enkelt stoffbruker på netthinnen. ”Det her er en kending” eller ”Det er en af vores” kan de si i det de kjører forbi - og som regel har de nok rett. Jeg brukte mye tid i baksete på patruljebilen for å forsøke å finne ut hvordan de kan se det. Er det klærne, måten å gå på, eller er det at de ser slitne ut? Det er ikke det. Mange mennesker i Istedgade ser slitne ut, bruker ikke alltid pent tøy, går på alle mulige måter, men de blir ikke utropt av Uropatruljen som ”en av våre”. Når jeg spurte betjentene hvordan de kunne se det, fikk jeg aldri noe godt svar. De kunne si at det er fordi vi husker dem fra tidligere – som sikkert gjelder for noen av dem - eller at de viser tydelig narkotikarelatert adferd. Noen betjenter bare trakk på skuldrene og sa at det er slikt man lærer etter hvert. Denne spesielle adferden som betjentene viser til, er ikke alle ganger så synlig og enkelt som at det står en person på gaten som er synlig ruset, eller at to personer tydelig bytter noe som kan dreie seg om stoff og penger. Narkotikarelatert adferd er, som jeg tolker det, noe som noen ganger er helt reelt, men vel så gjerne er det et mistankebegrep saken kan hektes på når betjentene synes det ser ut som kjenning og de gjerne vil sjekke vedkommende. Ofte står det i politiets rapporter som dette: ”Under patrulje med vidnet, pa. XX, onsdag den 27.09.99 kl. 1720 i Coldbjørnesens gade ud for nr. 00 bemærkede vi nu sigtede, som udviste en narkorelateret mistænkelig adfærd.” (Sak 109 fra siktelsesmaterialet). Det som læres etter hvert, som noen betjenter uttrykker det, er ikke å se en adferd som enhver kan se og gjenkjenne, læringen består i å se hvor og når mistankebegrepet kan brukes.

Gammel kjenning er også en mann som sykler i motsatt retning av patruljebilen. Betjentene snur bilen, kjører etter og klarer å nå han igjen. Mannen blir tydelig sur over å bli stoppet av politiet, han sier at han ingenting har. Han lever sitt liv stille og rolig nå, og er på vei for å hente sin metadon. Han spør: ”Har I ikke noget andet at lave end det her”. Han sier også at han har dårlig tid, han er allerede for sen snart, og han er nødt til å få hentet sitt metadon. Betjentene sier at de kan kjøre han dit han skal etter at de har sjekket han, dersom det er til hjelp, men det vil han da slett ikke. Han blir sjekket i lommer og sko. De finner ikke noe på han, og ber han om å bli med bak noen busker i nærheten, slik at de raskt kan få sjekket at han ikke har noe i sine underbukser. Mannen sier at det er greit, -” For helvede”. Han ønsker ikke å bli innbrakt til stasjonen, det har han ikke tid til, så det er bare å få det overstått her og nå. Han tar av sine bukser, men de finner ikke noe. Fresende av raseri kaster han seg på sykkelen og sykler for å hente sitt metadon.

En gang kjenning, alltid kjenning? Å prøve å leve et liv med metadon, og tilbaketrukket fra de aktive stoffmiljøene, beskytter ikke mot å være en gammel kjenning i politiets narkotikakontroll. Å være en kjenning innebærer for mange en livslang kontroll i form av å utsettes for stopp og sjekk. For politiet generelt, men i enda sterkere grad for Uropatruljen, utgjør kjenningen en hovedingrediens i arbeidet. På hver eneste patrulje sirkler de sivile bilene rundt på Vesterbro, Nørrebro, Norvestkvarteret, Amager og tilbake til Vesterbro på utkikk etter gamle og nye kjenninger.

Spesialpatruljen

Spesialpatruljen benytter seg også av kjenningen, men er opptatt av et smalere kjenningsbegrep enn Uropatruljen. De ser først og fremst etter en kjenning som er kjent for å drive med salg. Mye av arbeidet dreier seg om å få til å overvåke salgssituasjoner, og da er det selvsagt ”salgs-kjenningen” de primært ser etter. I Spesialpatruljens lokaler henger det en tavle med en mengde fotografier av det betjentene betegner som ”de mest aktive selgerne i området”. De finnes i flere rekker. Det er en rekke med overskriften *Sidder i fængsel*, i tillegg er det en rekke for *Søgte* og en rekke for de som *Er for øjeblikket på fri fod*. Jeg spør hva som er meningen med denne fototavlen, og en av betjentene forklarer: ”Det er fint at kunne tjekke, når vi mener, at vi har set en af dem

sælge på gaden, så kan vi jo hurtigt finde ud af, om det kan passe, at det *er* vedkommende – altså, at personen ikke for tiden er fængslet. Og billederne her flytter vi bare op og ned efterhånden som situationen ændrer sig.” De har også har en rekke hvor det står : *De her har vi fængslet!* Jeg spurte betjenten om meningen med den siste rekken. Han ble ganske brydd, trakk på skuldrene og sa at egentlig var det vel litt spesielt å ha slik en tavle men det fungerte motivasjonsfremmende. ”Så kan man jo kaste et blik på det en gang i mellom, og se på det arbeide man har lavet. Det hele er jo bare til internt bruk”. Fotografiene har slik en dobbel funksjon; de skal medvirke til å gjenkjenne kjenningen, og de er en motivasjonsfremmende resultatstavle som er mer tydelig enn den resultatstavlen statistikken er. Gammel kjenning er altså også et viktig arbeidsredskap for Spesialpatruljen, men i noe mindre grad enn for Uropatruljen. For Spesialpatruljen er begrepet om kjenning snevret inn til en person de tror driver med salg.

Den blå bus

Betjentene i bussen er avhengige av å kunne se kjenninger. De skal holde styr på hvem som skal ha advarsel nr. 1, 2 og 3, og hvem som skal ha bøter. Selv om de har datautstyr i bussen til hjelp, er gammel kjenning et uvurderlig arbeidsredskap. Men det er ikke nok for betjentene i bussen å bare se og gjenkjenne kjenningen, de skal fysisk ha fatt i vedkommende for å kunne levere skriftlig advarsel og eventuelt en bot. Her ligger det er stor konflikt mellom politiet og Mariakirken. I kirkens åpningstider flykter gatefolket inn i kirken ved synet av Den blå bus, og betjentene får ikke utført sitt arbeide. Det er således til liten hjelp om det er gamle kjenninger som betjentene ser. Så å ha fokus på gammel kjenning er både til hjelp og ikke til hjelp i betjentenes arbeid.

Politiet på Hovedbanegården

Her betyr kjenning noe mer. Det er kjenningene som hjelpes og som jages, og det er kjenningene det forhandles med. Lederen for politistasjonen på Hovedbanegården sier: ”Vi er jo stort sett på fornavn med de aller fleste som står her.” Og da mener han de som daglig er der, ikke de forskjellige som kommer for å kjøpe og går straks etterpå.

Selv om betjentene har en politikk for å jage mer enn å skrive bøter, betyr det ikke at de aldri gir bøter for opphold. Noen kjenninger får bot for å statuere eksempler, slik som i dette tilfellet:

Det står noen få stykker utenfor inngangen mot Reventlowsgade. Betjenten kommenterer at nå er han trett av dem, de har vært der hele dagen, og han har jaget dem kanskje 7-8 ganger. Nå må det bøtelegges, ellers blir det mangel på troverdighet. Han har hatt observasjonstid på to kjenninger i mer enn 5 minutter, nå får begge to beskjed om å bli med inn på politivakten fordi de skal ha en bot for overtredelse av forbudet mot ulovlig opphold i forbudssonen. Boten er på 400 kroner. Begge to, en mann og en kvinne, følger etter betjenten opp trappen og inn på stasjonen. Han sjekker dem i registeret og viser at de har mengder av advarsler både muntlig og skriftlig fra før. De sier at de vet godt at de ikke skal stå der, tar i mot bøkene, takker og går. Det forundrer meg at de så frivillig følger med for å ta i mot en bot, men betjenten sier: ”Hvad skal de ellers gjøre, de kan jo ikke løbe på grund af deres dårlige form, og vi kender dem gennem flere år, så det vil jo bare betyde større ubehageligheder for dem, hvis de forsøger at løbe fra det”

For alle politienheter, enten de styres av lov eller orden, har kjenningen betydning. Kjenningen er per definisjon ”en av våre”. Bildet av kjenningen gjenskapes og forsterkes i utføringen av det daglige arbeidet. Kjenningen er den gjennomkontrollerte slasken, røvern, banditten, røvhullet. I stoffmiljøene – slik politiet ser kjenningen – er kjenningen ”en av våre” selv om kjenningen pensjoneres i form av å gå over til lovlig medisinerings som metadon. Kunnskapene om kjenningen og politiets vedlikehold av kjenningen med de utallige stopp og sjekk er med på å holde kjenningen fast og skru han ytterligere ned i utstøtningsprosessen. Reaksjonsapparatets uttalte målsetting er å forhindre kriminalitet. Men jo lenger vi beveger oss inn i reaksjonsapparatets tunge ende, jo større grunn er det til å bestride at målsettingen oppfylles, og jo sterkere vil de registrerte lovovertrederne være preget av utstøtingens kjennetegn, oppsummerer Høigård (1997, s. 76).

Graden av kjenning benyttes av politienhetene på forskjellig vis. Fra Uropatroljens jakt på kjenning for å gjennomkontrollere områdene, til Spesialpatroljen som utnytter kjenning-stempelet først og fremst til et spørsmål om ”kjent som selger”. Slik arbeides det fra de som har ståsted i Lov. Orden bruker kjenningen annerledes. Den

Blå Bus bruker kjenning aktivt til å gjenkjenne de som skal ha bøter (og selv uten gjenkjennelse er de registeret i deres arkiver), men benytter ikke kjenning-begrepet til stopp og sjekk slik de som tar seg av Lov gjør. Kjenningen får en annen betydning og rolle for politiet på Hovedbanegården siden kjenningene fysisk er på deres arbeidsplass. Dette krever helt andre måter å tenke på, og for å opprettholde orden og samtidig bevare deres arbeidsplass som et positivt sted har politiet på Hovedbanegården tatt i bruk kunnskap som de ellers benytter i konfliktløsningssituasjoner. Slike irriterende kompromisser som konfliktløsning ofte krever, kan være med på å gi gammel kjenning positive fortegn en gang i mellom.

Kapittel 14

Gatas uskrevne regler

I politiets møter med stoffbrukerne på gateplan, beskriver særlig politienhetene som arbeider med Lov og som patruljerer sivilt at det er særlige uskrevne regler som gjelder mellom politiet og stoffbrukerne. De uskrevne reglene henger tett sammen med det å arbeide ute på gaten uten uniform, og på samme tid opprettholde den politimessige autoriteten som en uniform vanligvis gir. Uskrevne regler handler også om en form for smidighet på gateplan – hvordan få arbeidet til å gli bedre, hvordan få mer levelige forhold for både betjenter og stoffbrukere - og dessuten skape mer forutsigbarhet i handlemåter, både fra politiets side og fra gatefolkets side.

Uro- og Spesialpatruljen

arbeider stort sett etter de samme uskrevne regler på gateplan. Men for Uropatruljen er det flere ulike situasjoner der reglene kommer til anvendelse fordi de dekker et mye større område enn Spesialpatruljen, og fordi de utfører flere oppgaver, som f. eks. ransaking av leiligheter og andre lokaler. Selv om de uskrevne reglene er med på å skape en viss smidighet på gateplan for begge parter, er hovedhensikten at stoffbrukere og stoffselgere skal forstå at når politiet er på stedet, så har vedkommende ”tapt”, og da kan eventuell vinning bare skje gjennom et samarbeide med politiet.

Spesialpatruljens leder oppsummerer for meg at det er særlig tre uskrevne regler som de arbeider ut fra:

1. Respekt begge veier
2. Tap og vinn med samme sinn
3. Skad ikke noen med utstyr som brukes

Han understreker at det viktigste for politiet i forhold til å jobbe på gateplan er å vise respekt for det mennesket man står over for, men kravet er også at respekten skal være gjensidig. Både lederen for spesialpatruljen og betjentene mener at det er trygt å jobbe ute på gaten blant stoffbrukere på Vesterbro, og forklarer at det hender enkelte ganger at en eller annen "hisser seg opp litt", men det går fort over. De viser til at det er uskrevene regler mellom politiet, stoffbrukere og narkohandlere, som alle stort sett overholder, og betjentene mener at da er ikke arbeidet så mye mer annerledes enn å ha kontakt med alle andre typer folk, som i ordinært politiarbeid.

Respekt begge veier

Gjennom respektfull adferd på gateplan oppstår fornuftige uskrevene regler mener Spesialpatruljens leder, og utdyper det slik:

"Jeg tror jo at om man som uerfaren betjent går ned på gaten og tar fatt i narkomane, så vil man hurtig komme i slåsskamp med dem. Det er jo et spørsmål om å respektere dem i stedet for å stå og si at du er jo ikke annet enn `en elendig narkoman´. Så vi må fokusere på at det er et menneske som man er nødt til å gi bøter eller ta stoff fra, eller hva det nå er. De uskrevene reglene er at politiet behandler dem ordentlig, taler pent til dem osv. Og den motsatte vei er at når politiet er der, så har man tapt, da følger man politiets anvisninger. Vi er jo alle forskjellige vi som arbeider her, og hvis man starter med å si ett eller annet forkjært til dem, så kan man jo komme opp i en situasjon hvor man kjefter, eller til og med sloss, men uansett, så vinner politiet til sist. Men foregår det på en slik måte, så er det jo politimannen som ikke har overholdt reglene, altså de uskrevene reglene. Og det kan være fordi han kanskje ikke vet hva han har å gjøre med." Et viktig utslag av forståelse av spilleregler og respekt på gateplan fra Spesialpatruljens side, viser seg i den klare holdning om at stoffbrukere som er innbrakt i arrest ikke skal holdes lengre enn den faktiske tiden det tar å gjøre unna papirarbeidet i vedkommendes sak. Finstad (2000) drøfter i sin studie innbringelsens maksimumsgrense, den såkalte 4-timersregelen. Hun viser at ved ordenspolitiet i Oslo kunne denne loven praktiseres mer som en politirettighet enn som en lovbestemt maksimal grense ved at man unnlater å kontakte vakthavende jurist før det er gått tre timer og tre kvarter. Unødig lang tid i arresten skal forstås som en lærepenge, noe Choong (1997) i studien av engelsk

politiarbeid finner mye av, og betegner som en straffende undertekst og en disiplinering av utslåtte grupper. Min erfaring med Spesialpatruljen er det motsatte. Et eksempel på praksisen deres var arrestasjonen av en stoffbruker med flere brukerdoser. Han ble fulgt av betjenten til cellen, hvor arrestansvarlig spurte mannen hvor mye stoff han hadde tatt: Ville han få abstinenser i den tiden de skulle holde han på cellen? Trengte han en lege? Arrestanten sa at det kom an på hvor lenge de skulle holde han. Betjenten så på klokken og sa: ”Jeg skal få det overstået så hurtigt som muligt, men der er jo en del papirarbejde, så det tager vel halvanden time”. Stoffbrukeren mente at han ikke ville bli abstinenssyk i løpet av den tiden, han trengte ikke lege. Betjenten gikk opp til patruljens lokale og satte seg med en gang ned for å skrive saken. I mellomtiden satt jeg og leste noen av politiets egne rapporter. Noe av det som sto der var uklart for meg, så ubetenksomt spurte jeg betjenten om han kunne forklare meg meningen med det. Han sa at det ville han gjerne, men først måtte han få papirarbeidet ut av verden slik at den arresterte kunne løslates. ”Han skal ikke sitte der lenger end nødvendig”, sa han. Denne holdningen overfor arrestanter opplevde jeg flere ganger i løpet av patruljene med Spesialpatruljen. Det virket ikke som om det var noe de gjorde fordi jeg var til stede, mer som noe de var genuint opptatt av. Ved å innta denne holdningen viste betjentene i Spesialpatruljen at de er kjent med at det å holde arrestanter på celle lengre enn nødvendig eksisterer som en ukultur, som de kan endre. De vil ikke ha det. Det er respektløst.

Jeg kunne ikke finne den samme klare holdningen til celleopphold hos Uropatruljen. Men de fleste som satt i arrest i Uropatruljens lokaler den tiden jeg var der, var arrestert for alvorligere ting enn en brukerdose i salgsøyemed på gateplan, og ventet på overførsel til Vestre Fengsel. Det er derfor ikke grunnlag for en direkte sammenligning.

Å vise respekt eller disrespekt kan være samme sak, når det gjelder øyekontakt. Mangel på respekt kan være det å ha direkte øyekontakt, som igjen kan føre til en ekstra sjekk fra politiets side. Motsatt kan mangel på øyekontakt også bety at du er skyldig i noe. Jack Katz (1988) peker på at det i alle subkulturer på gateplan er en viss fare representert med øyekontakt, og at det alltid vil være den som har overtaket som definerer betydningen av øyekontakten og hvilke følger det skal få. Det kan ikke sees bort fra at politi som arbeider nært opp til subkulturene adopterer enkelte av

subkulturens uttrykk og gjør dem til sine egne. To eksempler fra materialet i siktelser for brudd på lov om euforiserende stoffer belyser dette nærmere.

”Under ridende patrulje d.d. kl. 1300 sammen med vidnet, red vi hen over Kultorvet, da undertegnede direkte red ind i en ”hashsky”.

Vi vendte omkring og rettede henvendelse til en gruppe personer, der stod forsamlet på Kultorvet ud for nr. 2 hvor nu sigtede havde sit blik fæstet på os. Da vi red frem mod gruppen, smed sigtede en joint fra sig, således at den landede ca. 1/2 m fra ham.

Jointen indeholdt 0,9 gram hash/skunk (opvejet i herværende afdeling).....”

(Fra siktelsesmaterialet, sak nr. 192).

At vedkommende person hadde blikket fester på politiet kunne, slik jeg tolker dette, berettige at han fikk mistankens lys kastet over seg. I den andre saken beskriver politiet en styrket mistanke fordi vedkommende ikke hadde øyekontakt: ” Vi rettede henvendelser til sigtede og foreviste politilegitimation. Sigtede der skønnes ædru, virkede nervøs, idet han ville undgå øjenkontakt og stod uroligt.” (Fra siktelsesmaterialet, sak nr. 130)

Tap og vinn med samme sinn

Regelen tap og vinn med samme sinn er kanskje den vanskeligste for politiet, og en regel som kanskje mer er tenkt skal gjelde for stoffbrukerne som daglig ransakes, fratas deres stoff og eventuelle penger. Men Spesialpatruljens leder sier at det så absolutt er en uskrevet regel for politibetjentene også, og han understreker det med å fortelle om denne hendelsen:

”Vi har en kjenning som heter S., han selger narkotika, og han var en av dem, som hvis han solgte, og vi kunne ta han for det, så skulle han fremstilles i dommervakten og fengsles⁵¹. Og en av vår kollega ser at S. selger, men han som kjøper springer inn i en taxi og kjører, og så tar kollegaen fatt i S., men han når da å sluke det stoffet han har. Da sier S. til min kollega: `Noen ganger så vinner jeg, og andre ganger så vinner du´. Og uansett hvor frustrerende det er, så har jo S. rett. Sånn er det jo, det nytter jo ikke at vi blir sure, og hva skal jeg si, straffer folk eller sjenerer folk, hvis ikke vi har sikret de

---

⁵¹ Fordi S. hadde mange saker fra før.

ting vi skal sikre for å kunne skrive en sak på dem. Og det nytter jo heller ikke at en narkotikahandler på samme måte blir sur for at vi kommer og tar han.”

Det bør kanskje legges til at det ikke spilles om samme innsats. For urobetjentene betyr et tap ergrelser, for S. betyr et tap fengsel.

Skad ikke noen med utstyr

Regelen om å ikke skade noen med utstyr handler mest om sprøytespisser.

Spesialpatroljens leder berømmer stoffbrukerne for at de aldri har uinnpakkede sprøytespisser i lommene, og om det en sjelden gang er en som har det, sier vedkommende fra til politiet og tar selv sprøytespissene ut før politiet sjekker lommene. Han sier: ”Jeg har ikke noe statistikk på det, men det er meget, meget sjelden at det er noen fra politiet som stikker seg på nåler. Det må minst være en 10-15 år siden det skjedde.” Dette vitner om en stor grad av ansvarlighet, faktisk deles det ut mer enn 500.000 sprøyter i året av Københavns Kommune (Rådet for Socialt Udsatte, 2004).

Mine egne erfaringer fra å følge politiets patruljer, er at stoffbrukere alltid sier fra og selv tar sprøytenåler ut av lommene før politiet ransaker dem. Det gjør de selv om sprøytespissen er innpakket.

Regelen om å ikke skade noen med utstyr kunne vært forkortet til *Skad ikke noen*. I flere situasjoner ble det fra betjentenes side tenkt og handlet på den måten både i forhold til forskjellige episoder som oppsto på gaten og som en bevisst linje for eksempel i forhold til stoffbrukere med klargjorte sprøyter. På patruljer jeg deltok i, observerte betjentene ofte stoffbrukere som satt med klargjorte sprøyter og skulle til å sette et fix. Jeg opplevde aldri at politibetjenter, hverken fra Uropatruljen eller fra andre patruljer, tok fra stoffbrukere stoff som var klargjort i en sprøyte. De betjentene jeg har spurt om det, har alle sammen forklart at det gjør de ikke. Men det er selvfølgelig ingen regel uten unntak, ingen stoffbruker kan føle seg for trygge i forhold til uskrevne regler. På Halmtorvet, under en kunstneraksjon for fixerom, møtte jeg sommeren 2002 en kvinnelig stoffbruker i slutten av trettiårene. Vi kom i snakk, og da jeg fortalte henne hva jeg arbeidet med, fortalte hun at politiets skrevne og uskrevne regler var i høy grad gyldige for stoffbrukere som har sitt daglige opphold på Vesterbro. Men hun understreket at det samtidig er viktig å vite at man aldri kan være sikker. Hun var selv

ved et tilfelle blitt brakt inn på Station 1 etter å ha blitt tatt med bare en brukerdose som var klargjort i sprøyten. På stasjonen fikk hun utlevert en gul bøtte og måtte helle innholdet av sprøyten ut før hun kunne gå igjen. Hun ga meg flere eksempler på andre navngitte personer i miljøet rundt Maria Kirkeplads og Halmtorvet som hadde opplevd å bli fratatt egne brukerdoser som var klare i sprøyta. Hun avsluttet med å gi en honnør til Uropatruljen: ”Sådan set, er det ok med Uro’erne, når de kommer, ved vi, hvem vi har med at gjøre. De kunne aldri finne på å ta en klar pumpe fra os”. Slik understreker denne kvinnen at det er en forskjell i behandlingen av gatefolket ut fra hvilke politienheter man har å gjøre med. Å ikke ta stoff som er klargjort i en sprøyte kan forstås som en gest fra politiets side. Det er en markering av: Her går vår grense for hva som beslaglegges, og det er en handling ut fra en skadereduksjonsforståelse fra betjentenes side. Dette er et tveegget sverd, for handlingen er ikke entydig skadereduserende. På grunn av politiets stress og jakt etter selv små mengder med stoff, blir praksisen med å ikke ta stoff som er klargjort i sprøyter ytterligere skadepåføring. Brukerdosen må blandes hurtig. Det blir liten tid til å tenke gjennom hygiene som for eksempel sterile blandekar og sterilt vann.

Stort sett arbeides det etter filosofien om at for å ta selgeren, må også kjøperen tas. Erfaringene jeg har fått gjennom å følge de forskjellige politipatruljene, viser at det er slik det foregår i de aller fleste tilfellene. En litt atypisk episode skjedde på Vesterbro en kveld jeg var på patrulje med to betjenter fra Uropatruljen:

Vi svinger inn Abel Catrines gade og ser med en gang tre personer som står tett sammen. Betjentene mener det er et klart salg på gang, en mann og en kvinne kjøper fra en mann de omtaler som kjenning. Lynhurtig er den ene betjenten ute av bilen. Kjøperen står med en tom sprøyte i hånden, kvinnen holder et beger med vann. De har avlevert pengene, 300 kr., men ikke rukket å motta stoffet. Selgeren strør det hvite pulveret fra pakken på gaten i det han blir oppmerksom på politibetjentene. Begge mennene blir ransaket, kvinnen står ved siden av og sier ingenting. På kjøperen, som er tydelig abstinenssyk, finner de ikke noe, på selgeren 300 kr, litt heroin – en til to brukerdoser - og en kniv som er for lang (over 7 cm). Selgeren nekter for salg, han har absolutt ikke solgt noe. Han roper høyt at det er bare å spørre han andre (den abstinenssyke kjøperen), så vil de få høre at han ikke har solgt noe. Den ene betjenten svarer: ”Der er ikke nogen, som skal spørres om noget her”. Selgeren nekter å skrive

under på beslag av stoff og penger, men skriver under på beslag av kniv. ”Nå, men så bliver det op til retten at afgøre det”, svarer betjentene. Selgeren får gå.

De to stoffkjøperne får gå etter at det er sjekket opp mot kriminalregisteret, de er ikke ettersøkt for noe. Kjøperen har nå forklart at han har kjøpt fra den andre og betalt 300 kr. i 100-kronersedler. Han får ta med seg det stoffet som er strødd på gaten, det blir nøye kostet opp med hendene og noe papir.

Det ligger en beskyttelse av kjøperen i det å stoppe selgerens utspill om at den andre skal spørres om hvordan dette egentlig er fatt. Selvsagt kan ikke en kjøper si i påhør av selgeren at han har kjøpt av vedkommende. Det vil få følger. Men hvorfor reagerer politibetjentene på denne måten, i stedet for, som sedvanlig, å bare ta begge – både kjøper og selger? Rett og slett fordi selgeren brøt de uskrevne gatereglene som gjelder når du blir tatt av politiet. Han ble tatt med penger og stoff i handa, og likevel forsøker han å sleipe seg vekk fra det, til og med ved å skyve skylden over på en syk stoffbruker. Grensen var for lengst passert for hva som for politiets del kan gå upåaktet hen.

I tilfeller som dette eksempelet – og i tilfeller med såkalte uskrevne regler – opplever jeg at det ikke nødvendigvis er loven som gjelder, eller i hvert fall at loven kan strekkes. For eksempel skal stoff etter loven alltid beslaglegges, men det skjedde ikke denne gangen, og jeg opplevde flere eksempler på det. Konfiskasjon av små mengder stoff på gateplan kan skje som straff for å vise folk at de skal oppføre seg, anerkjenne politiets makt, at de skal følge de uskrevne regler. Men politiet kan også la være å konfiskere stoffet for å oppnå det samme: markere sin makt, skape respekt eller belønne samarbeid. Holmberg (1999) beskriver noe av det samme i sin studie av politiet i Glostrup. Han tolker konfiskasjoner og mangel på konfiskasjon av små mengder stoff som at lovgivningen fungerer som en elastisk ressurs som kan brukes til å skape respekt for politiet. Strengt tatt avkriminaliserer politiet besittelse til stoffbrukerens eget forbruk – for øyeblikket.

Nåde

Mangel på konfiskasjon av små mengder stoff leder til spørsmålet om å utvise nåde, eller som det også heter: å la nåde gå for rett. Nåde er på ingen måte en uskrevet regel, men utløsning av nådegaver vokser på det samme treet. Spørsmålet om når det gis nåde og når det ikke gis nåde i gatesituasjoner skaper en uforutsigbarhet. Jeg har tidligere beskrevet uskrevne regler som en arbeidsform som gir nødvendig forutsigbarhet på gateplan. Nåde får desto større verdi fordi all nåde i sitt vesen er uforutsigbar. Også gatas nåde.

Gatefolkets evne til å anerkjenne politiets autoritet og til å opptre på en klar og hyggelig måte, selv i situasjoner som er ytterst vanskelig for dem selv, er i stor grad avgjørende for hva som blir resultatet av det enkelte møtet med politiet. Kan den som stoppes klare å være blid og forekommende, ja, da er sjansen stor for å komme ut av situasjonen hurtig, og kanskje har vedkommende til og med fortsatt sin brukerdose i lomma. Klarer man ikke å møte politiet der og da med et hyggelig: ”God dag, Hr. betjent” – så vil det helst gå dårlig. Men det er også til hjelp å ha et noenlunde godt forhold til noen av betjentene. For, som Finstad skriver i studien av norsk ordenspoliti: ”Politiets definatoriske kraft er ubestridelig større enn publikums. Politiet kan bestemme hvilken publikumsrolle som ”passer” politiet, og bedømme om den virker ekte, falskt eller god nok. Politiets nåde kan f.eks. ikke tas for gitt. Nåde må innvilges, og publikum må kvalifisere seg til den.” (2000, s. 207). Nå kan jo ikke stoffbrukere påberope seg den samme rollen som det ordinære publikum, borgerne, til det er de for grundig stemplet som gammel kjenning. Men også en kjenning kan innvilges nåde. Hos den som ingenting har fra før, virker nåden med mangfoldig kraft.

Hva utløser nådegaver

Det følgende er en beskrivelse av to ganske like episoder, som jeg opplevde på patrulje med de samme politibetjentene fra Spesialpatruljen. De to episodene behandles helt forskjellig, og slik jeg opplevde det var det stoffbrukernes evne - og mangel på evne - til å underordne seg politiets klart definerte autoritet som var avgjørende for om nåde gikk for rett.

Betjentene er på vei over mot Bunkeren ved Halmtorvet da de oppdager en mann som kommer gående i stor fart mot Bunkeren. Betjentene sier til meg at mannen er en kjent selger, så de bestemmer seg for å stanse han. Mannen er stresset, det er tydelig at han ikke har det så godt, men han svarer i en rolig tone at han er bare på vei for å få satt sitt fix. Han sier at det eneste han har er sin egen dose som han er nødt til å ha nå. ”I må ikke tage den fra mig”, sier han. De visiterer hans lommer og veske, og han viser villig fram det han har uten å klage. Han har ikke noe annet enn det han har fortalt, en dose til eget bruk. De snakker vennlig sammen om hvor han bor nå, om han selger noe for tiden og om han har tenkt på noen behandling – det pågår i ca. 5 minutter. Mannen er abstinenssyk, hans hender ryster hele tiden, men han klarer å svare høflig på det han blir spurt om, og forteller selv om sitt siste behandlingsforsøk. Etter dette sier betjentene at han kan gå, fortsatt har han sin brukerdose i behold.

På dette tidspunktet tenkte jeg at denne måten å drive politiarbeide på sannsynligvis var for å vise meg (forskeren) hvor snille og søte politiet er overfor syke stoffbrukere, men kort tid etterpå fikk jeg en oppvisning i at dette var en feiltolkning. Det foregikk slik:

Ved rundkjøringen på Halmtorvet blir betjentene oppmerksomme på en mann som de tidligere har arrestert for salg, han er også en kjenning, og nå vil de sjekke han. De hilser på vanlig måte: ”God dag det er politiet”. De har en vennlig, men saklig tone samtidig som de viser fram sine legitimasjoner, men denne mannen er ikke innstilt på venne-tonen. Han nekter å svare på noe som helst, vil ikke oppgi hvor han bor, hva han gjør eller i det hele tatt snakke med politifolk, så etterhvert blir tonen fra politiet mer aggressiv. Fortsatt svarer mannen ikke, men stirrer bare forbi de to betjentene, som på dette tidspunktet er i ferd med å bli trett av hele situasjonen. De sikter han for mistanke om å ha overtrått Lov om euforiserende stoffer og sleper han med på stasjonen, som ligger like ved, for å visitere han. Under visitasjonen finner de en brukerdose som de beslaglegger. Han blir skrevet for det, og betjentene sier at han vil få en bot. Deretter får han gå. Men ransakingen av mannen og det påfølgende papirarbeide for den ene brukerdosen har tatt et par timer. Jeg tror bestemt ikke han ville blitt tatt med inn til stasjonen dersom han hadde klart å snakke vennlig med betjentene. Lærdommen er at ved å være vennlig overfor politiet, vise respekt og villig vise fram sin stakkarslighet, så kan man noen ganger slippe unna. Som en stoffbruker sier det i intervju med noen

politistudenter: ”Allans forhold til politiet har alltid været udmærket, og det skyldes ifølge ham selv, at han alltid har været god til at tale med folk og behandlet dem pænt.---
-det har hjulpet ham mange gange også m.h.t. konfrontationer med politiet.”

(Stjernekilde m.fl. 1998, s. 19)

Kanskje er ikke nåde et helt dekkende begrep? Nåden er ufortjent. Politiets nådegaver er uventede, men desto mer gledelige belønninger for riktig atferd. Det er til enhver tid politiet som har makten i dette området, når politiet griper inn skal politiets anvisninger følges med respekt. Skjer ikke det, ser politiet det som nødvendig å statuere eksempler og understreke sin makt ved for eksempel å slepe nettopp denne stoffbrukeren inn på stasjonen og skrive han for en liten brukerdose. Slik skal kjenningen lære å anerkjenne politiets tilstedeværelse og at politimyndighetens avgjørelse er det som gjelder. Enda klarere kan dette forstås i lys av Bourdieus begrep symbolsk makt. Bourdieu beskriver symbolsk makt nærmest som en slags magisk makt – ”som gjør det mulig å oppnå det samme som en kan oppnå med styrke (fysisk eller økonomisk), og dét takket være den spesifikke mobiliseringseffekten – symbolsk makt virker bare når den *anerkjennes*, det vil si når det vilkårlige ved den miskjennes [...]. (Symbolsk makt) definerer seg i og gjennom et bestemt forhold mellom de som utøver makt, og de som makten utøves på, det vil si selve strukturen til det feltet hvor *tro* produseres og reproduseres. Det som gir ord og ordrer makt, makt til å opprettholde eller undergrave orden, det er troen på ordenes og talerens legitimitet, en tro som det ikke tilligger ordene å skape”(1996, s. 45). Finstad drøfter det hun kaller *samarbeidsprosjektet* mellom politi og publikum, og gir det en forståelse av at både publikum og gamle kjenninger flest har gitt seg for overmakta og anerkjenner politiets tilstedeværelse og handlemåte. ”Politiets symbolske makt henger nært sammen med at politiet har legitim rett til å bruke fysisk makt. Politiet er ikke bare statens legitime fysiske maktapparat gjennom sin rett til å utøve faktiske tvangsinngrep, men skal virke regulerende gjennom sitt blotte nærvær og utallige former for verbal tilrettevisning og oppdragelse. I samarbeidsprosjektet anerkjennes politiets symbolske makt. For symbolsk makt virker bare når den anerkjennes.”(2000, s. 179).

Når de mange politibetjentene understreker at de har et godt forhold til flere av stoffbrukerne, og at stoffbrukerne i gaten er glade for å kunne snakke med dem, betyr

ikke det at det er en likeverdig relasjon mellom to parter. Den ene part, politiet, er gitt all makt til å definere situasjonen og alltid endelig avgjørelsesmakt, og den andre parten, stoffbrukeren, må i relasjonen underkaste seg og anerkjenne politiets overmakt. Anerkjennelsen vil på nytt og på nytt forsterke politiets symbolske makt, og kan noen ganger utløse en nådegave for stoffbrukeren, og dermed et enklere gateliv der og da. Gatesykepleier Charlotte Fich poengterer i et intervju jeg hadde med henne, at for en stoffbruker i gaten er det alltid den andre parten som har mest makt. Hun sier: ”Det er det de er vant til. For eksempel kjøper man hos én pusher, så er man alltid enig med denne pusheren i hva han mener. Sier pusheren at alle sorte er noen svin som skal sendes ut av landet, så er alle sorte noen svin. Når så denne pusheren blir fengslet, og man får en ny pusher som er svart, ja, men så er alle svarte helt OK. Det er jo hele tiden et spørsmål om hva den enkelte kan få ut av situasjonen her og nå. Og da er det viktig overfor politiet – i det øyeblikket man står overfor dem - å vise at man er den beste venn av politiet. Det er en logikk, man prøver å få det best mulige ut av situasjonen man er i.”

Stoffbrukere på gaten ser seg selv med det blikket makta ser dem med – derfor blir de ikke verd så mye - derfor er de ikke i større grad kritiske til politiet – for politiet har jo rett. Gatejurist Nanna Gotfredsen oppsummerer hvilke utslag det kan gi når stoffbrukeren inntar den definisjonen de dominerende har skapt: ”En dag talte jeg med en af Gadens ældste og spurte ham, om han havde oplevet noget der lignede det så mange andre berettede om i mødet med politiet på gadeplan. Det afviste han blankt. I samme åndedrag fortalte han imidlertid, at han var blevet slået så hårdt i maven af en politibetjents knytnæve, at han var bukket sammen og havde kastet op på stedet. Som så mange andre havde han i henhold til politivedtægten forbud mod at opholde sig i forbudszonerne på Vesterbro. Hver og en af dem. Et forbud som selvsagt kan være overordentligt vanskeligt at overholde, når det nu engang er her man lever, sover og har sit hele sociale netværk. I en af disse forbudszoner havde han mødt denne betjent, som skulle have beordret ham væk i en fart – ellers ville han ”få buler”. Derfor tog han sig en tur rundt om karréen, men stødte så igen på den samme betjent. Og så var hammeren faldet. ”Men jeg var jo blevet advaret” sagde han og sluttede med fast stemme: ”Så vold har jeg ikke været udsat for fra politiets side”.”(Gotfredsen, 2004, s.105)

Den blå bus:

Også Den blå bus har noe de selv kaller for en uskreven regel. Lederen for Nærpolitiet på Station 1 beskriver den som en Servicerunde. Han forklarer at det går ut på at bussen først kjører en runde, stanser ved for eksempel Otto Krabbes Plads til betjentene i bussen er sikker på at de er blitt sett, så kjører bussen en runde og kommer tilbake til plassen, og først da begynner de å ta de obligatoriske fem minuttene med observasjonstid som de skal ha innen de gir advarsler eller bøter til de som er der. Denne såkalte servicerunden er en uskreven regel som skal gi stoffbrukerne en sjanse til å komme seg vekk fra forbudsområdet uten å få en bot, men den utløses ikke som en følge av at stoffbrukere oppfører seg ”pent” i møte med politiet. Fra mine egne observasjonsstudier i området rundt Hovedbanegården og ved Maria Kirkeplads kan jeg ikke si at jeg har lagt merke til denne servicerunden. Heller ikke sykepleierne Brünés og Fich, som arbeidet på Maria Kirkeplads mot slutten av 90-årene, beskriver en slik form for ekstrarunde fra Den blå bus i deres rapport (2000). Selv om lederen for nærpolitiet forklarer at det er slik, trenger ikke denne ekstrarunden å være praksis ute på gata. Både Reuss-Ianni (1983) finner i studiet av amerikansk politi, og Ekman (1999) i sin studie av svensk politi, at politibetjentene på gateplan ikke nødvendigvis gjør det ledelsen forklarer at de gjør.

Politiet på Hovedbanegården

Det er det rutinemessige ved narkotikakontrollen på gateplan som gir uskrevne regler. Når nokså likeartede situasjoner oppstår på ny og på ny, nedfelles det over tid sedvanemessige uskrevne normer om hvordan situasjonene bør håndteres mest mulig smertefritt for begge parter. For Hovedbanegårdens politibetjenter er det annerledes. Deres arbeidsoppgaver er mer varierte; det er et mylder av ulike mennesker og ulike situasjoner de skal forholde seg til. Derfor blir sosial intelligens og improvisasjonskunst viktigere enn uskrevne regler for betjentene på Hovedbanegården. Betjentene har som tidligere nevnt den praksisen om at de ikke ransaker folk når de har spurt om vedkommende har stoff på seg. Det kan tolkes som en uskreven regel, eller som et bevisst kompromiss de er kommet frem til forhold til hvordan de vil ha det på sin arbeidsplass. Ofte oppsto det situasjoner hvor betjentene ytet hjelp av forskjellig

karakter, hvor hjelpen ble gitt ut fra et moralsk valg betjentene tok der og da i situasjonen. Og det til tross for at betjentene hele tiden understreket at de på ingen måter hadde kapasitet til å arbeide med slikt. Det er heller ingen uskreven regel at de bør yte slik hjelp.

Å beskytte en kvinne

Kaféer og butikker på Hovedbanegården ringer til stasjonen dersom de trenger hjelp, enten det dreier seg om ubehagelige gjester eller tyveri. De synes det er behagelig å ha politiet så nært, og opplever at det tryggeste er å få politiet til å ordne opp. Midt på dagen blir vakta oppringt fra en kafé, det er to kvinner som ser ut som stoffbrukere som låste seg inn på toalettet for en tid siden. Kaféinnehaveren er redd for at det kan dreie seg om overdose fordi det har gått så lang tid. Kan politiet komme? Det har ofte skjedd at stoffbrukere har satt overdoser på de forskjellige toalettene, og når de får en slik beskjed er de hurtige. I løpet av et øyeblikk er to betjenter over i kaféen på den andre siden av hallen. Jeg må løpe for å holde følge med dem. I det vi når frem kommer de to kvinnene ut fra toalettet. De ser ut til å være i slutten av 30-årene, og bærer tydelig preg av lang erfaring fra livet i stoffmiljøene. På forespørsel fra betjenten sier den ene at det bare var hun som satte ett skudd, den andre var bare med for å hjelpe, og de har ikke noe mer stoff. Betjentene tror på dem, ingen av dem blir ransaket. De forklarer at de begge får metadonbehandling, og at den ene kvinnen bare av og til tar et fix, og at hun er redd for at kjæresten skal få vite det, så om han kommer må de ikke si noe til han. Sekunder etterpå dukker kjæresten opp, en mann med en svær blåveis og hender som store klubber. I en brysk tone vil han vite hva som står på – hvorfor snakker politiet med henne? Betjentene sier ikke noe til mannen, de har sjekket de to kvinnene i kriminalregisteret – de er begge kjent fra lang tid tilbake, men har ikke noe på seg på de siste årene - men har fått beskjed om at den ene kvinnen er søkt som vitne i en sak. Med dyktig improvisasjonskunst utnytter betjentene dette, og gir henne beskjed om å ringe en bestemt politibetjent på Stasjon 1. Dermed får hennes kjæreste høre hva politiet vil henne, og ikke av henne, men av politiet selv. Hun sier at det vil hun gjøre, hun takker betjentene, så går de. Det har hele tiden vært et vennlig og saklig samtalenivå mellom betjentene og kvinnene. Etterpå uttrykker de to lettelse for at det ikke var en overdose,

som kaféieren var redd for. Overdoser har de vært med på tidligere, det er bare ubehagelige og sørgelige hendelser knyttet til det. De sier ikke et ord om kvinnens kjæreste.

Irriterende kompromisser

Som jeg har beskrevet i kapittelet tretten, har politibetjentene på Hovedbanegården et annet forhold til ransaking, jaging og bøtelegging av stoffbrukerne i forhold til å skulle opprettholde orden. Jeg ser på denne måten å forholde seg på som å innta en mer smidighet i arbeidet for å få til løsninger som kan være gode for alle parter. Politiet ved Hovedbanegården er generalister. I løpet av en vakt på stasjonen møter de alle slags mennesker, og forsøker å skape minnelige løsninger i de forskjellige situasjonene. Det er en blanding av folk som enten direkte oppsøker politiet på Hovedbanegården, eller de bare *er* der, det er stoffbrukere, hjemløse, psykisk syke, fulle mennesker, fortvilte mennesker og rasende mennesker. Betjentene er i stor grad konfliktløse, de tilbyr forskjellige typer løsninger på de mange problemene i løpet av vekten. De har også en tett kontakt med DSB-betjentene og tilkalles ofte for å hjelpe i en opphisset situasjon mellom billettkontrollører og reisende. Jeg opplevde å være med to betjenter da de i et tilfelle ble tilkalt til spor 9 fordi en reisende med S-toget var i klammeri med intet mindre enn 5 DSB-betjenter. Situasjonen var meget opphisset, og DSB-betjentene ville ha vedkommende arrestert og bøtelagt for ugyldig billett og frekkhet mot kontrollørene. De to politibetjentene tok det helt rolig, og saken endte med å bli løst på stedet og alle gikk hver til sitt. Dagligdagen for politibetjentene på Hovedbanegården innebærer at det er mange små og store konflikter som krever her og nå-løsning, og betjentene tar på seg rollen som megler. ”At finde løsninger og få sagen ud af verden på stedet er vigtigt. Det er det som giver os mindst arbejde”, forklarer en betjent. Og det er ingen grunn til å ikke ha den samme holdningen overfor stoffbrukere. Politibetjentenes arbeide med orden på Hovedbanegården overfor stoffbrukere - og andre marginaliserte grupper – er en stadig inngåelse av kompromisser.

Sosiologen Zygmunt Bauman (2000) hevder at oppgaven å mestre sannsynligheten for møte med fremmede er bylivets konstituerende trekk. Den fremmede representerer risiko og uforutsigbarhet, og er forstått som den som er

annerledes i form av klasse, kultur, hudfarge, kjønn, rusbruk osv. De viktigste dimensjonene i den nåværende utviklingen av storbylivet blir derfor å konstruere rom som minsker faren for å møte fremmede. Bauman viser til en rekke romlige løsninger som er forsøk på å unngå møter med den fremmede, som bevoktede plasser med selektiv adgang og selektiv utestenging. Det gjelder å utvikle mest mulig homogene rom, og rendyrke likheten som løsning på en eksistensiell angst. Bestrebelsen på utviklingen av det homogene rommet gjør mennesker til fiendtlige, tilknappe og gjerrige enkeltindivider som trekker hjem til sitt eget fort og gjemmer seg bak fjernsynsskjermen og PC-en. Slik vil kollektivet forvitte, og stadig nye grupper utstøtes, marginaliseres og kriminaliseres. Det går an å ha en annen visjon for byutviklingen, sier Høigård (2002). For eksempel å videreutvikle det byer alltid har vært; en møteplass mellom forskjellige og fremmede, og hvor det kan gjøres helt nye erfaringer som utvider innsikten, som ryster og setter spørsmål ved egen levemåte: ”Å evne stadig mer komplekse erfaringer, å hanskkes med forskjellighet og mangfold på en god måte, er å gjøre eget liv rikere. Å ensrette eller likerette er i bunnen en fattigdomskultur.”(s. 454)

Også Bauman mener at det er en umulighet å skape homogene rom i storbyene. I stedet viser han til at den eneste farbare vei er å leve sammen i fellesskap som skapes gjennom forhandlinger, og forhandlinger gir ofte irriterende kompromisser. Fellesskap og forhandlinger er på ingen måte den veien som er staket opp i møtet mellom stoffbrukere og politiet i forbudssonene på Vesterbro. Politiinnsatsen har som klart mål å skape et mest mulig homogent rom. Men er et slikt rom mulig? Kan det skapes? Spenningen mellom å skape det ønskede homogene rommet med bruk av forbud, og det å være politibetjent i et heterogent gateliv vil alltid være til stede som en egen motsigelse. Men en ting er ute på gaten, noe annet er å dele rom på sin arbeidsplass, slik betjentene på Hovedbanegården gjør det. De møter daglig de samme stoffbrukerne, og kjenner flere av dem ved navn. Mange irriterende kompromisser mellom politi og stoffbrukere er blitt tvunget fram av denne daglige nærheten. I lys av de irriterende kompromisser kan kjenning i møte med Hovedbanegårdens politi få positive fortegn fordi kjenningen blir ufarlig, kjenningen blir menneske.

Kapittel 15

Oppsummering av ulike politipraksiser

For å gi et kortfattet overblikk av analysen har jeg lagt de forskjellige politienhetenes arbeid i forhold til sosial praksis inn i følgende tabell. Slik ser det ut:

Tabell 3.1. Stikkordmessig oversikt over analysen av de forskjellige politienhetene

	Uropatruljen	Spesialpatruljen	Den Blå Bus	Politiet på Hovedbanegården
Arbeidsredskap	Pusherlov og Straffelovens §191	Pusherlov	Politivedtekter	Politivedtekter
Når er en hendelse over	Beslag og fengsel	Skrevet og/eller fengslet	Jaget og bøtelagt	Jaget, evt. bøtelagt
Perspektiv	Langt	Kort	Kort	Kort
Kleskode	Sivil	Sivil	Uniform	Uniform
Uskrevne regler	Ja	Ja	Nei	Nei
Nådegaver	Ja	Ja	Nei	Nei
Ransaking av person	Ja	Ja	Nei	I liten grad
Gammel kjenning	Ja	Ja	Ja	Ja

Arbeidsredskap: Uropatruljens arbeide er styrt av straffelovens § 191 og av Pusherloven, mens Spesialpatruljens arbeide styres av Pusherloven. For betjentene i Den blå bus og for Hovedbanegårdens politi er det Politivedtektene som styrer arbeidet.

Hendelse over: Hendelsen er over for de to politienhetene som arbeider med Lov, Uropatruljen og Spesialpatruljen, når stoffbrukerne/selgerne er fjernet i form av at de er fengslet. Fengsling er det optimale som avgjørelse i deres arbeidsinnsats. For de politienhetene som arbeider med orden, er hendelsen over når stoffbrukerne og stoffselgerne er vekk fordi de er jaget og eventuelt bøtelagt, og området for øyeblikket fremstår som ryddig.

Perspektiv: Perspektivet for de forskjellige enhetene er grunnlagt i det arbeidsredskapet de har. Uropatruljen arbeider med et langt perspektiv, de ønsker å bygge opp en sak som holder for straffeforfølgning etter straffelovens § 191. Her kan det dreie seg om langvarig spaning og etterforskning mot personer eller miljøer. For de som arbeider med Pusherloven og orden er det et mer kortvarig perspektiv hvor avgjørelser og tiltak skjer ut fra et ”her og nå”-perspektiv.

Kleskoder: De som arbeider etter Lov, er i sivil, og lite synlige i gatebildet. De politienhetene som først og fremst arbeider med Orden er uniformert. Gjennom uniformen skiller de seg ut som synlig politi i gatebildet.

Uskrevne regler: Lov benytter seg av et sett med uskrevne regler, mens politi som arbeider med Orden ikke gjør det.

Nådegaver: Også her går det et skille mellom Lov og Orden. Politienheter som arbeider med Lov bruker nådegaver i sitt arbeide, mens politi som arbeider med Orden ikke tar nådegaver i bruk.

Ransaking person: De politienhetene som har ståsted i Lov utøver i stor grad stopp og sjekk og ransaking av personer. Uropatruljen plukker ut enkelte mennesker i forskjellige

stoffmiljøer som på Maria Kirkeplads) for ransaking. Stopper de den enkelte i gaten, noe som ofte skjer på bakgrunn av gjenkjennelse ”det er en av våre” eller det de kaller ”narkotikarelatert adferd”, så ransaker de alltid. Spesialpatruljen ransaker også alltid de som stoppes, men oftest skjer det på bakgrunn av å ha overvåket situasjoner de mener er en salgssituasjon, hvor formålet er å ta både kjøperen og selgeren.

Ordensenheter har ikke ransaking som et arbeidsredskap. Betjentene i Den blå bus ransaker ikke personer uten at det er helt spesielle grunner. Ransaking av personer på gaten ligger ikke i deres arbeidsoppgave. Hovedbanegårdens politi ransaker sjelden personer, dette er en linje de selv har valgt.

Gammel kjenning: Alle politienhetene benytter seg av det å se en gammel kjenning. Gammel kjenning henger nøye sammen med det opptrente politiblikket, som alltid vil være i bruk uavhengig av hvilken politienhet og arbeidsredskap det arbeides etter. Men politiblikket og konsekvensene av politiblikket er forskjellig i de forskjellige politienhetene. Det er stor forskjell på den ytterligheten Uropatruljen utgjør i deres blikk for gammel kjenning og den andre ytterligheten Hovedbanegårdspolitiet. Uropatruljen har hele tiden et bevisst blikk etter gamle kjenninger og kjenningen er bredt definert. Spesialpatruljen har et smalere kjenningsblikk rettet inn på selgeren og bruker fotografier av kjenninger for å trene blikk. Den blå bus har også et skarpt blikk for gammel kjenning, men gjenkjenning er ikke nok for utførelse av deres arbeid; kjenningene kan lettere rømme fra blikket. For Hovedbanegårdspolitiet utløser gammel kjenning større variasjon i politiets handlemåte. Kjenningen er knyttet til nærhet; det er kjenningen som jages, men det er også kjenningen det forhandles med.

Politiet har følgelig utviklet svært ulike politipraksiser innenfor samme innsats; narkotikabekjempelse. Det er mange forskjellige politiresurser og politiinnsatser som rettes mot den samme gruppen mennesker.

Del IV

Uropatruljen

Kapittel 16

En egen yrkeskultur?

Mitt første møte med Uropatruljens betjenter var den dagen jeg skulle starte å følge dem ute på patruljer. Tidligere hadde jeg vært i patruljens lokaler to ganger for å intervju, men jeg hadde ikke møtt noen av betjentene eller vært i de lokalene som betjentene brukte som oppholdsrom eller arbeidssted. Jeg møtte på mønstringsrommet, der alle møter, og fikk plass ved et langbord. Alle betjentene var menn⁵². På et annet langbord lå det en bunke med Ekstrabladet, og over bordet var den ene veggen utsmykket med bilder av halv- og helnakne kvinner fra den samme avis. Jeg fikk en ubehagelig fysisk følelse av: "Her har jeg vært før." Og jammen har Frigga Haug (1999) rett i sin metode om kroppen som minnearbeider! For denne umiddelbare erkjennelsen beskriver seg fra nesten 30 år tilbake, da jeg sammen med 9 andre unge jenter ble ansatt som de første kvinner på A/S Norsk Jernverk hvor det arbeidet 3000 menn fra før. Til ære for to av oss, som ble plassert på Råjernverket, ble de fleste pauserommene tapetsert med de samme typene "midtside-kvinner" til vi kom på vårt første skift. Slik valgte "Jernverksslusken" å markere sin machokultur for oss⁵³.

Å møte det samme på en politistasjon i København flere tiår etter fikk meg virkelig til å tenke på hvilken kultur det er som understrekes her. Dette uttrykket forstår jeg ikke som en mannskultur - i mange manns miljø i dag vil slike bilder oppfattes som pinlige - men som en type kultur som utvikler og understreker råhet og lite seriøsitet. Det forteller meg at her er det det rå som gjelder, her er det ikke noe som gjemmes bak noen dannelses. Bilder på veggen av halvnakne kvinner sammen med en språklig rå sjargong overfor hverandre, understreker en type kultur som store deler av befolkningen ikke forbinder med forståelsen av Politiet. Snarere gir uttrykkene assosiasjoner til det den australske mannsforskeren Robert Connell kaller protestmaskulinitet. Protestmaskulinitet brukes ellers av menn i underordnede samfunnsmessige posisjoner

---

⁵² Den ene kvinnen som på det tidspunktet arbeidet i Uropatruljen hadde ferie.

⁵³ For ordens skyld vil jeg nevne at Jernverksslusken ikke er et negativt ladet begrep der det kommer fra, kanskje mer en hedersbetegnelse.

og kjennetegnes av vold, tvangsmessig heteroseksualitet og kvinneforakt. Connell understreker at protestmaskulinitet ikke er et individuelt kjennetegn, men en kollektiv praksis. En slik kollektiv praksis finnes bl.a. i rockermiljøer, gategjenger og etniske minoriteter. (Connell, 1995, her fra Høigård 2002, s. 387 - 388).

Hva som er årsaken til at Uropatruljen ønsker å fremstille seg slik, er jeg usikker på. Etterhvert som jeg deltok i patruljer og møtte de forskjellige betjentene, ble det tydelig at dette ikke er en kollektiv kultur som alle betjentene slutter opp om hver for seg og står inne for, men at den bestemmes av noen få. Årsaken til at den ikke brytes, men får lov til å dominere, forstår jeg som en form for kollegialitet og en avhengighet av å stole på oppbakking av kollegaene i enhver situasjon ute i gater og streder. Det kan oppleves som for risikofylt å ta interne oppgjør, særlig om det dreier seg om uenighet om en type uformell kultur som er utviklet over tid. Ved et litt lengre tids opphold i patruljen er det lett å identifisere at de som setter dagsorden for denne uformelle råhetskulturen er betjenter som har vært i Uropatruljen i lang tid. Når unge betjenter kommer inn i patruljen er det ikke rom for å endre kulturen. Et hvert slikt forsøk på endring av kultur vil fort oppfattes som et slags angrep på enheten, og føre til at vedkommende betjent(er) vil bli stemplet som ikke til å stole på.

Hva menes med yrkeskultur?

I Norden er det Granér som har arbeidet mest systematisk med politiets yrkeskultur. Han viser hvordan begrepet om politikultur var en gjenganger når de klassiske politisosiologene skulle sammenfatte polisiær tenkemåte og måter å forholde seg på. Selv foreslår Granér enn rekke kjennetegn for at noe skal kalles en yrkeskultur innen ulike organisasjoner. Kulturen skal for det første være kollektive og intersubjektive. Den er en sosial konstruering av måter å kategorisere og vurdere en felles virksomhet. For det andre er ikke en yrkeskultur evig gitt; deltakerne i kulturen er både bestemt av kulturen og omformer kulturen. For det tredje er yrkeskulturen forankret i historie og tradisjon. Kulturen forandres langsomt og er nokså motstandsdyktig overfor ytre forsøk på å forandre den. Kulturens kjerne har en konservativ funksjon. For det fjerde fungerer kulturelle fenomener på ulike bevissthetsnivåer. Kulturen har mer preg av ryggmargsreflekser enn et bevisst rasjonelt utarbeidet regelsett. Derfor kan også ulike

kulturelementer være innbyrdes motstridende. Samlende er yrkeskultur en måte å skape mening til yrkesutøvernes arbeid. Granér kaller yrkeskultur som en måte å håndtere eksistensvilkår på og kan beskrives som kollektivt forankrede beskrivelser og vurderinger av hvordan man ser på seg selv som kollektiv og yrkesgruppe, på omverdenen og på arbeidet.

For at en yrkeskultur skal kunne oppstå, er det nødvendig med relativt klare grenser for hvem som er innenfor og hvem som er utenfor i gruppen av yrkesutøvere. Dessuten forutsetter begrepet at yrket er en viktig del av yrkesutøverens sosiale identitet. Man arbeider ikke som politi, man *er* politi. Yrkesfelleskapets mulighet til å tilby tilhørighet, fellesskap og sosial identitet gjør yrkeskulturen tiltrekkende. Ved å underordne seg yrkeskulturen blir man noen, og man blir del av et fellesskap.

Yrkeskulturen har mye å tilby for kulturens utøvere, hevder Granér. Kulturen bidrar til indre samhold, den gir en måte å betrakte verden på som fremhever positive trekk ved yrket og underspiller negative trekk, den avgrenser hvem som er innenfor og utenfor og den gir et kollektivt forsvar mot angst og kaos. Så langt Granér (2004, s. 23-33.)

Hva er innholdet i politikulturen? Internasjonal forskning understreker at politivirkosomheter tenderer til å utvikle en sterk uformell kultur med en rekke fellestrekk på tvers av nasjonene (se f. eks. Granér og Knutsson 2000). Høigård (2004) oppsummerer at nyere nordisk politiforskning legger ulik vekt på ulike sider ved politikulturen. Samlet finner hun i nordisk politiforskning disse karakteristika ved den generelle politikulturen:

- Det egentlige politiarbeidet er å fange kjeltringer. Kriminalitetsbekjemping fremheves i forhold til andre oppgaver og knyttes til aksjon og dramatikk.
- En høy grad av selvstendighet i forhold til formelle regler som begrenser arbeidet.
- En mannlig kultur, hvor det legges vekt på overordning og underordning, vekt på autoritet og underkastelse, og fysisk styrke vektlegges fremfor ferdigheter i å kommunisere.
- Å stille opp for hverandre. Ikke rapportere om regelbrudd.
- Inndeling i ”oss” og ”dem”. Ofte i form av en tredeling, vi politiet, den naive almenhet og sluskene.

- Arbeidet er et kall og en livsstil.
- Det er en lukket kultur. Dette gir fort et verdisystem som skiller seg fra det øvrige samfunnet.

Disse felles kulturtrekkene vitner om utvikling av stor likhet i de nordiske politistyrkene. Slik jeg har sett politikulturen innenfra er disse karakteristikene lett gjenkjennelige, også for politi som har narkotikainnsats som spesielt arbeidsområde. Uropatruljens yrkeskultur skiller seg fra andre beskrivelser og de andre politienhetene i denne studien, ikke med helt andre kulturtrekk, men ved at kulturelementene er overdrevne eller satt mer på sin spiss hos dem. Politikulturens mannlige preg er f.eks. et av kjennetegnene Høigård (2004) trekker fram. Nakenbildene jeg møtte på Uropatruljens mønstringsrom, representerer en overdreven, karrikert mannlighet. I de neste kapitlene skal jeg gi flere beskrivelser av Uropatruljens yrkeskultur. Jeg vil også behandle mer i detalj to atskillende trekk ved Uropatruljens virksomhet. Blant de politienheter som jobber med narkotikakriminalitet, er Uropatruljen den eneste enheten som ransaker leiligheter og som benytter seg av meddelere.

Kapittel 17

En patrulje med lang historie

To av kjennetegnene Granér trekker fram ved yrkeskulturer er at de er forankret i tradisjon og historie, og at yrkesutøverne har klare grenser mot omverdenen. Kombinasjonen av disse to kjennetegnene skiller Uropatruljen fra andre politienheter i København; der politipatruljer er opprettet og nedlagt en rekke ganger. Uropatruljen har en historie som er deres egen. De har også mange års erfaringer som er patruljens egen, og mange år der måter å betrakte verden på og måter å handskes med problemer har fått utvikle seg og funnet sine mønstre.

Uropatruljen i København startet i 1965 som et forsøk, med en liten politipatrulje på 5 mann. Oppgaven var først og fremst å uroe og til en viss grad infiltrere hasjmiljøene som oppstod i forbindelse med hasjens utbredelse på midten av 60-tallet. I 1969 bestemte Politidirektøren å gjøre patruljen permanent under navnet Københavns Politis uropatrulje. Patruljen skulle bestå av 20 sivilkledde betjenter.

Uropatruljen kan feire sitt førtiårs jubileum i 2005.⁵⁴ Det er ikke min hensikt å skrive Uropatruljens historie – det er jeg heller ikke i stand til – men å påpeke *at* patruljen har sin egen lange historie. Siden starten har Uropatruljen vokst og utviklet seg til å bli en patrulje med høy korpsånd med en spesiell intern kultur og med mange krigserfaringer. Maaseide (1997) viser i en studie av maktkamp mellom politi og subkultur, med Christiania som utgangspunkt, at det hersker en spesiell korpsånd i Københavns Uropatrulje, og at arbeidet som urobetjent er mer en livsstil enn et yrke. Maaseide skriver: ”Sosialt liv utover avdelingen er nærmest ikke-eksisterende. Den

---

⁵⁴Den 1. januar 2001 ble Uropatruljen slått sammen med bevillingsavdelingen og Afdeling N, og samlokalisert i Politigården. I pressen ble det understreket at Uropatruljen var nedlagt. Noen måneder etter møtte jeg en av urobetjentene i gaten, han kunne fortelle at alt arbeidet forgikk som tidligere. Våren 2002, da jeg satt i Politigården og gjennomgikk siktelsessakene, var jeg innom Uropatruljens lokaler og snakket med de som hadde vakt. De mente at alt fortsatte som før, og var stort sett tilfreds med flyttingen. I dag fremstår de som en fellesavdeling mellom ordens og kriminalpolitiet med tre seksjoner; operativ-, etterforskning- og bevilgningsseksjon. Den gamle Uropatruljen står for den operative delen på gateplan, så selv om navnet er et annet, kan nok patruljen feire 40 års virke med gateplansinnsats i 2005.

enkelte betjent blir dermed praktisk talt uten andre sosiale impulser enn de han mottar fra kolleger og klientell.” (s. 57). Maaseide beskriver korpsånden med utgangspunkt i patruljens egen selvbeskrivelse, *København Politis Uropatrulje 1990*. Her beskrives stoffbrukere som ”nogle sølle skrog, men samtidig mennesker der er i stand til alt for at skaffe sig det næste fix” og som ”samfundets bundfald”, mens betjentene ser seg selv som: ”...samfundets skraldemænd der giver sig tid til at tale med og hjælpe disse mange skæbner.” (Voigt 1990, s. 11. her i Maaseide, 1997, s. 56). Det kan virke selvmotsigende å beskrive mennesker som ”sølle skrog” og ”samfundets bundfald” og samtidig beskrive at de er i stand til alt. Retorikken oppnår to ting:

For det første *utstøtingen*: ”sølle skrog” og ”samfundets bundfald”.

For det andre *kriminaliseringen*: De er i stand til *alt* for å skaffe neste fix.

Innenfor samme retorikk befester patruljen seg som ”samfundets skraldemænd”, de som tar seg av søppel. Søppelmetaforen er ikke ny. Det er gammelt nytt at brutal fremferd mot en gruppe mennesker er lettere å utføre gjennom avhumanisering. Norske fangevoktere i serberleirene benyttet seg av avhumanisering på 40-tallet (Christie 1972), og norske politikere brukte samme metode overfor ungdommer som malte graffiti i 90-årene (Høigård, 2002).

Uropatruljen er gjennom årene mye brukt i forbindelse med demonstrasjoner og husokkupasjoner, ikke minst i forbindelse med politiaksjoner mot de autonome gruppene på Nørrebro. Uropatruljen er også brukt mot bikere. Joi Bay (1993) viser at politiet i Danmark har tatt i bruk nye metoder for å kontrollere subkulturer, som stressing, dramatisering, pressekampanjer og infiltrasjon. Han kaller disse metodene med et samlebegrep for *præventive interventioner*. Det tas i bruk fordi tradisjonelle metoder, i følge politiet, ikke kan hamle opp med den kriminaliteten som finnes i subkultur-miljøene. Fordelen med preventive intervensjoner sett med politiets øyne er at de kan settes i verk alene gjennom et samarbeide mellom politiet og anklagemyndighetene, det er ikke nødvendig med en politisk klarering. Poenget er at politiet går inn før forbrytelsen har funnet sted, med begrunnelse i å forhindre den kriminaliteten som antas vil oppstå i framtiden dersom politiet ikke handler her og nå. Det er det kortsiktige målet, mens målet på lang sikt er å nedkjempe subkulturen. Bays studie er primært en studie av hvordan disse politimetodene er brukt overfor biker-kulturen, spesielt Hells Angeles. Han skriver:

”Selv om overvågningen og de mange kontrolforanstaltninger selvfølgelig virker kriminalitetsbekæmpende, så er det ikke det primære formål; det er derimod at lægge et maksimalt pres på de potentielt kriminelle miljøer. Det er altså en strategi med tydelige paralleller til militær strategi: at nedbryde fjendens moral med et fysisk og psykologisk pres. Formålet er at ”underminere forsvarsviljen” og at lokke de moralsk svageste til at ”desertere”. Disse analogier til militær strategi ligger i direkte forlængelse af politiets erklærede opfattelse af ”rocker-hæren” som en paramilitær gruppe. Formålet med stress-strategien er screening; en sortering i de ”grå” og de ”sorte” forstået som de halv- og helkriminelle. Dels ved at få de ”grå” til at forlade miljøerne, og dermed ikke længere være kriminalitetstruende. Dels ved at skræmme potentielle rekrutter væk – altså ødelægge nyrekrutteringen til subkulturen. Tilbage vil der – ifølge denne teori – kun være den egentlige hårde kerne, som politiindsatsen herefter kan koncentrere sig om.” (1993, s. 140).

De preventive intervensjonene Uropatruljen brukte mot bikerkulturen, brukte også Uropatruljen i følge Maaseide overfor Christiania. Det var en ustrakt bruk av stressing, dramatisering, pressekampanje, overvåkning, bokstavelig og kreativ rettshåndhevelse (Maaseide, s.112-114).

Kapittel 18

Når fritid blir arbeid

At politiarbeid er et kall og en livsstil, er som tidligere beskrevet et alment trekk ved politikulturen. Også dette kulturelementet drives til sin spiss i Uropatruljens yrkeskultur. Uropatruljens leder kontrasterer Uropatruljen med politibetjenter på vanlige politistasjoner:

”Noen ganger så er det en funksjon som avdelingsleder å holde litt igjen, så vi ikke går for langt i etterforskningen. F.eks. er det slik at politibetjenter på politistasjoner, de vil meget gjerne ha fri - alle har jo opparbeidet fridager, og de forsøker av all kraft å få deres fridager, mens her i avdelingen så skal jeg kommandere folk til å ha deres fridager. Det er den omvendte verden.”

Madsen (1997) gir et glimt av det samme i dokumentaren *Uropatruljen på job. Uro:* ”Allan, Linda, Geoffrey og Mohammed anholdes og kjøres til afhøring på Politigården, hvor afdeling N får en næsten færdig sag samt over 300 gram heroin. Tre Uro-betjente fortsætter til Allans sommerhus i Kulhuse. Lars stikker snuden hjemad i forvisning om, at han har lavet en af de bedste sager i 1997. Og så på en fridag!” (s. 259 - 260)

Å jobbe nær sagt døgnet rundt med stoffbrukere og utslåtte, har sine omkostninger. Hvordan en urobetjent skal være er like mye et spørsmål om hvordan han ikke skal være. I følge lederen for Uropatruljen er det slett ikke alle som kan være betjenter i uroen. Han sier:

”Vi har en profesjonell holdning her. Og om vi tar en med stoff, så er det klart at vi tar han. Hvordan den enkelte betjent har det med det - det er nok en distanse her, det er klart. Men selvfølgelig påvirkes de. Jeg synes at betjentene endrer adferd etter å ha vært her en tid. Noen av dem. Det er noen som ikke kan tåle å være her i avdelingen. De ser alt det negative, elendighet og nød og så videre, og det kan selvfølgelig føre til at man påvirkes, og det vet jeg at deres mann eller kone - noen av dem kan si at de

godt kan merke forskjeller på sine ektefeller som jobber her. Når de har vært her et år eller to, så er det noen av dem som kanskje begynner å få et fiendebilde, at det er narkomane alle veier. Og det er dem som ikke skal være her.”

Formand for Københavns Politiforening, Henrik Blandebjerg, sier i et intervju med avisen Politiken etter at en betjent ved Station 1 er dømt for vold, at politifolk som arbeider for lenge i de harde kriminelle miljøene på Vesterbro⁵⁵ risikerer en viss smitteeffekt. Han sier: ”Vi skal erkende, at i nogle af de miljøer, politiet arbejder, er der en mulighed for, at man møder en forråelse. Hvis nogle er ved at blive grebet af det, skal vi være bedre til at sige: Du trenger til at komme ind bag et skrivebord i tre måneder. Så kan de vende tilbage bagefter.”(Politiken 11.02.2001) I det samme intervjuet understreker han at det er viktig å ha politibetjenter i dette miljøet over lang tid, slik at de blir kjent med måtene pusherne opptrer på, og som igjen gjør det lettere for politiet å få tatt de såkalte bakmenn. Dette gir bare mening dersom politiets arbeid med småselgere leder til eventuelle bakmenn.

Lederen for Spesialpatruljen var tidligere betjent i Uropatruljen. Han fortalte meg at det på et tidspunkt gikk for langt for han. Han så en stoffbruker i alle han møtte, også på fritiden. For eksempel var det slik at han hver gang han gikk inn på et S-tog sjekket hvem som var passasjerer der –var det noen ”kjenninger” ? - og han lurte alltid på om det ikke foregikk en stoffhandel inne på det vertshuset han satt på. Hans kjæreste nektet til sist å gå i byen sammen med han, fordi han ”grep inn og var på arbeide hele tiden.” En annen tidligere urobetjent betegner det som om arbeidet går i blodet. ”Vi troede jo på det, troede, at vi var i gang med bekæmpelse af narkotika, og det var jo en kamp som foregik konstant”, sa han. Men slik er jo alt politiarbeid; at man bekjemper det som til en hver tid defineres som kriminalitet. Like fullt har man fritid, går i forretninger og handler inn, drikker kaffe med naboen, krangler med kjæreste eller unger eller leser en god bok, uten tanker for at det kanskje går en voldelig tyv forbi ute på gaten. Selvfølgelig hender det at politibetjenter griper inn i spesielle hendelser på deres fritid, men dersom politibetjenter i ordenspolitiet også begynte å patruljere på sine fridager, ville det raskt blitt satt en stopper for det. Når arbeidet eter seg stadig sterkere inn i fritiden, betyr det også at den korrigerende og kontroll som ligger i samvær med mer

---

⁵⁵ De harde kriminelle miljøene han refererer til er stoffhandelen som foregår på gateplan.

alminnelige mennesker, svekkes. Jo mer isolert en politienhet er, jo bedre grobunn er det for utviklingen av stereotype fiendebilder.

Kapittel 19

Mer politi

Skillet mellom ”det egentlige politiarbeidet” og ”dirty work” er en gjenganger i beskrivelsene av politikulturen (se f.eks. Finstad 2000). Det egentlige politiarbeidet er preget av action og dramatikk; en fange, en biljakt, en blåtur. Dirty work har preg av rutine; rapportskriving, forebyggende arbeid, kjedelig ordensarbeid. Det er det egentlige politiarbeid som gir mest mening til jobben og mest status. Siden arbeidsoppgavene har ulike status, får også politienhetene ulik status. Noen er mer politi enn andre (ibid, s. 94-100).

Også Uropatroljen har et skille mellom det egentlige politiarbeidet og dirty work. Men hos dem går skillet et annet sted; det egentlige politiarbeidet er snevret inn. Dette er en konsekvens av at de skiller seg ut; de er en spesialpatrolje.

Vi skriver ikke ferdsel

Patroljen jeg kjører med, er på vei mot Valby da betjentene blir oppmerksomme på en bil foran som kjører altfor fort. De får med seg bilens nummer og kaller opp vakta: ”Uniform, et kjøretøy”. Vakta svarer: ”Kom”. Nummeret på bilen rapporteres og sjekkes av vakta som svarer hurtig at bilen eies av en kvinne, hennes navn og adresse, den er ikke meldt stjålet. I det samme øyeblikket kjører bilen på rødt lys i stor fart, og betjentene legger seg på hjul etter, nå med blålyset på taket. Fartsbilen stanser og en ung gutt kommer ut. Bilen og hans lommer blir sjekket for stoffer. Han sier at han ingenting har, at han ikke bruker noen former for narkotika, men betjentene ber vakta undersøke han i kriminalregisteret. Han har ikke noen dommer, og er aldri tatt med narkotika. ”Hvad sker der, hvad sker der nu?”, sier han ulykkelig, ”mister jeg kørekortet?” Den ene urobetjenten svarer: ”Hvad der sker? – du kørte som et svin, overfor rødt lys og det hele”. Han får en skjennepreken av verste sort, samtidig sender betjentene hverandre et

muntert blick – jeg forstår at dette ikke blir den helt store saken for dem.

Formaningstalen er slutt, gutten får tilbake sitt førerkort og beskjed om å kjøre pent videre. I bilen igjen sier betjenten som stod for utskjellingen: ”Jeg gider da virkelig ikke skrive færdsel. Det må andre tage sig af.” Den andre betjenten sier seg enig med han.

Denne episoden har flere likhetstrekk med det som ellers oppfattes som ordentlig politiarbeid. Riktig nok er ikke skurken av de største, men det er snakk om vettløs kjøring, en biljakt og en blåtur. Flere ganger opplevde jeg at urobetjentene ikke ga bøter til sjåførere som kjørte for fort, eller kjørte stygt. Stygg kjøring gir en urobetjent spesiell mistanke, særlig dersom bilen befinner seg i området østlig Vesterbro. Men arbeidet fra urobetjentenes side handler om å muligens finne at sjåføren er i besittelse av narkotika, ikke nødvendigvis å påpeke farefull oppførsel i trafikken. En patrulje jeg kjørte med oppdaget en bil ved Halmtorvet som freste av sted i full fart, overholdt ikke vikeplikt og holdt på å kjøre på en syklist. Patruljen kjørte straks etter, mens de kalte opp vakthavende: ”Uniform, et kjøretøy nr. xx” for å få data på bilen og sjåføren. Bilen og eieren av bilen viser seg å være ukjent for politiet, men den følges ut av sentrum, og underveis kan det noteres flere trafikkovertrедelser. Patruljen gjør ikke noe for å tilkjennegi at bilen forfølges av politiet. Den ene betjenten forklarer at det er bedre å få bilen litt ut av sentrum før man forsøker å stoppe den, i tilfelle sjåføren ikke vil stoppe og i stedet setter opp full fart. En forfølgelse av bilen er enklere dersom man er litt utenfor de mest trafikkerte gatene. Det er to fargete unge menn i bilen – og de stopper straks det blir gitt tegn til det med blinkende lykter. De blir begge ransaket, og den ene har litt hasj som han blir fratatt og skrevet for. Han har ikke noe tidligere registrert – så det blir bare en advarsel. De unge mennene er svært høflige, og beklager kjøringen og hilser god aften, god aften. For uforsvarlig og farlig kjøring i indre by får de ikke noe.

Stygg kjøring kan være årsak til å stoppe bilister på mistanke om at de er påvirket av stoff, som igjen gir årsak til ransaking av førere, passasjerer og kjøretøy. De kan få en moralpreken og en muntlig advarsel for stygg kjøring etter at bilen er gjennomført og funnet stoffri. Holdningen til det å gi bøter for trafikkforseelser er ganske klar: Det får uniformert politi ta seg av, vår oppgave er narkotika.

- men vi skriver udisiplinert ungdom

Det finnes et unntak fra normen å utelukkende jobbe med narkotika. Det er når Uropatruljens autoritet ikke øyeblikkelig anerkjennes. For uniformerte politienheter utløser uniformen autoriteten; allerede fra første stund er det klart for motparten at de står overfor ekte politi. Mangelen på uniform er en fordel for Uropatruljen, men i noen situasjoner der autoriteten står på spill, kan den nettopp være en mangel. Det slås hardt ned på respektløshet overfor Uropatruljen.

I eksempelet under dreide det seg om ungdommer som kanskje ikke helt hadde forstått alvoret med sivilkledd politi. Eller som kanskje ikke forstod at det var politibetjenter de stod overfor fordi de var kledd i flanelsskjorter eller fleece-jakker, og ungdommene selv stod der med sine Calvin Klein, Lacoste, Boss osv.-klær.

Et sted i sentrum blir patruljen jeg kjører med oppmerksomme på en gruppe unge som tydelig leter etter noe i en parkert bil. Det viser seg å være en glad vennegjeng med 18-20-åringer som er i byen. Ingen av dem er kjent av politiet fra før. Den ene av dem har tydelig drukket litt for mye. Han blir sur og begynner å bråke med politiet. En av hans kamerater forsøker å få han til å besinne seg og be om unnskyldning for bråket han har laget, men det er til ingen nytte. Han bare fortsetter med å si ting som at: dere har ingen rett til å be om min legitimasjon – dere har ingen rett til å stoppe meg – og så videre på denne måten. Han tøffer seg og skjønner tydeligvis ikke alvoret i situasjonen. For politifolkene blir grensen nådd. Han blir plassert inni bilen – i baksetet - og det er først nå han skjønner hva dette handler om. Han forsøker å be om unnskyldning, men det er for sent. Betjentene er sure på han, og nå skal han lære at når politiet kommer så skal det samarbeides. Han skal ikke oppføre seg som en idiot og sinke deres arbeide. Hadde han øyeblikkelig forholdt seg til politiet på en respektfull måte ville han vært sjekket ut for lenge siden og det hele ville vært over. I stedet blir han tatt med til stasjonen, og der blir han sjekket opp mot kriminalregisteret. Rullebladet hans er rent. Han blir snakket med og får seg en advarsel på kjøpet innen han blir sluppet fri.

Både Holmberg (1999) og Finstad (2000) beskriver hvordan enkelte i møter med ordenspolitiet kan snakke seg til hardere behandling. Også i mitt materiale er det eksempler på det samme. I dette tilfellet tror jeg disiplinering er et mer dekkende begrep enn lærepenge. Respektløs ungdom skal disiplineres til underkastelse. Også urobetjenter uten uniform skal ha full respekt og adlydes, selv om det er ungdom som ikke bruker

eller er i besittelse av narkotika og faller utenfor urobetjentenes egen definering av sitt arbeidsområde.

De der mennesker

Mangelen på uniform kan også være en mangel i møter med andre politienheter.

Et møte mellom uniformert ordenspoliti og urobetjenter en sen kveld forløp seg slik: Patruljen jeg kjører med befinner seg ved Vår Frues kirke, betjentene mener noen ungdommer på et hjørne ser ut til å ha gang i noe av interesse, og vil se nærmere på hva som foregår. Bilen kjører langsomt mot ungdommene og stopper opp. En av betjentene vil ut og sjekke, men når ikke å komme ut av bilen før sterke fjernlys opplyser hele bilen og uniformert politi åpner bildøren: ”Godaften, det er politiet. Må vi se kørekortet?” Urobetjenten griper sin legitimasjon fra snoren rundt halsen, viser det frem og roper tilbake: ”Dette *er* politiet.” De uniformerte forsvinner øyeblikkelig, og betjenten kommenterer nedlatende surt: ”Tenk, hvis vi hadde gang i noget her, så hadde de ødelagt det hele. Sig mig, ser de ingenting de der mennesker?” Slik ble ordenspolitiets manglende politiblikk kritisert.

Urobetjentene mener bestemt at de bedre enn annet politi kan se på personer at de utøver en ”narkotikarelatert atferd”⁵⁶; de er jo spesialister. Mistanke om ”narkotikarelatert atferd” fører til rask ransaking av personer. Å være betjent i Uropatruljen er også å lære seg hvordan begrepet kan anvendes for å ha lovgrunnlaget for inngripen i orden (se s. 100). Å arbeide på kanten av Retsplejeloven, slik lederen av Uropatruljen forteller at de gjør, fører til at loven sees som en mulighetenes lov i stedet for begrensningens lov. Uniformert politi i København kaller ofte urobetjentene for ”de urolige”, og, bortsett fra på ledelsesnivå, er det ikke et samarbeid mellom uniformert politi og urobetjentene. Tvert i mot mener flere urobetjenter at uniformert politi ofte kan være til hinder for deres arbeide, og har på bakgrunn av det negative kommentarer om de uniformerte, som at ordinært politiarbeid betegnes som et slags ”dirty work”.

Gjennom innsnevringen av arbeidsoppgaver og ved å lage et skille mellom egen kompetanse og de øvrige politienhetenes kompetanse, styrkes kulturen om å være et politi hevet over andre politienheter. I den vanlige politikulturen er det ofte en

---

⁵⁶ Se også Finstad, 2000, s. 145 - 146.

tre deling i synet på verden; politiet, sluskene og den naive allmenhet. I Uropatruljen er det en fire deling: Uropatruljen, det øvrige politi, sluskene og den naive allmenhet. Av og til deler det øvrige politi naiviteten med allmenheten.

En atskillelse fra det øvrige politi kan føre til at den korrigerende som ligger i samvær med andre kollegaer med andre erfaringer, svekkes. Denne isoleringen er desto mer bekymringsfull fordi den er vevet inn i den isoleringen som følger med at arbeidet eter seg inn i fritiden.

Kapittel 20

Ransaking alltid tillatt

Som nevnt er det bare Uropatroljen som ransaker leiligheter og andre lokaler. Uropatroljen har flere måter å gå frem på ved ransaking av en leilighet, men ledelsen understreker at det er noen prinsipper som følges, som at det alltid skal være et mistankegrunnlag og at alt skal skje overraskende og hurtig. Patruljens leder sier: ”Ja, det kan godt være at det er noen som har en annen oppfatning, men her så følger vi reglene omkring mistankegrunnlaget. Det vil si at vi skal ha en meget bestemt grunn til mistanke, det skal heller ikke rett meget til, og vi bruker rettspleieloven helt ut til grensen - en gang i mellom går vi for langt, men vi viker jo inn igjen, men vi er helt ute, noen ganger på kanten, men det er man også nødt til. Det er nok ingen andre som kan sine regler om ransaking så godt som her, de vet nøyaktig hvor langt de kan gå. Du kan nok godt finne noen som vil si det motsatte, jeg har noen bind med klager og erstatningssaker, men vi taper dem ikke alle sammen. Det er klart vi taper noen, men ikke alle sammen.”

Overfor gamle kjenninger er mistankegrunnlaget konstant. En stoffbruker er ofte også en stoffselger. Sikre og usikre tips fra informasjon i gatemiljøene og fra Uropatroljens egne meddelere, er også nok til mistanke. Det vil alltid være en mistanke god nok for ransaking i en stoffbrukers leilighet/ i lokaler der stoffbrukere oppholder seg. Selve ransakingen er hjemlet i Retsplejelovens kapittel 73, §§ 793 – 800, og gir politiet ganske vide fullmakter til inngrep så lenge det er mistanke om forhold som kan gi fengselsstraff, i det det heter i §§ 793 og 794:

”§ 793. Politiet kan efter reglerne i dette kapitel foretage ransagning af

1) boliger og andre husrum, dokumenter, papirer og lignende samt indholdet af aflåste

genstande og

2) andre genstande samt lokaliteter uden for husrum.

§ 794. Ransagning af husrum, andre lokaliteter eller genstande, som en mistænkt har rådighed over, må kun foretages, såfremt

1) den pågældende med rimelig grund er mistænkt for en lovovertrædelse, der er undergivet offentlig påtale, og

2) ransagningen må antages at være af væsentlig betydning for efterforskningen.”

Det er heller ikke nødvendig med rettslig kjennelse for ransaking, for som det heter i § 796, *Stk. 3*: ”Såfremt undersøgelsens øjemed ville forspildes, dersom retskendelse skulle afventes, kan politiet træffe beslutning om at foretage ransagningen. Fremsætter den, mod hvis husrum, lokaliteter eller genstande ransagningen retter sig, anmodning herom, skal politiet snarest muligt og senest inden 24 timer forelægge sagen for retten, der ved kendelse afgjør, om indgrebet kan godkendes.”

Videre i den samme paragraf heter det i *Stk. 5*: ”Såfremt ransagningen er rettet imod husrum, lokaliteter eller genstande, som en mistænkt har rådighed over, og denne meddeler skriftligt samtykke til, at ransagningen foretages, kan beslutning om ransagning også træffes af politiet.”

Jeg opplevde aldri at urobetjentene på forhånd hadde med seg en retslik kjennelse for ransaking av leiligheter. Heller ikke når det var ransaker som var planlagt i god tid. De benytter hele tiden *Periculum in mora*- regelen⁵⁷. En av betjentene forklarte meg dette:

”De fleste skriver under på at de godtar ransakingen. Når vi først er der vet de jo at det ikke kan nytte noe å nekte. Selv om de ikke skriver under, så foretar vi jo ransakingen der og da, og så kommer saken opp for retten dagen etter. Det er ikke mange ganger vi ikke får rettslig medhold.”

Slik sett ser retsplejelovens paragrafer for ransaking ut til å være et skreddersydd lovverk for narkotikaetterforskning. Fremgangsmåten forklarer Uropatruljens leder slik:

---

⁵⁷ Forspildelse af øjemed. På norsk; bevisforspillelse.

”Vi gjør det hurtig, de får ikke lang tid til å åpne opp. For hvis vi ringer pent på og venter til de skal lukke opp, så er stoffet kastet ut av vinduet, skyllet ned i toalettet eller alle mulige andre steder, så derfor går det rimelig hurtig å komme inn og få fatt i det. Der døren svinger innover, så blir den jo bare lagt ned. Og det er ene og alene fordi hvis vi ikke er hurtige, så er det vekk. Mistankegrunnlaget, og så inn og så ransaking. Det er det. De er alle sammen stort sett godt planlagte på forhånd.”

Nettopp dette å forhindre at stoffet blir vekk og dermed sikre bevisene, rettferdiggjør her hurtigheten. Og det at alt skal skje fort, en overraskelse som krever hurtighet, gir i øyeblikkssituasjoner politiet rett til det meste. Preben Wilhjelm (1988) retter søkelyset på politiet og anklagemyndighetens holdninger til tvangsanvendelser sammen med domstolenes stabile imøtekommissesprosent. Han konstaterer at det i realiteten er politiet og anklagemyndigheten som styrer anvendelsen av tvangsingrepene, og skriver: ”At politiet begærer tvangsindgrep, som kan lette dets arbejde, bør ikke kunne undre. Heller ikke, at der kommer flere begæringer, når de i så udstrakt grad imødekommes. Men det burde forurolige, at der øjensynlig ikke er noget, der kan standse en sådan selvforstærkende virkning. At man f.eks. kan nå dertil, at ransagning uden forudgående kendelse er blevet regelen, hvor det efter loven klart skal være undtagelsen.” (Wilhjelm, 1988, s. 329-330). Wilhjelm mener det er grunn til å reise mange spørsmål overfor domstolenes holdning, særlig at domstolene avfinner seg med at politiet gradvis undergraver hovedregelen om at ransakning krever en kjennelse på forhånd. I Wilhjelm studie om tvangsinngrep i strafferettspleien i årene 1976 til 1985 fant han ikke en eneste gang at domstolen avslo å godkjenne et inngrep i etterkant. ”Det afspejler en holdning, som er en del af forklaringen på, at retlige forsøg på begrænsning af tvangsindgrebene ikke har haft de forventede virkninger. En holdning som også kommer til udtryk ved, at man for hele kategorier af sager har anset samtlige betingelser for indgreb opfyldt i *hvert eneste* tilfælde. Og som allertydeligst kommer til udtryk ved, at man – i soleklar strid med lovens forudsætninger – finder det mere nødvendigt at begrunde *afslag* på begæringer om tvangsindgreb end at begrunde tvangsindgreb.”(ibid. s. 331).

For å bekjempe narkotika har politiet i hele Norden meget vide fullmakter, noe som er grunnlagt i visjonen om det narkotikafrie samfunnet. Träskmann (1995, 2003) peker på at narkotikapolitikken er i ferd med å ødelegge hovedprinsippene ved den nordiske kriminal- og strafferettspolitikk, som rasjonalitet, homogenitet og humanitet. Siden narkotika er et onde, og dette ondet skal bekjempes på alle måter, berettiger det å anvende alle midler. Derfor ansees heller ikke ransaking av leiligheter, for å være en særlig alvorlig inngripen i narkotikabrukeres liv. I hvert fall ikke alvorlig nok til at man trenger en rettslig kjennelse hverken før eller etter ransakingen.

Mange av leilighetene Uropatruljen foretar ransaker i, har på forhånd vært overvåket, men ransaking av leiligheter skjer også etter at en person er tatt med en viss mengde stoff andre steder enn i vedkommendes leilighet. Vurderinger om ransakelse av leiligheter etter at personer blir tatt med stoff på seg skjer etter skjønn, eller også etter hvor mye det er å gjøre og hvor mye stoff betjentene har tatt i løpet av dagen. Det foregår ikke alltid slik Uropatruljens leder forklarer:

”Om vi tar en i Istedgade, og om han nå har tre ”brev” på seg, og vi har ikke kjøperen - han er vekk. Vi har en observasjon på at de har gjort noe sammen og vi har stoffet. Det er klart at det skal ransakes hjemme der han bor. Vi skal helst se om han har stoff der, og vi skal se om vi kan finne det papir han har klippet ut fra - og det finner vi også ofte - og om det er regnskaper eller noe der.”

Noen ganger skjer det slik, men i andre tilfeller blir personene bare skrevet for de brevene de har på seg uten at det foregår noen ransaking hjemme hos dem. Hva som er avgjørende for at det ikke blir utført ransaking der vedkommende bor, er ikke alltid like lett å forstå; i alle fall ikke ut fra legale betraktninger.

Avgjørelse: Ikke ransaking

I flere tilfeller var jeg med når det ble tatt stoff fra personer ute på gatene - urobetjentene mente personene var i gang med salg -, men det ble ikke fulgt opp med ransaking av deres hjem. Det kunne være fordi betjentene ikke trodde det var noe mer å finne, eller de trodde vedkommende som sa: ”Det her er det eneste jeg har”, eller de hadde mer spennende ting som skulle utrettes, som for eksempel overvåking av en person de hadde holdt øye med over lang tid. Det kunne også være at de hadde gjort

flere beslag av stoffer den dagen, og var ganske fornøyd med det de alt hadde utrettet. Ofte var det personer i nærheten av Hovedbanegården eller på Maria Kirkeplads som ble tatt med mer enn den ene brukerdosen på seg, og betjentene besluttet at det holdt med å skrive vedkommende for det som ble tatt der og da. Det virket også som det var stoffbrukere de kjente godt, som de hadde tatt mange ganger før, og som de mente ikke hadde noe gjemme. Å ransake leilighetene ble i disse tilfellene forklart for meg som bortkastet tid. En forklaring kan også være at det gjennom personransaking bygges sten på sten i en intern oppsamling av viten om en persons gatesalg, og slik lages grunnlaget for senere å holde vedkommendes bolig under oppsikt. Forståelig nok var ikke Uro-betjentene spesielt villige til å forklare meg inngående hvorfor de gjorde slik og ikke slik i alle sammenhenger. Det var flere situasjoner hvor jeg opplevde at de holdt kortene tett inn til kroppen i spørsmål om etterforskningstaktikker. Noen ganger tror jeg at spørsmålet om ransaking der og da eller ikke, var et spørsmål om hvor godt forhold de ønsket å ha til den det gjaldt, eller at det inngikk i et ledd av en plan som det ikke var meningen at jeg skulle forstå. For eksempel i praksisen overfor de jeg oppfattet som mulige meddelere. Ved et tilfelle ble en mann, kjent fra før, tatt på gaten med 16 salgsbrev med heroin. Han ble arrestert mens saken ble skrevet, deretter løslatt, men det ble ikke ransaket hjemme hos han. Betjentene mente å vite at han ikke hadde noe stoff hjemme hos seg. Andre ganger var ransaking en selvfølge, uten diskusjon. Som f.eks. da en mann, som ikke var kjent fra før, ble tatt på et diskotek med en hel del ecstasy-piller på seg. Like etter arrestasjonen ble det ransaket hjemme hos han, og beslaglagt mer ecstasy, amfetamin, insulin⁵⁸ og en stor sum penger. Mannen ble kjørt til Vestre fengsel og skulle dagen etter i grunnlovsforhør for varetektsfengsling. Kanskje ble det ransaket grundig hjemme hos han fordi stoffet var ecstasy og i denne perioden var det mye fokus på dette stoffet. Eller kanskje var det fordi han ikke var en kjenning, og fordi det gjelder å ha mest mulig kunnskap om miljøet og de personene som befinner seg i miljøet. Slik kunnskap defineres som gatekunnskap. Leiligheter som det selges stoff fra, leiligheter hvor det oppbevares stoff inngår mer og mer som en forlengelse av det som skjer på gaten.

---

⁵⁸ Mannen hadde ikke sukkseryke, insulinen brukes sammen med anabole steroider.

Ransaking i leilighet hos forkommen, syk stoffbruker

Betjentene har fått tips om salg fra en leilighet i Nordvestkvartalet. Nå vil de inn i leiligheten så hurtig som mulig. Underveis i bilen diskuterer de med hverandre om døren til den bestemte leiligheten går utover eller innover. De har vært der før, så de mener å huske at døren går innover, dermed avgjør de at de kan bruke rambukk for å sprengre opp døren, eller som de kaller det: ”å velte døren”. Rambukken er en tung, avlang stålkonstruksjon med fire håndtak på, den bærer de med seg opp til 2. sal. Utenfor leiligheten blir de stående å hviske sammen, og bestemmer seg for å lytte etter hva som foregår innenfor døren gjennom brevsprekken. Det er ingen tegn på aktiviteter der inne, så de beslutter at de vil ringe på døren og se om det skjer noe innen rambukken brukes. De ringer på, og straks kommer det et menneske tassende mot døren for å åpne – hele tiden kikker den ene betjenten i brevsprekken for å ha kontroll på at det ikke skjer noen aktiviteter som tyder på at noen er i vill gang med å skylle stoffer i toalettet eller noe annet fantasifullt. Men ganske rolig blir det innenfra spurt hvem det er som er på døra. Betjentene svarer at det er politiet, og at vedkommende må åpne øyeblikkelig – og døra blir raskt åpnet av en skjelvende halvnaken mann. Han er abstinenssyk, er fri for penger og fri for heroin forteller han, mens han byr betjentene om å komme innenfor. Vi kommer inn i en leilighet med stue, kjøkken og bad, i tillegg er det en lukket altan. Leiligheten ser presis ut som det tabloidpressen ynder å fremstille som en ”typisk heroinkåk”. Det er ikke noen møbler – bortsett fra en madrass på gulvet, en pinnestol og en kasse med en plate på som fungerer som et bord. På kjøkkenet er det en komfyr og et kjøleskap, begge ser ut til å være i ganske dårlig forfatning. Kjøkkenskapene inneholder ikke noe annet enn tomme plastposer, en pose sukker og en pose kaffe. I denne leiligheten er det ingenting av verdier. Ut over alle gulvene ligger det hauger med brukte klær, sko, plastposer, papir – både tørkeruller, avispapir og papir som ser ut som brev, offentlige dokumenter og bunker med regninger. På bordet og i vinduskarmene ligger det blodige vattdotter, brukte og nye engangssprøyter, med og uten sprøytespisser, skjeer, diverse askebegre og kaffekopper. Det flyter av tomme og halvfulle tobakkspakker og sigarettesker. Veggene er nakne, de eneste lyskildene er de påbudte, fastmonterte taklampene. Det er ingen gardiner. Og midt i alt dette, under et teppe på madrassen i stuen sitter den skjelvende stoffbrukeren som åpnet døren. Han forteller at det er han som bor her, at han for øyeblikket ikke har noe stoff, men at

politiet er velkommen til å undersøke leiligheten. Han skriver villig under på ransakelsestillatelsen, og forteller betjentene at det ligger sprøytespisser i vinduskarmene, så de skal passe seg for dem, ellers tror han ikke det er noen sprøytespisser andre steder. Betjentene sjekker halvhjertet skuffer og skap på kjøkkenet, løfter motvillig på noen av kleshaugene og blar i papirene. Det kan ikke sies at de går ivrig til verks her, det er ingen av dem som tror at det foregår noe salg fra denne leiligheten. I hvert fall ikke "for tiden", som en av dem sier. Tipset de har fått har nok vært et såkalt "ufarlig" tips som enkelte stoffbrukere benytter seg av når de er i en klemme, og vet at de er nødt til å gi politiet noe informasjon.

Alt de tar i, slipper de ned der de fant det. De rydder ikke noe, men de lager heller ikke en større uorden enn det alt er. Betjentene er svært vennlige, spør han om hvor lenge han har vært på stoff, om han tenker på noe behandling og lignende ting. De tøffe betjentene som kort tid tidligere stod utenfor leiligheten med rambukk og skulle trenge seg inn, har nå skiftet rolle. De er blitt vennlige hjelpere. Mannen forklarer at han er søkt av politiet fordi han skylder bøter, det meste er for ulovlig opphold i forbudssoner. Han er syk og kunne godt tenke seg å komme inn og sone bøkene nå. Station 1 blir oppkalt, og det viser seg at han er søkt på grunn av manglende innbetalte bøter. De er klar til å ta i mot han, det er plass i Vestre Fængsel. Vi kjører mannen til arresten på Station 1, og avleverer han der, så er det klart for nye oppdrag.

Etterpå spør jeg de to betjentene hvordan de har det med å gå inn i denne type leiligheter, og komme så nært inn på nøden og elendigheten. Den yngste av betjentene sier han ikke synes det er noe særlig hyggelig å komme inn i slike leiligheter, han sier det sitter igjen utover dagen. Betjent nummer to, som har arbeidet lenger i politiet, sier han er så vant med det at han ikke lenger har noen spesiell reaksjon. Ikke ut over det at han synes de er noen stakkars mennesker. Han er nok også litt provosert over mitt ledende spørsmål, for han føyer til: "Skal man lade dem være i fred, bare fordi de er heroinister? Bare fordi de er på bunden af bunden?"

Ransaking i leilighet hos dansk selger, oppegående stoffbruker

Igjen er det et tips om salg som fører til at betjentene vil inn og undersøke en leilighet. De forteller at de har vært i denne leiligheten mange ganger før, og kjenner eieren

godt. For meg beskriver de han som en kjent heroinist som får sitt stoffbehov dekket gjennom salg fra leiligheten. Nå har de fått et tips fra en i miljøet om at det er stort salg på gang. De bestemmer seg for å følge med på om det er noen trafikk til og fra leiligheten. De parkerer sin sivile bil et stykke fra oppgangen, men med god utsikt slik at de kan følge med hvilke personer som går ut og inn. Etter at to kjente stoffbrukere for uroene har kommet og gått igjen etter meget korte opphold innenfor, mener betjente at dette tyder på salg, så de vil gå inn. Ved hjelp av en annen beboer i gården kommer de inn i oppgangen, og bestemmer seg for å vente på 4. sal til noen kommer og skal inn i leiligheten som er på 3. sal. Så står vi der da, 3 politibetjenter og meg, helt muse stille i ca. 15 minutter. Ingenting skjer. Men så kan vi høre at det blir ringt på døren utenfra, og en person slippes inn nede. Det subber i trappene opp, og da vedkommende når tredje sal åpnes døren til leiligheten. I det samme den besøkende skal til å gå inn, styrter to av betjentene ned trappen, og er inne før noen rekker å stenge døren. Personen som bor i leiligheten virker ikke det spor overrasket, han sier til Uro-betjentene:

”Nå, er det Jer igen. Kom ind, kom ind.”

Like innenfor døren er det satt opp et finurlig system med treverk som støtter dørkarmene. Trebjelkene er festet i den motsatte veggen. Det er ikke vanskelig å forstå at konstruksjonen er ment å skulle hindre politiet i å ”velte døren”. Betjentene kikker på det og spør:

”Mener du, at dette skal holde os ude?”

Mannen ser på dem og svarer helt alvorlig:

”Ja, i hvert fald skal det ikke være så nemt for Jer.”

Betjentene ler og rister på hodet mens de forsikrer han at de alltid vil komme seg inn.

Leiligheten har kjøkken, stue og to værelser. På kjøkkenet er det satt inn dusjkabinett – i tillegg er det et lite rom med toalett. Selv om det er midt på dagen, er det helt mørkt inne. Det skyldes tette, mørke fløyelsgardiner som er trukket for i alle værelsene. Alt er svært ryddig, men ryddigheten hjelper lite på inntrykket. Møblene er av tre, det er mengder av brennmerker i hvert eneste møbel. Stuen er det eneste rommet som ikke er helt ryddig. Der sitter det 3 menn og røyker en joint. Hele leiligheten er voldsomt fylt med røyk. Uroene åpner vinduer for lufting, men det er ikke mye hjelp i det. Det virker som luften står stille, som om ingen ny luft kommer

utenfra. De tre mennene i stuen er på besøk, de blir spurt om de har noen stoffer på seg, noe de alle tre benekter. Så blir de visitert av en betjent, han finner ikke noe på dem, og etter at de er sjekket med navn og nummer i kriminalregisteret⁵⁹ – de er kjent fra før, men ikke søkt - blir de bedt om å forlate leiligheten. Det gjør de også, stille og rolig uten noen form for diskusjon eller protester. I mellomtiden har eieren av leiligheten forklart en betjent at han ingen stoffer har, foruten ett par gram hasj som ligger på bordet i stua og ett par brukerdoser heroin som er til eget forbruk. Han sier at de er velkommen til å gå igjennom leiligheten hans, men at de ikke kommer til å finne noe. ”Men som I ser, så har jeg lige ryddet op, så det er fint hvis I ikke vælter for meget rundt her”, sier han med et høflig smil. En av urobetjentene kaller opp betjenten med hund; etter avtale på forhånd befinner han seg i nærheten. Hunden kommer og gjennomgår leiligheten uten å markere noe. Tonen mellom betjentene og eieren av leiligheten er hele tiden høflig og vennlig. Betjentene sier at de har fått et tips om at han selger mye for tiden, noe han benekter. Han spør hvem det er som har tipset dem om det, men de bare ryster på hodet. De skriver han for heroinen, 0,10 gram, men hasjen rører de ikke. Så sier de pent farvel til hverandre. Betjentene er sikre på at han har et større salg i gang, tipset de har fått er et av de meget sikre - og de diskuterer etterpå seg i mellom hvor stoffet kan være gjemt. Når det ikke finnes i leiligheten, hvor er det da? De blir enige om at de fortsatt skal holde denne adressen under oppsikt.

Da vi kom ut på gaten igjen ropte mine lunger etter luft, jeg ble stående og bare gispe. Det var det bare jeg som gjorde, så jeg spurte hvordan de kunne klare luften inne i leiligheten. De så litt forundret på meg, som om de ikke helt forstod hva jeg mente. Så sa den ene: ”Nå, det. Nej, det er vi så vant til, så det er ikke noget problem.”

Ransaking på pensjonat hos utenlandsk selger, ikke stoffbruker

To personer uten fast bopel i Danmark har vært overvåket i en lengre periode, de er mistenkt for salg av heroin og kokain, men ikke gatesalg. Mistanken er at de selger i litt større partier til andre som kanskje selger det på gateplan. Begge to er i landet på

---

⁵⁹ Hver gang en Urobetjent ønsker bakgrunnsinformasjon om en person, kaller han opp vakta i Uropatruljens lokale. Vedkommende sitter ved PC-en, og kan hurtig sjekke personer i Kriminalregisteret.

turistvisum, de har aldri bodd i Danmark og de snakker ikke dansk. Etter et tips fra en av uroens meddelere skal det foregå en overlevering av flere gram kokain denne dagen. Begge blir stoppet og ransaket på gaten, den ene har 10 gram kokain på seg. Selve ransakingen er mer dramatisk enn noe jeg har vært med på tidligere. De to mennene, som ikke kjenner politiets arbeidsmåter, og som selv ikke er stoffbrukere, kjenner ikke gatas autoritetskoder. Danske stoffbrukere har gått den harde skole og lært kodene i gaten: overfor politiet yter man ikke motstand, men har alt å vinne på samarbeide. Uten denne gatekunnskapen setter mennene seg til kraftig motverge, og på et øyeblikk er de overfalt av 6-7 betjenter og lagt i gaten med håndjern. Flere forbipasserende mennesker stimler sammen og vil vite hva som skjer. De sivilkleddede betjentene viser fram politilegitimasjon, som de har hengende i en snor rundt halsen, og ber folk om å gå videre. Den ene mannen blir ført direkte til arresten, mens han som hadde stoffet på seg blir tatt med til pensjonatrommet de begge bor på for ransakelse av rommet. En betjent ransaker korridoren på pensjonatet, alle kroker, lister og lufteluker granskes for om det muligens kan være steder i gangen hvor det oppbevares stoff, men undersøkelsen er negativ. Betjenten finner ikke noe, og er irritert over det. Han forteller meg at de gjentatte ganger har tatt folk fra dette pensjonatet som bærer på stoff, selger stoff, går tilbake hit og kommer ut med nytt stoff, men de gangene de har ransaket her så finner de ikke noe. Han mener bestemt at ett eller annet sted finnes lageret med stoff hvor selgerne bare kan hente mer – men hvor? Begge mennene har reist inn til landet med fly noen uker tidligere, og betjentene tror ikke at de tok med seg stoffet da de kom inn i landet. De blir betegnet som å være for smarte til å ta sjansen på det.

Inne på de to mennenes værelse finner urobetjentene fort 10.000 danske kroner som er stukket i tuppen på en sko, og den ene betjenten spør den arresterte hvem som eier skoen i en helt saklig og grei tone. Mannen svarer aggressivt tilbake at det vet han ikke. Han vil ikke gi noen opplysninger, og selv om han ikke har vært lenge i Danmark kjenner han godt sine rettigheter og hva politiet må og ikke må. Skoen er størrelse 43, så det blir spurt hvilken størrelse han bruker i sko – han er ikke villig til å svare. De sjekker tøy som henger i skapet, men han vil ikke peke ut hvilke klær han selv eier, eller forklare noe om de eiendelene som er i rommet. Tonen blir mer og mer aggressiv fra han som er arrestert med de 10 grammene, og det blir en

tilsvarende aggressiv tone fra betjentene. I en jakkelomme finner en betjent et brev som er adressert til en tredje person, det er et navn betjentene ikke kjenner, men det har adresse til det værelset de ransaker. Men heller ikke brevet eller dette nye navnet vil mannen forklare noe om. På dette tidspunktet er all tålmodighet slutt hos betjentene. Kanskje er de rasende på mannens manglende samarbeidsvilje og at de ikke finner noe mer enn de 10 gram med kokain som de alt har beslaglagt. I alle fall så endevender de rommet på en slik måte at det ser helt forferdelig ut etterpå, og de har ingen tanker om at de skal rydde etter seg. Når vi forlater rommet ser det ut som om en tornado har vært løs der inne, men de finner ikke noe mer av interesse for saken. Når jeg senere spør hvorfor de til sist gikk fram på denne måten, forklarer en av betjentene at det er slik når folk ikke vil samarbeide. Da svarer urobetjentene gjerne på denne måten, med å ikke være særlig nøye med hvordan det ser ut etterpå.

Uskrevne regler om ransaking av leiligheter

Uskrevne regler gir et mønster til forløpet av ransakingen. I tilfeller der personer er tatt på gaten eller andre steder, og er mistenkt for salg av stoff, er ikke overraskelsesmomentet ved ransaking av leiligheten til stede. Politiet har alt arrestert personen, det er ikke fare for bevisforspillelse dersom personen bor alene. Det er her mulig å gå mer varsomt fram. En av Uro-betjentene forklarte et av prinsippene de følger ved slik ransaking: Dersom vedkommende de ransaker hos selv forteller at han/hun har noe stoff gjemt der og der – og de finner det som fortalt – så undersøker de leiligheten med varsom hånd. Nekter vedkommende å si noe, til tross for at de alt har konfiskert stoff på personen, er fremferden til betjentene mye mer brutal. Dette prinsippet mener de alle som er involvert i stoffsalg bør kjenne til, på samme måte som de på gateplan kjenner de uskrevne reglene⁶⁰ i møtet med politiet. De er også brutale dersom de som det ransakes hos påstår at det ikke er noe i leiligheten, og de deretter finner noe. En uskreven regel er altså: Erkjenner man at slaget er tapt og selv forklarer hvor stoffet er, vil leiligheten bli ransaket på en skånsom måte. Benekter man at det finnes stoff i leiligheten, og politiet likevel finner noe, blir leiligheten endevendt uten tanke på om noe ødelegges.

---

⁶⁰ De uskrevne reglene behandles i kapittel 14 *Gatas uskrevne regler*.

En annen uskreven regel er knyttet til samarbeidsvilje. Er den det ransakes hos samarbeidsvillig på den måten at vedkommende ønsker politiet velkommen inn og forklarer at her er det ikke noe, eller her er det bare disse to gram med stoff, er betjentene vennlige og bruker ikke særlig lang tid inne i leiligheten.

En tredje uskreven regel er knyttet til kjennetegn hos den det ransakes hos. Er vedkommende en utslått og stakkarslig stoffbruker er ransakingen oftest skånsom. Politiets tone er mer vennlig og behjelpelig. Er vedkommende abstinenssyk i tillegg, er det ganske klart at det ikke er noe stoff i leiligheten. I slike tilfeller har jeg erfart at ransakingen er temmelig overfladisk og hurtig overstått. Mangel på utslåtthet virker motsatt. I slike tilfeller er det nitidige ransakninger hvor hver eneste skuff vendes og hvert cd-omslag studeres. Er dette kombinert med det betjentene regner som et sikkert tips, kan en ransakning ta mange timer, selv der hvor de ikke finner noe.

En fjerde uskreven regel er knyttet til tidligere møter med den det ransakes hos. Dette er knyttet sammen med de to første uskrevne regler; har vedkommende møtt politiet mange ganger tidligere; behersker han oftest kodene om å legge kortene på bordet og å være samarbeidsvillig. Hvis betjentene derimot er frustrerte eller irriterte på vedkommende person på forhånd, kan ransakingen bli payback-time. Har det skjedd ubehageligheter i forbindelse med arrestasjon eller at politiet er forsøkt hindret adgang til leiligheten før ransakingen vil det også få negativ betydning for hvordan ransakingen utføres. Urobotjentene har denne holdningen at en hver skal forstå at når politiet er på stedet, så er stoffbrukerens eller stoffselgerens sak tapt, det eneste som gjelder da er å legge kortene på bordet og følge politiets anvisninger.

Høigård bruke begrepet gatestraff om den formelle kontrollens uformelle kontroll på gateplan (2002, kapittel 18). Begrepet er nokså likt begrepet street-justice fra den klassiske politisosiologien, men understreker mer den tidvis ulovlige straffingen på gata. Ved å utdele uformelle raske straffer som ransaking, beslag, innbringelse på politistasjon, avhør og celleopphold, får politiet gitt den kontrollerte rapp over fingrene som av og til kan svi hardt. Gatestraffing er ikke en helt sjelden hendelse i Københavns narkotikapolitikk. Det spesielle med Uropatruljen er at de kan ta med seg denne straffeformen inn i leiligheter, jeg kan jo kalle det *leilighetsstraff*. Å etterlate en ransaket leilighet i fullstendig kaos er leilighetsstraff. I likhet med gatestraffen er en leilighetsstraff aldri ment å skulle komme for en domstol. Det er heller ikke knyttet noe

eget papirarbeid til en leilighetsstraff, derfor er den også vanskelig å etterspore og kontrollere.

Det er viktig for meg å understreke at jeg ikke opplevde Uropatruljen som ”slemmere” eller mer brutale enn de andre politienhetene på gata. I den grad de skiller seg ut i slike møter på gateplan, handler det om at de snakker og handler med enda større autoritet enn betjenter i andre patruljer. De forhandler ikke med motparten. Denne forskjellen er også til stede om sammenlikningsgrunnlaget er den andre Lovpatruljen, Spesialpatruljen. Det spesielle med Uropatruljen er at de har anledning til å bruke leilighetsstraff og gjør det etter de uskrevne regler jeg har beskrevet.

Felles kjennetegn ved ransaking av leiligheter

Om politiets gevinst i forhold til ransakinger av leiligheter sier lederen av Uropatruljen dette:

”Vi vurderer mistankegrunnlaget hele tiden, selv om vi er rimelig spontane her.

Razziaer foregår over hele byen - det er ikke spesielle områder, men mest på Nørrebro må jeg si. Nørrebro er nok det stedet hvor det er mest salg fra leiligheter.

Gevinsten? Ja, men for det første så er det jo å få fatt i stoffet. Det er klart, det er vårt formål med å gå inn. Stoffet og andre beviser, det kan være narkoregnskapet, vekten man har veid det med, det kan være papiret man har pakket det inn med, sølvpapiret. Og så ser jeg som en annen gevinst at selgeren blir tatt ut av sirkulasjon en periode. Jeg er så gammeldags oppdratt at jeg mener man skal ha en straff for det der. En annen gevinst er jo orden, forholdet for de andre beboerne. Det er ikke noe fint å ha en nabo eller overboer som selger narkotika.”

Det er flere fellestrekk ved de ransakingene jeg observerte:

De personene det oftest ransakes hos, er stoffbrukere, de er fattige og de bor dårlig. De er gjengangere, de har tidligere vært i kontakt med politiet på grunn av stoffbruk eller stoffsalg, gjerne begge deler. Av den grunn er det ikke noen overraskelse at politiet står på døren, de er mer eller mindre ventet.

Selv om jeg fulgte med på mange forskjellige ransakinger av leiligheter, opplevde jeg aldri at det ble tatt store mengder med stoff. Store pengebeløp ble heller ikke funnet.

Politiets ransaking av leiligheter skjer ofte på bakgrunn av tips, bare noen ganger er det egen etterforskning som er bakgrunn for ransaker. Når det handles på bakgrunn av innkomne tips vedrørende salg fra leiligheter, er det som regel bare observasjoner av leiligheten i en halv times tid på forhånd. Mange av tipsene som det handles etter gir liten eller ingen gevinst for politiet i form av mengder stoff eller penger som beslag, eller ny kunnskap om mennesker i miljøet. Reaksjonene på de ulike tipsene kan selvsagt gi andre, mer usynlige gevinster innad i politiet. Slike eventuelle gevinster kan man tenke seg vil være mer kontakt til de som gir tips, mer politikontroll over de leilighetene som ransakes og gevinster i forhold til at politiet gjennom ransakingene forteller beboerne om at de blir holdt under tett oppsikt.

Erfaringene av å følge Uropatruljen på ransakinger av leiligheter, er at måten dette arbeidet foregår på er en gjenspeiling av den politiinnsatsen som foregår på gaten. Årsaken til det er at mye av salget som tidligere forgikk ute på gatene, særlig i Vesterbro-området, er - som et resultat av politiets årelange Vesterbroaksjon - flyttet inn i leiligheter over store deler av byen. Særlig mye av salget beskrives av politiet å foregå fra leiligheter på Nørrebro hvor det er mye sosial boligbygging og hvor Københavns kommune har anvisningsrett til 25% av boligene. Å gå inn i boligene for å ransake, er blitt nesten like dagligdags som det er å vende lommene på stoffbrukerne som oppholder seg i gatene på Vesterbro.

Kapittel 21

Meddelere

I Finstads studie av det norske ordenspolitiet "Politiblikket" skriver hun om politiets patruljering og den ledige tiden, om venting og at det å vente er å vente på at noe helst ikke skal skje. Hun skriver: "Motsetningen mellom å vente på at noe skal skje, og samtidig håpe at det skjer minst mulig, innebærer at politiet forsøker å tilpasse seg to helt ulike forventninger samtidig. Den ene forventningen er intellektuelt gjennomtenkt og politiideologisk autorisert, der fred og ro er det beste. Den andre forventningen er personlig og følelsesmessig, der fred ei alltid er det beste, men at noe skjer." (s. 71). Dette er en beskrivelse av politioppgavens dilemma som er kjent også fra andre politisosiologi-studier, som f.eks. Klockars og Greens studie fra 1991. Men når det gjelder politiets narkotikainnsats mener jeg at dette dilemmaet ikke finnes. Som et utgangspunkt kan det slås fast at fred og ro er aldri bra, for det vil være ensbetydende med at innsatsen ikke oppfylles. I selve arbeidsinnsatsen er det mye venting, men det er en venting på at noe *skal* skje, ventingen skal gi frukt – og aller helst en stor frukt. For de store fruktene er der, det er bare opp til patruljens dyktighet om de blir plukket. Denne forskjellen er en av de store forskjellene mellom en ordinær politiinnsats og en politiinnsats som er fundert på bekjempelse av narkotika.

Om det ikke skjer de helt store ting som man håper å ha gang i, så får man ta til takke med noe mindre. Og dette "noe mindre" kan senere vise seg å bli til noe større. Å ta fatt i en av brukerne ved Maria Kirkeplads, en liten sak med en brukerdose heroin, som veier 0,01 gram – eller "0,0 gram lort", som en betjent fra Uropatruljen betegner slike småbeslag fra brukere på gaten – forklares med at det kan være med på å gi informasjon om noe større. Det har ikke *bare* den hensikten at noe skal skje eller at brukerne skal stresses og trakasseres slik flere har beskrevet det (se f.eks. Balvig 1995, Fich og Brúnés 2000, Jepsen 1996 og 2000). Det å hele tiden bevege seg i miljøet på gateplan, det å til stadighet ta en stoffbruker for en brukerdose eller to brukerdoser, kan

også gi håp om å skaffe opplysninger som kan brukes til å nøste opp en sak. Det å ta en brukerdose på gateplan kan være med på å få noe til å skje her og nå, og det kan være grunnlaget for å få noe større til å skje. Lederen for Uropatruljen påpeker for meg at de er avhengige av informasjon fra gaten for å kunne utføre arbeidet, og betjentene understreker at de ser brukerne på gateplan som de viktigste informantene. Det å holde kontakt på gateplan gir informasjon til å i neste omgang fange de ”større fiskene”; bakmennene. Uten kontakt med gateplanet og informasjon fra stoffmiljøene kan de ikke få de store fiskene – aller helst en narkohai – på kroken.

Er det slik? Og i tilfelle, hvordan kan det være riktig? For å forstå det, er det viktig å se på miljøet i seg selv. Stoffmiljøene på Vesterbro er et utarmet miljø, et miljø som for en stor del består av de mest utarmede, syke stoffbrukerne, hvor solidaritet og kameratskap⁶¹ forlengst har byttet plass med kampen for overlevelse. Politiets årelange aksjoner og press av forskjellig karakter mot miljøet på Maria Kirkeplads, Hovedbanegården og i de forskjellige gatene på Vesterbro har så langt gitt dette klare resultatet: Det er i all hovedsak de mest dårlige, forhutlete og syke stoffbrukerne som er tilbake. De som fortsatt har noe å vinne og noe å tape, og de som er i starten av sin stoffbrukerkarriere befinner seg i liten grad på gateplan på Vesterbro. I et intervju med lederen for ordenspolitiet på Station 1, spurte jeg om politiet noen gang hadde opplevd at stoffbrukerne på Vesterbro forsøkte å lage en eller annen form for motstrategi i forhold til politiets innsats. Han svarte at det har de bestemt ikke krefter til, og forklarte det slik: ”Det vi har å gjøre med her, det er bunnen av stoffmisbrukerne. Det er folk som er så langt ute i misbruket at de kun har en eneste tanke, og det er det daglige behovet for stoff. Noen er så slitne at hvis de for eksempel har noe tyvegods som de forsøker å få solgt, så kan det like gjerne skje at de forsøker å selge det til politiet! Jeg tror ikke at det noen gang har vært lagt opp til noen motstrategier.”

Det finnes kanskje dem som vil betegne det som motstrategier eller samspill når stoffbrukere flykter inn i Mariakirken for å unngå å få bøter når Den blå bus kommer, eller når de følger de uskrevne reglene i møtet med politiet. Det er lett å tenke at området er en felles arena for stoffbrukere og politi, og at det er noe å hente for begge parter i et samspill. Det var kanskje det den gangen aksjonene startet i 1990, da stoffbrukergruppen

---

⁶¹ Dette skal ikke forstås som at kameratskap ikke eksisterer. Se Svennson (1995)

ikke var så ensartet utslått. I dag virker et slikt samspillbegrep temmelig utvasket, eller mer presist; det blir utydelig i kontrasten mellom stoffbrukernes armod og politiets styrke.

I Høigårds studie av grafittimiljøet påpeker hun hvordan politiet og grafittiguttene hver på sin side kan få et meningsfylt utbytte av fart, jakt og spenning. Politiet får en blålystur, og grafittiguttene kan i de fleste tilfellene hovre med hvordan de slapp unna politiet med fart og gløggheit. Høigård skriver: "Slik er politi og røvere gjensidig avhengig av hverandre. Det skal to til å danse tango, også gateplanets tango. Politiblikk og gategløggheit er kunnskaper og ferdigheter utviklet i sosiale praksiser som er tett sammenvevet." ⁶²(2002, s. 266). Grafittiguttene har noe av det samme mottoet som politiet selv har innad. "Angi aldri en kamerat", står sterkt i grafittikulturen, og innad i politikorpset er den tilsvarende normen å alltid bakke opp en kollega, både utad og overfor ledelsen (se f. eks. Granér 2004). Grafittimiljøets svært sterke norm slår ut i å aldri tilstå overfor politiet. Med disse to godt fundamenterte normene kan det danses gatetango så det feier etter.

En slik form for sammenvevd gatetango kan jeg ikke finne i politiets møte med stoffbrukerne i gatemiljøene på Vesterbro. En sterk norm mot sladring eksisterer ikke, kulturen er mer merket av strategi for overlevelse, som: Hvordan overleve i dag? Og hvordan slippe for politiet i dag? Det er et fra dag til dag-liv, der det sentrale blir nettopp her og nå. I dette miljøet er meddelerne (tysterne) hvem som helst. En opplysning kan være verd noe, det er alltid noe for noe. Jeg gir fordi du skal gi. Men hvor mye må politiet gi for opplysninger? Jeg vet det ikke. Fra flere hold i politiet, både fra ledere og betjenter, er forklaringen at det kan være nok med en vennlig snakk. De forteller at flere personer i dette utarmede miljøet har ikke noen kontakt med personer utenfor stoffmiljøene, og en vennlig snakk med en betjent får derfor stor betydning.

Betjenter i Uropatruljen forteller at de også kan være behjelpelig med å skaffe behandlingsplass, finne et sted hvor vedkommende kan bo eller være behjelpelig med praktiske ting. Det kan også være et håp om å slippe lettere unna neste gang man møter den samme betjenten dersom man har gitt noen informasjon. Alle jeg har spurt innenfor politiet sier at de gir ikke noe tilbake for informasjon, ingen får slippe unna med at man ser igjennom fingrene med stoff eller andre kriminelle handlinger fordi de gir

---

⁶² Gategløggheit er det samme som gateklokskap

politiet informasjon. Hva kunne jeg vente å få vite? At loven strekkes – men ikke at den brytes? Jeg fikk aldri bli med når de snakket med meddelere, jeg vet ikke hva som ble avtalt. Stoffbrukermiljøene er miljøer som det er mye press på, det snakkes og sladres om alle mulige folk og hendelser. Alle innenfor miljøene vet det, derfor er det også en tilgivelseskultur i form av ”den ene dagen deg, den andre dagen meg”. Gatejuristen Nanna Gotfredsen beskriver dette miljøet slik: ” Har man taget sig en lur på trappen til Mariakirken i Istedgade, hvorunder man er blevet frastjålet en pakke stof – det næste fix – kan man ikke ringe til politiet og klage sin nød. Har man forbrudt sig mod subkulturens normer, og f.eks. solgt stof iblandet vaskepulver - bevidst eller ubevidst – kan de forurettede heller ikke trække på det almindelige efterforsknings- og sanktionsapparat. ”Dom” falder der dog alligevel – også hurtigt. I denne subkultur går der ikke ret mange sekunder mellem opdagelse, domsafsigelse og eksekvering af straf. Et ganske sympatisk træk ved subkulturen er imidlertid, at den som regel er meget hurtig til at tilgive. Her opererer man ikke med plettede straffeattester i adskillige år efter forseelserne.”(Gotfredsen, 2004, s.105, 106).

Det finnes informasjon som det hele tiden er tilgivelse for, og det finnes informasjon som kan koste livet. Det er et kvantesprang mellom sladreinformasjon og informasjon som strupen kuttes over for. Den siste typen informasjon vil dreie seg om informasjon som går oppover i salgsleddene, og som de færreste – om noen - stoffbrukere på gateplan er delaktige i. Slik informasjon vil være av stor interesse for Uropatruljen, men den finnes ikke på gateplan, og om den gjorde det ville den koste mer enn en barmhjertig snakk. Min slutning er at tips på gateplan er de såkalte usikre tips. Dette er den ene formen for informasjon. Den andre formen for informasjon kommer fra andre enn gatefolket, fra faste meddelere som betjentene har opparbeidet seg kontakt med over tid. Et eksempel på det er en mann patruljen jeg kjørte med oppsøkte på Frederiksberg. Her ble bilen parkert et stykke fra der informanten holdt til, og to urobetjenter gikk for å møte informanten. Jeg ble beordret til å sitte i bilen sammen med den tredje betjenten. Etter en halv time var de to betjentene tilbake og sa de hadde fått mye nyttig informasjon. Selvsagt fikk jeg ikke vite hva informanten hadde fortalt, de synes det var mer enn nok at jeg har fått være med på turen til Frederiksberg. Et annet eksempel på denne typen informant er dette:

På en patrulje i Istedgade blir betjentene oppmerksomme på en mann som har parkert inn til fortauet og snakker med en betjentene betegner som "en av våre". Mannen har en fin bil, han er pent kledd, og ligner utseendemessig ikke på gatefolket. Betjentene hopper ut av bilen og presenterer seg som politi og ber om å få se førerkort. "Det har jeg ikke" sier mannen. Han forklarer at han er fratatt førerkortet for lenge siden. "Men I kan ikke tage mig nu, for jeg er på vej for at møde Jeres kollega (oppgir navnet på en urobetjent). Vi har en aftale om 15 minutter." De to betjentene nikker, de vet at kollegaen har avtaler, det er derfor han ikke er med ute på patruljen. De lar han gå. Til meg sier de: "Der er jo bare meddelere her i gaden i aften. Vi kører over til Nørrebro". Situasjonen kan ikke forstås på annen måte enn at mannen er en informant som gir verdifulle tips ettersom de er villige til å bryte loven for å få informasjonen han har. Her ble det i hvertfall gitt mer enn bare en sosial "snakk".

I en tidligere studie jeg utførte om stoffbrukere på gaten i Oslo, fortalte gateselger Sara meg litt om den norske uropatruljens arbeidsmetode i forhold til nettopp dette med å få informasjon:

"Det er så fryktelig mye purk i byen for tiden, det verste er Uro. De har tatt meg to ganger, men begge gangene har de sluppet meg. De sier bare: 'Kom med det du har nå, Sara, så lar vi deg gå.' Men nå siste gangen sa de at nå hadde de vært så greie at nå skylder jeg dem noe. Så nå må jeg tenke ut noen de kan få, noen som er sikre å gi dem. Vet ikke hva jeg skal gjøre med det, det hele er for kjipt. Det har skjedd en gang før. De er greie noen ganger og dermed sitter du i saksa. Sier at om jeg ikke gir dem noe nå, så blir jeg sittende. Og med de abstinensene jeg har på både heroin og rohypnol så vet de jo at jeg ikke klarer tanken på det engang. Og nå må jeg blåse noen. Det er slik de jobber, er det ikke jævlig?" (Frantzsen, 2000, s.65) Saras belønning for å gi opplysninger til betjentene var ikke hjelp til noe bestemt, mer en "betaling" for at de tidligere hadde unnlatt å arrestere henne når hun ble tatt med stoff på seg. Hun fikk valget mellom å gi noe informasjon eller bli satt i arresten.

I forbindelse med det samme forskningsprosjekt intervjuet jeg lederen for Uropatruljen i Oslo. Han understreket det viktige i å ha et nært forhold til stoffmiljøet på gateplan fordi kildene og informasjonen som Uropatruljen er avhengig av for å kunne gjøre jobben sin, befinner seg i stoffmiljøene. Den samme måten å arbeide på vektlegges av Uropatruljen i København. En betjent med mange års erfaring i

Københavns Uropatrulje forteller om hvordan han opplever at det til stadighet kommer informasjon til patruljen fra stoffbrukere som selv tar kontakt med betjenter. Han sier: ”Jeg tenker slik at jo eldre de er de som jobber her, jo mer sosial erfaring har de med narkomane. Det er derfor du kan være på vakt her og oppleve at jevnlig så ringer gamle narkomane for å snakke. De snakker om ting som ikke raker politiet, f.eks. problemer med husverten og lignende, men man gir seg tid til å snakke med dem. Og så er det klart at vi får også noen informasjonen fra dem, hvem selger i øyeblikket og sånt. Medmenneskligheten den er usynlig på papiret, men den forgår i hverdagen. Hvis du kjører med en patrulje, så vil du se at det ikke går lang tid før det kommer noen av de narkomane bort til bilen og sier: Hei, hvordan går det! Det vil de jo ikke gjøre hvis vi bare var fiender. Men det er klart, de kommer jo ikke bort og snakker hvis de er i gang med å handle. Det vet vi jo godt.”

Det er ingen tvil om at det er et jevnt flyt av informasjon fra stoffmiljøet til politiet. Hva de enkelte som gir tips selv får igjen for det, er mer usikkert. Det er mange saker som starter ved ransaking av leiligheter på bakgrunn av tips. I rapportene som skrives framkommer dette ofte som ”anonyme tips”. Men en av urobetjentene forklarer meg at et anonymt tips det ligger det ikke for mye i. Det er et usikkert tips. Det vil bare i beste fall bli sjekket med en ransaking, og er det ikke noe der, så er det bare å si unnskyld og gå. De vil ikke legge mye arbeid i det, slik som å observere leiligheten eller beboerne over lang tid. Anonyme tips kan like gjerne være noen som er sure på en person – det trenger ikke bety at det er noe stoff der. Sikre tips, derimot, er nettopp sikre. Når betjentene snakker om at det er et sikkert tips, kan det forklares med at det er et tips de har fått fra flere, og at det derfor er sannsynlig at det er noe i det, eller at det er fra en de kjenner og tidligere har erfart at de kan stole på informasjonen. Betjentene ville aldri fortelle meg hvem tipsene kom fra, men enkelte ganger hadde de møter med sine faste meddelere. En slik fast meddeler forstår jeg som noe annet enn bare informasjon som tilflytes ved at man befinner seg i et utarmet miljø der noen kanskje tror at de har noe å tjene på å gi politiet informasjon.

Fra materialet med siktelser etter straffelovens § 191 fant jeg flere saker som var startet etter tips. Dette var tydelig betegnet som sikre tips ettersom det ble lagt mye arbeide i dem. Som f.eks. i denne saken hvor de til sist arresterer to personer etter å ha beslaglagt 159 gram heroin. I rapporten beskrives det slik:

” I forbindelse med opplysninger vedr. handel med narkotika forestået af (navngivne personer), opprettedes der torsdag den 6. januar kl. 1000 fast observation mod adressen XX, i København.

Den faste observation bemandet af NN, der fra observationstedet havde fuldt opsyn mod opgangen og mod lejlighedens vinduer vendende ud mod Y-gade.

Som kørende patrulje medvirkede 3 biler med tilsammen 5 betjente.

Der er kontakt mellem køreholdene og observationsposten via radioanlæg og mobiltelefon.”

(Fra siktelsesmaterialet, sak nr. 29)

Ikke noe sted i saken kommer det fram hvor politiet til å begynne med hadde sine opplysninger fra. I en annen sak, hvor politiet setter inn mye arbeid i form av overvåkning, beskrives utgangspunktet for sakens begynnelse slik:

”Gennem dagligt arbejde i narkomiljøet er det kommet politiet til kendskab, at en person kørende i en blå personbil Ford Mondeo regnr. xxx skulle levere narkotika til flere personer i København. Personen skulle hedde YY og bo i (adresse).”

(Fra siktelsesmaterialet, sak nr. 40)

Denne saken endte med beslag av 2,10 gram hasj. I materialet med siktelser er det flere nesten likelydende rapporter, men ikke noe sted fremkommer det hvem som står bak informasjonen eller hvorledes politiet har fått denne informasjonen.

Urobotjentene holdt kortene tett til brystet overfor meg når det gjaldt meddelere. Meddelere skal beskyttes, også ovenfor forskere. Det var vanskelig å få helt tak på omfanget og mønsteret; meddelervirksomheten er fremdeles innhyllet i tåke etter at jeg er ferdig med mine patruljer sammen med uroen. Derfor blir også den kunnskapen om meddelere patruljene ga meg, mer intuisjon og magefølelse i noen situasjoner der Uropatruljen avviker fra rutinemessige handlingsmønstre, enn harde fakta. Som i disse to sakene under:

I det første tilfellet hadde jeg kjørt med en patrulje i flere timer uten at det skjedde noe. De forskjellige oppleggene som hadde vært tidligere på dagen, hadde alle vist seg å feile. Det vil si at et opplegg med en planlagt ransaking i en leilighet ikke ble noe av fordi vedkommende ikke var hjemme. Deretter ble det gjennomført overvåkning av en leilighet i lang tid, men det var ”dødt”, ingen mennesker kom eller gikk. Det hadde vært

hva man kan betegne som en lite innbringende patrulje, og som flere betjenter har fortalt meg; en dag hvor man ikke får tatt noe stoff, er en bortkastet dag. De to betjentene jeg kjørte med denne dagen, begynte å bli oppgitte, nå måtte det skje noe. De forklarte meg at de ville kjøre til en leilighet hvor de tidligere hadde tatt en eldre fyr flere ganger for hasjsalg. De mener han er i Christiania og kjøper opp, og at han så og si hver dag sitter utendørs på et bestemt sted i sitt boligområde med sine bajere og selger hasj. Da vi kom til dette stedet, satt han der. Han satt med en ølflaske i hånden, og sa at han ingenting annet hadde. Mannen er nærmere 60 år, det virker som han kjenner betjentene godt. Mens han snakker med den ene, går den andre betjenten rundt og kikker i det området mannen satt da vi kom. Han flytter på noen steiner og finner en pose som inneholder det betjentene mener er ca. 50 gram hasj. Hasjen er pakket i små salgspakker på ca. 1 gram hver, og er fordelt i 3 poser. På hver av de tre posene står det skrevet hva det koster pr. gram. Mannen nekter for alt sammen. Han har ikke noe med dette å gjøre, han har ingen kjennskap til det, han bare sitter der og drikker sin øl. Betjentene bare ler av han og sier: ”Kom nu, vi ved, at det her er dit.” Men mannen fortsetter å benekte et hvert kjennskap til det. Så spør de han: ”Acceperer du det, eller skal vi op til dig og ransage din lejlighed?” Men det vil han bestemt ikke ha noe av, så han sier : ”Nej, lad min lejlighed være, så erkender jeg og skriver under på, at det er mit”. De teller opp og kommer til at det i alt er 46 gram i posene, og så skriver de beslag på det hele, mannen kvitterer på at han godtar det. Deretter ønsker betjentene han en fortsatt god dag og forlater han. Når vi sitter i bilen igjen, spør jeg meget undrende betjentene om hvorfor de ikke vil ransake hans leilighet når han tydelig var så redd for at de nettopp skulle gjøre det. Begge svarer de at det ikke er noe der, de vet det fra tidligere. ”Han er bare bange for, at vi skal komme og rode hans lejlighed til for ham”, sier den ene.

Kanskje er det bare så enkelt som det? Men på bakgrunn av mine erfaringer med å følge Uropatruljen på patruljer hadde jeg bestemt ventet at hans leilighet skulle ransakes her og nå for å finne mer stoff. At mannen hadde mer oppbevart i leiligheten virket klart, men han får beholde det. Betjentene har fått sitt: ett beslag. I tillegg har de oppnådd at mannen skylder dem noe til neste gang, - fordi de ikke ransaket leiligheten.

Det andre eksempelet er fra en annen patrulje med to betjenter. Vi kjører langsomt rundt Enghave Plads. Fra bilen ser den ene betjenten en av sine kjenninger. Han vil gjerne ha en snakk med han, og få vite litt om hva han holder på med for tiden.

Så de to betjentene og jeg går bort til mannen som står ved en benk sammen med en kamerat. Den ene av dem har en politiradio i hånden. Det blir spurt om de har noen stoffer – tonen er vennlig begge veier. Nei, de har ikke ingenting, er svaret. Det blir spøkt med den ulovlige politiradioen, men ingen av dem vil si hvem som eier den. Betjentene sjekker i lommer og sko på stedet, men ingen av de to har noe stoff på seg. Etter det blir de stående og snakke sammen om løst og fast, betjentene forsøker å fritte de to ut om andre personer i miljøet, har de sett den eller den, og lignende type informasjon. Bruksanvisningen til politiradioen ligger på benken i en gjennomsiktig plastpose. Av ren nysgjerrighet spør jeg om jeg kan se på den – fordi jeg i min uvitenhet ikke helt vet hvordan en politiradio virker. Jeg får et nikk fra den ene, og i det jeg tar opp bruksanvisningen faller det ut en pose, delvis innpakket i sølvpapir. Den ene betjenten plukker opp posen, og den viste seg å inneholde ca. 2-3 gram amfetamin. Ingen av de to mennene vedkjenner seg stoffet, heller ikke radioen eller bruksanvisningen. Betjentene beslaglegger det hele som hittegods og sier farvel uten noe mer spørsmål. Det er overhodet ikke på tale at de vil ransake noen av dem noe mer grundig under mistanke om at det er deres stoff og at det kan være mer i deres leiligheter. Til meg sier de at det ikke var noe poeng i å gå videre på det. Denne episoden er helt uforståelig sammenlignet med den ”støvsugingen” urobetjentene bruker på å ta den minste lille brukerdose på gateplan. Den skiller seg også fra vanlig praksis i forhold til ransaking av person og ransaking av leilighet.

For begge disse opplevelsene gjelder det at de blir forståelige dersom de personene det gjelder er meddelere for Uro-betjentene. Ellers kan de bare forstås som inkonsekvente eller ulogiske i sammenheng med den øvrige måten betjentene arbeider på.

Informasjon fra gata kan komme ved at folk fra miljøet rett og slett henvender seg til betjentene fordi de av en eller annen grunn vil fortelle noe som de tror har interesse for politiet. Det kan være at de er sure fordi de føler seg lurte av noen, og derfor ønsker å rapportere dem til politiet, eller det kan være fordi de ønsker bestemte personer ut av miljøet for en stund. Men det kan også være fordi de vil føle at de står på god fot med politiet, og kanskje oppnå noe, mer hjelp, mer respekt, mer oppmerksomhet. Det er nok av årsaker. Et eksempel på hvordan politiet får tips om hva som skjer på gata er dette:

De to betjentene jeg følger blir stående på hjørnet av Colbjørnsensgade og Istedgade og snakke med en stoffbruker. Han er rasende, for han er blitt lurt to ganger av svarte selgere. Han er lei av det, og nå vil han hjelpe politiet med informasjon om disse gambianerne, men han kan ikke hjelpe mye, for da er det bare - han gjør tegn med den ene fingeren som kutter over strupen. Han har kjøpt stoff fra dem, og innholdet i pakkene har vist seg å være sigarettfiltre som er innpakket i plast – ikke noe annet. Han vil fortelle at disse gambianerne holder til på Rådhusplassen og på Gammel Torv. De kommer ved tretiden på dagen og er der til ni-halv-ti-tiden om kvelden. De legger ut stoff på forhånd, pakket i små kuler som blir lagt i for eksempel en tom sigarettpakke under et søppelspann eller ved foten av en benk, eller hva som helst. Når den som kjøper gir fra seg pengene, så får vedkommende bare beskjed om å plukke opp det eller det som ligger presis der eller der. Like etterpå kommer det en annen mann forbi, han er tydelig en gammel kjenning og han henvender seg til den ene betjenten: Det foregår et formidabelt salg fra en bestemt leilighet, adresse slik og slik. Straks han har sagt det, går han videre.

Andre kan føle seg presset til å gi noe informasjon til politiet fordi de sitter i en klemme de gjerne vil ut av. Slik tyder jeg det som skjedde i løpet av denne patruljen:

Betjentene har stoppet utenfor et værested hvor flere stoffbrukere har samlet seg. Flere av dem som står der, blir sjekket i lommer og sko, har de noe stoff på seg?

Den ene av dem har en brukerdose, den blir han fratatt. Han har også noen nøkler.

Betjenten spør: "Hvor hører de her nøkler til? Hvor har du dem fra?" For meg ser det ut som to helt ordinære husnøkler, og jeg undrer meg over hvorfor han ikke må ha nøkler i lommen. Mannen sier at de ikke tilhører ham, og etter press forteller han at de har han fått fra en kamerat som han ikke vil navngi fordi han får lov til å bo der av og til – han ber tynt for seg da det blir sagt at de vil ransake boligen der hans kamerat bor – han vil ikke at det skal skje. Det er en barndomskamerat som synes synd på han og som ikke bruker noe, men om politiet kommer dit og ransaker er han redd for at det kan bli for mye for kameraten, og at han da vil miste den muligheten han har for å sove der.

Betjentene spør om han vil oppgi hvem som har solgt han stoffet, men han svarer: "I ved jo godt, hvad der så sker med mig" – han viser det med å føre pekefingeren over halsen. "Så skal der ransages", sier den ene betjenten. Mannen er ulykkelig, han klager

høylydt til de andre som sitter i nærheten, men de ikke viser ikke noe tegn til at de vil blandes inn i dette. En av betjentene trekker han til side og snakker med han. Jeg kan ikke høre hva de snakker om. Det er nok heller ikke ment for mine ører, men resultatet av snakken er at det ikke blir noe av ransakingen hos barndomskameraten. Når jeg etterpå spør hvorfor det ikke ble noe av ransakingen, sier betjenten: "Nå, men vi gjør jo ikke alt det vi sier vi vil gjøre".

Kapittel 22

En oppsummering av Uropatruljens yrkeskultur

I kapittel 16 gjenga jeg den svenske politiforskeren Granérs betingelser for at en yrkeskultur skal oppstå. Det må være relativt klare grenser for hvem som er innenfor og hvem som er utenfor gruppen av yrkesutøvere, og begrepet forutsetter at yrket er en viktig del av yrkesutøvernes sosiale identitet. Uropatruljen oppfyller disse betingelsene, kanskje er det mer dekkende å si at Uropatruljen overoppfyller betingelsene for oppkomsten av en yrkeskultur. . Det er sylskarpe grenser for hvem som er medlemmer av Uropatruljen og hvem som ikke er det. Yrket er ikke bare en viktig del av urobetjentenes sosiale identitet. Når fritid blir arbeid, blir identiteten som urobetjent så omfattende at andre identiteter får liten plass.

Sammenholdt med Høigårds punktvis beskrivelse av den vanlige politikulturen, tegnes konturene av en egen, spisset yrkeskultur i Uropatruljen. Elementene i denne kulturen er først og fremst karakterisert ved at de vanlige trekk gjenfinnes i tilspisset form.

Det første trekket Høigård beskriver, er innholdet i det egentlige politiarbeidet: Å fange kjeltringer. Det gjelder også Uropatruljen. Men kjeltringbegrepet er innsnevret, det er å fange de store narkoselgerne, og da aller helst narkohaien. Dette følger av at patruljen er en spesialisert patrulje, innrettet på dette formålet. De andre små og store kjeltringer overlates til andre politienheter.

Det andre trekket er en høy grad av selvstendighet i forhold til formelle regler som begrenser arbeidet. Jeg har sitert lederen for Uropatruljen som sier at patruljen bruker Retsplejeloven helt ut til grensen, og at de av og til går for langt. Han sier også at de har noen bind med klager og erstatningssaker, men at de ikke taper alle sammen. Det er særlig mistankebegrepet som kan brukes kreativt. Særlig gjelder dette for ransaking av leiligheter, der hovedregelen om rettslig kjennelse knapt er et unntak.

Det tredje trekket er en mannlig kultur. Hos Uropatruljen er mannligheten overdrevet til en machokultur preget av råhet og kvinneforakt. Det er interessant at

Uropatruljens kultur på dette området har fellestrekk med de subkulturer de gjennom tidene har bekjempet.

Det fjerde trekket er å stille opp for hverandre og ikke rapportere om regelbrudd. Dette trekket blir nok ekstra viktig der man bruker loven helt ut til grensen, av og til over grensen, slik Uropatruljen gjør.

Det femte trekket er en tredeling i synet på omgivelsene: Vi politiet, den naive almenhet og sluskene. Uropatruljens inndeling er en firedeling: Vi i Uropatruljen, resten av politiet, den naive almenhet og sluskene. Resten av politiet er i forhold til Uropatruljen mindre kompetente. Dessuten jobber de med saker Uropatruljen betrakter som "dirty work" i forhold til deres eget arbeid. Dette gir Uropatruljen en opphøyd status innad i politiet i egne øyne.

Det sjette trekket er at arbeidet er et kall og en livsstil. Igjen er trekket overdrevent eller karikert hos Uropatruljen. Uropatruljens leder sier at han må kommandere betjentene til å ta fritid. Det er nok et retorisk utsagn; sikkert er det at Uropatruljens arbeid eter seg inn i deres fritid og privatliv.

Det syvende trekket er at kulturen er lukket og at dette fort gir et verdisystem som skiller seg fra det øvrige samfunn. Uropatruljens kultur er lukket på flere måter. Den lukkes ved fra andre sivile nettverk og ved isoleringen fra andre politienheter. Dette svekker den sosiale kontrollen av Uropatruljen. Den er også lukket ved at Uropatruljen beveger seg i et grenseland hvor regler strekkes, tøyes og loven brytes dersom det sees som nødvendig for "saken". Det fører til at det utvikles en slags "hysj-hysj kultur"; at man ikke åpent skal fortelle alt som foregår, fordi ikke alt som foregår tåler dagens lys.

Del V

Kontrollbilder i tall og tekst

Kapittel 23

Utvalget

Denne undersøkelsen er i hovedsak en undersøkelse basert på kvalitativ metodikk. Del 1 – 4 bygger på sosialantropologisk feltarbeid, intervjuer og dokumentstudier. I siste del av undersøkelsen er det tallene som taler. Hensikten med det innsamlede tallmaterialet er ikke å gi en mer generell oversikt over dansk narkotikapolitikk over tid. Hensikten er å supplere den kvalitative delen av undersøkelsen med et kvantitativt materiale fra Københavns narkotikakontroll og der dataene dekker omtrent samme periode som den kvalitative delen av undersøkelsen. Materialet er hentet fra Københavns politikrets, der det er trukket to tilfeldighetsutvalg fra deres saksarkiv over siktelser for narkotikalovbrudd. Til sammen ble det trukket ut 400 saker. Materialet gir anledning til å følge narkotikalovbrudds ferd i rettsapparatet fra den første arrestasjon og siktelse i saken til endelig domsresultat foreligger. Materialet gir også anledning til en nærmere undersøkelse av hvem som fanges inn av narkotikakontrollens nett.

Lovgrunnlaget for utvalget

Overtredelser av narkotikalovgivningen reguleres av lov om euforiserende stoffer som går inn under særlovgivningen og omfatter besittelse og/eller salg, samt inn- og utførsel av mindre mengder narkotiske stoffer. I tillegg kommer § 191, stk 1 og § 191, stk. 2 i straffeloven som anvendes i forhold til mer alvorlig narkotikakriminalitet, som større mengde, salg og innsmugling. Det er fire forskjellige kategorier i dansk lovgivning hvor det reises siktelser :

- Lov om euforiserende stoffer, besittelse
- Lov om euforiserende stoffer, salg (også besittelse med henblikk på salg)
- Straffelovens § 191, stk 1

- Straffelovens § 191, stk. 2⁶³

Mengde og art er helt avgjørende i forhold til om det reises tiltale etter lov om euforiserende stoffer eller etter straffelovens bestemmelser, men også oppfattelse/viten om stoffenes skadelige virkning kan bety at det justeres på grensene. Med bakgrunn i Københavns politi, afdeling N's interne instruks om retningslinjer for når det, vurdert ut fra stoffmengde, reises tiltale etter straffelovens § 191, utarbeidet Rigsadvokaten en meddelelse i 1991 om følgende retningslinjer:

”GRUPPE 1 - CANNABIS:

- Hash ca. 10 kg.
- Marihuana ca. 10-15 kg

GRUPPE 2 - MORFIN

- Råopium ca. 500 gram
- Morfinbase ca. 100 gram
- Heroin ca. 25 gram

GRUPPE 3 - CENTRALSTIMULERENDE MIDLER:

- Kokain ca. 25 gram
- Amfetamin ca. 50 gram
- Centralstimulerende piller ca. 5000 stk.

GRUPPE 4 - LÆGEMIDLER:

- Stimulerende midler som Dobesin, Mirapront m.v. ca. 5000 stk.
- Beroligende midler som Stesolid, Valium m.v. ca. 5000 stk.
- Smertestillende midler som Metadon, Ketogan og Petidin ca. 3000 stk.

---

⁶³ **Lov om euforiserende stoffer:**

Det fremgår af lovens § 1, stk. 2, at bortset fra de forhold, der er omfattet af en særlig tilladelse, er ind- og udførsel, salg, køb, udlevering, modtagelse, fremstilling, forarbejdning og besiddelse af sådanne stoffer forbudt. (LBK nr. 391 af 21. juli 1969 med senere ændringer; lov nr. 296 af 9. juni 1971, lov nr. 1054 af 11. december 1996 og lov nr. 445 af 9. juni 2004.)” Se Vedlegg

”Den, som i strid med lovgivningen om euforiserende stoffer til et større antal personer eller mod betydeligt vederlag eller under andre skærpende omstændigheder overdrager euforiserende stoffer, straffes med fængsel indtil 10 år. [Kan stige til 16 år]. (Endret ved lov 218 af 31/3-04, tidligere strafferamme var 6 år, med stigning til 10 år. E.F.)

Stk. 2. På samme måde straffes den, der i strid med lovgivningen om euforiserende stoffer indfører, udfører, køber, udleverer, modtager, fremstiller, forarbejder eller besidder sådanne stoffer med forsæt til at overdrage dem som nævnt i stk. 1.” (LBK nr. 814 af 30. september 2003).

Se også lovanvendelsene som eget vedlegg

Det skal understreges, at angivelsen af cirkamængder markerer, at der efter sagens konkrete omstændigheder kan ske fravigelse både i op- og nedadgående retning, bl.a. efter de kriterier, der er angivet i 1969-cirkulæret.” (RA med 7/91)

Tilfeldighetsutvalg

Mitt utvalg består av til sammen 400 tilfeldig uttrukne siktelsler fordelt på to ulike tilfeldighetsutvalg fra disse fire lovbruddskategoriene fordelt på de tre årene 1998, 1999 og 2000 i Københavns politikrets. Det ble valgt tre årganger for å unngå spesielle særegenheter knyttet til et enkelt år. Årgangene er valgt ut fra et ønske om at sakene skulle være gamle nok til å ført fram til en avgjørelse av politi eller domstol. Samtidig skulle de være nye nok til å gi et bilde av kontrollen i den tiden jeg hadde samlet inn mitt øvrige materiale. Totalt ble det reist 13.321 siktelsler mot kjent person i denne 3-årsperioden, 4473 i 1998, 4581 i 1999 og 4267 siktelsler i 2000. Tabell 5.1 viser fordelingen på universet sakene er trukket fra.

Tabell 5.1. Narkotikasiktelsler, København politikrets 1998-2000.

	§ 191, stk.1 salg	§191, stk.2 smugling	Lov om euforiserende stoffer		Sum	I %
			besittelse	salg		
1998	203	67	3400	803	4473	33,6
1999	119	48	3539	875	4581	34,4
2000	144	68	3326	729	4267	32,0
Sum	466	183	10265	2407	13321	
I %	3,5%	1,4%	77,0%	18.1%		100%

Kilder: Tallene for § 191, stk 1 og stk 2 er fra Politiets Årsberetninger, 1999, 2000, 2001. Tallene for lov om euforiserende stoffer er fra København politis EDB-avdeling.

Nesten hele universet består av brudd på lov om euforiserende stoffer. Mer enn ni av ti saker (95,1%) hører til her. Det er i seg selv et interessant resultat sett i lys av hvor mye

av politiets retorikk som handler om den alvorlige narkotikakriminaliteten. Bare 4,9% av siktelsene er for brudd på straffelovens §191, stk. 1 og stk. 2⁶⁴. Dette er for øvrig svært likt tilsvarende tall for norske forhold. Lotte Rustad Thorsen har undersøkt samtlige personer over 17 år som er straffet for forbrytelse i Norge i 1999, til sammen 19230 personer (Thorsen 2004 a). Som en senere delundersøkelse har hun plukket ut fra dette materialet personer straffet for narkotikaforbrytelser, til sammen 6722 personer. I denne delundersøkelsen utgjør personer straffet for grove narkotikaforbrytelser - brudd på straffelovens § 162, 2. og 3. ledd. - 5,3% av alle personer straffet for narkotikaforbrytelser (Thorsen 2004 b).

Hvordan bør utvalget av saker trekkes? Det finnes intet fasitsvar på det, løsrevet fra konkrete problemstillinger. Dersom en ønsker å gi et noenlunde representativt bilde av politiets kontrollpolitikk i perioden, bør en selvsagt trekke et eneste felles, representativt utvalg av de 13 321 sakene. Det er også den enkleste fremgangsmåten. Jeg har valgt en annen fremgangsmåte. Jeg ønsker å si noe om hvordan politiets kontroll slår ut både overfor siktelsener for den hardere og den mildere narkotikakriminaliteten. Ved å trekke et felles utvalg vil tallene for brudd på § 191 bli altfor små til å være bærekraftige i forhold til denne problemstillingen. Dette er langt den viktigste grunnen til å velge en annen fremgangsmåte enn et enkelt tilfældighetsutvalg. Det finnes også en liten tilleggsgrunn: Gjennom denne avhandlingen er det spunnet en felles tråd der det legges vekt på gapet mellom politiets fiendebilder og gatas virkelighet. En viktig rotmetafor i fiendebildene er den kyniske, kalkulerende bakmannen. I et utvalg der de mest alvorlige sakene forsvinner, vil det med rette kunne hevdes at figuren bak rotmetaforen forsvinner, og mitt poeng med gapet mellom retorikk og narkotikahverdag, styrkes. Jeg ønsket å trekke et utvalg som *svekket* dette hovedpoenget; det er en sunn tommelfingerregel i metodiske valgsituasjoner å velge datamaterialet slik at ens egne fortolkninger svekkes.⁶⁵ Alt i alt fører disse betraktningene til at det er en fordel med et utvalg av saker der §191 ruver atskillig mer i det samlede utvalget enn i universet. Jeg valgte derfor å trekke 100 saker fra brudd på straffelovens §191 og 300 saker fra brudd på lov om euforiserende stoffer, til sammen

---

⁶⁴ Av stilistiske grunner vil jeg en del steder i den videre fremstilling bruke betegnelsen "grove narkotikakriminalitet" for disse sakene.

⁶⁵ En alternativ formulering ville være "å styrke nullhypotesen".

400 saker. Fremdeles tynger altså euf-sakene mest i datamaterialet, men fordelingen er ikke representativ for universet.

Begge tilfeldighetsutvalgene er trukket på basis av alle journalnumrene for siktelsene fra Københavns politi, til sammen 13 321 saker. Journalnumrene ble lagt inn i dataprogrammet SPSS. Det er mindre arbeidskrevende enn det kan høres ut; heldigvis er journalnumrene nummerert fortløpende og journalnumrene kan med enkle datagrep lett fylles ut i serier. SPSS trekker også ut et rent tilfeldig utvalg der størrelsen er forhåndsbestemt ved en enkel kommando.

Alle de 400 siktelsene er fulgt og kodet ut fra saksmappene, og særaktene – en mappe som følger den enkelte person - fram til endelig avgjørelse, enten i form av en avgjørelse hos politiet eller hos domstolene. Informasjonen ble kodet i 4 forskjellige filer. Både for lov om euforiserende stoffer og for straffelovens §191 ble det opprettet en fil for egenskaper ved sakene – fra siktelsen og til dom, og en fil for egenskaper ved personene; de siktede i saken. Jeg har også opprettet en femte og sjette datafil på basis av de fire foregående filer, der hele utvalget av saker og hele utvalget av personer er samlet. I fremstillingen som følger, vil temaet bestemme hvilke datafiler som legges til grunn. Valget av fil fremgår i fremstillingen.

De som ble vekk

Av de 300 siktelsene for lov om euforiserende stoffer mistet jeg 14. Det var 4 personer som var overført til Sverige for avgjørelse der, 2 var døde og siktelsen slettet av den grunn, 7 var sendt til andre politidistrikt og kunne ikke finnes, og 1 sak var enda ikke avgjort av domstolen da jeg satte sluttstrek for kodingen i januar 2003. I syv tilfeller hadde samme person flere uttrukne siktelser i mitt utvalg, slik at jeg til slutt satt igjen med 286 siktelser mot 279 personer.

I utvalget av de 100 siktelsene etter straffelovens § 191, var 2 utgått fordi det ikke var noen person å sikte (de burde derfor heller ikke vært med i universet.) Ytterligere en person var død og siktelsen slettet, 4 var sendt til andre deler av landet hvor nye saker pågikk, 2 saker var fortsatt under etterforskning og 2 saker pågikk fortsatt i januar 2003 da jeg hadde stoppet kodingen. Til sammen mistet jeg 11 saker.

Det endelige utvalget etter § 191 stk.1 og stk.2 består av 71 siktelser etter § 191,stk.1 og 18 siktelser etter § 191, stk.2. Til sammen er det 89 siktelser mot 89 personer.

Det endelige utvalget fremgår av tabell 5.2 under.

Tabell 5.2. Narkotikasiktelser i det endelige utvalget. København politikrets 1998-2000. N=375

	§ 191, stk.1 salg	§191, stk.2 smugling	Lov om euforiserende stoffer		Sum	I %
			besittelse	salg		
1998	2	0	31	14	47	12,5
1999	23	7	94	20	144	38,4
2000	46	11	109	18	184	49,1
Sum	71	18	234	52	375	
I %	18,9%	4,8%	62,4%	13,9%		100%

Til sammen består det endelige utvalget av 375 siktelser for brudd på narkotikalovgivningen i København i perioden 1998-2000. Siden noen personer er siktet flere ganger i utvalget, er antallet personer i det endelige utvalget 368. Gjennomgangen av materialet viste, med et unntak,⁶⁶ at samtlige saker i utvalget var ført fram til en avgjørelse. Der hvor det er naturlig å sammenlikne med kriminalstatistikkens oppgaver, er derfor den relevante sammenlikningen de tabeller som er knyttet til avgjørelser.

Sammenholdt med tabell 5.1 fremgår det tydelig at materialet ikke er et rent tilfeldighetsutvalg med krav på representativitet for politikontroll av all narkotikakriminalitet i perioden. Med den problemstillingen måtte jeg ha valgt en annen fremgangsmåte. I stedet er de tunge narkotikalovbrudd kraftig overrepresentert som følge av et bevisst valg før trekking. Fordelingen på årgangene atskiller seg også mye fra universet med en klar underrepresentasjon av saker i 1998 og en tilsvarende klar overrepresentasjon i 2000. Dette er et tilfeldig resultat av de to sannsynlighetstrekkene. Selv om det samlede endelige utvalg på 375 siktelser ikke er resultatet av et enkelt tilfeldighetstrekk, er begge underutvalgene trukket som separate rene tilfeldighetstrekk

der jeg ikke har hatt noen innflytelse på valg av saker i underutvalgene. Jeg mener at denne kombinasjonen av valg – et forhåndsvalg med kraftig overrepresentasjon av siktelser for tung narkotikakriminalitet kombinert med rene tilfeldighetsvalg etterpå – er den fremgangsmåte som er mest hensiktsmessig i forhold til denne undersøkelsens perspektiver og problemstillinger. Det er i alle fall viktig å ha denne valgte skjevheten i materialet i bakholdet i fremstillingen som følger.

---

⁶⁶ Unntaket er en sak i §191-materialet der en sak viste seg å ikke være avgjort for domstolen. Jeg har beholdt saken i utvalget.

Kapittel 24

Det kontrollerte lovbruddet

Tallenes fortelling er en fortelling om kontroll. Tallene forteller hverken om den faktiske bruk, besittelse, salg eller strafferettslig kontroll av narkotika i København, men om den strafferettslige kontrollen med narkotika i byen. I dette perspektivet er det naturlig å begynne med en analyse av det som utløste den strafferettslige kontrollen denne gangen, de antatte lovbruddene, eller mer presist siktelsene. Telleenheten er følgelig siktelsene. Det er 375 siktelser i alt i utvalget, fordelt på 286 siktelser for brudd på lov om euforiserende stoffer (i teksten heretter ofte kalt euf-materialet eller milde narkotikalovbrudd) og 89 siktelser for brudd på straffelovens § 191 (i teksten ofte kalt 191-materialet eller grove narkotikalovbrudd).⁶⁷

Første kontakt i saken

Det er stor forskjell på inngangen til straffeapparatet mellom milde og grove narkotikalovbrudd. Hovedinngangen for milde narkotikalovbrudd går direkte fra gata. Fire av fem saker (80,1%) i euf-materialet er et resultat av at personen er blitt tatt av politiet uten at det på forhånd er noen etterforskning. Disse pågripelsene skjer på gaten eller andre offentlige steder. 9,4% er arrestert etter å ha vært overvåket en tid, og ytterligere 3,5% tas hjemme hos seg selv. Bare 4,2% blir anholdt etter anmeldelser eller tips fra andre enn politiet. I en liten del (2,1%) av sakene er det opplysninger som er kommet frem under arbeid eller avhør i forbindelse med andre saker som har ført til anholdelsen.

---

⁶⁷ I 191-materialet er det ingen personer som er trukket ut to ganger med to forskjellige siktelser for narkotikalovbrudd. Det innebærer at hver tallopplysning om antall eller andel siktelser samtidig gir de tilsvarende tallopplysninger for personer. Dette er tilfeldig, i prinsippet er telleenheten siktelser også i 191-materialet.

Det er annerledes i § 191-sakene. Her er det ingen klar hovedinngang til straffeapparatet. Flest saker skyldes opplysninger som er fremkommet under arbeid eller avhør i andre saker (31,5%). Hver femte sak er et resultat av tips eller anmeldelser fra andre enn politiet (21,3%), ytterligere 5,6% har bakgrunn i tips fra kjente meddelere. Spaning spiller kanskje en mindre rolle enn forventet; 15,7% av siktelsene utløses av spaning.⁶⁸ Andelen som tas direkte fra gata uten at det på forhånd er drevet noen etterforskning er nesten like stor; 14,6%. Sammenliknet med euf-materialet er likevel gata en atskillig mindre sentral inngang i 191-sakene. Tollvesenet er ingen sentral leverandør til straffeapparatet i narkosaker; 2,2% av sakene er resultat av meldinger fra tollvesenet.

Situasjon før anholdelse

De færreste var ettersøkt av politiet forut for arrestasjonen. I euf-materialet var 2% ettersøkt, av disse var 0,3% ettersøkt fordi de ikke hadde vendt tilbake etter permisjon fra soning av fengselsdom. I 191-materialet var to personer ettersøkt (2,2%)⁶⁹, en av dem for uteblivelse etter permisjon fra fengsel.

Hvem er anmelder?

Vanlige folk – som alle vil vise seg uvanlige hvis vi blir godt nok kjent med dem – er nesten fraværende som leverandører av narkotikalovbrudd til straffeapparatet. I denne henseende skiller narkotikalovbrudd seg fra de andre lovbrudd som tynger i straffeapparatet; den tradisjonelle vinnings- og voldskriminaliteten. Det er politiet selv som står som anmelder i nesten alle narkotikasaker. For euf-materialet gjelder det i 88,1% av siktelsene, mens det i 191-materialet gjelder for 80,9%. I euf-materialet står anonyme personer bak anmeldelsene bare i 4,2% av sakene, mens de tilsvarende står

---

⁶⁸ Kunnskap erhvervet fra spaningsvirksomhet kan likevel spille en rolle som bakgrunnskap i noen av de andre kategoriene.

⁶⁹ Det absolutte tall er selvfølgelig for lavt til å prosentregnes. I 191-materialet utgjør 1 sak 1,1%. Det er lite hensiktsmessig å blande absolutte tall og prosenter i tabeller. Derfor har jeg likevel tatt med (for) små prosentandeler i fremstillingen. Prosentandeler under 11% i 191-materialet inneholder færre enn ti siktelser. Prosentandeler under 3,5% i euf-materialet inneholder færre enn ti siktelser. Så lave prosentandeler indikerer bare at noe er ”veldig lite”, ”helt unntaksvis”, og liknende.

bak 12,4% av anmeldelsene i 191-materialet. Forretninger, barer og diskotek er anmeldere i 3,8% av tilfellene i euf-materiale, men finnes ikke som anmeldere i 191-materialet

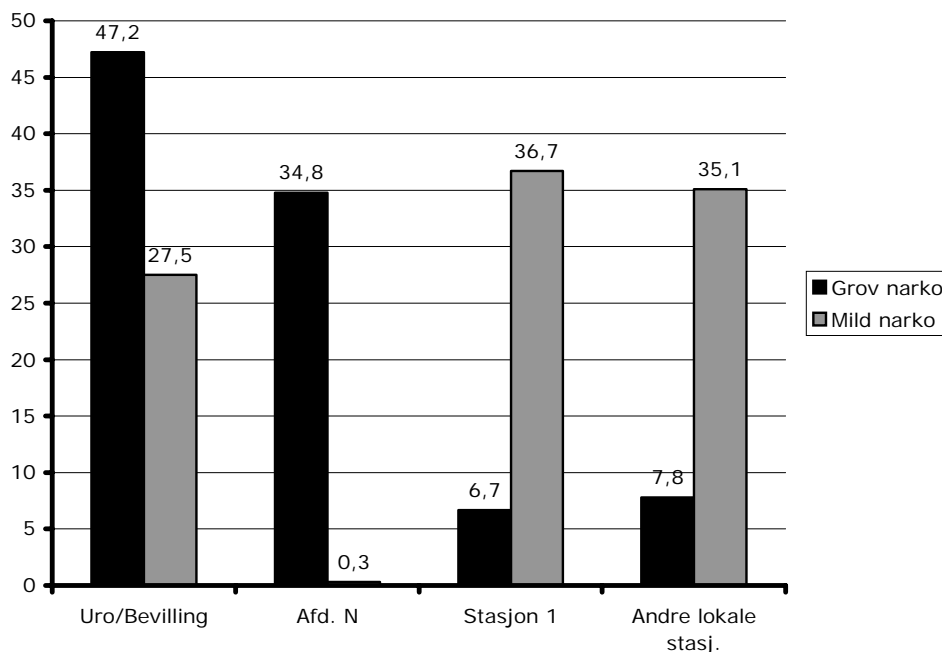
Personer fra miljøet utgjør 1,7% av anmeldelsene i euf-materialet og 1% i 191-materialet. Offentlige etater står bak 1% i euf-materialet, mens de ligger litt høyere i 191-materialet med 3,4%. Bare 0,7% av sakene i euf-materialet og 1% i 191-materialet er anmeldt av naboer.

Hvilken politienhet har saken?

I Del to av denne avhandlingen har jeg beskrevet hvordan de forskjellige politienhetene atskiller seg fra hverandre i sin virksomhet når det gjelder håndteringen av narkotikakontrollen. Den analytiske dimensjonen med Lov i det ene ytterpunkt og Orden i det andre ytterpunkt gir mening til forskjellene i virksomhetene. Dersom denne analysen er holdbar, bør den kunne gjenfinnes i tallmaterialet. Det er viktig å være klar over at store deler av innsatsen knyttet til Orden ikke gjenfinnes i tallmaterialet. Den daglige jagingen på gata blir stort sett ikke transformert til saker for domstolene; når stoffbrukeren er jaget vekk, er hendelsen over (se s. 186). Det foretas vanligvis ikke ransaking når stoffbrukere jages. Av og til går det annerledes, Om stoffbrukeren har fått mange advarsler og bøter tidligere, bestemmer av og til politiet seg for å ransake vedkommende. Om de da finner en viss stoffmengde på brukeren, kan de bestemme seg for å reise siktelse.

Diagram 5.1. viser hvordan de ulike narkotikasiktelsene fordeler seg på de ulike politienhetene i København.

Diagram 5.1. Narkotikasiktelser fordelt på politienheter og på type narkotikalovbrudd i København politikrets 1998-2000. I prosent innen type narkotikalovbrudd. N= 89 for brudd på § 191, N=286 for brudd på lov om euforiserende stoffer).

Diagrammet avspeiler en klar arbeidsdeling mellom de ulike politienhetene.

Uropatruljen er sentral for begge typer narkotikalovbrudd, men klart viktigst for grovere narkotikalovbrudd. Stasjon 1 har flest arrestasjoner innen de milde narkotikalovbruddene, mens stasjonen spiller liten rolle for grovere narkotikalovbrudd. Stasjon 1 er en sammensatt politistasjon med noen politienheter som jobber med Lov og andre politienheter som jobber med Orden. Derfor har jeg også brutt ned arrestasjonene ved Stasjon 1 på de enkelte politienhetene. Ordenspatruljen ved Stasjon 1 står for 25,9% av alle arrestasjoner i euf-materialet, Hovedbanegården for 4,9%. Til sammen foretas altså 30,8 % av alle arrestasjoner i euf-materialet av ordenssiden ved Stasjon 1. Lovsiden ved Stasjon 1 spiller en underordnet rolle. Arrestasjonene fordeler seg med 4,5% på Spesialpatruljen, som organisatorisk er underlagt Stasjon 1, og 1,2% (fire personer) på kriminalpolitiet ved Stasjon 1.

Todelingen i materialet kommer også tydelig fram i forhold til de andre politistasjonene. Arrestasjoner for mildere narkotikalovbrudd har en helt annen

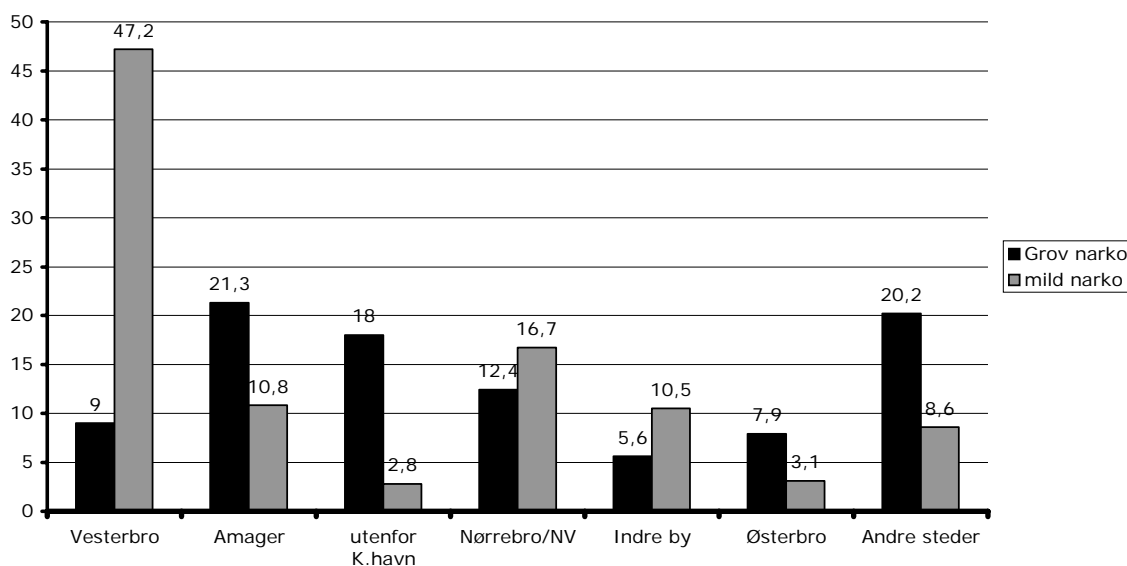
desentralisert, lokal forankring enn anholdelser for grove narkotikalovbrudd. Hver tredje arrestasjon i euf-materialet skjer på andre politistasjoner. Flest er det på Stasjon 3 med 12,9 % av arrestasjonene. Deretter følger Stasjon 4 med 10,1%, Stasjon 2 med 8,% og Stasjon 5 med 3,8% arrestasjoner. Stasjon 6 har bare en arrestasjon. I 191-materialet er det bare 6 arrestasjoner på disse stasjonene (7,8%), fordelt med 5 arrestasjoner på Stasjon 4, og 1 arrestasjon hver på Stasjon 3 og Stasjon 5.

Samlet står Uropatruljen og Avdeling N bak fire av fem arrestasjoner (82%) for grove narkotikalovbrudd. Ordenspatruljen ved Stasjon 1, Hovedbanegården og lokale politistasjoner står bak to av tre arrestasjoner (65,9%) for milde narkotikalovbrudd. Arbeidsdelingen er altså helt klar innad i politiet.

Hvor skjer arrestasjonene?

Man finner der man leter. Diagram 5.2. viser hvor i byen arrestasjonene er foretatt.

Diagram 5.2. Arrestasjoner fordelt på steder og på type narkotikalovbrudd i København politikrets 1998-2000. I prosent innen type narkotikalovbrudd. N=89 for brudd på § 191, N= 286 for brudd på lov om euforiserende stoffer⁷⁰)

⁷⁰ For fem siktelser (5,6%) i 191.materialet fremgår det ikke hvor arrestasjonene er foretatt.

Det mest slående ved diagrammet er hva det *ikke* viser. Her glimrer de mer velbeslåtte bydelene med sitt fravær. Det er de relativt fattigere bydelene som tynger i diagrammet.

Diagrammet viser også at arrestasjonene for grove narkotikalovbrudd fordeler seg nokså jevnt mellom kategoriene med Amager på topp med 21,3 arrestasjoner⁷¹. Diagram 5.1. viste at fire av fem siktelsel for grove narkotikalovbrudd ble foretatt av Uropatruljen og Afdeling N. Til sammen gir de to diagrammene bilde av et spesialisert Lovpoliti med virksomhet i de fleste fattigere bydelene. Politi som er innrettet på orden, har i stor grad sin virksomhet innrettet på Vesterbro. Nesten halvparten av arrestasjonene (47,2%) i euf-materialet skjer på Vesterbro. Dette er også det området i København hvor politikontrollen for narkotika er den sterkeste, og hvor flest stoffbrukere oppholder seg i gatene. Bare 8 personer (9%) i 191-materialet er arrestert i det samme området.

Kategorien annet inneholder bl.a. Brønshøj, Valby, Frederiksberg og Christiania. Til sammen i hele materialet er 6 personer arrestert i Christiania⁷² i disse tre årgangene, fem av dem for milde narkotikalovbrudd.

Ransaking og telefonavlytting

Siktelsel for brudd på narkotikalovgivning og ransaking er uatskillelige tvillinger. Det er som regel funn ved en ransaking som utløser arrestasjonen. Samtlige personer bak siktelsene er ransaket ved arrestasjonen, enten de siktes for grove eller milde narkotikalovbrudd. Det er derimot stor forskjell i praksis når det gjelder ransaking av bolig. Ransaking av bolig er registrert i 83,1% av siktelsene for grove narkotikalovbrudd, mens boligen ble ransaket i bare 11,8% av siktelsene for milde narkotikalovbrudd. I tillegg ble det foretatt ransaking på arbeidsstedet i 4,5% av siktelsene for grove narkotikalovbrudd. Ransaking på arbeidssted forekommer ikke i siktelsene for milde narkotikalovbrudd.

---

⁷¹ I kategorien Amager er også – litt unøyaktig- inkludert to personer som ble arrestert i Lufthavnen på Kastrup.

⁷² Normalt hører Christiania inn under Amager, men jeg har bevisst kodet Christiania for seg selv for å kunne se i hvor stor grad det foregår arrestasjoner i forbindelse med narkotikalovbrudd i eller utenfor inngangen til Christiania.

Fraværet av ransaking av bolig ved milde narkotikalovbrudd er en indikator på at det ikke er store mengder med stoff vedkommende er siktet for. Ved funn av større mengder, eller mistanke om at vedkommende oppbevarer større mengder, vil ransaking av bolig inngå som en del av etterforskningen i saken.

Et annet inngrep som er tatt i bruk overfor sakene i grov narkotika er telefonavlytting. Det er brukt telefonavlytting i godt og vel 30 % av sakene. Telefonavlyttingen har pågått fra 3 dager som minstetid og opp til 180 dager som lengste avlyttingstid. Medianen for telefonavlytting er 90 dager.

Hvor mye stoff er de tatt med?

Langt de fleste i euf-materialet tatt av politiet på gaten (se s. 239). Mange av gatens folk kjenner politiets innsats godt, og vet at det ikke er særlig smart å gå rundt med stoff på seg, derfor er det mest tenkelig at det for en stor del er tilfeller med nylig innkjøpt stoff som vedkommende oppbevarer i lommen. I de fleste tilfellene dreier det seg om svært små mengder med stoff, bare noen få er tatt med mye. Å illustrere dette med gjennomsnittet er ikke en god målestokk, siden de få litt større beslagene trekker gjennomsnittet opp. Jeg har derfor valgt medianen. I tillegg har jeg satt opp minste og største beslag. Da ser det slik ut:

Tabell 5.3. Stoffmengde i siktelsene. Brudd på lov om euforiserende stoffer i København politikrets 1998-2000. N=286

Stofftype	Antall beslag	Minste mengde	Største mengde	Median
Hasj, gr.	115	0,49	1062,70	1,53
Heroin, gr.	49	0,02	4,82	0,20
Kokain, gr.	38	0,01	4,88	0,19
Amfetamin,gr.	29	0,01	34,82	0,60
Ecstasy, stk.	11	1	15	2
Benzodiazepiner, stk.	47	1	128	8
Metadonpiller,stk.	3	5	80	6
Metadon, ml.	11	30,00	450,00	100,00
Sopp kg.	2	1,26	2,00	1,63
Khat, kg.	2	11,90	222,00	116,950
Annet, gr. ⁷³	7	0,17	63,67	1,00
Antall, stk. ⁷⁴	10	1	5	1,5

Tabellen bekrefter at det er mye ”lommerusk” som beslaglegges. Det er flest siktelser for hasj (115), og medianen for beslaget er 1,53 gram. Det er godt under halvparten så mange beslag for heroin (49), og her er medianen 0,20 gram. Det tilsvarer ca. tre vanlige brukerdoser (se s. 72). Halvparten av beslagene for heroin og for kokain er altså en femtedels gram eller mindre.

Dette bildet av ”lommerusk” passer godt med det bildet Balvig tegner. Han undersøkte politiets beslagleggingsstatistikker. I 1995 ble det beslaglagt 37,4 kg heroin ved i alt 2 973 beslag, eller gjennomsnittlig 12,6 gram pr. beslag. Gjennomsnittet ble trukket opp av noen få beslag med mye heroin. Balvig trakk fra de 51 beslag som inneholdt mest heroin. Da sank gjennomsnittet for de resterende 2922 beslag til et femtedels gram pr. beslag (Balvig 2000, s. 277).

⁷³ Annet, gr. dreier seg om marihuana og ferdigrullete joints hvor også vekten av tobakk inngår.

⁷⁴ Annet, stk. er antall joints eller LSD

Tabellen viser også at det er mange ulike rusmidler som beslaglegges, som piller, metadon, sopp og khat. Gatas stoffsug kan slukkes på mange måter.

Til sammen er det 324 beslag ved 286 siktelser. Det skyldes at enkelte er tatt med flere typer stoff på seg, og hvert stoff regnes som ett beslag. Det er 250 siktelser med ett beslag, 27 med 2 beslag, 6 med 3 beslag og 1 siktelse med 4 beslag. I tillegg er det to beslag hvor det kun var penger som ble beslaglagt.

For 191-materialet ser stoffmengden i siktelsene slik ut:

Tabell 5.4. Stoffmengde i siktelsene. Brudd på straffelovens § 191 i København politikrets 1998-2000. N=89.

Stofftype	Antall beslag	Minste mengde	Største mengde	Median
Hasj, gr.	23	0,33	49000,00	70,00
Heroin, gr.	20	6,47	5700,00	96,91
Kokain, gr.	28	0,17	6469,70	27,96
Amfetamin, gr.	19	0,65	8828,50	118,29
Ecstasy, stk.	9	8	1800	300
Benzodiazepiner, stk.	4	5	3779	413
Metadonpiller, stk.	0	0	0	0
Metadon, ml.	0	0	0	0
Sopp kg.	0	0	0	0
Khat, kg.	0	0	0	0
Annet, gr. ⁷⁵	2	5,00	7,30	6,15
Antall, stk. ⁷⁶	1	-	-	4

Ikke overraskende er stoffbeslaget høyere i 191-materialet. Det er jo som regel størrelsen på stoffbeslaget som gjør det mulig å reise saken som en grov narkotikaforbrytelse. Også her er det flest beslag av hasj, men nå er medianen 70 gram.

⁷⁵ Annet, gr. dreier seg om marihuana og ferdigrullete joints hvor også vekten av tobakk inngår.

⁷⁶ Annet, stk. er antall joints eller LSD

Medianen for heroin er 96,1 gram. I motsetning til euf-materialet er det ikke noe beslag av metadon, sopp eller khat.

Også her er antallet beslag høyere enn antall siktelser. Til sammen er det 106 beslag. For fjorten siktelser er det ikke beslaglagt stoff, men åtte av dem har beslag i en annen siktelse enn den jeg har trukket ut i utvalget. 75 siktelser har ett beslag, 15 siktelser har to beslag, 5 siktelser har 3 beslag og 3 siktelser har 4 beslag.

Beslag av våpen

De som er arrestert og siktet for lov om euforiserende stoffer, har i liten grad fått beslaglagt våpen. Det er funnet våpen i 9.7% av siktelsene (27 beslag.) Det er mest kniver, 20 beslag⁷⁷. Ellers er det to pistoler, et gevær, og fem andre typer våpen. En større andel av våpenbeslag finnes hos de i 191-materialet, med tilsammen 28,1%. Til gjengjeld er det i mye større grad ransaket hjemme hos personene i dette materialet. Også her er det flest kniver, med 7 beslag. Det er ytterligere tatt beslag i 5 pistoler og 3 geværer. Den største kategorien er ”andre våpen”, med ti beslag. I kategorien ”annet” skjuler det seg hos begge grupper nokså ulike gjenstander som sverd, slangebøsse og kanonslag.

Beslag av penger

Det er foretatt lite beslag av penger i siktelsene for brudd på lov om euforiserende stoffer. Alt i alt er det foretatt 33 pengebeslag i disse siktelsene (11,5%). Det laveste beløp det er tatt beslag i, er kr. 100,-, det høyeste er kr. 14 200,-. Det aritmetiske gjennomsnitt for pengebeslag i dette materialet er kr. 175,-. Medianen er selvsagt kr, 0,- (siden det ikke er tatt beslag i 253 av siktelsene). Dersom vi beregner gjennomsnitt og median bare i de siktelsene der det er foretatt pengebeslag, er gjennomsnittet kr, 1525,- og medianen kr,. 500,-.

Det er atskillig større penger på spill i 191-materialet. Men i likhet med beslag av våpen, er det viktig å ha i bakhodet at det er foretatt ransaking i egen bolig for fire av fem siktelser i dette materialet. Det er foretatt 32 beslag i dette materialet (36%)

---

⁷⁷ Kniv hvor knivbladet er mer enn 7 cm langt, er ulovlig å bære.

Det laveste beløpet det er tatt beslag i, er kr. 2 800,-, det høyeste er kr. 336 650,-. Det aritmetiske gjennomsnittet er kr. 31 363,-, og medianen er også her 0. Dersom vi tilsvarende beregner gjennomsnitt og median bare i de siktelsene der det er foretatt pengebeslag, er gjennomsnittet kr. 87 230,-, medianen er kr. 23 200,-.

Celleopphold

I euf-materialet er det 83,6% som ikke hadde noe celleopphold i forbindelse med anholdelse og siktelse. For de 14% som hadde celleopphold var de fleste av kortere varighet, mellom 1-3 timer. For 2,4% kunne jeg ikke finne opplysninger om celleopphold.

Det ser helt annerledes ut for 191-materialet. 78,7% hadde celleopphold i forbindelse med arrestasjonen, 11,2% hadde ikke celleopphold. For 10,1% fant jeg ingen opplysninger om dette. Det var ikke noen opplysninger om lengden på celleoppholdene.

Varetektsfengsel

Varetektsfengsling blir i liten grad brukt ved siktelser for brudd på lov om euforiserende stoffer. 4,2% av siktelsene for milde narkotikalovbrudd førte til varetekt. Lengden strakte seg fra fire dager til 51 dager, med median på 24 dager.

Også for varetekt er bildet helt annerledes for 191-materialet. 70 personer (77,5 % av siktelsene) ble satt i varetekt. Lengden strakte seg fra syv dager til 420 dager, med aritmetisk gjennomsnitt på 90 dager og median på 49 dager. Forskjellen på gjennomsnittet og medianen viser at noen varetektsfengsles i lang tid.

Det er en utstrakt bruk av lang varetektsfengsling i grove narkotikasaker. Mer enn en tredjedel (38,6%) satt mer enn 95 dager, 6 personer satt lenger enn et år.

Isolasjonsfengsel

Tre personer i euf-materialet ble satt i isolasjonsfengsel. Lengden var henholdsvis 6, 10 og 13 dager.

Igjen er bildet helt annerledes i 191-materialet. Bruken av isolasjonsfengsel er meget utstrakt for personer som er siktet for grove narkotikalovbrudd. 58 personer ble satt i isolasjonsfengsel. Det utgjør mer enn en tredjedel (65,2%) av alle siktelsene for grove narkotikalovbrudd. Isolasjonsfengsel inngikk som en del av varetektsfengslingen og utgjorde 82,8 % av alle som ble satt i varetekt.

Lengden på isolasjonsfengslingen er egnet til å forskrekke. Lengden strekker seg fra 6 dager og helt opp til 166 dager. Det aritmetiske gjennomsnittet for isolasjonsfengsel der det forekommer, er 32 dager, medianen er 14 dager. 41 personer (46,6%) satt isolert lenger enn en måned, 17 personer (20,7%) satt isolert fra tre måneder og opp mot et halvt år.

Medlemmer av Isolationsgruppen under Dansk Retspolitisk Forening, peker på at bruken av isolasjonsfengsel er særlig mye brukt i de skandinaviske landene. For Danmarks vedkommende har det vært rettet kritikk mot den utstrakte bruken av isolasjon i forbindelse med varetekt både fra Europarådets Torturkomité (CPT) og fra FN's Torturkomité (CAT).⁷⁸ Denne kritikken, samt intern kritikk i Danmark, er nok årsaken til endringene av loven. Lovendringen som trådte i kraft 1. juli 2000 krever nå at det må være tilstrekkelige grunner til å anta at varetektsfengsling iseg selv ikke er godt nok i å hindre arrestanten i å vanskeliggjøre etterforskningen av saken (retsplejelovens § 770 a), og det er også innskjerpet at isolasjon kun må iverksettes dersom formålet ikke kan oppnås ved bruk av mindre inngripelser (retsplejelovens § 770 b), og en skjerpelse av tidsgrensen for bruk av isolasjon (retsplejelovens § 770 c).⁷⁹ Lovendringen har resultert i kraftig nedgang i bruken av isolasjonsfengsel, særlig på landsbasis. Men andelen av isolasjonsfengslinger er dobbelt så stor i Københavns Fængsler enn i landet som helhet (Koch m.fl., 2003).

Mitt materiale er stort sett fra før lovendringen trådte i kraft i 2000, og egner seg ikke til en direkte sammenligning. Jeg vil likevel vise til årsoppjørelsen for 553 avsluttede isolasjonsfengslinger i 2001. Da ble 9,5% av de varetektsfengslede isolasjonsfengslet. Den høyeste andelen er i København, hvor 20% av de

---

⁷⁸ CPT er "The Convention for Prevention of Torture and other Inhuman and degrading Treatment and Punishment". CAT står for "The Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment."

⁷⁹ En bredere redegjørelse og bakgrunn for lovendringene finnes i Koch m.fl. 2003.

varetekstfengslede har vært isolert. Lengden på isolasjonen er 375 i opp til en måned, 170 var isolert fra 1-3 måneder, mens 8 personer satt mer enn 3 måneder (ibid, s. 325).

Andre siktelser

Som vist på s. 240 var svært få ettersøkt av politiet før anholdelse. Likevel er det en del andre siktelser i sakene.

I euf-matetaterialet er det til sammen 1057 andre siktelser i sakene i tillegg til de 286 jeg trakk ut og som danner sakenes utgangspunkt. Av disse er 574 siktelser for brudd på lov om euforiserende stoffer, (54,3%). 483 siktelser er for andre lovbrudd, mest vinningskriminalitet.⁸⁰ En person har 35 andre siktelser, det høyeste antallet. Aritmetisk gjennomsnitt for andre siktelser er 3,7, medianen er 2.

Tabell 5.5 viser en gruppering av de andre siktelsene i tiltalen.

Tabell 5.5 Andre siktelser i euf-materialet. København politikrets 1998-2000. N=286

	Antall	I prosent
1 siktelse	134	46,9
2 –5 siktelser	104	36,4
6-9 siktelser	16	5,6
10-17 siktelser	23	8,0
18-35 siktelser	9	3,1
SUM	286	100

De fleste har bare en siktelse i tillegg til den siktelsen jeg har trukket ut. Men vi ser også at for noen blir domstolsbehandlingen det rene oppsamlingsheat av siktelser; 9 personer har mellom 18 og 35 siktelser.

I 191-materialet er det til sammen 288 andre siktelser enn dem jeg har trukket ut. Flesteparten av de andre siktelsene er andre siktelser for brudd på

⁸⁰ I ettertid kan jeg se at det hadde vært fint å ha kodet data på innholdet av hver enkelt siktelse. I stedet har jeg mange notater om dette, og bildet er entydig: siktelser for annen type kriminalitet inneholder i liten grad vold.

straffelovens § 191 enn dem jeg har trukket ut, med til sammen 206 siktelser 71,5%). Siktete for grove narkotikalovbrudd har altså et mer spesialisert lovbruddsbilde enn siktete for milde narkotikalovbrudd. Av de øvrige andre siktelsene dominerer milde narkotikasiktelser og vinningskriminalitet⁸¹. Aritmetisk gjennomsnitt for andre siktelser er 3,24 mens median er 2.

Tabell 5.6 viser en gruppering av andelen andre siktelser for 191-materialet.

Tabell 5.6 Andre siktelser i tiltalen i 191-materialet. København politikrets 1998-2000. N=89

	Antall	I prosent
1 siktelse	34	38,2
2 –5 siktelser	39	43,8
6-9 siktelser	9	10,1
10-17 siktelser	7	7,9
18-35 siktelser	0	0
SUM	89	100,0

Sammenliknet med euf-materialet er det lavere andel i hver ende av skalaen. Det er lavere andel som bare har en annen siktelse, og det er litt lavere andel som har ti eller flere andre siktelser.

Endelig siktelser

Når tiltale reises for domstol, utferdiger Advokatur N de endelige siktelsene i narkotikalovbruddene som skal prøves. Etterforskningens gang kan forandre den opprinnelige siktelsen, enten fordi saken ved nærmere granskning viste seg å være mer alvorlig, eller fordi saken viste seg å være litt mindre enn antatt i utgangspunktet. De to tabellene under viser de endelige siktelsene for de to typer av narkotikalovbrudd.

---

⁸¹ Se fotnoten over

Tabell 5.7 Endelig siktelse for brudd på lov om euforiserende stoffer i København politikrets 1998-2000. N=286

	Antall	Prosent
Lov om euf, besittelse	142	49,7
Lov om euf, besittelse og annet	94	32,9
Lov om euf, salg	34	11,9
Lov om euf, salg og annet	8	2,8
Ingen siktelse	8	2,8
Totalt	286	100,0

Tabell 5.8 Endelig siktelse for brudd på straffelovens § 191 i København politikrets 1998-2000.N=89.

	Antall	Prosent
§191,1	42	47,2
§191,2	13	14,6
§191,1 og 2	3	3,4
§191,1 og annet	23	25,8
Lov om euf salg	8	9,0
Totalt	89	100,0

En litt kronglete sammenlikning med siktelsene i det opprinnelige utvalg (Tabell 5.2. s. 237) viser at etterforskningen har ført til en nedjustering i bedømmelsen av sakenes alvor. I euf-materialet kommer dette til uttrykk først og fremst ved at politiet har frafalt siktelsen i 8 saker. Dessuten er antall siktelser for salg- den mest alvorlige siktelsen i euf-materialet - sunket fra 52 saker til 42 saker. I 191-materialet kommer nedjusteringen til syne ved at 8 av sakene får en endelig siktelse som brudd på lov om euforiserende saker. I tillegg er antallet siktelser for § 191,2 – den meste alvorlige siktelsen – redusert med to saker.

Sluttresultat fra politiet

Tabell 5.9 viser politiets endelige beslutninger i euf-materialet.

Tabell 5.9. Endelige beslutninger hos politiet for brudd på lov om euforiserende stoffer i København politikrets 1998-2000. N=286

	Antall	I prosent
Utvist for ulovlig opphold	1	0,3
Henlagt	16	5,6
Advarsel og konfiskasjon	41	14,3
Bøteforelegg	28	9,8
Tiltale for domstol	200	69,9
Sum	286	99,9

Tabellen viser at nær 30% av sakene slutter hos politiet. Den vanligste reaksjonen når saken får sin avslutning hos politiet, er advarsel og konfiskering. Hver tiende sak ender med en bot fra politiet. Bøtene strekker seg fra kr. 200,- til kr. 3 300,-. Den vanligste botstørrelsen er kr. 600,-, både modus, median og aritmetisk gjennomsnitt er kr. 600,-. I rundt 70% av sakene reises det tiltale for domstol.

Tabell 5.10 viser politiets beslutninger i siktelser for grove narkotikalovbrudd.

Tabell 5.10 Endelige beslutninger hos politiet for brudd på straffelovens § 191 i København politikrets 1998-2000. N=89

	Antall	I prosent
Henlagt	9	10,1
Fortsatt spaning	1	1,1
Tiltale for domstol	79	88,8
Sum	89	100,0

Hver tiende siktelse for grove narkotikalovbrudd ender med henleggelse. Ingen av 191-sakene ender med en straffereaksjon fra politiet, det er det ikke hjemmel til. Nær ni av ti saker fører til tiltale for domstol.

Domstolsbehandling

Som vist i avsnittet foran, er det 200 tiltaler for brudd på lov om euforiserende stoffer og 79 tiltaler for brudd på straffelovens § 191⁸². Hva blir resultatet av domstolsbehandlingen? Tabell 5.11 viser resultatet av tiltalene i euf-materialet.

Tabell 5.11. Utfall av tiltalene i euf-materialet. København politikrets 1998-2000. N=200.

	Antall	I prosent av alle tiltaler.
Tiltalefravall	6	3,0
Bot	109	54,5
Hefte	1	0,5
Betinget fengsel	11	5,5
Ubetinget fengsel ⁸³	71	35,5
Behandling i psykiatrisk institusjon	2	1,0
SUM	200	100,0

Den vanligste straffereaksjonen er bot. Over halvparten av alle tiltalene for brudd på lov om euforiserende stoffer ender med bot. Den nest vanligste straffereaksjonen er ubetinget fengsel. Litt mer enn hver tredje tiltale ender med ubetinget fengsel.

⁸² En alternativ fremgangsmåte ville være å flytte de 8 personene der siktelsen nedgraderes fra grov til mild narkotikakriminalitet (se tab. 5,7) fra 191-materialet til euf-materialet. Jeg har etter noe tvil bestemt meg for å være "trofast" mot utgangspunktet, de opprinnelige uttrukne siktelsene. Å flytte personene vil gi samme type informasjon en kan få ved å slå opp i Kriminalstatistikken, med færre saker men mer bakgrunnsinformasjon om sakene. Å behandle sakene ut fra den opprinnelige siktelsengir anledning til å følge sakene fra den første anholdelse til endelig sluttresultat i rettsapparatet. Tallmessig gir det ikke store utslag om den ene eller den andre løsningen velges.

⁸³ Noen avgjørelser er kombinasjon av ulike straffereaksjoner. 3 personer har fått bot og ubetinget fengsel, 2 personer har fått betinget og ubetinget fengsel. I tabellen er de ført i den strengeste straffereaksjonen, ubetinget fengsel.

Tabell 5.12 viser utfallet av tiltalene i 191-materialet.

Tabell 5.12. Utfallet av tiltalene i 191-materialet. København politikrets 1998-2000. N=79

	Antall	I prosent av tiltaler
Enda ikke avgjort for domstol	1	1,3
Tiltalefrafald	4	5,1
Bot	2	2,5
Hefte	1	1,3
Betinget fengsel	1	1,3
Ubetinget fengsel ⁸⁴	70	88,6
Sum	79	100,1

Nær ni av ti som opprinnelig ble siktet for grove narkotikalovbrudd har fått ubetinget fengselsstraff. Fire personer har fått tiltalefrafald. Andre reaksjoner brukes nesten ikke. Av de åtte i 191-materialet som fikk nedgradert siktelsen sin til milde narkotikalovbrudd – og som inngår i tallene over – fikk en person hefte, en person betinget fengsel og seks personer ubetinget fengsel.

Størrelse på bøter idømt av domstolen

109 personer (54,5%) fikk bot i euf-materialet (se tab. 3.9) Størrelsen på de idømte bøkene strekker seg fra kr. 150,- til kr. 15 000,-. Det aritmetiske gjennomsnittet er på kr. 1724,- mens medianen ligger på kr. 1000,-.

I 191-materialet er det bare idømt to bøter. Den ene er på kr. 1000,-, den andre er på kr. 1500,-.

---

⁸⁴ Tre av dem som er idømt ubetinget fengselsstraff har fått betinget fengsel i tillegg.

Lengden på fengselsdommen

Korteste frihetsstraff i euf-materialet er syv dager, lengste er 720 dager. Aritmetisk gjennomsnitt er 109 dager, median er 60 dager. Tabellen under gir ytterligere informasjon om fordelingen av lengdene på de idømte frihetsstraffen.

Tabell 5.13. Lengden på frihetsstraffer i euf-materialet. N=72

	Antall	I prosent
7-29 dager	16	22,2
30-59 dager	16	22,2
60-149 dager	18	25,0
150-299 dager	17	23,7
300-720 dager	5	7,0
SUM	72	100,1

Den store forskjellen mellom gjennomsnittet og medianen avspeiles i denne tabellen. 22 personer dømt for milde narkotikalovbrudd har fått ubetinget fengselsstraff i 150 dager eller mer. Gruppen med de lengste fengselsdommene fordeler seg med en person med dom på 300 dager, en person med 360 dager, en person med 450 dager, en person med 540 dager og en person med 720 dager.

I 191-materialet strekker den frihetsstraffen seg fra 10 dager til 3360 dager (mer enn ni år.)⁸⁵ Aritmetisk gjennomsnitt er 844 dager, median er 450 dager.

Tabell 5.14. viser en gruppering av lengdene på frihetsstraffene.

---

⁸⁵ Her er det med en person som har fått heftedom. Den er på ti dager. Den korteste dommen av de ordinære ubetingete fengselsdommene er på 60 dager.

5.14. Lengden på frihetsstraff i 191-materialet. N=71.

	Antall	I prosent
10-209 dager	13	18,3
210-299 dager	10	15,5
300-509 dager	13	18,3
510-1169 dager	16	21,1
1170--3360	19	26,8
SUM	71	100

Også her avspeiles den store forskjellen på gjennomsnitt og median på fengselsdommens lengde. Vel hver fjerde fengselsdømte har fått en dom på 1170 dager eller mer. Det er tre som har fått en ubetinget fengselsdom på 3240 dager, to som har fått en ubetinget fengselsdom på 3360 dager.

Sluttresultatet for de kontrollerte lovbruddene

Tiden er inne for å sammenfatte det endelige utfall av sakene fra den første anholdelse og den første siktelse til det endelige sluttresultat av behandlingen i rettsapparatet.

Tabell 5.15. bringer i og for seg intet nytt annet enn tilfredsstillelsen av å se alle sakenes endelikt under ett. Den er en sammenfatning av Tabell 5.9. og 5.11. og viser sluttresultatet for de opprinnelige siktelsene for brudd på lov om euforiserende stoffer.

**Tabell 5.15. Sluttresultat for siktelser for brudd på lov om euforiserende stoffer.
København 1998-2000. N=286**

	Antall	I prosent
Utvist for ulovlig opphold av politiet	1	0,4
Henlagt av politiet	16	5,6
Advarsel og konfiskering av politiet	41	14,3
Bot fra politiet	28	9,8
Tiltalefrfall	6	2,1
Bot fra domstol	109	38,1
Hefte	1	0,4
Betinget fengsel	11	3,8
Ubetinget fengsel	71	24,8
Behandling i psykiatrisk institusjon	2	0,7
SUM	286	100

Når hele euf-materialet sees under ett, ser vi at bot idømt av domstolen er det vanligste sluttresultatet. Nær fire av ti siktelser får dette utfallet. Ubetinget fengselsdom er det nest vanligste, en av fire siktelser får dette sluttresultatet. Dernest kommer advarsel og konfiskering fra politiet, med 14,3 prosent av de opprinnelige siktelsene for milde narkotikalovbrudd.

Tabell 5.16. er en sammenfatning av Tabell 5.10 og Tabell 5.12.

Tabell 5.16. Sluttresultat for siktelser for brudd på straffelovens §191. København 1998-2000. N=286

	Antall	I prosent
Henlagt av politiet	9	10,1
Fortsatt spaning av politiet	1	1,1
Enda ikke avgjort for domstol	1	1,1
Tiltalefrafald	4	4,5
Bot	2	2,2
Hefte	1	1,1
Betinget fengsel	1	1,1
Ubetinget fengsel	70	78,7
SUM	89	99,9

Ubetinget fengselsstraff er helt dominerende i sluttresultatet for grove narkotikasiktelser. Nær 8 av ti siktelser får dette utfallet. Ingen annen straffereaksjon har ti eller flere siktelser bak seg.

Kapittel 25

En gjenganger

Samfunnsborgernes plassering i samfunnsrommet bestemmes i stor grad av fire store sorteringsmekanismer: kjønn, alder, etnisitet og kapital (økonomisk, kulturell og sosial kapital) og sammensetningen av kapitalformene. Hva kjennetegner de samfunnsborgere som plukkes ut av politiets narkotikakontroll? Hvordan fordeler de seg i forhold til viktige sorteringsmekanismer? I dette avsnittet vil jeg prøve å gi et bilde av dette. Materialet sier ikke noe om egenskaper av alle som begår lovovertridelser mot narkotikalovgivningen. Materialet forteller hvem som blir plukket ut av politiet med henblikk på strafferettslig forfølgning. Det er et kontrollbilde av narkotikaforbryteren som presenteres i dette avsnittet.

Det er også grunn til å minne om hvordan utvalget mitt er konstruert (se s.234). Utvalget er satt sammen av to representative underutvalg trukket hver for seg. Konsekvensene er at personer siktet for grove narkotikalovbrudd tynger atskillig mer i det samlede materialet enn om det bare var trukket et enkelt representativt utvalg. Hadde jeg i stedet gjort det, ville det vært ca. 18 personer i hele materialet siktet for grov narkotikakriminalitet (4,9% av 368). Allerede ved en enkel dikotomisering av en variabel hadde dette antallet vært faretruende lite. Ulempen ved den valgte fremgangsmåten er at opplysninger om samtlige siktede i mitt materiale ikke er representativt for alle siktede for narkotikalovbrudd. Jeg har, riktig nok etter stor tvil, valgt også å ta med disse siktede i tabelloversikter for å redegjøre for fordelinger i hele det innsamlede materialet sett under ett. Dersom en ønsker et mer representativt uttrykk for fordelinger blant samtlige narkotikasiktede i København, gir euf-materialet et tilnærmet bilde, siden siktede for grove narkotikalovbrudd veier så lite blant samtlige

narkotikasiktede i København⁸⁶. Fordelen med den valgte fremgangsmåten er at det er mulig å si noe representativt om kontrollen av personene både bak grove og milde narkotikalovbrudd og om eventuelle forskjeller mellom dem. Dessuten gjør denne fremgangsmåten det mulig å sammenlikne med resultater fra andre undersøkelser med ulike utvalg av narkotikalovbrudd.

I dette kapitlet vil jeg flere steder sammenlikne med tre andre nordiske undersøkelser, Bødal (1982), Kyvsgaard (1989) og Thorsen (2004 b). En kort redegjørelse for datamaterialet i disse undersøkelsene er derfor på sin plass.

Bødals undersøkelse *350 narkoselgere* omhandler personer som er domfelt for de alvorligste narkotikalovbruddene (den norske straffelovens §162) i perioden høsten 1968 til sommeren 1980. Undersøkelsen er basert på gjennomgang av åtte ulike registre, og der strafferegisteret, bøterregisteret og domsutskrifter står sentralt. Dessuten har Bødal intervjuet 95 av de dømte lovbrøyterne. Bødal anslår at han sannsynligvis har med over 95% av de dømte lovbrøyterne i perioden (ibid, s. 51-56).

Kyvsgaards undersøkelse *... og fængslet tar de sidste* er også en omfattende registerundersøkelse kombinert med intervjuer. Fra Kriminalstatistikregistret har Kyvsgaard trukket ut personer som i tredje kvartal 1983 er blitt løslatt etter å ha avsonet en frihetsstraff, eller som har fått en ikke-frihetsberøvende sanksjon eller har fått tiltalefravall. Antall undersøkte er imponerende stort; i alt 12 254 personer. Det er hentet ut informasjon om dem fra i alt 13 registre i Danmarks Statistik. Opplysningene om personene dekker årene 1982-1986. I tillegg til registerdataene er undersøkelsen supplert med intervjuer med 18 fengselsdømte, flere av dem er intervjuet flere ganger.

Kyvsgaards materiale dekker altså (med enkelte unntak beskrevet på s. 16) lovbrøytere uavhengig av lovbruddstype. I behandlingen av en del temaer er materialet brutt ned på lovbruddskategorier slik at narkotikalovbrudd kan skilles ut. Materialet inneholder dommer for 40 narkotikaforbrytelser og 250 dommer for brudd på lov om

---

⁸⁶ I enkelte tabeller der det er kontrollert for flere bakgrunnsvariabler, er det ikke mulig å også splitte opp i type narkotikakriminalitet siden tallene i de enkelte cellene fort blir for små. I disse tabellene har jeg valgt basis i alle siktede. En alternativ fremgangsmåte ville være å velge basis i bare euf-materialet. Valget mellom disse to fremgangsmåtene er ikke lett. Når jeg til slutt valgte denne løsningen, var det ut fra metoderegelsen å velge det alternativet som *svekker* mine resonementer. Det vil vise seg senere i dette kapitlet at personene i euf-materialet er enda dårligere stilt enn personene i 191-materialet. Dersom 191-materialet fjernes fra totaltallet, ville disse tabellene gi et enda dårligere bilde av de siktedes rammevilkår enn det som faktisk er tilfelle.

euforiserende stoff (tabel 1.1, s. 15. For en nærmere beskrivelse av undersøkelsens metodiske grunnlag, se . s. 11-23).

I likhet med Kyvsgaard har også Thorsen et imponerende datamateriale i sin undersøkelse *For mye av ingenting... straffedes levekår og sosiale bakgrunn* (Thorsen 2004 a). Også hennes materiale er lovbrutere uavhengig av type lovbrudd. Hennes utgangspunkt er den norske reaksjonsstatistikken. Hun har med alle bosatte over 17 år, som i 1999 ble ilagt en reaksjon for en forbrytelse, i alt 19 230 personer (ca 900 er utelatt på grunn av ugyldig personnummer.) Disse er sammenliknet med et tilfeldig utvalg av den norske befolkningen over 17 år i 1999 på en rekke levekårsvariabler hentet fra en rekke registre (ibid, s. 15-27.) Som en senere, mindre delundersøkelse trakk Thorsen ut de som er straffet for narkotikaforbrytelser i 1999, til sammen 6 722 personer og sammenliknet dem med data for den norske befolkningen (Thorsen 2004 b.) Det er særlig denne siste delundersøkelsen som brukes som sammenlikningsgrunnlag.

Det finnes også en fjerde relevant undersøkelse, Storgaards *Straf for narkotikahandel* (1992). I denne undersøkelsen har Storgaard trukket ut årene 1968,1970, 1975, 1980 og 1985. Til sammen har hun 1057 dommer fra politikretsene København, Århus, Odense, Esbjerg og Thisted i denne perioden. Flere ulykkelige omstendigheter vanskeliggjorde undersøkelsen. Dette er særlig knyttet til manglende informasjoner om de enkelte dømte, bl.a. at slike opplysninger i liten grad var tilgjengelig for dømte fra København. Det er også et problem med ”dobbeltejengere” i denne undersøkelsen; samme person kan telle flere ganger, avhengig av om vedkommende har en eller flere dommer i Storgaards materiale. Jeg vil derfor i mindre grad bruke denne undersøkelsen som sammenlikningsgrunnlag når de siktede beskrives.

Materialet i undersøkelsene atskiller seg altså fra hverandre på flere punkter, også sammenliknet med materialet i denne avhandlingen. Undersøkelsene atskiller selvsagt i *nasjonalitet*, med tre danske og to norske undersøkelser. Undersøkelsene atskiller seg også i *lovbruddstype*. Bødal og Thorsen inneholder bare informasjon om narkotikaforbrytelser, altså den grove narkotikakriminaliteten. Kyvsgaard, Storgaard og denne studien har også med de mildere narkotikalovbrudd. Videre atskiller undersøkelsene seg i *tidsperiode*, både Bødal, Kyvsgaard og Storgaard har materiale i hovedsak fra 80-tallet. Min undersøkelse dekker altså 1998-2000, og Thorsens datamateriale er fra 1999.

Ytterligere et forhold er viktig å ha i bakhodet når sammenlikninger gjøres: de undersøkte personene befinner seg ikke på nøyaktig samme trinn i *straffeapparatets reaksjonskjede*. Personene i Bødals, Storgaard og Thorsens undersøkelser befinner seg lengst inn i denne kjeden; de er dømt av en domstol. Kyvsgaards undersøkelse ligger nærmere min egen; i tillegg til straffedømte har hun også har med dem som har fått tiltalefravall. Mitt utgangspunkt er siktede. Alle siktede i mitt materiale har fått en avgjørelse. Men i tillegg til dem som inngår i Kyvsgaards materiale, har jeg også med avgjørelser truffet av politiet, som advarsler eller bøter ilagt av politiet. Alment gjelder at jo lenger inn i straffeapparatet jo sterkere er gjerningsmannens kjennetegn preget av utslåtthet (se f.eks. Høigård 2002).

Empirien bak undersøkelsene er alt i alt såpass lik at en sammenlikning er forsvarlig: Lovbryterne befinner seg nær hverandre i straffeapparatets kjede, og materialet mitt gir anledning til å skille ut den grove narkotikakriminaliteten i sammenlikninger. Sammenlikningene må likevel leses med de beskrevne forskjeller i undersøkelsenes datamateriale i bakhodet.

Kjønn

Kvinner har så lenge vi har hatt de moderne kriminalstatistikker alltid utgjort en liten del av de registrerte lovovertrедerne. Andelen har vært svakt, men systematisk stigende de siste decennier i den vestlige verden. Dette er bl.a. tolket som et speilbilde av at kvinner i denne tiden finner sin selvstendige plass i klassestrukturen, uavhengig av eventuelle ektemenn (se f.eks. Høigård 1981 og 1992)

Kvinnens andel utgjorde 16,6% av alle avgjørelser for alle lovbrudd i Danmark i 1999 (Kriminalitet 1999, tabell 4.1.) Dette er en svak økning fra 1983 slik det fremgår av en sammenlikning med Kyvsgaards undersøkelse av lovovertrедere, der andelen kvinner er på 15% (Kyvsgaard, s. 49).

Kvinneandelen er lavere for de som siktes for narkotikalovbrudd på slutten av nittitallet. For mitt samlede utvalg på 368 personer er kvinneandelen 12,5 % (46 kvinner). For brudd på lov om euforiserende stoffer er kvinnenens andel i kriminalstatistikken 13,6 % (Kriminalitet 1999, tabell 4.1.) I mitt materiale er denne andelen 12, 2% (34 kvinner). For brudd på straffelovens § 191 svarer kvinnene for 14,6 % i kriminalstatistikken (Kriminalitet 1999, tabell 4.1.) I mitt materiale utgjør

kvinneandelen for grov narkotikakriminalitet 13,5 % (12 kvinner). Både i kriminalstatistikken og i mitt materiale er det følgelig litt flere kvinner i den grovere narkotikakriminaliteten.

I Storgaards undersøkelse er kvinneandelen i 1051 dommer på 12,8% (1992, s. 86). I sin undersøkelse fra 1982 fant Bødal ca. 11 prosent kvinner av danske narkotikadømte en nokså lik prosent som for norske narkotikadømte på den tiden (s. 80).

Sammenlikning med norske forhold gir for øvrig et interessant bilde. I Danmark ligger kvinneandelen for avgjørelser for narkotikalovbrudd litt under andelen for alle lovbrudd, slik det fremgår av tallene over. I Norge er kvinneandelen for alle dømte for narkotikaforbrytelser høyere enn i Danmark; 19%. I Norge ligger også kvinneandelen for narkotikaforbrytelser høyere enn kvinneandelen for andre forbrytelser der andelen er 12% (Thorsen 2004 b, s. 8). Jeg har ingen god forklaring på denne interessante forskjellen – det må gjøres egne spesialundersøkelser for å nøste videre på dette temaet.

Alder

I hele utvalget på 368 personer er den aritmetiske gjennomsnittsalderen 31,2 år. Medianen er 30 år. Den yngste i materialet er 15 år, den eldste er 70 år. De 46 kvinnene i hele materialet er litt eldre enn mennene; de har en gjennomsnittsalder på 33,8 år og en median på 31 år.

Personer siktet for grov narkotikakriminalitet er litt eldre enn de andre siktede for narkotikalovbrudd. Men ikke mye. De har en gjennomsnittsalder på 32,5 år og en median på 31 år. For personer siktet for brudd på lov om euforiserende stoffer er gjennomsnittsalderen 30,8 år og medianen er 30 år.

Er de gamle eller unge? Tja, det kommer an på hva en sammenlikner med. Den mest nærliggende sammenlikningen er med Københavns øvrige befolkning. For å gjøre en sammenligning med Københavns straffemyndige befolkning mulig, har jeg delt inn de siktede i de samme alderskategorier som er brukt i Københavns Årbog 2001. Siden den eldste i mitt materiale er sytti år, har jeg også fjernet de over 70 i oppgavene over Københavns befolkning. Beholdes de, forandres prosentfordelingen i de øvrige aldersgrupper og vanskeliggjør en sammenlikning. Jeg har dessuten sammenliknet med

aldersfordelingen i kriminalstatistikken for personer som har fått en avgjørelse for alle lovbrudd. Resultatet fremgår av Tabell 5.17.

Tabell 5.17. Aldersgrupper. Københavns befolkning år 1999 , avgjørelser for personer for alle lovbrudd i 1999 og avgjørelser i København politikrets 1998-2000.

Alder	Københavns befolkning	Alle avgjørelser mot personer, lovbrudd i Danmark	Avgjørelser for narkotikalovbrudd, eget materiale
15 - 19	4,4	10,5	6,3
20 - 24	14,3	15,0	17,4
25 - 29	19,5	14,6	22,6
30 - 39	25,0	27,3	38,0
40 - 70	36,8	32,6	15,8
Sum	100 N=373373	100 N=120569	100 N=368

Kilder: Tallene for Københavns befolkning er hentet fra tabell A 3.9, Københavns Årbog 2001, Københavns Statistiske kontor. Tall for alle reaksjoner er fra tabell 4.2A, Kriminalitet 1999, Danmarks Statistik, 2000. Eget materiale.

De siktede for narkotikalovbrudd i mitt materiale er klart yngre, enten en sammenlikner med Københavns befolkning eller med de som har fått en avgjørelse for lovbrudd i kriminalstatistikken. I København er 61,8% av befolkningen tretti år eller mere. (Hadde jeg beholdt de som var sytti år eller mer i København, hadde tendensen blitt ytterligere forsterket.) Andelen for alle lovbrøyttere i Danmark over tretti er litt lavere, 59,9%. I mitt materiale er andelen over tretti år 53,8%.

En sammenlikning med norske forhold gir derimot motsatt resultat. I Thorsens materiale er gjennomsnittsalderen for de straffede 24 år. De er klart yngre enn andre lovovertredere som har en gjennomsnittsalder på noe over 29 år (Thorsen 2004 b).

Dessuten blir de eldre. Bødal fant at av de straffede etter straffelovens § 191 i Københavnsområdet i perioden 1968 – 1981 var 68,4 % under 30 år (Bødal 1982, s. 78). I Storgaards materiale var 37,0% under 25 år, mot 23,7% i mitt materiale. Kyvsgaards registerundersøkelse fra 1983 er 55 % av de straffede etter §191 under 30 år. I mitt materiale er bare 46,3% av de siktede for §191 under tretti år. Videre er 67 % av dem som er siktet for lov om euforiserende stoffer under tretti år i Kyvsgaards materiale

(Kyvsgaard 1989, tabel 2.1, s. 24). I mitt materiale er andelen under 30 år i denne gruppa bare 38,2%.

Innledningsvis i dette avsnittet så vi at kvinnene hadde litt høyere gjennomsnittsalder enn mennene. Hvordan ser aldersspredningen ut sammenliknet mellom kjønnene? Det fremgår av Tabell 5.18.⁸⁷ I denne tabellen er ikke materialet spaltet i ulike former for narkotikakriminalitet; det lave antall kvinner siktet for §191 (12 kvinner) gjør det meningsløst.⁸⁸

Tabell 5.18. Aldersfordeling og kjønn hos siktede for narkotikalovbrudd i København politikrets 1998-2000. I prosent. N=368

Alder	Alle siktede	Derav menn	Derav kvinner
15 - 19	6,3	6,5	4,3
20 - 24	17,4	18,6	8,7
25 - 29	22,6	22,4	23,9
30 - 34	21,7	22,0	19,6
35 - 39	16,3	15,8	19,6
40 - 70	15,8	14,6	23,9
Sum	100 N=368	100 N=322	100 N=46

Mens mennenes andel under tretti år er 47,5%, er kvinneandelen under tretti år 36,9%. Den skjeve aldersfordelingen sprer seg ikke jevnt mellom kategoriene. Det er særlig blant de unge (15-24 år) og de eldste at forskjellen mellom kjønnene er stor.

Samlende er siktede for narkotikalovbrudd i mitt materiale klart yngre enn resten av Københavns befolkning. De er også yngre enn andre lovovertridere. På den andre siden er de eldre enn sine norske "kollegaer" og de blir stadig eldre. Kvinnene i materialet er eldre enn mennene.

⁸⁷ Skalaen her er litt mer finstemt enn i *Tabell 5.3*, med en deling av det store alderstrinnen 30-39 år. Dette var ikke mulig i *Tabell 5.3* da oppgavene over Københavns aldersfordeling var gruppert grovere i Københavns Årbog.

⁸⁸ Jeg vil heller ikke gjøre det i tabellene fremover der kjønn er variabel.

Statsborgerskap

I debatten om den danske narkotikapolitikken har utlendingen vært en sentral figur. I Tabell 5.19. vises statsborgerskapet til siktede for narkotikalovbrudd.

Tabell 5.19. Statsborgerskap for siktede for narkotikalovbrudd i København politikrets 1998-2000. N=368

	Alle siktede	Derav §191	Derav euf
Danmark	79,1	76,4	79,9
Øvrige Nord-Europa	3,0	1,1	3,6
Sør-Europa	5,4	9,0	4,3
Nord- og Sør-Amerika	1,9	0,0	2,5
Afrika	5,7	6,7	5,4
Asia	3,5	3,4	3,6
Statsløse	1,4	3,4	0,7
Sum	100,0	100,0	100,0
N	368	89	279

Fire av fem siktede for narkotikakriminalitet har dansk statsborgerskap. Blant dem er det antakelig noen annen generasjons innvandrere, politiet opplyser i sine dokumenter at 23 personer av i alt 291 personer i denne gruppa har mørk hudfarge. Det er noen forskjeller i statsborgerskap mellom dem som er siktet for grove narkotikalovbrudd og de andre siktede. De som er siktet for grove narkotikalovbrudd har litt lavere andel med dansk statsborgerskap, mens den mest påtakelige forskjellen ligger i andelen med statsborgerskap fra Sør-Europa.

Sammenliknet med tabell 1.3., s.60, ser det ut til at Pusherloven har ført til bortimot en etnisk rensning på gateplan. I politiets treukers registreringsperiode i 1996 var andelen dansker 37,5% og andelen på selve aksjonsdagen 17. september 1996 var 20%. Nå er det gode grunner til å tro at politiets tallopgaver ga et overdrevent bilde av andelen utlendinger (se s. 52), men forskjellene er så voldsomme at det også er god grunn til å tro at det er en stor, reell nedgang i andelen utlendinger. Det er også en helt klar retning på den etniske rensningen. Mens personer fra det øvrige Europa og Amerika er nesten fraværende i tabell 1.3, utgjør de nå bortimot halvparten av alle siktede utlendinger.

Alle utenlandske borgere i mitt materiale hadde legalt opphold i Danmark. 8 personer ble forsøkt utvist som en del av dommen, men i halvparten av tilfellene ble utvisningssaken avvist, slik at totalt 4 personer ble utvist med dom.

Utdanning

Utdanning er en viktig inngangsbillett til arbeidsmarkedet. Nivået på utdanningen bestemmer i stor grad hvilke jobber som er mulige å få.⁸⁹ Tabell 5.20 gir en oversikt over det høyeste utdanningsnivået til de siktede.

Tabell 5.20. Høyeste utdanning for siktede for narkotikalovbrudd i København politikrets 1998-2000. I prosent. N= 368

	Alle siktede	Derav §191	Derav euf
Ingen fullført utdanning	0,5	1,1	0,4
Grunnskole	51,1	49,4	51,6
Fagutdanning 1-2 år	11,4	15,7	10,0
Fagutdanning 3-4 år	6,0	11,2	4,3
Gymnas	4,1	5,6	3,6
Høyere utdanning	1,6	2,2	1,4
Uopplyst	25,3	14,6	28,7
Sum	100,0	100,0	100,0
N	368	89	279

Vel halvparten har bare fullført grunnskolen (sju år tidligere, nå opp til 10 år). En del har fagutdanning i tillegg til grunnutdanningen (17,4%). Det er få som har gymnas eller høyere utdanning. I tabellen er det liten forskjell på de to gruppene av siktede på grunnskolenivå. Den reelle forskjellen er formodentlig større, siden kategorien uopplyst er atskillig større for siktede for euf. I kategorien uopplyst vil antakelig de fleste bare ha grunnutdanning.⁹⁰ Vi ser da også at siktede for grove narkotikalovbrudd har noe høyere andeler enn siktede for lov om euforiserende stoffer på høyere utdanningsnivåer enn grunnskolen.

Sammenhengen mellom utdanningsnivå og kjønn fremgår av Tabell 5.21.

⁸⁹ Utdanningsnivået henger igjen tett sammen med familiebakgrunn. Utdanningsinstitusjonen er en viktig gjensker av sosial ulikhet.

⁹⁰ I talloppgaver i Københavns Årbog inngår derfor uopplyste i kategorien grunnskole (se s.).

Tabell 5.21. Høyeste utdanning for siktede for narkotikalovbrudd i København politikrets 1998-2000, fordelt på kjønn. I prosent. N= 368

	Menn	Kvinner
Ingen fullført utdanning	0,6	0,0
Grunnskole	48,4	69,6
Fagutdanning 1-2 år	12,7	2,2
Fagutdanning 3-4 år	6,5	2,2
Gymnas	4,3	2,2
Høyere utdanning	1,9	0,0
Uopplyst	25,5	23,9
Sum	100,0	100,0
N	368	89

Om de siktede mennene har liten utdannelse, har de siktede kvinnene enda mindre utdannelse. I begge grupper er det få som har almenutdannelse utover grunnskolen, men hos mennene har litt større andel tatt gymnas. Den viktigste forskjellen mellom kjønnene er at en del av mennene har skaffet seg fagutdanning ut over grunnskolen, mens få av kvinnene har slik tilleggsutdanning.

Tabellene over gir et intuitivt inntrykk av et svært dårlig utdanningsnivå hos de siktede for narkotikalovbrudd. Hva skjer når intuisjonen kontrolleres mot tall? I Tabell 5.22. er utdanningsnivået hos de siktede sammenliknet med utdanningsnivået i Københavns befolkning.

Tabell 5.22. Høyeste utdanning i prosent. Københavns befolkning år 2000 og siktede for narkotikalovbrudd i København politikrets 1998-2000.

	Københavns befolkning	Eget materiale
Grunnskole	28,8	51,1
Fagutdanning 1 – 4 år ⁹¹	40,0	17,4
Gymnas	19,1	4,1
Høyere utdanning	12,1	1,6
Ingen utdanning	-	0,5
Uopplyst	-	25,3
Sum	100,0	100,0
N	348336	368

Tallene for København er fra København Statistiske Årbog, 2001. København kommune, Statistisk kontor, tabel A9.7, s. 137.

Tabellen viser en massiv forskjell i utdanningsnivå. Københavns befolkning har høyere andel enn de siktede på alle nivåer utover grunnskolen.⁹² Og jo høyere utdanningsnivå, jo større er forskjellen. Med tanke på utdanningsnivåets sentrale betydning for et individs livsvilkår, er dette en trist tabell som forteller en historie om meget sterk relativ sosial deprivasjon i utdanningsressurser.

Bødals norske undersøkelse viser at 13,7% av de narkotikadømte i hans materiale har utdanning på gymnasnivå eller mer. Da undersøkelsen hans går over et stort tidsspenn, er det ikke trukket noen sammenlikninger til andre grupper av den norske befolkningen. Han mener imidlertid at utdanningsnivået ”ligger klart under det utdanningsnivå som evnene skulle tilsi” (s. 97). Sammenliknet med danske siktede for narkotikalovbrudd et par decennier senere er likevel utdanningsnivået bedre for de norske dømte. Bare 5,7 prosent i mitt materiale har gymnas eller mer utdanning.

I Kyvsgaards undersøkelse (1989) er ikke utdanningsnivå brutt ned på ulike typer lovbrudd. Hun viser imidlertid at lovovertrедere generelt har et dårligere utdanningsnivå enn resten av den danske befolkning (s. 30, tabell 2.5).

Hanne Stevens har laget en longitudinell studie av fødselsårgangen 1970 med henblikk på å undersøke kronologisk sammenhengen mellom kriminalitet og utdannelsesforløp. Studien lyktes ikke helt med å undersøke dette da det viste seg svært vanskelig å operasjonalisere utdannelsesforløp. Studien gir likevel interessant informasjon. Den viser at de tre viktigste faktorer i forhold til risikoen å bli registrert for kriminalitet er kjønn, avslutningspunktet for folkeskolen og antall flytninger. Utdanningens betydning inntreffer altså på et tidlig tidspunkt i utdanningssystemet. Utdanningens betydning varer ved også når det kontrolleres for andre kjente faktorer som har betydning for økt registrert kriminalitetsrisiko (Stevens 2004).

Thorsens undersøkelse ligger bedre til rette for en sammenlikning av utdanningsnivå enn de to foregående undersøkelser som ikke er brutt ned på type lovbrudd. Thorsen har sammenliknet den norske befolkningens utdanningsnivå med

---

⁹¹ I København Statistiske Årbog er det ikke skille på antall år for fagutdanning. Mine kategorier 1-2 år og 2-4 år er derfor slått sammen til 1-4 år.

⁹² Jeg har valgt å beholde kategorien uopplyst i mitt materiale for å synliggjøre usikkerheten knyttet til denne kategorien. (se fotnote 25). Kategorien er stor, formodentlig større enn i Årbogens talloppgaver. Dersom samme kodningslogikk som Årbogens brukes, stiger kategorien Grunnskole til 76,4%, de andre utdanningsnivåene blir upåvirket.

henholdsvis alle straffedømte og straffedømte for narkotika. Også i Norge er det forskjeller på utdanningsnivået hos alle straffedømte og resten av befolkningen. Mens 46,3% av hele befolkningen har videregående skole (12 år i Norge) eller mer, gjelder det samme for 22,0 % av alle straffedømte (Thorsen 2004 a, s. 71.) De straffedømte for narkotikaforbrytelser kommer litt bedre ut enn alle straffedømte, med 25% som har videregående skole eller mer utdanning (Thorsen 2004 b, s. 15). Selv om norske narkotikadømte har atskillig dårligere utdanningsnivå enn resten av den norske befolkningen, har de likevel oppsiktsvekkende høyere utdanningsnivå enn danske siktede for narkotikalovbrudd. I mitt materiale er det bare 5,7 % som har gymnas eller høyere utdanning. Målt med denne ene indikatoren ser det altså ut til at danske narkotikalovovertredere i enda mye høyere grad enn norske narkotikadømte, er marginalisert i forhold til skoleinstitusjonen.

Forhold til arbeidsliv og kilder til livsopphold

Deltakelse i vanlig arbeidsliv er et grunnvilkår for fullverdig inkludering i vanlig samfunnsliv. Arbeid gir penger til livsopphold. Velferdsstatens rettigheter er også tett knyttet til tidligere deltakelse i arbeidsliv, som arbeidsløshetsstrygd, sykkelønn, trygder og pensjoner. Arbeid har også for mange en egenverdi, både i form av yrkesglede og yrkesstolthet. Full yrkesdeltakelse har vært en viktig målsetting for den nordiske velferdsstatmodellen (se for øvrig Thorsen 2004 a, s. 72 ff.)

Ut fra de siktedes dårlige utdanningsnivå er det god grunn til å anta at de har problemer med å få seg en plass i arbeidslivet. Tabell 5.23. gir et bilde av de siktedes forhold til arbeidslivet og deres kilder til livsopphold.

Tabell 5.23. Kilder til livsopphold for siktede for narkotikalovbrudd i København politikrets 1998-2000. I prosent. N=368

	Alle siktede	Derav §191	Derav euf ⁹³
I arbeid	15,8	36,0	9,0
Arbeidsledig	11,7	24,7	7,5
Studerende	4,3	3,4	4,7
Trygdet	7,6	4,5	8,6
På bistand	42,7	22,5	49,1
Uopplyst	17,9	9,0	20,8
Total (n)	100,0	100,0	100,0
N	368	89	279

Tabellen gir et klart bilde av at de siktede er ekskludert fra arbeidslivet. Bare hver sjettede er i arbeid! Langt den største gruppa lever av bistandspenger. Selv om tallene forteller om ekskludering både for siktede for grove narkotikalovbrudd og siktede for euf, er det stor forskjell på de to gruppene av siktede. Forskjellen er større enn forskjellen i utdanningsnivå skulle tilsi. Mens vel hver tredje siktet for grove narkotikalovbrudd er i arbeid, er snuett hver tiende siktet for lov om euforiserende stoffer i arbeid.

Kyvsgaards undersøkelse (1989) viser noe av det samme fordelingsmønsteret som i mitt materiale. Kyvsgaard har brutt sitt materiale ned på lovbruddstyper, så narkotikalovbrytere hos henne kan sammenliknes med narkotikalovbrytere hos meg. I hennes Bilagstabell 1, fremkommer en oversikt som for dømte for narkotikaovertrædelser viser at de dømte i 1983 i langt større grad var knyttet til arbeidslivet, både med en høyere andel i arbeid og et lavere antall registrerte arbeidsledige. Særlig er forskjellen på Kyvsgaards dømte etter lov om euforiserende stoffer og mitt materiale stor. Hvor andelen som var i arbeid i 1983 var 26,4% (bilagstabell1, s. 163) hos Kyvsgaard er andelen i mitt materiale 9%. Tilsvarende viser Kyvsgaard at 37%⁹⁴ av de euf-dømte var på bistand, mens det er tilfelle for 49,1% i mitt materiale. Det har klart skjedd en forverring fra 1983 og fram til 2000.

⁹³ Av rene layout -hensyn i tabeller brukes av og til euf som forkortelse for Lov om euforiserende stoffer.

⁹⁴ Kyvsgaards betegnelse "udenfor arbejdsstyrken, øvrige" forstår jeg som bistandsmottakere.

I Bødals norske undersøkelse opplyses at 26,9% av 350 narkotikadømte er uten arbeid ved fengslingen. Bødal nevner selv at tallene må tas med en klype salt, da mange som oppgir et yrke kanskje ikke har vært i arbeid på flere år (1982, s. 90). Selv med denne klype salt har de narkotikadømte i Bødals materiale en tettere tilknytning til arbeidslivet enn de som er siktet for § 191 i mitt materiale.

Thorsen viser at norske straffedømte for narkotikaforbrytelser er marginalisert i forhold til arbeidslivet. Men det norske bildet er neppe like dystert som bildet av Københavns siktede. Thorsens har en mer sofistiskert operasjonalisering av tilknytning til arbeidslivet enn det som har vært mulig i denne undersøkelsen. Hun har opplysninger om de straffedømtes inntekter og måler yrkestilknytning slik det gjøres i Statistisk Sentralbyrå i Norge. Her er yrkestilknytning knyttet til størrelsen på lønnsinntekt og inntekt av næringsvirksomhet i forhold til folketrygdens minsteytelse til alders- og uførepensjonister. Denne minsteytelsen var 83 256 kroner i 1999. (Thorsen 2004 a s. 74).

Mens 65,3% av den norske befolkningen har arbeidsinntekter som kvalifiserer for betegnelsen yrkestilknyttet, gjelder det samme for 36,3% av de norske som er straffedømte for narkotikaforbrytelser (Thorsen 2004 b, s. 16).⁹⁵

Sammenhengen mellom kilder til livsopphold og kjønn fremgår av Tabell 5.24.

Tabell 5.24. Kilder til livsopphold for siktede for narkotikalovbrudd i København politikrets 1998-2000 fordelt på kjønn. I prosent. N= 368.

	Menn	Kvinner
I arbeid	17,7	2,2
Arbeidsledig	12,4	6,5
Studerende	4,0	6,5
Trygdet	7,1	10,9
På bistand	40,1	60,9
Uopplyst	18,6	13,0
Total (n)	100,0	100,0
N	322	46

⁹⁵ Som beskrevet har Thorsen et begrep om yrkestilknytning som i prinsippet kan gå på tvers av kategoriene i Tabell 5.14. Både arbeidsløse, trygdete og studenter kan ha arbeids- og næringsinntekter som ville tilfredsstillte hennes definisjon for yrkestilknytning. Det er meget lite sannsynlig at dette vil gjelde særlig mange. Dette er grunnen til at vi konkluderer med at de danske siktede høyst sannsynlig er enda mer ekskluderte fra arbeidsliv enn norske narkotikadømte.

Kvinnenes utelukkelse fra arbeidsliv er bortimot total. Bare 2,2% av dem er i arbeid. Til gjengjeld lever seks av ti kvinner siktet for narkotikalovbrudd på bistandspenger.

Sivil status

Saksmapper og særakter gir ikke alltid svar på alt som er ønskelig. Opplysningene om den enkelte person er ikke krysset av for på noe eget skjema, svarene på det man ønsker å vite noe om finnes som regel ved lesing av hva som står i de forskjellige skrivenes som ligger i saken. Men noen ganger er det lite opplysninger og noen få ganger ingenting. Når det gjelder sivil status er det 78 personer (21,2 %) der det ikke foreligger opplysninger om sivil status. Fordelingen av de 290 personene der jeg har disse opplysningene, fremgår av Tabell 5.25.

Tabell 5.25. Sivil status for siktede for narkotikalovbrudd i København politikrets 1998-2000. I prosent.

	Alle siktede for narkotikakriminalitet	Av dem siktet for § 191	Av dem siktet for euf
Ugift	79,3	76,5	80,4
Gift	10,7	17,3	8,1
Skilt	9,7	6,2	11,0
Enke/mann	0,3	0,0	0,5
Sum i prosent	100,0	100,0	100,0
N	290	81	209

Nesten 80 % av alle siktede er ugift. Litt over 10 % er gift, og i underkant av 10 % er skilt. Personer siktet for tyngre narkotikakriminalitet har i litt større grad funnet seg en foreløpig varig ektefelle enn personer siktet for euf; den siste gruppa har lavere andel gifte og høyere andel skilte.

Hvordan er sammenhengen mellom sivil status og kjønn? Tabell 5.26.gir svaret

Tabell 5.26. Sivil status og kjønn. Siktete for narkotikalovbrudd i København politikrets 1998-2000. I prosent. N= 290

	Menn	Kvinner
Ugift	82,2	60,5
Gift	9,9	15,8
Skilt	7,9	21,1
Enke/mann	0,0	2,6
Sum i prosent	100,0	100,0
N	252	38

Forskjellen mellom menn og kvinner er slående, selv om kvinnene jevnt over er eldre.⁹⁶ Ekteskap har spilt en mye større rolle i kvinnenes liv. Særlig er det bemerkelsesverdig at så mange av kvinnene er skilte.

Alder har stor innflytelse på sivilstand. De siktete er yngre enn Københavns befolkning. Hvordan er de siktetes sivilstand i forhold til Københavns befolkning når vi kontrollerer for alder? I Tabell 5.27 bruker jeg en grovere aldersinndeling for å lette oversikten.

---

⁹⁶ Antall kvinner er for få til å gjennomføre en meningsfull alderskontroll. Jeg har likevel sett på gruppen ugifte, der antall kvinner er størst (23 kvinner). Dessuten har jeg konstruert en grov tredelt aldersvariabel. Andel ugifte mellom 15-29 år er 90,5% for mennene, 60,0% for kvinnene. Andelen ugifte mellom 30-39 år er 83,0% for mennene, 60,0% for kvinnene. Andelen ugifte menn mellom 40-70 år er 57,1% for mennene, og 62,5% for kvinnene. Selv om tallgrunlaget er lite, er det mest rimelig å anta at forskjellen vil holde seg i et større materiale. Tallene antyder også to helt ulike livsløp for kjønnene på ekteskapsmarkedet. Kvinner gifter seg tidligere. Når de blir "gamle", er de oftere enslige (igjen) enn mennene. Dette er nettopp antydninger; tallgrunlaget i dette materialet er for lite til å uttale seg sterkere.

Tabell 5.27. Sivil status og alder 15-69 år.⁹⁷ Københavns befolkning år 2000 (N=373192) og siktede i København politikrets 1998-2000 (N=290). I prosent.

	15 – 29 år		30 – 39 år		40– 69 år	
	Kbh. befolkning	Eget materiale	Kbh. befolkning	Eget materiale	Kbh. befolkning	Eget materiale
Ugift	87,7	87,0	55,8	79,8	23,5	79,3
Gift	11,2	9,9	35,3	8,3	46,7	10,7
Skilt	1,1	3,1	8,6	11,0	24,7	9,7
Enke/mann	0,0	0,0	0,3	0,2	5,1	0,3
Totalt	100	100	100	100	100	100
N	142446	131	93305	109	137441	50

Konstruert på bakgrunn av tabell A 3.9 Befolkningen etter køn, alder og ægteskabelig stilling, Københavns Årbog 2001, Københavns Statistiske kontor, og eget materiale.

Dette er en tabell over mengder av brutte relasjoner og stor ensomhet sammenliknet med Københavns befolkning. Bortsett fra de aller yngste under tyve år, er de siktede langt oftere ugifte. I aldersgruppa 30-39 år er vel hver tredje københavner gift, mens bare hver tolvte siktede i denne aldersgruppa er gift. I den eldste aldersgruppa er nesten halvparten av alle københavnere gift, mens bare en av ti siktede i samme aldersgruppe er gift. Selv om de siktede sjeldnere gifter seg, skiller de seg ofte, og oftere enn resten av befolkningen fram til førti år. Noen få har også rukket å skille seg før de kan feire sin tjuendeårs fødselsdag.

Thorsens undersøkelse viser det samme mønster. Mens 33% av befolkningen over 17 år i Norge er ugift, er 84,3% av de straffede for narkotikaforbrytelser ugifte. Tilsvarende er 49,9 av den norske befolkning gift, mens bare 5,2% av alle straffete for narkotikaforbrytelser er gift (Thorsen 2004 b, s. 14).

Bosted

Fra politiets side blir det understreket, både i daglig tale, i egne statusrapporter (fra Station 1 og fra Hovedbanegården) og i intervju og samtaler med meg, at en stor gruppe

⁹⁷ En mann i mitt materiale er sytti år. Han er ikke fjernet fra tabellen, men plassert i 65-69 år.

av stoffselgerne og kjøperne er uten tilhørighet til København. Det refereres ofte fra politiet side til at København er en handlesentral for narkotika for hele landet. Er det slik? I Tabell 5.28. vises de siktedes bosted.

Tabell 5.28. Bosted for siktede for narkotikalovbrudd i København politikrets 1998-2000. I prosent. N= 368

	Alle siktede	Derav §191	Derav euf
København	60,1	67,4	57,7
Nabokommuner ⁹⁸	31,0	22,5	33,7
Øvrige Danmark	6,8	5,6	7,2
Europa	1,6	2,2	1,4
Utenfor Europa	0,5	2,2	0,0
Sum	100,0	99,9	100,0
N	368	89	279

København er langt fra noen handlesentral for folk uten tilhørighet til byen. Ni av ti siktede for grov narkotikakriminalitet bor i København eller i Københavns nabokommuner. Det samme gjelder for de som er siktet etter lov om euforiserende stoffer, men for denne gruppen gjelder at en litt større andel bor i nabokommuner. Som det fremkommer er det få som kommer fra det øvrige Danmark (her inngår også resten av Sjælland), og bare litt over 2 % er bosatt i utlandet.

Av dem som bor i selve København, bor to tredjedeler i bydelene Vesterbro, Amager, Nørrebro og Nordvestkvarteret. Disse bydelene er gamle arbeiderbydeler, det er mange kommunale leieboliger og billige boliger som enda ikke er byfornyhet. Fordi det er billige boliger, og fordi det er boliger for sosialklienter, bor mange av stoffbrukerne i disse bydelene. En viktig faktor er også at i disse bydelene er narkotikakontrollen stor. Foruten den massive politiinnsatsen på Vesterbro utfører Uropatruljen jevnlig patruljeringer i nettopp disse bydelene. En tiendedel av de siktede som bor i København er bosatt på Østerbro, resten fordeler seg nokså jevnt over andre deler av byen.

⁹⁸ Med nabokommuner menes de nære kommuner som grenser opp til København, innbefatter også Frederiksberg.

Boligforhold

Hvordan man bor, kan også fortelle noe om livets rammevilkår og grader av marginalisering. I Tabell 5.29. fortelles om de siktedes boligforhold.

Tabell 5.29. Boligforhold for siktede for narkotikalovbrudd i København politikrets 1998-2000. I prosent. N= 368

	Alle siktede	Derav § 191	Derav euf
Egen bolig	62,0	78,7	56,6
Hos venner	7,1	4,5	7,9
Hos familie	12,5	12,4	12,5
Uten fast bolig	10,3	2,2	12,9
I institusjon	1,4	0	1,8
Uopplyst	6,8	2,2	8,2
Sum	100,0	100,0	100,0
N	368	89	279

Vel seks av ti bor i egen leid eller eid bolig. De andre bor litt her og der, noen hos venner, noen hos familie, noen på institusjon eller uten bolig. Igjen ser vi at de som er siktet etter lov om euforiserende stoffer er hardere ute å kjøre. Innslaget av egen bolig er lavere hos dem, mens andelen uten fast bolig er betydelige høyere enn dem som er siktet for grov narkotikakriminalitet.

Sammenhengen mellom boligsituasjon og kjønn vises i Tabell 5.30.

Tabell 5.30. Boligforhold og kjønn for siktede for narkotikalovbrudd i København politikrets 1998-2000. I prosent.

	Menn	Kvinner
Egen bolig	60,2	73,9
Hos venner	6,2	13,0
Hos familie	14,0	2,2
Uten fast bolig	10,8	6,5
I institusjon	1,2	2,2
Uopplyst	7,5	2,2
Sum	99,0	100,0
N	322	46

For en gangs skyld kommer siktede kvinner bedre ut enn menn på en indikator på utslåtthet. Flere av dem har egen leid eller eid bolig. Færre av dem er uten fast bolig.

Kjønnene har for øvrig forskjellig forhold til det å bo hos familie eller venner. Menn bor oftere hos familie (hjemme hos mor?) Kvinnene bor oftere hos venner.

Forhold til stoff

Politiets saksarkiv gir grunnlag for å si noe om de siktedes forhold til stoffavhengighet. Saksarkivene gir ikke nødvendigvis et helt riktig bilde av avhengigheten, personer ønsker ikke nødvendigvis å informere myndighetspersoner om sitt forhold til stoff. Sterk avhengighet vil uansett være vanskelig å skjule over tid. Det kan imidlertid godt være at noen vil oppgi mer eller mindre daglig bruk til ”noen ganger”, mens en betrakter utenfor stoffbrukerens livsverden vil kalle dette stoffavhengighet. Andre ganger kan den siktede opplyse at de bruker stoff ”noen ganger” selv om de aldri bruker noe. Den siktede kan kanskje med dette ønske å oppnå å legge avstand mellom seg og bildet av den kyniske og nyktre bakmannen av en selger. Alt i alt er det kanskje mer rimelig å anta at det samlet er en viss underrapportering av stoffbruken. Bødals undersøkelse kan tyde på det, han fant noe høyere andel blant 81 intervjuete enn han fant samlet i registeranalyser for 350 narkotikadømte (hvor de 81 intervjuete inngikk. Se Bødal 1982, s. 130).

Tabell 5.31. Forhold til stoff for siktede for narkotikalovbrudd i København politikrets 1998-2000. I prosent.

	Alle siktede	Derav §191	Derav euf
Avhengig	39,7	14,6	47,7
Bruker noen ganger	43,5	38,2	45,2
Bruker ikke	10,9	39,3	1,8
Uopplyst	6,00	7,9	5,4
Sum	100,0	100,0	100,0
N	368	89	279

Tabellen vitner om massivt stoffbruk hos de siktede. For fire av ti siktede er det opplyst at de er avhengig av narkotiske stoffer (146 personer) . For ytterligere fire av ti siktede er det opplyst at de bruker stoff noen ganger (160 personer) . Det er bare en av ti som

ikke bruker stoff 40 personer). Hos 22 personer (6%) finnes det ikke opplysninger om forholdet til stoff.

I 191-materialet sier nær 4 av ti at de ikke bruker stoff. I Bødals arkivanalyser fremgår det at 42% har brukt heroin (opplysninger om 154 av de 350 narkotikadømte), 56% har brukt morfin (opplysninger om 185) og 68% har brukt sentralstimulerende midler som amfetamin (opplysninger om 200. Bødal 1982, tabell 5.8., s. 130). I Bødals arkivmateriale er det endel der stoffbruk ikke fremkommer i papirene. Det er vel grunn til å tro at denne gruppen inneholder en høyere andel ikke-brukere; det er helst kjennetegn som oppleves som viktige som noteres. Dette vil i tilfelle innebære at de reelle prosentandeler er lavere enn de Bødal finner. Tallene er heller ikke ellers direkte sammenliknbare; det er ”å ha brukt” er videre enn å si at man er avhengig eller at man har brukt noen ganger. Alt i alt er det vel mest rimelig å si at Bødals og mitt arkivmateriale grovt viser det samme bilde av stoffavhengigheten bak grov narkotikakriminalitet: Mange har brukt stoff i varierende grad, et stort mindretall har ingen registrert stoffbruk.

Det er store forskjeller på de som er siktet for brudd på straffelovens §191 og de som er siktet for brudd på lov om euforiserende stoffer. Vel halvparten av de som er siktet for grov narkotikakriminalitet er enten avhengig av stoff eller bruker stoff noen ganger. Det samme gjelder for ni av ti som er siktet for brudd på lov om euforiserende stoffer. Dessuten er nesten halvparten av dem som er siktet for brudd på lov om euforiserende stoffer avhengig av stoff.

Hva gjemmer seg bak den tiendeparten som *ikke* bruker stoff? Det er blant disse 40 menneskene vi eventuelt kan finne den kyniske bakmannen som tjener seg rik på andre folks elendighet. 35 av de 40 er siktet for grov narkotikakriminalitet. Det er 13 utlendinger av de 40 som ikke bruker stoff; 12 av utlendingene er siktet for §191, 1 for brudd for lov om euforiserende stoffer. Fem av utlendingene kommer fra Sør-Europa, tre fra Asia, to fra Afrika, en fra Norden, og to er statsløse.

Ikke alle av de førti ikke-brukerne passer til bildet av den kyniske bakmannen. De fem sakene under, fra både euf-materialet og § 191-materialet, gir et glimt av andre livssituasjoner:

”Kvinne 37 år, forklarer at hun aldri har brukt narkotiske stoffer, politiet finner ikke noe i hennes liv som tyder på det heller. Hun forklarer at hun har en kjæreste som hun

har oppbevart stoff for, det er årsaken til at hun er blitt tatt for oppbevaring av 1,10 gram kokain. Hun får 20 dagers hefte.”

(Fra siktelsesmaterialet, lov om euf, sak nr.291)

”Kvinne 56 år – førtidspensjonist – blir tatt for butikkyveri. Politiet finner ved ransakning av henne 19 piller av merket Oxazepam – hun blir derfor siktet for brudd på lov om euforiserende stoffer og tyveri.

Kvinnens sosialrådgiver sender brev til politiet om at kvinnen har gått ut og inn av psykiatrisk behandling i årevis, og at hun har daglig dose på 11 forskjellige medisiner - hvor Oxazepam er en av dem.

Kvinnen forklarte til politiet at hun hadde tatt pillene ut av orginalpakken og lagt dem i den pilleboksen som de fant på henne. Hun hadde ikke noe straffbart forhold fra tidligere. Hun fikk en bot på 1000 kr.” (Fra siktelsesmaterialet, lov om euf, sak nr. 92)

”En 70 år gammel mann ble tatt av politiet på gaten i nærheten av Hovedbanegården. Han hadde 50 stk. benzodiasepiner.

Mannen er ikke kjent av politiet fra tidligere. Han forklarte at han hadde kjøpt pillene av en ukjent mann i gaten, at de er for hans kone som er hjemme og har sterke smerter.

Hun mener at hun ikke får nok smertestillende fra sin lege. Han fikk en bot på kr. 600.” (Fra siktelsesmaterialet, lov om euf, sak nr. 24).

” En grønlandsk kvinne, 57 år, ikke tidligere straffet, sendte 56,4 gram hasj til en bekjent i Grønland med full avsenderadresse bak på konvolutt. Konvolutt ble åpnet av tollene i Grønland, og politiet i København varslet om forsøk på smugling. Politiet oppsøkte henne på adressen for å ransake boligen, på oppfordring tok hun fram 67, 29 gram hasj. Hun fortalte at hun hadde kjøpt det hele i Christiania for kr. 3000. Hun hadde blitt oppringt av vedkommende i Grønland som ba henne om å gjøre dette, som betaling ville han sørge for hennes billett til Grønland til hennes brors 40-årsdag som hun ellers ikke hadde råd til. Hun forklarte at hun ikke hadde gjort noe lignende før, og at hun ikke selv bruker stoff. Kvinnen fikk 10 dager hæftestraft.” (Fra siktelsesmaterialet § 191, sak nr. 80).

”Kvinne 27 år, siktet for salg av 60 gram heroin, for å ha vært i besittelse av 2 poser som inneholdt et ukjent kvantum heroin og for å ha mottatt en pose som inneholdt et ukjent kvantum hasj for hennes mann. Kvinnen er gift med en utenlandsk mann som har et stort stoffproblem. Han har flere fengselsdommer for besittelse og for salg. Hun sier selv at hun har følt seg tvunget til å hjelpe sin mann, han er arrestert i samme sak. Hun elsker han høyt. De har to barn sammen. Hun har i alle år vært i fast arbeid, hun bruker ikke stoff selv.

Hun ble satt i isolasjon i 120 dager, og blir meget ødelagt av denne tiden i isolasjon, noe som bemerkes av Kriminalforsorgens undersøkelse. Hun fikk en dom på 8 måneder.”

(Fra siktelsesmaterialet § 191, sak nr. 31).

Disse sakene er ikke det vanlige mønsteret blant ikke-brukerne. Noen av dem har prøvd å tjene penger på stoffsalg. Noen ytterst få av dem er kurerer fra den tredje verden, bare to av de førti ikke-brukerne bor utenfor Europa, en av de to er afrikaner. Alt i alt er antallet ikke-brukere i materialet som vist, meget lavt.

Tabell 5.32. viser forholdet til stoff fordelt på kjønn.

Tabell 5.32. Forhold til stoff for siktede for narkotikalovbrudd i København politikrets 1998-2000. Fordelt på kjønn. I prosent.

	Menn	Kvinner
Avhengig	36,6	60,9
Bruker noen ganger	46,9	19,6
Bruker ikke	10,2	15,2
Uopplyst	6,2	4,3
Sum	100,0	100,0
N	322	46

Tabellen viser klare kjønnsforskjeller hos de siktede som bruker stoff. Det er mange flere kvinner enn menn som oppgir at de er avhengig av stoff. Tilsvarende er andelen som bare bruker stoff noen ganger, tilsvarende høyere hos menn enn hos kvinner.

Ida Koch viser hvordan kvinner i fengsel i stor grad er narkomane kvinner med tunge belastninger og stor fattigdom på alle livets områder (Koch 1983, s. 92-98).

Det er ennå langt flere synlige utslåtte menn enn kvinner i Norden, selv om kvinneandelen øker (f.eks. i kriminalstatistikker.) Men om sikkerhetsnettene mot utslåtthet er sterkere for kvinner enn for menn, kan det se ut som om de kvinnene som faller gjennom nettet, har det ekstra ille. I denne studien avspeiles dette særlig som en enda dårligere tilknytning til arbeidslivet enn mennene, en enda dårligere utdannelse og en enda sterke stoffavhengighet. Det er ikke en uvanlig observasjon blant fagfolk som jobber gatenært at utslåtte kvinner er enda mer utslåtte enn utslåtte menn. Jeg så det samme i min observasjonsstudie av stoffbrukere på gateplan i Oslo på nittitallet (Frantzsen, 2001). Thorsen finner en enda større opphopning av sosiale problemer for kvinnene enn for mennene som er dømt for narkotikaforbrytelser (Thorsen 2004 b, s. 20).

Hvordan er sammenhengen mellom stoffavhengighet og alder? Det er lett å tenke at avhengigheten stiger med stigende alder. Fullt så enkelt er det ikke. Det viser Tabell 5.33.

Tabell 5.33. Forhold til stoff for siktede for narkotikalovbrudd i København politikrets 1998-2000. Fordelt på alder. I prosent.

	15-29 år	30-39 år	40-70 år	I alt
Avhengig	24,4	59,1	56,4	42,2
Bruker noen ganger	65,9	30,7	23,6	46,2
Bruker ikke	9,8	10,2	20,0	11,6
Sum	100,0	100,0	100,0	100,0
N	164	127	55	346

I aldersgruppa under tretti år er ca. en fjerdepart stoffavhengig. Denne andelen øker i gruppa som er i trettiåra, deretter synker andelen svakt for dem over førti år. Tilsvarende er det mye høyere andel som bare bruker stoff noen ganger blant dem under tretti. Andelen ikke-brukere er nokså lik opp til førtiåringene, deretter dobles andel ikke-brukere.

Viktigere enn biologisk alder er antall år i stoffbruk. Bak tallene i Tabell 5.33 skjuler det seg antakelig ulike brukerkarrierer. En guttunge kan f.eks. begynne å sniffe lim i tolvårsalderen og være helt heroinavhengig som tjueåring. En annen kan

kanskje først for alvor oppdage rusens fluktmuligheter i godt voksen alder. Selv om datagrunnlaget ikke gir muligheter til å beskrive slike brukerkarrierer – da måtte vi ha fulgt samme individer over lenger tid – er det ikke urimelig å bruke tallene i Tabell 5.34 som en pekepinn på at mønsteret for bruk av stoff i hovedsak er etablert i trettiårsalderen: En del av de yngste har formodentlig, vent stoffene og stoffkriminaliteten ryggen. Andre har med voksende alder utviklet avhengighet til stoff.

Tidligere møter med straffeapparatet

En undersøkelse av de siktedes forhold til straffeapparatet forsterker kraftig det mistrøstige bildet av utslåtte mennesker. Hele 312 (84,4%) av de i alt 368 har tidligere fått en eller flere dommer av en domstol. Og hele 254 (69%) har tidligere sonet en frihetsstraff.

Gjenganger for domstolen

Andelen gjengangere for domstolen (84,4%) er høyere i mitt materiale enn i andre relevante undersøkelser. I Bødals undersøkelse er det 79,4% som har fått tidligere reaksjoner. Han opererer imidlertid med flere sanksjoner enn jeg gjør; de norske særreaksjonene (forvaring, sikring og datidens Ungdomsfengsel.) Kyvsgaards materiale er ikke direkte sammenlignbart. Mens både Bødal, Thorsen (se under) og denne undersøkelsen ser på tidligere kriminalitet fram til den aktuelle dommen, ser Kyvsgaard på et fremtidig residiv, med en observasjonsperiode på maksimum 2 år og seks måneder fra den aktuelle dommen som danner undersøkelsens utgangspunkt. Hun finner et residiv på 59% både for narkotikaforbrytelser etter straffeloven og for brudd mot Loven om euforiserende stoffer. I Thorsens undersøkelse varierer andelen som er tidligere straffedømte blant de narkotikadømte med 52% til 78% ”avhengig av hvilken type straffebestemmelse en har fått reaksjon fra.” (Thorsen 2004 b, s. 12).

Denne studien åpner for en grundigere undersøkelse av tidligere kriminalitet for narkotikadømte enn undersøkelsene over har gjennomført. Alt i alt har de siktede fått hele 2355 dommer tidligere. Dette gir et aritmetisk gjennomsnitt på 6,4 dommer, mens medianen er på 5 tidligere dommer. En person har fått hele 47 dommer tidligere. Det er en mann i førtiårene, uten fast bopel, stoffavhengig og trygdet.

Tabell 5.34 viser fordelingen av type dommer fordelt på grove og milde narkotikalovbrudd. Tellenheten er antall dommer (siden en og samme person både kan få flere dommer for samme lovbruddstype og dessuten dommer for flere ulike lovbruddstyper, blir summen av dommer atskillig høyere enn summen av antall personer.)

Tabell 5.34. Fordelingen av tidligere dommer. Type dommer fordelt på personer siktet for grove og milde narkotikalovbrudd. Antall personer= 368. N= 2355 dommer

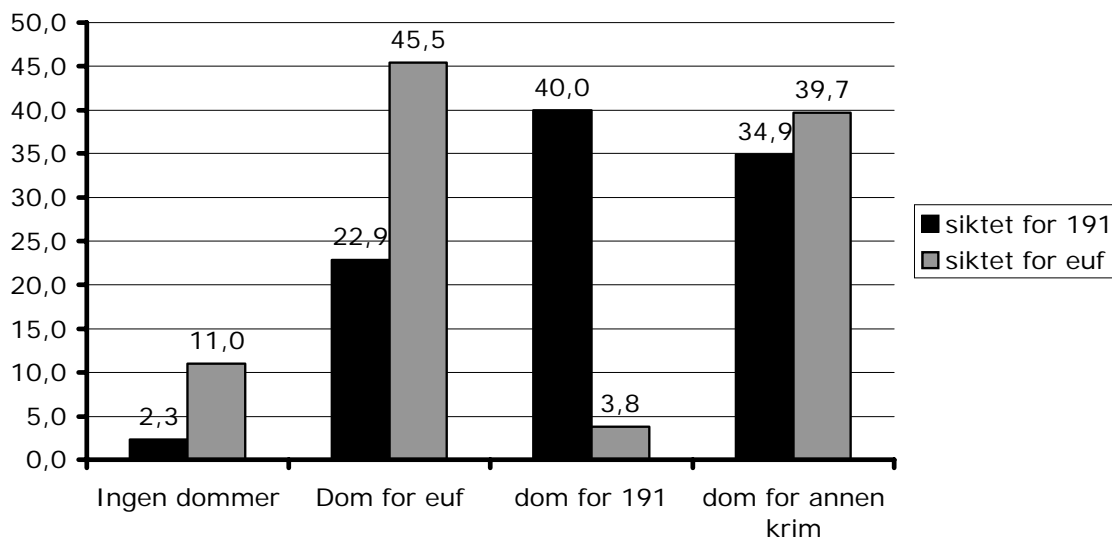
	Alle siktede	Derav siktet for §191	Derav siktet for euf
Dom for euf	793	106	687
Dom for 191	104	83	21
Dom for annen kriminalitet	1458	314	1144
Totalt antall dommer	2355	503	1852

De fleste tidligere dommene er for annen kriminalitet enn narkotikalovbrudd, formodentlig mest lettere vinningskriminalitet.⁹⁹ Euf-materialet har litt flere dommer i snitt enn 191-materialet. Aritmetisk gjennomsnitt for euf-materialet er 6,64 tidligere dommer, median er 5 tidligere dommer. I 191-materialet er aritmetisk gjennomsnitt 5,65 dommer, medianen er 4 tidligere dommer. hele materialet er det er langt flere dommer for milde narkotikalovbrudd enn for grove. Når tallene brytes ned på type opprinnelig siktelse, ser vi at begge grupper har et stort innslag av dommer for milde narkotikalovbrudd. Det er derimot få tidligere dommer for grove narkotikalovbrudd hos dem som er siktet for milde narkotikalovbrudd ved denne korsveien.

Jeg har også laget en oversikt som tydeligere viser mønsteret mellom dem som er siktet for grove narkotikalovbrudd og den som er siktet for lettere narkotikalovbrudd. Telleenheten i Diagram 5.3. er antall personer slik at fremstillingen kontrolleres for undergruppens størrelse

Diagram 5.3. Fordeling av tidligere dommer på grove og milde narkotikalovbrudd. N for grove narkotikalovbrudd= 171, N for milde narkotikalovbrudd = 473¹⁰⁰.

Diagrammet viser at av alle som er siktet for 191 er det bare 2,3% som ikke tidligere har fått dommer. 97,8 prosent av dem har altså fått en eller flere dommer tidligere. Av dem som er siktet for euf er det 11,% som ikke har fått dommer tidligere. Ni av ti av dem har følgelig fått en eller flere dommer tidligere. Den store forskjellen på de to gruppene er andelen som tidligere har fått dommer for grove narkotikalovbrudd, nesten ingen siktet for euf har slike dommer, mens fire av ti siktet for grov narkotikalovbrudd har en eller flere slike dommer fra før. Selv om andelen av tidligere dommer for euf er dobbelt så stort i euf-materialet som i 191-materialet, er innslaget av tidligere dommer for mild narkotikakriminalitet i 191-materialet også høyt. I forhold til dommer for tidligere kriminalitet er forskjellen på de to gruppene liten.

Dersom tidligere dommer sees i lys av kjønn, har kvinnene litt oftere enn mennene tidligere dommer. Men forskjellen er ikke stor. 43 av de 46 kvinnene i

⁹⁹ Å registrere og kode lovbruddstypen bak alle disse dommene ville vært en særdeles tidkrevende oppgave som ville sprenget tidsrammene for denne avhandlingen. Dersom denne avhandlingen bare hadde tatt for seg tallmaterialet i Del V, ville det vært naturlig å gjøre det.

¹⁰⁰ Med denne telleenheten teller hver person bare en gang i hver kategori – enten har en person f.eks. fått dom for euf eller så har han ikke. Derimot kan samme person dukke opp i de ulike kategoriene – samme person kan f.eks. i godt ha fått dom både for euf og for annen kriminalitet.

materialet (93,5%) har en eller flere tidligere dommer, mens det samme gjelder 288 av de 322 mennene i materialet (89,4%). Mennene har til gjengjeld litt høyere sentralmål for antall dommer, med aritmetisk gjennomsnitt på 6,5 tidligere dommer og median på 5 tidligere dommer. Kvinnene har aritmetisk gjennomsnitt på 5,67 tidligere dommer og median på 4 tidligere dommer. Forskjellen skyldes at mennene har større spenn i antall dommer. Høyeste antall tidligere dommer hos menn er f.eks.47 hos mennene, mens det er 30 dommer hos kvinnene.

Som forventet er det en klar sammenheng mellom alder og tidligere dommer. 47,5 % i aldersgruppen 15-29 år har en eller flere tidligere dommer. I aldersgruppen gjelder det samme for 75%, mens i aldersgruppen 40-70 år er det 87,5% som har tidligere dommer.

Gjenganger i fengslet

Alt i alt har de 368 siktede fått 1237 frihetsstraffer¹⁰¹ tidligere. Det aritmetiske gjennomsnittet for tidligere frihetsstraffer er 3,36, mens medianen er en tidligere frihetsstraff. En person har fått 44 tidligere frihetsstraffer; riktignok er langt de fleste heftestrafteffer.

Tabell 5.35 er bygget opp på samme måte som Tabell 5.34 og viser hvordan frihetsstraffene fordeler seg.

Tabell 5.35. Fordelingen av tidligere frihetsstraffer. Frihetsstraffer fordelt på lovbruddskategori og på personer siktet for grove og milde narkotikalovbrudd. Antall personer= 368. N= 1237 dommer.

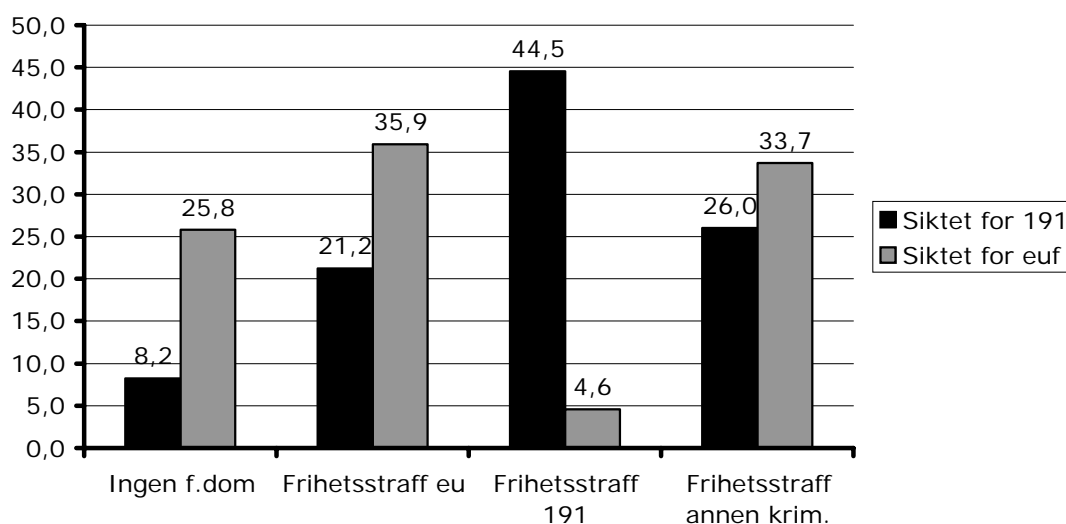
	Alle siktede	Derav siktet for §191	Derav siktet for euf
Frihetsstraffer for euf	490	64	426
Frihetsstraffer for 191	98	78	20
Frihetsstraffer for annen kriminalitet	649	160	489
Totalt antall frihetsstraffer	1237	302	935

¹⁰¹ Frihetsstraff inneholder hefte og ubetinget fengsel.

Som ved antall dommer dominerer også her frihetsstraffer for annen kriminalitet. Men det er også mange frihetsstraffer for euf. Forskjellen på sentralmålene har jevnet seg ut i forhold til alle tidligere dommer, og er liten mellom de to gruppene i materialet. I euf-materialet er gjennomsnittet for tidligere frihetsstraffer 3,36 mens medianen er 1 tidligere frihetsstraff. I 191-materialet er gjennomsnittet 3,39, mens medianen har steget til 2 tidligere frihetsstraffer.

Diagram 5.4 er bygget opp på samme måten som Diagram 5.3. og er laget for å få et tydeligere bilde av mønsteret mellom de to undergruppene.

Diagram 5.4. Fordeling av tidligere frihetsstraffer på grove og milde narkotikalovbrudd. N for grove narkotikalovbrudd= 146, n for milde narkotikalovbrudd = 395.

Diagrammet viser at bare 8,2% siktet for grovt narkotikalovbrudd ikke har en tidligere frihetsstraff. Ni av ti av dem har følgelig fått en tidligere ubetinget frihetsstraff. Hver fjerde (25,8%) av dem som er siktet for mildt narkotikalovbrudd har tidligere fått en frihetsstraff. Også her er den store forskjellen brudd på straffelovens § 191. Det er ikke langt unna at halvparten av 191-materialet (44,5%) har fått en tidligere frihetsstraff for grovt narkotikalovbrudd. I euf-materialet er det bare en av tyve (4,6%) som har fått en

tidligere frihetsstraff for grovt narkotikalovbrudd. Fengsel er også brukt flittig for brudd på lov om euforiserende stoffer. 35,9% i euf-materialet og 21,2 % i 191-materialet har tidligere fått frihetsstraff for brudd på lov om euforiserende stoffer.

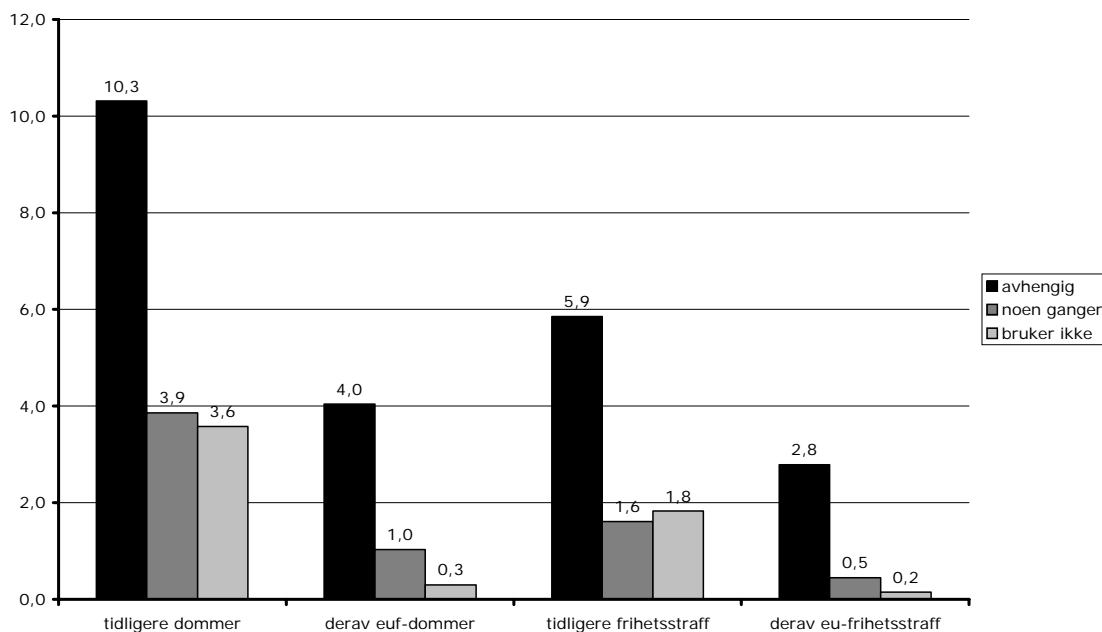
Forskjellen på andelen med tidligere frihetsstraff er ikke stor mellom kjønnene. 69,3% av mennene har tidligere fått frihetsstraff mot 67,4% av kvinnene. Men igjen har mennene høyere sentralmål, og nå er forskjellen større enn da vi så alle dommene under ett. Aritmetisk gjennomsnitt for mennenes tidligere frihetsstraffer er 3,56 og medianen er 1,5. For kvinnene er gjennomsnittet 1,96 og medianen er en tidligere frihetsstraff. Igjen skyldes forskjellen at noen menn har svært mange frihetsstraffer.

Som ved tidligere dommer skiller alder klart på idømte frihetsstraffer. I aldersgruppen mellom 15-29 år har 36,0% fått tidligere frihetsstraffer. I aldersgruppa 30-39 år har andelen steget helt opp til 85,4%. Men så er det meste gjort. I aldersgruppen 40-70 år er andelen med tidligere frihetsstraff 88,6%.

Straffeapparatet og forholdet til stoffer

På side 280 beskrev jeg hvordan de siktede hadde et massivt innslag av stoffbruk. Hvordan er sammenhengen mellom stoffavhengighet og kontakt med straffeapparatet? I diagram 5.5 har jeg sett nærmere på dette. Diagrammet er konstruert ut fra gjennomsnitt for de tre gruppene ”avhengig”, ”bruker noen ganger” og ”bruker ikke.”

Diagram 5.5. Gjennomsnitt for alle tidligere dommer, euf-dommer, alle tidligere frihetsstraffer og frihetsstraffer for euf i lys av forholdet til stoff. N= 146 for ”avhengige”, N= 160 for ”bruker noen ganger”, N= 40 for ”bruker ikke”.

Diagrammet viser med all ønskelig klarhet at de avhengige stoffbrukerne også er de som nås oftest av straffeapparatet. De som oppgir at de er avhengig av stoff, har et gjennomsnitt på 10,3 tidligere dommer. De som bruker stoff noen ganger, har et gjennomsnitt på 3,9 tidligere dommer, mot et gjennomsnitt på 3,6 dommer for dem som ikke bruker stoff. Også fengsels erfaringene er atskillig mer omfattende blant stoffbrukere, med et gjennomsnitt på 5,9% for tidligere fengsels erfaringer.

Samlende om tidligere kriminalitet i materialet er det svært mange gjengangere i straffeapparatet. Og jo større avhengighet av stoff, jo mer gjengangeri. Når menneskene bak de opprinnelige siktelsene i mitt materiale igjen møtte straffeapparatet, skulle det prøves mer av det samme som hadde vært prøvet før: flere dommer og mer fengselsstraff.

Hvor mange narkohaier?

Skandinavisk narkotikapolitikk er styrt av bildet av narkohaien (se f.eks. Christie 2003). Det er ønsket om å fange de kyniske forretningsmenn som spekulerer i andres stoffavhengighet som dominerer i begrunnelsene for massiv politiinnsats og utstrakt bruk av fengselsstraff.

Er det mange haier? Nei, etter Bødals gamle norske undersøkelse (1982) er det liten grunn til å anta det. Han konkluderer slik: ”De helprofesjonelle toppfigurer innen internasjonal, organisert narkotikadistribusjon er knapt nok representert blant de domfelte som denne undersøkelsen omfatter.” (s. 249) Av de 91 som ble personlig intervjuet i Bødals undersøkelse, oppga 81 å ha brukt ett eller flere narkotiske stoffer (s. 130). Avsnittet om stoff konkluderes slik av Bødal: ”Konklusjonen på dokumentasjonen i dette kapitlet blir utvetydig at hovedparten av narkoselgerne er eller har vært stoffmisbrukere, at stoffmisbruket som regel har strakt seg over lang tid, at stoffmisbruk med få unntak er blandingsmisbruk, ofte med markert innslag av betydelig alkoholbruk, og at mange av stoffmisbrukerne har benyttet intravenøse injeksjoner.” (s. 132).

Bødal prøver ikke å tallfeste haiene. I stedet sier han at ”De kyniske internasjonale bandemedlemmer uten noe som helst personlig forhold til narkotiske stoffer – de som bare ser på salg som en av mange måter å tilegne seg penger på ved forbrytelser – er et fåtall blant de domfelte.” (s.250). Nettopp fordi Bødal har gått grundig inn på spørsmålet om narkotikadømtes forhold til stoffbruk, har han vært sentral både i tekster om narkotikalovbrudd og i undervisning i kriminologi.

Spørsmålet om hva som er ”sjelden”, ”få”, ”hovedtyngde” osv. har altså ikke vært begrepsmessig festet til tallstørrelser. Det er ikke rart. Som ved andre fete fiendebegreper er haien vanskelig å operasjonalisere.

Jeg har likevel forsøkt å komme litt lenger. Haien, det er vel han som har en plettfri fasade og som driver sine onde gjerninger beskyttet av denne fasaden og med stor profitt. Jeg vil legge fram flere alternative måter å operasjonalisere haien på og hvilke konsekvenser disse operasjonaliseringene får for tallfestingen av antall haier. De tre valgte operasjonaliseringene bygger på en sammensetning av variabler. Den første operasjonaliseringen ser bare på straffelengden. Den andre kombinerer dommens lengde med forholdet til stoff. Den tredje innfører også kilder til livsopphold i tillegg til de to andre variablene. Hvor grensene skal trekkes i disse tre fremstillingene er i og for seg

vilkårlig. Jeg tar derfor med flere aktuelle verdier under hver fremstilling. Dette gir leseren anledning til å beregne og bestemme ”sin egen hai.”

Den enkleste og groveste operasjonaliseringen er den som bare tar hensyn til størrelsen på den utmålte straffen. Slik er fordelingen av de som har fått halve strafferammen på ti år eller mer:

2 har fått 10 år.

3 har fått 9 år

1 har fått 8 år

1 har fått 6 år

1 har fått 5,5 år

5 har fått 5 år.

Om vi ønsker en svært bred operasjonalisering av haien til alle som har fått halve strafferammen for grov narkotikakriminalitet eller mer, er det altså 13 haier til sammen. Dette utgjør ca. 0,7% av alle siktede for narkotikalovbrudd i København i perioden 1998-2000.¹⁰² Om vi ønsker å sette grensen for haien for dem som ligger opp mot høyeste strafferamme, f.eks. de som har fått 8 år eller mer, er antall haier 6 personer. Dette utgjør ca. 0,3% av alle siktede for narkotikalovbrudd i København.

Det passer dårlig med bildet av haien at han selv bruker stoff. Dersom vi, i tillegg til fengselsstraffens lengde, innfører at haien ikke skal bruke stoff, mister vi fem av de 13 som var utgangspunktet for den første operasjonaliseringen. Vi mister dem i den lette og den tunge enden av dommene. Fordelingen på lengden av fengselsstraffen i operasjonalisering to blir slik:

1 har fått 10 års fengsel

1 har fått 9 års fengsel

1 har fått 8 års fengsel

1 har fått 6 års fengsel

---

¹⁰² Logikken bak regnestykket er slik: Først beregne prosentandelen haier i mitt utvalg på 89 siktelser for grov narkotikakriminalitet (14,6%). Deretter vekte denne andelen mot andelen siktelser for grov narkotikakriminalitet (4,9%). Grunnen til denne omveien er at grov narkotikakriminalitet teller uforholdsmessig mye i mitt samlede utvalg). Regnestykket blir følgelig $4,9 \times 0,14,6 = 0,7$. Samme fremgangsmåte brukes dersom leseren ønsker å tallfeste andelen haier der jeg ikke har gjort det. Jeg bruker begrepet cirka på grunn av forskjellen på antall siktelser og antall siktede for grov narkotikakriminalitet. I mitt materiale for grov narkotikakriminalitet er dette antallet likt. I universet

1 har fått 5,5 års fengsel
3 har fått fem års fengsel.

Om vi velger operasjonaliseringen der alle som har fått fem års fengsel eller mer og som samtidig ikke bruker stoff, er følgelig antallet 8 mennesker. Dette er ca. 0,4 % av alle siktede i København. Om vi tilsvarende velger operasjonaliseringen av de som ligger i øvre strafferamme på åtte års fengsel eller mer, og som ikke bruker stoff, er antallet 3 mennesker. Dette utgjør ca. 0,2% av alle siktede for narkotikakriminalitet i København.

En tredje operasjonalisering trekker i tillegg inn forholdet til arbeidslivet. Det rimer ikke godt med bildet av haien at han bryr seg om å gå på bistand eller er trygdet. Disse fjernes, men alle som er registrert i arbeid, som arbeidsledige, som studenter eller har uopplyste beholdes. Dessuten beholdes kriteriet om stoffrihet og en straff på fem år eller mer.¹⁰³ Resultatet av operasjonalisering tre blir:

1 har fått 10 års fengsel
1 har fått 8 års fengsel
1 har fått 6 års fengsel
1 har fått 5,5 års fengsel
3 har fått 5 års fengsel

Forskjellen blir ikke stort annerledes enn i operasjonalisering 2. Vi har mistet ham med ni års fengsel; han gikk på bistand. Av de øvrige syv er fire registrert i arbeid, 2 er registrert som arbeidsløse, og 1 er uopplyst. De syv utgjør ca. 0,4% av alle siktede for narkotikakriminalitet i København. Om vi tilsvarende velger operasjonaliseringen av de som ligger i øvre strafferamme på åtte års fengsel eller merer antallet to mennesker. Dette utgjør ca. 0,1% av alle siktede for narkotikakriminalitet i København.

Valg av operasjonalisering er selvsagt et skjønsspørsmål. Jeg velger selv en nokså vid definisjon fra operasjonalisering to: *Om en hai defineres som en som har*

---

trenger det ikke være slik. Desuten er tallene for de ulike haianslagene svært små hos meg. Det øker usikkerheten.

¹⁰³ Før straffeens lengde trekkes inn, er det 27 personer som ikke bruker stoff og som ikke er trygdet eller går på bistand. De fleste har fått langt kortere fengselsstraff enn fem år. Medianen er på halvannet års fengsel. Jeg har valgt å beholde kriteriet på fem års straff. Et annet valg ville ha litt smak av å fiske i materialet for å vise det man ønsker å vise.

fått fem års fengselsstraff eller mer og som ikke bruker stoff, er andelen haier blant siktelsene for all narkotikakriminalitet i København i årene 1998-2000 ca. 0,4%.

Hva forteller arkivene om disse åtte. Jeg velger å være litt generell; det lille antallet krever anonymitetshensyn. Syv av dem er menn; det er altså en kvinne. Tre av dem er danske, to er fra Søreuropa, en fra Asia, en fra Afrika og en er statsløs. Fire er registrert i arbeid, to er arbeidsløse, en går på bistand og en er uopplyst. Bare en har en boligadresse i et såkalt finere strøk av København, en er uten fast bopel. Fem er enslige, to er samboere, en er gift. En har tretten års skolegang, fem har ti års skolegang, to har syv års skolegang. En analyse av de åttes erfaringer med straffeapparatet kan komplisere bildet og kan redusere antallet på åtte haier avhengig av perspektiv. Alle har fått tidligere dommer. Alle har tidligere dom for § 191. En har fått dom for brudd på lov om euforiserende stoffer, fire av dem har fått tidligere dommer for annen kriminalitet enn narkotikalovbrudd. En av disse fire har fått åtte dommer for annen kriminalitet tidligere, en har fått syv dommer, en har fått fire dommer og en har fått tre dommer tidligere for annen kriminalitet enn narkotikakriminalitet. Seks av dem har ikke sittet i fengsel tidligere, to av dem er gamle fengselsfugler med fire tidligere fengselsdommer hver. Dersom en plettfri fasade legges inn som ytterligere et kriterium på en hai, synker altså antallet haier raskt ned mot null. Et grovt anslag ut fra de resonnementer som er fremlagt i beskrivelsen av haier i materiale vil følgelig være at *antall haier blant danske siktede for narkotikalovbrudd er ca. 0,4% eller færre.*

Gjengangeren

Gjennomgangen av kjennetegnene ved de siktede for narkotikalovbrudd i Københavns politikrets 1998-2000 viser en velkjent figur i kriminologien. De siktede viser de vanlige triste tegn på utslåtthet. Enten vi ser på sosiale ressurser i form av utdanningsnivå, forhold til arbeidsliv, forhold til familie eller boforhold, eller forhold til stoffbruk, bærer de siktede elendighetens kjennetegn. Det er særlig påfallende at de siktede har så fjernt forhold til de to store samfunnsinstitusjonene skole og arbeidsliv. Mislykkes en i forhold til disse to institusjonene, er veien til utslåtthet kort. Samtidig viser gjennomgangen at der hvor skole og arbeidsliv svikter, trer straffeapparatet inn.

Stoffbrukere har en tung hjemstavnsrett i straffeapparatet. De er gjengangere både for domstol og i fengsel og straffeapparatets narkotikakontroll er kontroll av de elendige. Dette er det første funnet.

Det andre funnet er den andre side av det første funnet: Stereotypen av haien er bortimot fraværende i det empiriske materialet og må regnes i promiller.

Det tredje funnet er eksistensen av to sjikt av siktede for narkotikalovbrudd. Det ene sjiktet er de som er siktet for grove narkotikalovbrudd. Gjennomgangen gir et nokså likt bilde av som det Bødal tegner i sitt materiale. Mange med mye stofferfaring, brudte relasjoner, tidligere dommer og tidligere fengsel. På to avgjørende punkter er de siktede for grove narkotikalovbrudd enda dårligere stilt enn de norske i Bødals undersøkelse tjue år tilbake, de har dårligere utdanning og enda mindre forankring i normalt arbeidsliv. Det andre sjiktet er de som er siktet for milde narkotikalovbrudd. Dette sjiktet kommer enda dårligere ut enn det første sjiktet; det er altså de som er siktet for de mildere narkotikalovbrudd som er mest utslåtte sett i lys av sosioøkonomiske bakgrunnsvariabler. I forhold til Bødals klassiske studie har altså denne studien avdekket enda et sjikt som lever nært gata, om ikke fra hånd til munn, så fra brukerdose til brukerdose.

Det fjerde funnet er mønsteret for overlapping mellom de to sjiktene. De som er siktet for milde narkotikalovbrudd har nesten ingen overgang til grov narkotikakriminalitet når tidligere dommer og tidligere fengselsstraffer analyseres. Derimot er det et stort innslag av tidligere dommer og fengselsstraffer for mild narkotikakriminalitet hos dem som denne gangen er siktet for grov narkotikakriminalitet.

Det femte funnet er kvinnenes sterke utslåtthet. Selv om mennene bærer utslåtthetens kjennetegn – det må fastholdes – er kvinnene enda mere utslåtte. I forhold til tidligere kontakt med straffeapparatet er forskjellen mellom kjønnene små. Det kan i seg selv være egnet til å overraske, siden kvinner ellers mye sjeldnere enn mennene fanges inn av straffeapparatet. I forhold til viktige andre sosioøkonomiske bakgrunnsvariabler kommer kvinnene dårligere ut enn mennene.

Det sjette funnet er at det er verre i København enn i Norge. Thorsens undersøkelse (2004b) viser stor grad av utslåtthet for norske narkotikadømte sammenliknet med den norske befolkning for øvrig. Likevel er de siktede i mitt materiale gjennomgående dårligere stilt enn de norske narkotikadømte.

Det sjuende funnet er at det er blitt verre. Sammenlikningsgrunnlaget er spinkelt, men særlig en sammenlikning med resultater i Kyvsgaards undersøkelse, peker i den retningen: De som fanges inn av straffeapparatet er enda dårligere stilt enn tidligere.

Kapittel 26

Ved veis ende

I Del I i denne avhandlingen, *Politiaksjon og Pusherlov*, har jeg beskrevet hvordan politiet siden 1989 har drevet en rekke innsatser og aksjoner mot stoffmiljøet på Vesterbro. En av aksjonene skiller seg ut. Ved hjelp av en tabloid kampanje i tett samarbeid med politi og media, særlig Ekstrabladet, ble det med lynets hurtighet vedtatt at det er betydelig straffeskjerpene når småsalg av stoff skjer gjentatte ganger (Pusherloven, se kapittel 3), Begrunnelsen for Pusherloven var at lovtillegget var nødvendig for å få tatt de smarte bakmennene i stoffhandelen. Det ble dessuten pisket opp en meget aggressiv kampanje mot sorte stoffselgere helt ute av alle proporsjoner. Denne delen av aksjonen førte til endringer i utlændingeloven som gjorde det lettere å utvise utlendinger ved småsalg av narkotika.

I Del II, *Et stillbilde av Københavns narkotikakontroll ved tusenårskiftet* gir jeg et glimt av den åpne narkotikascenen på Vesterbro. Stoffmiljøet er preget av utslåtte og syke mennesker. De bærer en svær politikontroll på sine skuldre, mange ulike politienheter arbeider med narkotikakontroll på Vesterbro.

I Del III, *Ulike politipraksiser. Analyse av patruljer*, går jeg dypere ned i beskrivelse og analyse av disse politienhetene. Politiets arbeid på Vesterbro styres grovt skissert av to målsettinger. Den ene målsettingen er å få straffet stoffselgere, og aller helst en bakmann. Den andre målsettingen er å skape orden på Vesterbro gjennom å jage stoffbrukerne vekk fra området. Politienhetene jobber i spenningsfeltet mellom disse ytterpunktene; jeg har gitt dem navnene Lov og Orden. Politiarbeidet i de enkelte enhetene varierer sterkt avhengig av hvordan de to målsettingene styrer arbeidet. Dette fører til at de mangfoldige kontrollinnsatser på Vesterbro får ulike rytmer, ulike logikker og ulike forløpsmønstre.

I Del IV, *Uropatruljen*, går jeg dypere inn i denne patruljen. Uropatruljen er den største enheten som jobber med narkotikakriminalitet på Vesterbro, og det var også med Uropatruljen jeg kjørte flest patruljer. I denne delen argumenterer jeg for at

Uropatroljen har utviklet en egen yrkeskultur med røtter i krigens erfaringer.

Uropatroljens yrkeskultur er preget av en spissing eller overdrivelse av den vanlige politikulturen.

I Del V, *Kontrollbilder i tall og tekst*, viser jeg egenskaper ved narkotikalovbruddet og egenskaper ved dem som siktes for narkotikalovbrudd. Bildet er det samme som de mykere data – observasjoner og intervjuer – gir. Det er utslåtte og syke mennesker som fanges inn av narkotikakontrollen. Jo dårligere stilt de er, jo oftere har de vært fanget inn av narkotikakontrollen. Jeg forsøker også å tallfeste narkotikahaien. De ulike forslagene til operasjonalisering av begrepet om narkohai, fører alle til at andelen narkotikahaier bare kan regnes i promiller av de som siktes for narkotikalovbrudd.

Jeg anser det ikke som min oppgave å servere en utarbeidet alternativ narkotikapolitikk som en del av denne avhandlingen. Jeg vil likevel avslutningsvis ta opp to punkter. Det første punktet er Pusherloven. Den bør oppheves øyeblikkelig. Politiet tegner et bilde av en svart-hvitt verden; på den ene siden er det narkotikabrukere som skal i behandling, og på den andre siden er det narkotikaselgere som skal i fengsel. Oppdelingen i de syke brukerne og de onde selgerne har hatt full gjennomslagskraft innenfor politietaten. Muligheten av å trekke dette skillet fungerer som et mantra som har sugd seg inn i hver eneste pore, og om mantraet gjentas ofte nok så blir det sant. Men skillet er jo ikke der i praksis. I stedet fanges de alle inn av straffeapparatet. I stedet for vandring til behandlingsinstitusjoner, vandrer mange av dem i fengsel for småsalg. De visste hva de gjorde. Både politikere og politi som fikk drevet gjennom Pusherloven var fullt klar over at loven ville fange inn småselgere. Fra politiets side lyder det som en monoton mitraljøse: ”Vi går etter bakmenn. Gjennom de små skal vi ta de store.”

Men det er ingen bakmenn i gatene på Vesterbro. Det er ingen bakmenn i de fattigslige leilighetene som jevnlig endevendes på Nørrebro og på Amager. Uansett Pusherlov, fengslene fylles ikke av bakmenn. De fylles av stoffbrukere og Pusherloven gjør det lettere å fylle fengslene med stoffbrukere. Jo sterkere stoffbruken er, jo hyppigere er kontakten med straffeapparatet i form av tidligere dommer og tidligere fengsels erfaringer (se diagram 5.5., s. 291). Avhengige stoffbrukere som stadig blir mer syke, mer elendige, mer stigmatiserte og mer marginaliserte. Stoffbrukere som jages, bøtelegges og fratras brukerdoser, som utsettes for stadige feilfiks under stress, og som

ofte presses til å innta stoffet under ekstremt dårlige hygieniske forhold. Politikontrollen har skapt forhold som fastfryser syke stoffbrukere i en elendig tilværelse.

Politikontrollen gjør ikke livet bedre, høyst sannsynlig verre.

Det andre punktet er knyttet til å opprettholde orden ved å jage stoffbrukere. Den systematiske jagingen gjennom mange år har delvis hatt sin virkning. Noe av miljøet er spredt til andre fattige deler i byen. Noe av småsalget er også flyttet til slike bydeler eller trukket inn i leilighetene. Det er færre stoffbrukere som daglig ferdes i gatene på Vesterbro. Men innsatsen har ikke bidratt til å begrense tilbudet av narkotiske stoff, snarere tvert i mot. Det er mer stoff på gatene i København nå enn det var for noen år tilbake. Prisene på stoff har ikke økt, heroin og kokain er blitt atskillig billigere. Det er ikke blitt færre stoffbrukere i København.

Politilederne for de forskjellige enhetene sier til meg at det ikke finnes et ønskelig sted der stoffbrukerne skal være. Det er ikke noe område de skal jages til når de jages vekk (se kapittel 8). At politiaksjoner mot etablerte stoffmiljøer vil forflytte miljøene og skape problemer andre steder, er politiet klar over, men de har en pragmatisk holdning til det, og ser det nærmest som en nødvendig omkostning av det å skulle ”rydde” et område. I forhold til innsatsen på Vesterbro sier en av lederne dette: ”Jeg tror vi har 12 eller 14 forbudsområder på Vesterbro. Fordi når vi har fått ryddet opp sånn noenlunde i et område, ja, men så finner de jo et annet sted, og så er vi nødt til å lage et forbudsområde der.” Flere ganger har jeg hørt politibetjenter på Hovedbanegården komme med oppgitte sukk når de jager stoffbrukere vekk fra inngangen - kanskje for tiende gang i løpet av dagens vakt : ”Hadde de bare kunnet trukket seg 100 meter nedover i gaten, dit de ikke er til noen sjenanse, så hadde vi ikke brydd oss på denne måten. De kunne ha stått i fred for oss på Hovedbanegården, men nei, det vil de ikke. De skal være her like ved inngangen.” Ut fra betjentenes oppgave, og deres fokus på å opprettholde orden, kan denne betraktningen virke riktig, og da blir det jo uforståelig at stoffbrukerne ikke flytter seg de 100 meterne. Men det er samtidig helt feil. For sannsynligheten er stor for at 100 meter lenger ned bare ville blitt gjort til et nytt forbudsområde. Et område som hyppig ville blitt patruljert av Den blå bus. Og om det ikke er slik at det opprettes et nytt forbudsområde, så er det andre politiavdelinger som vil ta seg av det området med dagens innarbeidete praksis, som

Spesialpatruljen eller Uropatruljen. Stoffbrukerne vet det. Som gruppe og som enkeltmennesker på Vesterbro bærer de vekten av begge delene av politiinnsatsen, både vekten av ordensinnsatsen og vekten av innsatsen definert i Pusherloven. Sett i lyset av denne vekten er det å jages av Hovedbanegårdens betjenter ikke det verst tenkelige. I valget av onder velger alle mennesker det som er lettest å leve med.

Vellykkede politiaksjoner mot marginaliserte miljøer, for å skape orden ett sted, uten å opprette uorden et annet sted, er ikke lett å finne. En studie foretatt av Knutsson (1995) viser at svensk politi har klart det på en måte som både av politiet og Knutsson defineres som vellykket; nemlig å rydde Vasaparken i Stockholm. Vasaparken ligger i et boligområde i det sentrale Stockholm, og problemet for beboere og forretningslivet var ikke så mye salg av stoff – ettersom dette forgikk på en diskret måte - men stoffbrukernes livsstil: At de bruker narkotika, er høylydte, aggressive og at de forsøpler omgivelsene. Politiet gikk inn med en såkalt ”crackdown-aksjon”, der politiet midlertidig i et avgrenset område øker innsatsen kraftig. Etter knapt ett år med kontinuerlig politiinnsats var parken blitt fredelig, og både beboere og forretningsdrivere var tilfredse. Hvor ble det av stoffbrukerne? Noen ble borte fra miljøet, andre dukket opp i en ny park, en park som ikke var så sentral og mer skjermet for beboere. ”Dette innebar at aktivitetene til klientellet i mye mindre grad forårsaket forstyrrelser og problemer for andre parkbesøkende.” skriver Knutsson (s. 29). Knutsson kaller dette en positiv omfordeling. De fleste stoffbrukerne i Vasaparken var brukere av hasj; 80 % av stoffet politiet beslagla i aksjonen mot Vasaparken var hasj. Klientellet i Vasaparken var stort sett stoffbrukere som ikke var avhengig av harde stoffer, motsatt det som er tilfellet på Vesterbro. Det er lett å tenke at en slik aksjonsform kan gi mer gevinst i en innsats mot et narkotikamiljø som ikke er så hardt belastet i forhold til å oppnå denne typen positiv omfordelingseffekt. Men heller ikke for de stoffbrukerne som flyttet til den mer bortgjemte parken ble kanskje ikke livsvilkårene bedret i seg selv. Ikke alle brukte bare hasj, ikke alle forblir bare hasjbrukere, og det er stor risiko for at en overdose i en bortgjemt park ikke vil oppdages hurtig nok til livredning. Noe av dette er det lederen for Spesialpatruljen tenkte på da han i løpet av det intervjuet jeg hadde med han sa: ”Det verst tenkelige scenariet for politiet, men også for de narkomane selv, er om vi med vårt press her på Vesterbro skubber dem over i Ørstedsparken”.

Stoffbrukere i København har, som i en rekke andre europeiske storbyer, blitt presset vekk fra områder som har vokst fram som møtepunkter og oppholdssteder for salg av stoff. Det er mange eksempler på at politiet i andre europeiske byer har aksjonert mot stoffmiljøene fordi de ville fjerne åpne stoffscener i byene. Ideen bak slike aksjoner er, som så mye annet innenfor narkotikapolitikken, hentet fra USA, uten tanke for at lokale problemer bør løses med lokal tenking (se f.eks. Balvig 1995

Politiet i London hadde på begynnelsen av 90-tallet en aksjon over lang tid, kalt "Operation Welwyn", i bydelen Kings Cross. Formålet var å fjerne stoffbrukere og pushere fra området for å skape mer trygghet for beboerne og for de ca. 100.000 passasjerer som hver dag benytter King Cross togstasjon og undergrunn. Resultatet ble at beboerne følte en større utrygghet etter aksjonene enn før, fordi stoffhandelen og brukerne ble flyttet fra området rundt togstasjonen og over i beboerområdene. Og ikke bare det, også andre bydeler ble rammet av mer problemer enn de hadde fra før. I Camden and St. Pancras Chronicle ble det oppsummert slik i august 1994: "Somers Town is becoming London's new drugs and sex Mecca with pimps, hookers, and crack-pushers seeking refuge there as "Operation Welwyn" flushes them out of King's Cross.....It's shameful. This area has always had its fair share of crime, but it has never been known as a red light area like King's Cross until Welwyn" (Lee, 1996, s. 48). Beboernes protester førte igjen til krav om økt videoovervåkning, mer politipatruljeringer over større områder - gjerne i form av privat politi om det offentlige ikke strakk til - og oppbygging av høye murer rundt boligeiendommer. Politiets aksjoner ved King's Cross førte til endringer og reaksjoner som de ikke hadde forutsett (Lee, 1996).

Noe av det samme skjedde i Hamburg. Her førte også politiets aksjoner mot stoffmiljøene på gateplan til at salg og bruk tok veien ut fra lite bebodde områder og spredte seg til flere beboerstrøk. Folk som bodde der, vendte seg mot politiet og satte i gang store protestdemonstrasjoner mot politiets aksjoner overfor stoffmiljøene, rett og slett fordi de følte seg tryggere med at stoffscenen befant seg der den opprinnelig var (se Alpheis, 1996). Politiets aksjoner for å jage og flytte stoffmiljøene i London og Hamburg kan ikke oppsummeres som en aksjon med gevinst, hverken for politi, beboere eller stoffbrukere.

Grytnes (2003) viser at en mindre politiaksjon i Odense, for å flytte stoffbrukere fra et bestemt område, ikke førte til noen forandring for stoffbruket eller stoffsalget i byen. Grytnes skriver: ”Moving people from the area around the café did not, however, do anything to the problem of drugdealing as such; it simply moved the problem to another area that was considered more ”absorbent” of this group of people.”(s. 97). Forflytningsproblemer gjelder ikke bare London, Hamburg og Odense. Også i byer som Zürich, Amsterdam og Rotterdam er det lignende erfaringer. Det seneste eksempelet er fra Oslo sommeren 2004 hvor politiet besluttet seg for å få fjernet stoffbruker-miljøet som i mange år har hatt tilholdssted på Plata ved Oslo Sentralstasjon. Det var mange grunner til at politiet ønsket å fjerne ansamlingen på Plata, en av dem var klager fra turistbransjen og Oslo kommune; stoffbrukernes tilstedeværelse var for synlig og ubehagelig. Politiet gikk inn med metoder som jaging og massiv bøtelegging uten noen klar formening om hvor stoffbrukerne skulle ta veien. Resultatet er at stoffbruker-miljøet har etablert seg ca. 100 meter lenger bort, i Skippergata, og nå er handelsstanden i Skippergata de nye klagerne.

En mislykket kontrollpolitikk vil som regel møtes med krav og endringer om enda mer kontroll. Regjeringens handleplan fra 2003, *Kampen mod narko*, varsler en politikk om nulltoleranse for narkotika, og gir politiet enda videre fullmakter til gatekontroll og til jakten på bakmenn. Nå åpnes det for utvidet telefonavlytting, politiagentvirksomhet, hemmelige identiteter, utvidet rett til beslaglegging av eiendom og innbo og begrenset saksinnsikt for tiltalte¹⁰⁴. Hva blir resultatene når disse nye fullmaktene møter gatefolkets utslåtthet? Høyst sannsynlig mer av det samme, som igjen skaper forverrede liv. Stadig flere stoffbrukere vil antakelig bukke under av å bære vekten av politikontrollen. Denne narkotikapolitikken er ikke ny. Vi kjenner den fra Norge og vi kjenner den fra Sverige. Her er det årelang erfaring med nulltoleranse. Professor Henrik Tham har oppsummert den svenske modellen slik: ”Nolltoleransmodellen kan, ställd inför bristande resultat, bara kräva mer nolltolerans. Svensk narkotikapolitik de senaste 20 åren utmärks av ständigt nya krav på mer straff, kontroll och polisiära insatser. När sedan dessa åtgärder inte visat sig ge önskvärda effekter blir slutsatsen – mer straff och kontroll. Efter 90-talets markanta ökning av bruk och missbruk framförs nu från politiska partier och statliga utredningar förslag på

kräkmedel, drogtesting av mindreåriga mot föräldrars vilja och livstids fängelse.”(2003, s. 70).

Dette er erfaringene fra nulltoleransmodellen. På den andre siden finnes den narkotikapolitiske modellen som vokser fram i andre deler av Europa, i Australia og i Canada, og som bygger på skadereduksjon. Ikke bare innenfor helsevesenet og det sosiale apparat, men også kontrollmessig. Her brukes politiets ressurser til forebyggende arbeid og til innsats mot import. Helse- og straffeapparatet samarbeider, og begge innsatsene har skadereduksjon som mål. Ikke som i dagens Danmark der politiet og helseetat drar i motsatte retninger, og hvor regjeringen påberoper seg skadereduksjon i helsearbeidet og nulltoleranse på kontroll- og strafferettsiden.

En narkotikapolitikk som først og sist er integrert i helseinsitusjonen kan ikke avskaffe all sykdom, alle feilfix og overdosedødsfall. Det kan heller ikke heroinbehandling, sprøyterom eller væresteder. De internasjonale erfaringene er uansett entydige – skadereduksjon senker dødeligheten, fører til bedre helse hos stoffbrukerne og minsker utslåttheten. Bare signalene om at samfunnet rundt vil tilby stoffbrukere noe i stedet for kontroll, kriminalisering, straff, utarming og utstøting, vil kanskje redde liv. Avkriminalisering av stoffbruk vil ikke bare føre til at stoffbrukere har større mulighet for overlevelse, det vil også skape grobunn for bedre livsvilkår og gi stoffbrukere bedre mulighet for kontakt med samfunnet de lever i.

Å dreie narkotikapolitikken vekk fra almenprevensjon, individualprevensjon og signaleffekt om det narkotikafri samfunn og over til en mer helserettet politikk innebærer å innstille politiets jakt på stoffbrukere. Å jage stoffbrukere på gateplan burde ikke være politiarbeid, noe flere politibetjenter også selv mener. Politiets årelange aksjoner på gateplan på Vesterbro har gitt betjentene mye kunnskap om det livet som leves på gatene. Dette er kunnskap som kan vendes, konkretiseres og brukes i en helhet om en større viten om gatelivet i et skadereduserende arbeid der politiet og helsevesenet samarbeider og trekker i samme retning.

---

¹⁰⁴ Se Vagn Greves (2004) kritikk av den manglende nedsettelsen av utvalg til forberedelse av lover og lovendringer, og videre lemfeldig realitetsbehandling.

Litteraturliste

Alpheis, Hannes (1996): "Hamburg. Handling an Open Drug Scene." I: Dorn, Nicholas, Jepsen, Jørgen & Savona, Ernesto (eds.). *European Drug Policies and Enforcement*. London/New York: Macmillan Press.

Andersson, Susanne (2003): *Ordnande praktiker : en studie av status, homosocialitet och maskuliniteter utifrån två närpolisorganisationer*. Stockholm. Doktoravhandling, *Pedagogiska institutionen*, Stockholms universitet,

Balvig, Flemming (1995): *Kriminalitet og social kontroll*. Columbus, København.

Balvig, Flemming og Vagn Greve (2000): "Den, der ej har gris..." I Flemming Balvig: *Det voldsomme samfund. Bind 1: Fortid og nutid*. København, Jurist- og Økonomforbundets Forlag.

Balvig, Flemming (2000a): *Det voldsomme samfund. Bind 2: Om vold som problem og fængsel som løsning. USA og Danmark*. København, Jurist- og Økonomforbundets Forlag.

Balvig, Flemming og Lars Holmberg (2004): *Politi & Tryghed*. Forsøg med nærpoliti i Danmark. København, Jurist- og Økonomforbundets Forlag.

Bauman, Zygmunt (1999): *Flytende modernitet*. Oslo, Erasmus, Vidarforlagets Kulturbibliotek.

Bauman, Zygmunt (2002): *Fællesskab. En søgen efter tryghed i en usikker verden*. Hans Reitzels Forlag, København.

Bay, Joi (1993): "Præventiv intervention – nye politimetoder overfor 'rockere'", *Årbog 1993, Kriminalistisk Institut*, Københavns Universitet.

Bekendtgørelse af retsplejeloven 2002. *Justitsministeriets lovbekendtgørelse nr. 777 af 16. september 2002*.

Bourdieu, Pierre (1996): *Symbolsk makt*. Oslo, Pax Forlag

Bourdieu, Pierre (2001): *Af praktiske grunde. Omkring teorien om menneskelig handlen*. København, Hans Reitzels Forlag

Bødal, Kåre (1982): *350 Narkoselgere*, Universitetsforlaget, Oslo

Carlström, Ann Kristin (1999): "På spaning i Stockholm. En etnologisk studie av polisarbete." *Institutet för folklivsforskning – etnologiska institutionen*, Stockholms universitet, Akademitryck AB, Edsbruk.

Choong, Satnam (1997): *Policing as social discipline*. Oxford: Clarendon Press.

Christensen, Carsten Egebjerg (1998): "Strafudmåling og udvisning ved småsalg af hård narkotika." *Juristen*, Danmarks Jurist- og Økonomforbund, November 1998.

Christensen, Jens Peter Rais (1998): "Pusherloven"´s tilblivelse og dens virkninger. (Lov nr 1054 af 13. December 1996). *Specialeafhandling i Rettssociologi/ kriminologi*, Juridisk Kandidateksamen, Københavns Universitet.

Christie, Nils (1972): *Fangevoktere i konsentrasjonsleire*. En sosiaologisk undersøkelse av norske fangevoktere i "serberleirene" i Nord-Norge i 1942-43. Oslo, Pax Forlag A/S

Christie, Nils (1993): *Crime Control as Industry*. Towards GULAGS, Western Style? London and New York, Routledge.

Christie, Nils og Kjetil Bruun: (2003): *Den gode fiende*. Oslo, Universitetsforlaget.

Connell, R.W. (1995): *Masculinities*. Polity Press, Cambridge.

Danmarks Statistik (2003): Kriminalitet 1999 – 2002, Kriminalstatistikk, København.

Danmark Statistik: www.statistikbanken.dk: BEF 2A, Folketall pr. 1. januar 2000.

Ege, Peter (2004): *Stofmisbrug og afhængighed: Hos unge og voksne*. København, Reitzel.

Ekman, Gunnar (1999): *Från text till batong*. Om poliser, busar och svennar. Doktoravhandling, Handelshögskolan i Stockholm.

Fich, Charlotte og Nina Brünés (2000): "Sygeplejerapport." *Familie- og arbejdsmarkedsforvaltningen*, København.

Finstad, Liv (2000): *Politiblikket*. Pax Forlag A/S, Oslo

Frantzen, Evy (2001): *Metadonmakt. Møte mellom narkotikabrukere og norsk metadonpolitikk* Universitetsforlaget, Oslo

Frantzen, Evy (2003): "Drug enforcement in Copenhagen: negotiating space". I: Pedersen, Esben Houborg & Christoffer Tigerstedt: *Regulating drugs – between users, the police and social workers*. *NAD Publication* No. 43.

Gotfredsen, Nanna (2003): "Slaget om sprøjterummet." *Tidsskriftet Materialisten*, nr. 1/2-03.

Gotfredsen, Nanna (2004): "Gadejura. En nødløsning i en undtagelsestilstand" I: Dalager, Stig og Per Schultz Jørgensen (red.) *Tid til respekt*. København, Socialpolitisk Forlag

Granér, Rolf og Knutsson Maria (2001): *Perspektiv på politetik*. Lund. Studentlitteratur.

- Granér, Rolf: (2004): Patrullerande polisens yrkeskultur. Lund Dissertations in Social Work, *Socialhögskolan*, Lunds Universitet
- Grapendaal, M., Ed Leuw & Hans Nelen: (1995) *A World of Opportunities. Lifestyle and economic behavior of heroin addicts in Amsterdam*. State University of New York Press, New York.
- Greve, Vagn(1996): *Straffene*. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København
- Greve, Vagn (2004): ”Får eller ulve”. I Tidsskrift for *Juridiska Föreningen i Finland*. Nr. 3 – 4.
- Grytnes, Regine (2003): ”Policing a drug scene – strategies, practices and dilemmas.” I: Pedersen, Esben Houborg & Christoffer Tigerstedt: *Regulating drugs – between users, the police and social workers*. *NAD Publication* No. 43.
- Halvorsen, Ida (1982): *Hard asfalt*. Oslo, Pax Forlag A/S.
- Haug, Frigga (1999): *Female sexualization: a collective work of memory*. Verso, London.
- Hauge, Ragnar (1990): *Kriminalitetens årsaker. Utsnitt av kriminologiens historie*. Oslo, Universitetsforlaget
- Holmberg, Lars(1999). *Inden for lovens rammer. Politiets arbejdsmetoder og konkrete skøn*. Gyldendal, København
- Holmberg, Lars (1999): *Politiets skøn i retssociologisk belysning*. Ph.d.-afhandling indleveret til forsvar ved Det juridiske fakultet ved Københavns universitet, Det retsvidenskabelige Institut D. København.
- Holmberg, Lars (1995): *Øjet i hånden. En antropologisk undersøgelse af Nærpolitiet i en større dansk provinsby*. Magisterafhandling ved Institut for antropologi, Københavns Universitet, København.
- Højgård, Cecilie og Annika Snare (1983): *Kvinnens skyld*. En nordisk antologi i kriminologi. Oslo, Pax Forlag
- Højgård, Cecilie (1990): *Criminality, Sex and Class*. I Norman Bishop (ed): *Scandinavian Criminal Policy and Criminology 1986-90*, Stockholm, Scandinavian Research Council for Criminology
- Højgård, Cecilie (2002): *Gategallerier*. Oslo. Pax Forlag A/S
- Højgård, Cecilie (2004): *Nytt politi? En oversikt over nyere nordisk politiforskning*. *Manus*.

Indenrigsministeriet (1996): Hvidebog vedrørende lov nr. 1052 af 11. december 1996 om ændringer af udlændingeloven (Udvisning på grund af narkotikakriminalitet).

Jepsen, Jørgen (1996): "Copenhagen: A war on socially marginal people". I: Dorn, Nicholas, Jepsen, Jørgen & Savona, Ernesto (eds.). *European Drug Policies and Enforcement*. London/New York: Macmillan Press.

Jepsen, Jørgen (2000): "The Danish Harm Reduction Debate – Actors and Influences." I Springer, Alfred og Alfred Uhn (eds.): *Illicit Drugs. Patterns of use – patterns of response*. Studien verlag, Innsbruck.

Jepsen, Jørgen (2003): "Politiets ære – om klager og "boomerang-sager". I Jepsen, Jørgen og Jens Lyhne: *Retspolitiske Udfordringer. Retspolitisk Forenings jubilæumsskrift*. København, Gjellerup

Justitsministeriet (1996): Cirkulærreskrivelse 09.12., *Lovafdelingen*

Justitsministeriet (1996): Lov nr. 1054 af 11. december 1996 om ændring af lov om euforiserende stoffer (Strafskærpelse ved gentagen handel med hårde stoffer). *Lovafdelingen*

Katz, Jack (1988): *Seductions of crime*. Basic Books, USA

Knudsson, Johannes (1995): Politiet i parken – en studie i kunsten å opprettholde ro og orden. Oslo. *Politihøgskolens forsknings- og utviklingsavdeling*. PHS Forskning 1995:2.

Koch, Ida (1983): "Kvinder i fængsel". I : Høigård, C. og A. Snare (red.) *Kvinnens skyld*. En nordisk antologi i kriminologi. Oslo, Pax Forlag

Koch, Ida, Bent Sørensen, Manfred Petersen, Jørgen Worsaae Rasmussen og Henning Glahn (2003): "Isolation – en plet på det danske retssystem." I Jepsen, Jørgen og Jens Lyhne: *Retspolitiske Udfordringer. Retspolitisk Forenings jubilæumsskrift*. København, Gjellerup

Kyvsgaard, Britta (1989): *...og fængslet tar de sidste. Om kriminalitet, straf og levevilkår*. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København.

Københavns Politi, *PD-orienteringer*:

- 1999, nr. 2, 4. januar: Narkotikastrategi, 5 s.
- 1998, nr. 2, 12. januar: Narkotikastrategi, 6 s.
- 1997, nr. 11, 15. januar: Vesterbro, 1 s.
- 1997, nr. 13, 30. januar: Ændring af lov om euforiserende stoffer, 3 s.
- 1997, nr. 27, 24. april: Vedrørende den juridiske behandling af sager mod arrestanter, der sigtes for overtrædelse af lov om euforiserende stoffer (Gadehandlersager), 1 s.
- 1996, nr. 2, 13. desember: Narkotikastrategi, 4 s.

Københavns Politi: Operasjonsplan 1999. Uropatruljens innsats mot handel med narkotika på gadeplan og fra leiligheter.

Københavns Politi: Operasjonsplan 1999. For Nærpolitiet/Vesterbroaktion.

Københavns Politi: Taktisk plan 1999. Vedrørende særlig innsats mod narkotikahandel på gadeplan. Specialgruppen.

Københavns Politi: Redegørelse vedrørende den politimæssige innsats på Vesterbro 1999. *Ordenspolitiet, Station 1*

Københavns Politi: "Det nytter noget". Narkotikainnsats på Vesterbro. *Afdeling N.* 1998.

Københavns Politi: Uropatruljen. *Årsberetninger* for 1998 og 1999.

Københavns Politi: *Station 1, Citypatruljen* 1995 : Analyse og statistikk over kriminalitet på Maria Kirkeplads. Omfatter perioden fra 01.09.94 til 30.04.95.

Københavns Politi: *Ordenspolitiet, Station 1*: Statusrapport for Vesterbro. 1993, 1994, 1995 og 1996.

Lee, Maggy(1996): "London: 'Community Damage Limitation' through Policing?" I: Dorn, Nicholas, Jepsen, Jørgen & Savona, Ernesto (eds.). *European Drug Policies and Enforcement*. London/New York: Macmillan Press.

Lerke, Leo (1997): "Politiaktion Vesterbro". I *Stof* nr. 1, København.

Manning, Peter K.: (1991) "Invitational Edges". I: Klockars, Carl B. og Stepen D. Mastrofski : *Thinking about Police*. Contemporary Readings, New York, McGraw-Hill, Inc.

Maaseide, Kristin (1997): Christiania som motmakt. Analyse av en maktkamp mellom politi og subkultur. Hovedfagsoppgave i kriminologi. *Institutt for kriminologi*, Universitetet i Oslo.

Nielsen, Gorm Toftegård (1997): *Straffesagens gang*. Christian Ejlers' Forlag, København

Papendorf, Knut (2004): "Narkotikapolitikk og tanken om skadereduksjon." *Tidsskriftet Materialisten* nr. 2/3.

Politiets årsberetning. 1996, 1997, 1998, 1999. *Rigspolitichefen*, København.

Regeringens handlingsplan (2003): Kampen mod narko – handlingsplan mod narkotikamisbrug. København. *Indenrigs- og Sundhedsministeriet*.

Reinås, Knut T. (2003): "Sprøyterom i Norge?" *Tidsskriftet Materialisten* nr.3/4- 03.

Reuss-Ianni, Elisabeth (1983): *Two Cultures of Policing. Street Cops and Management Cops*. Transaction Books, New Brunswick and London Rutgers University Press, New Brunswick, N.J.

Rigsadvokatens meddelelse 7/91 nr. 11432 af 4. december 1991

Rigsadvokaten Informerer (2002): Nr. 13: ”Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols dom af 11. juli 2002. Udvisning i strid med EMRK art. 8.”

Rydahl, Klaus (2003): *Min egen værste fjende. Historien om Jannie Petersen*. København, Forlaget Underskoven

Rådet for Socialt Udsatte (2004): Årsrapport 2004. København.

Skolnick, Jerome H. (1966): *Justice without Trial*. Law Enforcement in Democratic Society. John Wiley & Sons, Inc. New York

Spannow, Karen Ellen (1997): Narkotikamiljøer i Århus – en etnografisk analyse. *Center for Rusmiddelforskning*, Aarhus Universitet.

Spannow, Karen Ellen og Vibeke Asmussen (2001): På gaden og henne om hjørnet. Foranstaltninger i relation til forekomst og brug af illegale stoffer i tre danske byer. CRF publikation. *Center for Rusmiddelforskning*, Aarhus Universitet.

Statistisk Årbog København (2001): Statistisk kontor, *Københavns Kommune*.

Stevens, Hanne: Kriminalitet og uddannelsesforløb. En longitudinel undersøgelse af fødselsårgangen 1970. *Speciale i sociologi* ved Aalborg Universitet, juni 2004. 35 s.

Stjernekilde, Ronnie, Henrik Bakmand, Jacob H. Nielsen, Allan G. Kjældsen (1998): Pusherloven. Kriminalpræventivt projekt. PG 1, *Prosjektoppgave 2.10.98*, Politiskolen, København

Storgaard, Anette (1992): Straf for narkotikahandel. CRF-publikation. *Center for Rusmiddelforskning*, Aarhus Universitet.

Storgaard, Lau Laursen (2000): *Konstruktionen af dansk narkotikapolitik siden 1965*. Jurist- og Økonomforbundets Forlag. København

Svensson, B. (1995): *Pundare, jonkare och andra - en fältstudie bland narkotikaanvändare i Malmö*. Socialhögskolans forskningsavdelning, Lunds Universitet.

Swierstra, K.E. (1990): *Drugscarrières; van crimineel tot conventioneel*. Groningen: Stichting Drukkerij C. Regenboog.

- Tham, Henrik (2003): "Ett narkotikafritt Sverige?" I: Henrik Tham (red): Forskare om narkotikapolitiken. Stockholm, Rapport 2003:1, *Kriminologiska institutionen*, Stockholms universitet.
- Taylor, Ian, Paul Walton and Jock Young (1973): *The new criminology. For a social theory of deviance*. London and Boston, Routledge & Kegan Paul
- Thorsen, Lotte Rustad (2004): "For mye av ingenting... - straffedes levekår og sosial bakgrunn." Hovedfagsavhandling i kriminologi. *Institutt for kriminologi og retts sosiologi*, Universitetet i Oslo.
- Thorsen, Lotte Rustad (2004 a): "Straffede for narkotikalovbrudd: Kontrollbilder og levekår." Hovedfagsessay i kriminologi. *Institutt for kriminologi og retts sosiologi*, Universitetet i Oslo.
- Träskman, Per Ole (1995): "Drakens ägg – Den narkotikarelaterade brottskontrollen". I: Victor, Dag: *Varning för straff. Om vården av den nyttiga straffrätten*. Stockholm, Norstedts Juridik.
- Träskman, Per Ole (2003): "Narkotikapolitik och brottskontroll." I: Henrik Tham (red): Forskare om narkotikapolitiken. Stockholm, Rapport 2003:1, *Kriminologiska institutionen*, Stockholms universitet.
- Van Maanen, John (1974): *Working the street: A developmental view of police behavior*. Sage *Criminal Justice System*, vol 3, s. 83-130
- Van Maanen, John (1987): *Tales of the Field. On Writing Ethnography*, The University of Chicago Press, Chicago and London
- Vestergård, Jørn (2000): *Straffeloven, straffuldbyrdelsesloven & ikrafttrædelsesloven*. 13. udgave – med henvisninger og sagsregister. København. Forlaget Thomson A/S. (223 s.)
- Vegheim, Berit (1995): *Kvinnens møte med straffeapparatet. Del 1: Kvinnens møte med politiet*. K-serien nr. 1. *Institutt for kriminologi*. Universitetet i Oslo. (211 s.)
- Wilhjelm, Preben (1988): *Tvangsindgreb i strafferetsplejen 1976-85*. København. Jurist- og Økonomforbundets Forlag
- Åse, Cecilia (2000): *Makten att se – om kropp och kvinnlighet i lagens namn*. Liber AB, Malmö

Avisartikler:

Politiken 11. februar 2001: "Politifolk i smittefare"

Berlingske Tidende 21.05.1999: "Narko-udviste kan få en ny chance."

Berlingske Tidende 15.12.1999: "Narko-udviste kan få chance for at blive."

Berlingske Tidende 19.12.2004: "Danmark flyder med stoffer."

Urban 28.06.2004: "Bøder for selv en lille klump hash."

Ekstrabladet 19.09.1995: "Narko-handlere på fri fod."

Ekstrabladet 15.09.1996 : "Værsgo Weiss og Westh."

Ekstrabladet 18.09. 1996: "Bravo – og hva' så?"

Jyllands-Posten 10.07.1994: "Politi-kritik af asyllov."

English Summary

This study examines Copenhagen Police's street-level effort against drug selling and drug use. The study is guided by three simple, separate approaches to the problem:

How do the police see their own efforts?

How are the efforts organised?

What are the results of these efforts?

In order to understand the police's effort against drugs and drug users on the streets of Copenhagen today, it is important to go back in time and look at what has happened previously. In Copenhagen, the police action is first and foremost directed towards certain areas of the Vesterbro district. The background to this is that up until 1990 a relatively open drug scene developed where drugs were sold and used in public. Separate parts of the Copenhagen police force work together on the commonly defined problem which different types of drug crime cause, which gives an opportunity to study the police's internal division of work and differences in police practices, and thus to get a more comprehensive and deeper understanding of their work.

The study is largely based on qualitative methods, where the material consists of documentary analysis of the police's public and internal reports and strategy plans, interviews with the police leadership and with individuals who work in the field, traditional social-anthropological fieldwork and observational studies. The fieldwork has been carried out by participation on patrols with different police units who have responsibility for drug enforcement. The final part of the study is based on quantitative methods, based on two cases, randomly chosen from 400 drugs charges from the years 1998, 1999 and 2000. The charges are followed through until dismissal of the case, settlement by the police, or conviction.

The study consists of the following five parts:

In Part I, *Police action and The Pusher Law*, I have described how the police have since 1989 pursued a series of initiatives and actions against the drug milieu in Vesterbro. One of these initiatives stands out. With the help of a tabloid campaign involving close co-operation between the police and the media, especially the newspaper Ekstrabladet, a

law was enacted extremely quickly allowing for significantly increased penalties for repeated small sales of drugs. This law became known as the Pusher Law. The justification for The Pusher Law was that an extension of the law was necessary in order to catch the brains behind the drug trade. In addition there was stirred up an extremely aggressive campaign against black drug dealers, which was completely out of proportion. This aspect of the initiative led to changes in the immigration laws, which made it easier to deport foreigners for minor drug offences.

In Part II, *A snapshot of Copenhagen's drug control at the millennium*, I give a glimpse into the open drugs scene in Vesterbro. The drug environment is characterised by worn out and sick people. They are the targets for massive police control as many different police units work with drug enforcement in Vesterbro.

In Part III, *Different policing methods. Analysis of patrols*, I go deeper into the description and analysis of these police units. The police's work at Vesterbro is broadly defined by two objectives. One objective is to convict drug sellers, preferably the people behind the trade. The other objective is to restore order in Vesterbro by driving the drug users away from the area. The police units work in the area of tension between these two extremes; I have given them the names Law and Order. Police work in individual units varies widely depending on how these two objectives affect their work. This results in the many control initiatives in Vesterbro having differing rhythms, a different logic, and patterns of progression.

In Part IV, *The Disturbance Patrol*, I examine this patrol in more depth. The Disturbance Patrol is the largest unit working with drug crime in Vesterbro, and it was also this unit that I accompanied on the most patrols. In this part I propose that The Disturbance Patrol has developed a separate professional culture with roots in the experiences of war. The Disturbance Patrol's professional culture is characterised by an accentuation or exaggeration of usual police culture.

In Part V, *A picture of control in numbers and text*, I show characteristics of drug offences, and of those who are charged with these offences. The picture is much the

same as the softer data- observations and interviews- gives. It is worn out and sick people who are caught by drug control. The worse the condition they are in, the more often they have been caught. I also attempt to quantify the drug profiteer. The different suggestions for the quantifying of the concept of the drug profiteer, all lead to the conclusion that the proportion of drug profiteers can only be estimated as a tiny percentage of the numbers charged with drug offences.

One conclusion of this study is that The Pusher law should be repealed immediately. The police paint a picture of a black and white world; on the one side are the drug users who should be receiving treatment, on the other side the drug sellers who should be imprisoned. This separation between the sick users and the evil sellers has achieved universal acceptance within the police service. The opportunity to create this difference and to repeat it often enough has established it as the truth. But the separation does not exist in reality. Nowadays they are all caught up in the legal machinery, but the prisons are not being populated with the suppliers. They are filled with the drug users and The Pusher law makes it easier to populate the prisons with drug users. The more serious the drug use, the more frequent is the contact with the legislative system in the form of earlier convictions and earlier experience of imprisonment. Police control has created a situation in which sick drug users are trapped in a miserable existence. Police control does not make their life any better, but almost certainly worse.

A second conclusion is linked to maintaining order by harassing drug users. This systematic harassment over the course of many years has had a partial effect. Some of the drug milieu has spread to other poor parts of the city. Some of the small-scale drug sales have also transferred to these other areas or into flats. There are fewer drug users to be seen daily on the streets of Vesterbro. However, these operations have not limited the availability of drugs, rather the opposite. There are more drugs available now on the streets of Copenhagen than there were several years ago. Prices of drugs have not increased, as a result of police controls, heroin and cocaine have become considerably cheaper. There are not now fewer drug users in Copenhagen.

Vedlegg

Lov om euforiserende stoffer § § 1 – 3

Endringer som følge av lov nr. 1054 av 13. desember 1996, den såkalte "Pusherloven", er skrevet med fet skrift.

§ 1. Indenrigs- og boligministeren bemyndiges til at bestemme, at stoffer, som efter internasjonale vedtagelser eller efter sundhedsstyrelsens skøn frembyder ganske særlig fare i anledning af deres euforiserende egenskaber, ikke må forefindes her i landet, medmindre ministeren under ganske særlige omstændigheder og på nærmere af ham fastsatte vilkår meddeler tilladelse dertil.
En given tilladelse kan senere tilbagekaldes.

Stk. 2. Bortset fra de forhold, der omfattes af en sådan tilladelse, er ind- og udførsel, salg, køb, udlevering, modtagelse, fremstilling, forarbejdning og besiddelse af sådanne stoffer forbudt.

§ 2. Indenrigs- og boligministeren bemyndiges endvidere til at bestemme, at stoffer, som vel ikke er af den i § 1 omhandlede art, men som dog efter internasjonale vedtagelser eller efter sundhedsstyrelsens skøn frembyder fare i anledning af deres euforiserende egenskaber, her i landet kun må anvendes i medicinsk eller videnskabeligt øjemed.

Stk. 2. Ind- og udførsel, salg, køb, udlevering, modtagelse, fremstilling, forarbejdning og besiddelse af disse stoffer er tilladt for apotekere og for personer eller firmaer, som af indenrigs- og boligministeren har fået særlig tilladelse dertil. Ministeren kan fastsætte almindelige begrænsninger med hensyn til de pågældendes virksomhed i så henseende og kan endvidere over for enhver af de pågældende fastsætte særlige begrænsninger, ligesom han kan indskrænke eller tilbagekalde rettighederne med hensyn til stofferne.

Stk. 3. Køb og modtagelse fra apotekere og besiddelse af stofferne er endvidere tilladt for dem, der modtager stofferne i henhold til en efter almindelige regler lovlig recept eller rekvisition, jf. § 26 i lov nr. 209 af 11. juni 1954 om apotekervæsenet og de i medfør deraf udstedte forskrifter.

Stk. 4. I øvrigt er ind- og udførsel, salg, køb, udlevering, modtagelse, fremstilling, forarbejdning og besiddelse af disse stoffer forbudt.

§ 2 a. Bestemmelserne i §§ 1 og 2 finder tilsvarende anvendelse på stoffer, der kan omdannes til stoffer med euforiserende egenskaber.

§ 3. Overtrædelse af denne lov eller de i medfør af den udfærdigede forskrifter straffes med bøde, hæfte eller fængsel indtil 2 år. På samme måde straffes den, der ved meddelelse af urigtige eller vildledende oplysninger eller ved svigagtig fortielse opnår eller søger at opnå tilladelse i henhold til loven eller forskrifterne, eller som handler i strid med vilkår for en given tilladelse. På samme måde, straffes endvidere den, der ved henvendelse om en recept eller rekvisition på et af de i § 2 a, jf. § 2, omhandlede stoffer eller om anden ordination af stoffet giver urigtig skriftlig oplysning om sit navn, sin bopæl eller sin stilling.

Stk. 2. Ved straffens udmåling skal det betragtes som en betydeligt skærpene omstændighed, at der er tale om gentagne tilfælde af salg af et særligt farligt eller skadeligt stof.

Stk. 3. Med samme straf som anført i stk. 1 straffes den, som forsætligt modtager eller skaffer sig eller andre del i en vinding, der er erhvervet ved en af stk. 1, 1. pkt. omfattet overtrædelse, samt den, som ved opbevaring, transport, hjælp til afhændelse eller på lignende måde forsætligt virker til at sikre en anden udbyttet af en sådan overtrædelse.

Ny lov fra 1. juli 2004 som følger:

L 175 (som vedtaget): Forslag til lov om ændring af lov om euforiserende stoffer og straffuldbyrdsloven. (Skærpet indsats mod narko m.v.).

Vedtaget af Folketinget ved 3. behandling den 27. maj 2004

Forslag

til

Lov om ændring af lov om euforiserende stoffer
og straffuldbyrdsloven

(Skærpet indsats mod narko m.v.)

§ 1

I lov om euforiserende stoffer, jf. lovbekendtgørelse nr. 391 af 21. juli 1969, som ændret ved § 1 i lov nr. 296 af 9. juni 1971, § 2 i lov nr. 160 af 28. april 1982 og lov nr. 1054 af 11. december 1996, foretages følgende ændringer:

1. I § 3, stk. 1, 1. pkt., udgår », hæfte«.

2. I § 3, stk. 1, indsættes efter 1. pkt.:

»Advarsel kan i almindelighed ikke meddeles.«

3. § 3, stk. 2, affattes således:

»*Stk. 2.* Ved straffens udmåling skal det betragtes som en betydelig skærpene omstændighed, at der er tale om

1) gentagne tilfælde af salg af et særlig farligt eller skadeligt stof eller

2) salg eller vederlagsfri overdragelse med henblik på senere salg af de i §§ 1 og 2 omhandlede stoffer på restaurationer, herunder diskoteker, eller ved koncerter eller musikfestivaler. Tilsvarende gælder ved andre arrangementer, hvor det typisk hovedsagelig er børn eller unge mennesker, der deltager.«

4. Efter § 3 indsættes:

»§ 3 a. Der kan pålægges selskaber m.v. (juridiske personer) strafansvar efter reglerne i straffelovens 5. kapitel.«

§ 2

I lov nr. 432 af 31. maj 2000 om fuldbyrdelse af straf m.v., som ændret ved § 2 i lov nr. 219 af 31. marts 2004, foretages følgende ændringer:

1. Efter § 60 indsættes:

»§ 60 a. Institutionens leder eller den, der bemyndiges dertil, kan træffe bestemmelse om, at en indsat skal afgive urinprøve med henblik på at undersøge for eventuel indtagelse af euforiserende stoffer eller andre stoffer, der er forbudt efter den almindelige lovgivning.

Stk. 2. § 60, stk. 4 og 5, finder tilsvarende anvendelse.

Stk. 3. Justitsministeren fastsætter regler om gennemførelsen af urinprøvekontrol.«

2. I § 67 indsættes efter nr. 3 som nye numre:

»4) ved nægtelse af afgivelse af urinprøve efter § 60 a,

5) ved indtagelse af alkohol, euforiserende stoffer eller andre stoffer, der er forbudt efter den almindelige lovgivning,«.

Nr. 4-6 bliver herefter nr. 6-8.

3. I § 68, stk. 2, indsættes efter nr. 2 som nyt nummer:

»3) nægtelse af afgivelse af urinprøve efter § 60 a,«.

Nr. 3-6 bliver herefter nr. 4-7.

4. I § 82 indsættes som stk. 3:

»*Stk. 3.* Justitsministeren kan fastsætte regler, hvorved bestemmelsen i stk. 2 kan begrænses i forhold til prøveløsladte, der ikke skønnes at have behov for bistand med hensyn til den pågældendes beskæftigelsesmæssige, sociale og personlige forhold med henblik på at forbedre den pågældendes muligheder for at leve en kriminalitetsfri tilværelse.«

5. I § 95 indsættes som stk. 3:

»*Stk. 3.* Justitsministeren kan fastsætte regler, hvorved bestemmelsen i stk. 2 kan begrænses i forhold til betinget dømte, der ikke skønnes at have behov for bistand med hensyn til den pågældendes beskæftigelsesmæssige, sociale og personlige forhold med henblik på at forbedre den pågældendes muligheder for at leve en kriminalitetsfri tilværelse.«

§ 3

Loven træder i kraft den 1. juli 2004.

Straffeloven § 191, 191a

§ 191. Den, som i strid med lovgivningen om euforiserende stoffer til et større antal personer eller mod betydeligt vederlag eller under andre særligt skærpende omstændigheder overdrager euforiserende stoffer, straffes med fængsel indtil 6 år. Angår overdragelsen en betydelig mængde særlig farligt eller skadeligt stof, eller har overdragelsen af et sådant stof i øvrigt haft en særlig farlig karakter, kan straffen stige til fængsel i 10 år.

Stk. 2. På samme måde straffes den, der i strid med lovgivningen om euforiserende stoffer, indfører, udfører, køber, udleverer, modtager, fremstiller, forarbejder eller besidder sådanne stoffer med forsæt til at overdrage dem som nævnt i stk. 1.

§ 191 a. Med fængsel i indtil 6 år straffes den, som modtager eller skaffer sig eller andre del i en vinding, der er erhvervet ved en overtrædelse af § 191, samt den, som ved opbevaring, transport, hjælp til afhændelse eller på lignende måde virker til at sikre en anden udbytte af en sådan overtrædelse.

Ny Straffelov § 191 fra 1. juli 2004:

§ 191. Den, som i strid med lovgivningen om euforiserende stoffer til et større antal personer eller mod betydeligt vederlag eller under andre særligt skærpende omstændigheder overdrager euforiserende stoffer, straffes med fængsel indtil 10 år. Angår overdragelsen en betydelig mængde særlig farligt eller skadeligt stof, eller har overdragelsen af et sådant stof i øvrigt haft en særlig farlig karakter, kan straffen stige til fængsel i 16 år.

Stk. 2. På samme måde straffes den, der i strid med lovgivningen om euforiserende stoffer indfører, udfører, køber, udleverer, modtager, fremstiller, forarbejder eller besidder sådanne stoffer med forsæt til at overdrage dem som nævnt i stk. 1.

§ 191 a. (Ophævet)

Kapitel 73 Ransagning

§ 793. Politiet kan efter reglerne i dette kapitel foretage ransagning af

1) boliger og andre husrum, dokumenter, papirer og lignende samt indholdet af aflåste genstande og 2) andre genstande samt lokaliteter uden for husrum.

Stk. 2. Undersøgelser af lokaliteter eller genstande, som er frit tilgængelige for politiet, er ikke omfattet af reglerne i dette kapitel.

Stk. 3. Ransagning for at eftersøge en mistænkt, der skal anholdes, eller en person, der skal pågribes med henblik på fuldbyrdelse af en straffedom eller forvandlingsstraffen for bøde, kan tillige finde sted efter §§ 759 og 761. Om undersøgelse af en persons legeme og visitation af det tøj, som den pågældende er iført, gælder reglerne i kapitel 72. Om undersøgelse af breve, telegrammer og lignende under forsendelse gælder reglerne i kapitel 71.

§ 794. Ransagning af husrum, andre lokaliteter eller genstande, som en mistænkt har rådighed over, må kun foretages, såfremt

1) den pågældende med rimelig grund er mistænkt for en lovovertrædelse, der er undergivet offentlig påtale, og

2) ransagningen må antages at være af væsentlig betydning for efterforskningen.

Stk. 2. Ved ransagning af de i § 793, stk. 1, nr. 1, nævnte arter kræves tillige, enten at sagen angår en lovovertrædelse, der efter loven kan medføre fængselsstraf, eller at der er bestemte grunde til at antage, at bevis i sagen eller genstande, der kan beslaglægges, kan findes ved ransagningen.

Stk. 3. Findes der under ransagningen hos en mistænkt skriftlige meddelelser eller lignende, som hidrører fra en person, der efter reglerne i § 170 er udelukket fra at afgive forklaring som vidne i sagen, må der ikke foretages ransagning heraf. Det samme gælder materiale, som hidrører fra en person, der er omfattet af § 172, når materialet indeholder oplysninger, som den pågældende efter § 172 er fritaget for at afgive forklaring om som vidne i sagen.

§ 795. Ransagning af husrum, andre lokaliteter eller genstande, som en person, der ikke er mistænkt, har rådighed over, er ikke omfattet af reglerne i dette kapitel, såfremt den pågældende meddeler skriftligt samtykke til ransagningen eller der i tilslutning til opdagelsen eller anmeldelsen af en forbrydelse gives samtykke af den pågældende. I øvrigt må ransagning hos en person, der ikke er mistænkt, kun ske, såfremt

1) efterforskningen vedrører en lovovertrædelse, der efter loven kan medføre fængselsstraf, og

2) der er bestemte grunde til at antage, at bevis i sagen eller genstande, der kan beslaglægges, kan findes ved ransagningen.

Stk. 2. Hos personer, som efter reglerne i § 170 er udelukket fra at afgive forklaring som vidne i sagen, er skriftlige meddelelser og lignende mellem den mistænkte og den pågældende person samt dennes notater og lignende vedrørende den mistænkte ikke genstand for ransagning. Hos personer, som er omfattet af § 172, er materiale, der

indeholder oplysninger om forhold, som de pågældende efter § 172 er fritaget for at afgive forklaring om som vidne i sagen, ikke genstand for ransagning.

§ 796. Afgørelse om ransagning vedrørende de i § 793, stk. 1, nr. 2, nævnte genstande eller lokaliteter, som en mistænkt har rådighed over, træffes af politiet.

Stk. 2. Afgørelse om ransagning i andre tilfælde træffes ved rettens kendelse, jf. dog stk. 5 og 6. I kendelsen anføres de konkrete omstændigheder i sagen, hvorpå det støttes, at betingelserne for indgrebet er opfyldt. Kendelsen kan til enhver tid omgøres.

Stk. 3. Såfremt undersøgelsens øjemed ville forspildes, dersom retskendelse skulle afventes, kan politiet træffe beslutning om at foretage ransagningen. Fremsætter den, mod hvis husrum, lokaliteter eller genstande ransagningen retter sig, anmodning herom, skal politiet snarest muligt og senest inden 24 timer forelægge sagen for retten, der ved kendelse afgør, om indgrebet kan godkendes.

Stk. 4. Inden retten træffer afgørelse efter stk. 3, 2. pkt., skal der være givet den, mod hvis husrum, lokaliteter eller genstande ransagningen retter sig, adgang til at udtale sig. § 748, stk. 5 og 6, finder tilsvarende anvendelse.

Stk. 5. Såfremt ransagningen er rettet imod husrum, lokaliteter eller genstande, som en mistænkt har rådighed over, og denne meddeler skriftligt samtykke til, at ransagningen foretages, kan beslutning om ransagning også træffes af politiet.

Stk. 6. Bestemmelse om, at der i tilslutning til opdagelsen eller anmeldelsen af en forbrydelse skal ske ransagning af gerningsstedet, kan uanset bestemmelsen i stk. 2 også træffes af politiet, såfremt den person, der har rådighed over vedkommende husrum, lokalitet eller genstand, ikke er mistænkt og det ikke er muligt straks at komme i kontakt med den pågældende. Der skal i så fald snarest muligt gives den pågældende underretning om ransagningen.

§ 797. Ransagning må ikke foretages, såfremt det efter undersøgelsens formål, sagens betydning og den krænkelse og ulempe, som undersøgelsen må antages at forvolde, ville være et uforholdsmæssigt indgreb.

Stk. 2. Ved afgørelsen efter stk. 1 skal tillige lægges vægt på, om ransagningen er forbundet med ødelæggelse eller beskadigelse af ting.

§ 798. Ransagning skal foretages så skånsomt, som omstændighederne tillader, herunder så vidt muligt uden at forårsage ødelæggelse eller beskadigelse, og uden at indgrebet på grund af tidspunktet for foretagelsen eller den måde, hvorunder det foretages, giver anledning til unødigt opsigt.

Stk. 2. Såfremt den person, der har rådighed over husrummet, lokaliteten eller genstanden, eller i dennes fravær andre personer træffes til stede, skal de pågældende gøres bekendt med ransagningens foretagelse og grundlaget herfor samt opfordres til at overvære ransagningen. Foretages ransagningen på grundlag af en retskendelse, skal denne på begæring forevises. Foretages ransagningen efter reglen i § 796, stk. 3, skal politiet vejlede den pågældende om adgangen til at få spørgsmålet indbragt for retten. Den person, der har rådighed over husrummet, lokaliteten eller genstanden, kan kræve, at et af den pågældende udpeget vidne er til stede under ransagningen, medmindre tidsmæssige eller efterforskningsmæssige grunde taler herimod. Såfremt ransagningens øjemed gør det påkrævet, herunder hvis der lægges hindringer i vejen for ransagningens gennemførelse, kan politiet bestemme, at de personer, der træffes til stede, fjernes, mens ransagningen foregår.

Stk. 3. Træffes der ingen til stede, når en ransagning som omhandlet i § 793, stk. 1, nr. 1, skal foretages, tilkaldes så vidt muligt to husfæller eller andre vidner til at overvære ransagningen. Efter foretagelsen af en ransagning som omhandlet i § 793, stk. 1, nr. 1, underrettes den person, der har rådighed over husrummet eller genstanden, herom og, hvis ransagningen er foretaget efter reglen i § 796, stk. 3, om adgangen til at få spørgsmålet indbragt for retten, eventuelt ved at politiet efterlader en skriftlig meddelelse på stedet.

§ 799. Såfremt det er af afgørende betydning for efterforskningen, at ransagningen foretages, uden at den mistænkte eller andre gøres bekendt hermed, kan retten, hvis efterforskningen angår en forsætlig overtrædelse af straffelovens kapitel 12 eller 13 eller en overtrædelse af straffelovens § 180, § 183, stk. 1 og 2, § 183 a, § 186, stk. 1, § 187, stk. 1, §§ 191, 192 a eller 237, ved kendelse træffe bestemmelse herom og om, at reglerne i § 798, stk. 2, 1.-4. pkt., og stk. 3, fraviges. Dette gælder dog ikke med hensyn til ransagning af husrum, andre lokaliteter eller genstande, som nogen, der efter reglerne i § 170 er udelukket fra eller efter reglerne i § 172 er fritaget for at afgive forklaring som vidne i sagen, har rådighed over.

Stk. 2. Reglerne i § 783, stk. 2 og 3, § 784, § 785 og § 788 finder anvendelse på de i stk. 1, 1. pkt., omhandlede tilfælde.

Stk. 3. Retten kan bestemme, at der inden for det tidsrum, der efter stk. 2 fastsættes i medfør af § 783, stk. 2, kan foretages gentagne ransagninger. Retten skal i den forbindelse fastsætte antallet af ransagninger. Hvis særlige grunde taler derfor, kan retten bestemme, at der kan foretages et ubestemt antal ransagninger.

§ 800. Får politiet ved en ransagning oplysning om en lovovertrædelse, der ikke har dannet og efter reglerne i henholdsvis § 794, stk. 1, nr. 1, og stk. 2, § 795, stk. 1, nr. 1, eller § 799, stk. 1, heller ikke kunne danne grundlag for indgrebet, kan politiet anvende denne oplysning som led i efterforskningen af den pågældende lovovertrædelse, men ikke som bevis i retten vedrørende lovovertrædelsen.

Stk. 2. Retten kan bestemme, at stk. 1 ikke finder anvendelse for oplysninger, som politiet har fået ved en ransagning foretaget i medfør af § 799, stk. 1, såfremt

1) andre efterforskningsskridt ikke vil være egnede til at sikre bevis i sagen,
2) sagen angår en lovovertrædelse, der efter loven kan medføre fængsel i 6 år eller derover, og

3) retten i øvrigt finder det ubetænkeligt.

Københavns Politivedtægt § 6

§ 6. Politiet kan forbyde enhver, der opgolder sig på en gade, at stå stille der eller at færdes frem og tilbage på kortere strækninger, når den pågældendes ophold eller færden medfører ulempe for omboende eller forbipasserende, eller der er begrundet formodning om, at den pågældende på dette sted udøver et ulovligt erhverv.

Stk. 2. Har en person flere gange på samme gade strækning eller i de dertil stødende nødtørftsanstalter, porte, udkørsler o. lign. overtrådt bestemmelserne i §§ 3-5, og er der grund til at befrygte, at den pågældende vil gentage forseelserne inden for det nævnte område, kan politiet meddele den pågældende forbud imod inden for et angivet tidsrum, der ikke kan overstige 2 år, at færdes frem og tilbage eller at tage ophold på gaden eller de øvrige ovennævnte steder inden for en afstand af 100 m fra det sted, hvor den seneste overtrædelse er begået.

Stk. 3. Bestemmelsen i stk. 2 finder, for så vidt angår gadestrækninger, tilsvarende anvendelse med hensyn til den, overfor hvem stk. 1 i oftere gentagne tilfælde er bragt i anvendelse.

Stk. 4. Forbud efter stk. 2 og 3. skal meddeles skriftligt og være begrundet.

DSB

Ordensbestemmelser for Københavns Hovedbanegård

Af hensyn til publikum gælder følgende ordensbestemmelser for hele Københavns Hovedbanegård.

Ophold er kun tilladt personer, som har et berettiget ærinde.

Det er ikke tilladt

1. at cykle, køre på rulleskøjter eller skateboard
2. at henkaste affald
3. at beskadige bygninger, venterum, udsmykning eller andet
4. at opsætte plakater, male grafitti eller tilsmudse vægge på andre måter
5. at tigge, handle eller falbyde varer
6. at støje eller optræde generende eller anstødeligt
7. at drikke øl, vin eller spiritus andre steder end på serveringsstederne
8. at medtage løse hunde

Anvisninger fra DSB personale skal følges.

Overtrædelse af ovennævnte bestemmelser kan medføre bortvisning og politianmeldelse i henhold til Lov om DSB

Stationschefen